

Бокій Н. В. – студентка V курсу факультету інформаційних систем фізики та математики СНУ імені Лесі Українки;

Кравчук О. М. – к. п. н., доцент кафедри алгебри і математичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Паралельне проектування та його властивості

Постановка проблеми. Геометричні перетворення є одним із важливих розділів курсу геометрії, у якому вивчаються зображення просторових фігур. Складність цих питань полягає у тому, що плоскі зображення не завжди можуть повною мірою дати уявлення про всі особливості просторової фігури. Зазвичай мова йде про побудову таких зображень, які б відображали властивості оригіналу й давали можливість досить просто, наочно і однозначно ознайомитися з ним. Виконання таких умов забезпечується за допомогою однієї з провідних у сучасній математичній науці ідеї проектування. Для зображення просторових фігур досить часто користуються паралельним проектуванням, яке забезпечує зорове сприйняття фігури у різних ракурсах.

Актуальність обраної теми дослідження обґрунтовується тим, що метод паралельного проектування широко використовується не тільки в геометрії, а й у кресленні та інших галузях науки. Також цей метод є досить ефективним при розв'язуванні геометричних задач і часто допомагає при доведенні математичних тверджень.

Мета дослідження полягає у вивченні паралельного проектування, його властивостей та можливостей застосування при розв'язанні геометричних задач.

Результати дослідження. Нехай π і π' – деякі дві різні площини. Спроекуємо одну площину на іншу паралельно деякому напрямку a , тобто поставимо у відповідність кожній точці P площини π точку P' площини π' є точкою перетину з прямою, що проходить через P

паралельно до заданої прямої. При цьому кожна фігура F площини π перейде у деяку фігуру F' площини π' . Такий метод зображення називається методом *паралельного проектування*.

Паралельне проектування характеризується такими *основними властивостями*:

При паралельному проектуванні прямі лінії площини π переходять у прямі лінії площини π' , і навпаки, у деяку відповідну пряму площини π переходить будь-яка пряма площини π' .

При паралельному проектуванні паралельні прямі переходять у паралельні.

При паралельному проектуванні зберігається відношення довжин двох відрізків, розміщених на одній прямій.

При паралельному проектуванні зберігається також відношення довжин двох відрізків, розміщених на паралельних прямих.

При паралельному проектуванні зберігається відношення площ двох відповідних фігур площини.

Теорема (основна теорема про паралельне проектування)

Нехай A, B і C – три точки площини π , які не лежать на одній прямій; M, N і P – три точки площини π' , які також не лежать на одній прямій. За допомогою паралельного проектування площини π на площину π' трикутник ABC можна перевести в трикутник $A'B'C'$ подібний трикутнику MNP .

При застосуванні паралельного проектування та його властивостей формується просторова уява, легко знаходяться відповіді на питання про образи тих чи інших геометричних фігур. Зрозуміло, що зберігаються далеко не всі властивості оригіналу, зокрема не зберігаються не тільки довжини, а й величини кутів. Проте отриманої інформації достатньо, щоб характеризувати властивості фігури. Особливо важливим є паралельне проектування у стереометрії, зокрема, при побудові перерізів просторових фігур, відшуканні слідів певних площин у площині проєкції.

Для прикладу розглянемо задачу.

Використовуючи властивості паралельного проектування, довести що пряма, яка з'єднує точку перетину продовжень бічних сторін трапеції з точкою перетину її діагоналей, ділить основу трапеції навпіл.

Розв'язання. Нехай $ABCD$ – довільна трапеція, E – точка перетину продовжень її бічних сторін, F – точка перетину її діагоналей.

Спроектуємо паралельно площину π , у якій розташована трапеція, на другу площину π' так, щоб трикутник ABF перейшов у рівнобедрений трикутник $A'B'F'$; при цьому в силу властивостей паралельного проектування, паралельні прямі переходять у паралельні, тому трапеція $ABCD$ перейде у трапецію $A'B'C'D'$ (рис. 1). Очевидно, що пряма $E'F'$, в яку пройде EF є віссю симетрії рівнобедреного трикутника $A'B'F'$ і, відповідно, ділить навпіл основи $A'B'$ і $C'D'$ трапеції $A'B'C'D'$. На основі властивостей паралельного проектування стверджуємо, що пряма EF ділить навпіл основи AB і CD вихідної трапеції $ABCD$.

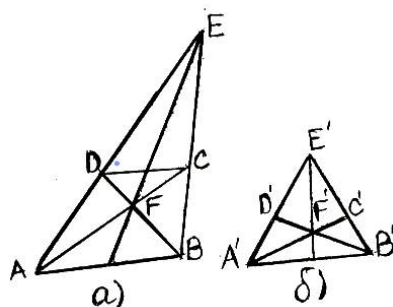

Рис. 1.

Висновки. Зображення елементів фігури (медіан, бісектрис, середніх ліній, діагоналей тощо) забезпечує наочність зображення, а також найпростіших перерізів. Побудова зображень різних фігур є невід'ємною складовою розв'язання задач стереометрії.

Джерела та література

1. Погорелов О. В. Геометрія. Підручник для 7–9 класів. Київ: Школяр, 2004. 240 с.
2. Яглом И. Я. Геометрические преобразования. Москва: Гос. изд-во технико-теорет. лит., 1956. 611 с.

Бочко М. О. – студентка V курсу факультету інформаційних систем фізики та математики СНУ імені Лесі Українки;

Кравчук О. М. – к. п. н., доцент кафедри алгебри і математичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Перетворення симетрії відносно точки

Постановка проблеми. Геометрія – одна із складових частин математики.

У шкільному курсі геометрії мають справу з перетворенням простору і площини. Як відомо, найважливішими перетвореннями площини є:

а) переміщення (осьова і центральна симетрія, поворот, паралельне перенесення, ковзна симетрія);

б) перетворення подібності (усі вони зводяться до гомотетії і переміщень);

в) афінні перетворення (усі вони зводяться до стиску і перетворення подібності);

г) кругові перетворення (усі вони зводяться до інверсії і перетворення подібності).

З усіх перетворень площини у школі найбільше мають справу з переміщеннями, тобто з відображеннями площини на себе, які зберігають відстані.

Теорія геометричних перетворень в школі може бути побудована традиційним – синтетичним, а також аналітичним методами. Найбільшого розповсюдження отримав змішаний: аналітико-синтетичний підхід, що використовується в діючих підручниках. Це дозволяє спростити викладання, а також формувати в учнів уявлення про можливість використання різних способів завдання геометричних перетворень.

Мета дослідження полягає у вивченні центральної симетрії, її властивостей та можливостей застосування при розв'язуванні геометричних задач.

Результати дослідження. У підручниках О. В. Погорелова і Л. С. Атанасяна та ін. геометричні перетворення були однією з основних змістових ліній курсу геометрії, але порівняно з посібником за редакцією А. М. Колмогорова їхнє місце і значення зменшились. У сучасних підручниках тема симетрія відносно точки, наприклад, подається так: спочатку вводиться означення симетричних точок, означення перетворення симетрії відносно точки і доводиться теорема про те, що перетворення симетрії є переміщення (або рух як у підручнику А. Г. Мерзляк).

Дві точки X та X' площини називаються *симетричними відносно точки O* , якщо O є серединою відрізка XX' (рис. 1).

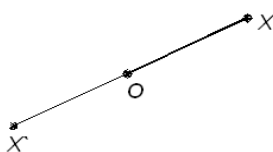

Рис. 1.

Щоб побудувати точку X' , симетричну точці X відносно точки O , треба провести промінь XO , відкласти на ньому з другого боку від точки O відрізок $OX' = OX$.

Перетворення, при якому кожна точка X фігури F переходить у точку X' фігури F' , симетричну відносно даної точки O , називається *перетворенням симетрії* відносно точки O . При цьому фігури F і F' називаються *симетричними відносно точки O* . Симетрію з центром O називають також *центральною симетрією*.

Теорема (властивість симетрії відносно точки).

Перетворення симетрії відносно точки є переміщенням (рис. 2).

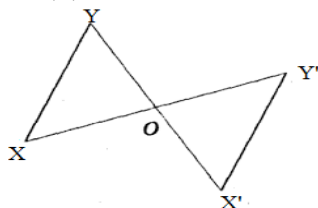

Рис. 2.

Нехай симетрія відносно точки O переводить довільні точки X та Y фігури F у точки X' і Y' фігури F' . $\Delta XOY = \Delta X'OY'$ – за двома сторонами і кутом між ними. У них $OX = OX'$, $OY = OY'$ за означенням симетрії відносно точки O , $\Delta XOY = \Delta X'OY'$ як вертикальні. З рівності трикутників випливає: $XY = X'Y'$. Це означає, що симетрія відносно точки O є переміщенням.

Симетрія відносно точки має усі властивості переміщення:

- 1) точки, що лежать на прямій, переходять у точки, що лежать на прямій, і зберігається порядок їх взаємного розміщення;
- 2) пряма переходить у пряму, промінь – у промінь;
- 3) відрізок переходить у рівний йому відрізок;
- 4) кут переходить у рівний йому кут.

Розглянемо для прикладу задачу.

Доведіть, що центральна симетрія переводить пряму в паралельну пряму або в себе (рис. 3).

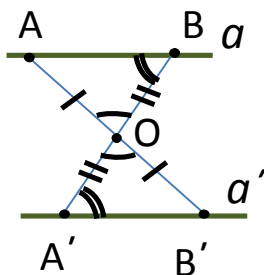

Рис. 3.

Розв'язання

Нехай дано т. O і пряму a . Розглянемо спочатку випадок, коли точка O не лежить на даній прямій. Оскільки центральна симетрія є переміщенням, то за основною властивістю переміщення центральна симетрія відносно точки O переводить пряму a в деяку пряму a' . Нехай точки X' і Y' прямої a' – образи точок X і Y прямої a . Тоді утворюється два рівних трикутника ABO і $A'B'O$. З рівності трикутників $\triangle ABO = \triangle A'B'O$. Ці кути є внутрішніми різносторонніми при прямих a і a' та січною BB' . Отже, за ознакою паралельності прямих $a \parallel a'$.

Висновки. Вивчення властивостей симетрії в просторі є важливим і актуальним. Геометричні перетворення симетрії дають новий ефективний метод розв'язування задач, який дозволяє у певних випадках полегшити доведення теорем і розв'язування задач.

Джерела та література

1. Погорелов О. В. Геометрія: підруч. для 7–9 кл. Київ: Школяр, 2004. 240 с.
2. Бевз Г. П. Методика викладання математики: практикум. Київ: Вища шк., 1977.
3. Бурда М. І. Розв'язування задач на побудову в 6–8 класах. Київ: Рад. шк., 1986.
4. Мерзляк А. Г., Полонський В. Б., Якір М. С. Геометрія для 9 класу: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. Харків: Гімназія, 2010. С. 159–206.

Вовк Г. П. – магістрант I курсу факультету інформаційних систем, фізики та математики СНУ імені Лесі Українки;

Волошина Т. В. – к. ф.-м. н., доцент кафедри алгебри і математичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Лема Бернсайда у комбінаторних задачах

Постановка проблеми. Часто у комбінаторних задачах доводиться стикатися з тим чи іншим видом симетрії. Для розв'язання таких задач пропонується застосовувати дії груп на множинах.

Мета дослідження полягає у використанні елементів теорії груп при розв'язанні комбінаторних задач.

Результати дослідження. Кажуть, що група G діє на множині M , якщо для кожного елемента групи $g \in G$ і кожного елемента $m \in M$ визначений елемент $m^g \in M$, причому $m^e = m$, $m^{g_1 g_2} = (m^{g_1})^{g_2}$, для всіх $m \in M$ і $g_1, g_2 \in G$. Із теореми Келі випливає, що групу G можна розглядати як групу підстановок на M , тобто $G \leq S(M)$.

Для елемента $a \in M$ розглянемо множину $O_a = \{m \in M \mid \exists g \in G: a^g = m\}$. Будемо називати таку множину *орбітою елемента a в групі G* . Наступний результат відомий під назвою *леми Бернсайда*.

Нехай скінченна група G діє на множині M , і ця множина розбивається при цьому на p орбіт. Тоді $\sum_{g \in G} \chi(g) = p \cdot |G|$, де $\chi(g)$ позначає кількість нерухомих точок елемента $g \in G$.

Застосуємо лему до розв'язання задачі про намисто, що пропонувався на XVII Всеукраїнському турнірі Юних математиків імені професора М. Й. Ядренка у 2014 р.

Задача. По колу розміщено n кульок, занумерованих у довільному порядку, $n \geq 3$. Вони обходяться за годинниковою стрілкою. Кульки, для яких номер на попередній кульці менший за номер на наступній кульці, пофарбовані в білий колір, а інші – в чорний. Два розфарбування, які можна сумістити поворотом, вважаються однаковими. Скільки може трапитися різних розфарбувань?

У задачі на множині усіх можливих розфарбувань нерухомого намиста у два кольори діє циклічна група C_n поворотів правильного n -кутника. У ній n елементів. Орбіти, на які розбивається ця множина під дією групи C_n , складаються з таких розфарбувань намиста, які переходять одне в одного при поворотах. У різних орбітах знаходяться ті розфарбування намиста, що можна розрізнити які б повороти до нього не застосовувалися. Отже, у задачі потрібно обчислити кількість орбіт p . Скористаємося рівністю з леми Бернсайда.

$$N_0(n) = p = \frac{1}{n} \sum_{g \in C_n} \chi(g) = \frac{1}{n} \sum_{k=0}^{n-1} 2^{\text{НСД}(k,n)} = \frac{1}{n} \sum_{n:d} 2^d \phi\left(\frac{n}{d}\right). \quad (1)$$

У формулі (1) через ϕ позначено функцію Ейлера.

Якби у задачі потрібно було обчислити кількість усіх розфарбувань намиста незалежно від нумерації кульок, то її можна було б обчислити за формулою (1). Проте у задачі розфарбування задаються способом нумерації намистин. Це ускладнює задачу, бо не всі роз-

фарбування можуть реалізуватися. Наприклад, не можуть реалізуватися одноколірні намиста. Справді, наступною після намистини з номером 1 обов'язково буде біла, бо число 1 менше за будь-яке натуральне число. З тієї ж причини перед намистиною з номером 1 буде чорна намистина. Отже, намистина з номером 1 буде розташована між чорною і білою намистинами. Аналогічно, намистина з номером n буде розташована між білою та чорною.

Лема 1. *Нехай у намисті пофарбованому за правилом, сформульованим у задачі, кількість намистин n – парне число. Тоді намистини, вибрані через одну, не можуть бути одного кольору.*

Нехай номери вибраних через одну намистин: $i_1, i_2, i_3, \dots, i_{n/2}$. Якщо між ними розташовані білі намистини, то $i_1 < i_2 < i_3 < \dots < i_{n/2} < i_1$. Це неможливо. Аналогічні міркування для чорних намистин.

Кількість розфарбувань намиста залежить від парності числа n . Для непарного n від загальної кількості всіх розфарбувань віднімаємо 2 одноколірних:

$$N_1(n) = N_0(n) - 2 = \frac{1}{n} \sum_{n:d} 2^d \phi\left(\frac{n}{d}\right) - 2. \quad (2)$$

Якщо ж n – парне число, то потрібно відняти також розфарбування, у якому намистини двох кольорів чергуються, а ще такі розфарбування, у яких рівно одне одноколірне піднамисто, утворене з намистин, вибраних через одну з початкового. Тому маємо:

$$N_2(n) = N_0(n) - \left(3 + 2N_1\left(\frac{n}{2}\right)\right). \quad (3)$$

Зауважимо, що запитання в задачі, запропонованої на турнірі, «Скільки може трапитися різних розфарбувань?» передбачає можливість оцінити зверху кількість таких розфарбувань, наприклад скориставшись формулою (1).

Насамкінець наведемо кілька прикладів застосування формул (2–3) для конкретних невеликих n .

$$N_1(9) = \frac{1}{9}(2^9 \varphi(1) + 2^3 \varphi(3) + 2\varphi(9)) - 2 = \frac{1}{9}(2^9 + 2^4 + 12) - 2 = 58,$$

$$N_2(8) = \frac{1}{8}(2^8 \varphi(1) + 2^4 \varphi(2) + 2^2 \varphi(4) + 2\varphi(8)) - (3 + N_1(4) \cdot 2) = 36 - 3 - 8 = 25.$$

Висновки. Лема Бернсайда дозволяє спростити розв'язання деяких комбінаторних задач.

Джерела та література

1. Безущак О. О., Ганюшкін О. Г. Теорія груп: навч. посіб. для студ. механіко-матем. ф-ту. Київ: Вид.-полігр. центр Київ. ун-ту, 2005. 386 с.
2. Каргаполов М. И., Мерзляков Ю. И. Основы теории групп. Москва: Наука, 1982. 288 с.
3. Суцанський В. І. Перетворення і перестановки. Київ: Вища шк., 1976.

Гурко Т. М. – студентка V курсу факультету інформаційних систем, фізики та математики СНУ імені Лесі Українки;
Мекуш О. Г. – старший викладач кафедри алгебри і математичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Знаходження скінченних сум за допомогою скінченних різниць

Знаходження скінченних сум є досить актуальною та затребуваною темою, оскільки застосовується в багатьох розділах математики і не тільки. Існує багато методів для знаходження скінченних сум, кожен з них може відноситись до різних розділів математики, мати певні особливості при застосуванні і через це можуть виникати проблеми при виборі оптимального.

Мета роботи – розглянути один з методів знаходження скінченних сум – метод скінченних різниць. Висвітлити основні поняття та дослідити особливості застосування.

Нехай функція f визначена в точці x і в деякому її околі, і нехай h таке число, що f , визначена в точці $x + h$.

Означення 1. Операція переходу від $f(x)$ до $f(x + h) - f(x)$ називається оператором знаходження різниці, або різницеvim оператором, і позначають Δ_j .

Покладемо $h = 1$, замінивши функцію $f(x)$ на $\varphi(t)$, де $\varphi(t) = f(ht)$,
 $t = \frac{x}{h}$.

Властивості

1. $\Delta(cf) = c\Delta f$, де c – константа.
2. $\Delta(f + g) = \Delta f + \Delta g$.
3. $\Delta(fg) = g\Delta f + f\Delta g + \Delta f\Delta g$.

Означення 2. Антирiзниця функції $f(x)$ це функція $F(x)$ така, що $\Delta F(x) = f(x)$. Позначається антирiзниця: $\Delta^{-1} f(x)$ [1, с. 81].

Нехай дано суму виду:

$$\sum_{k=0}^{n-1} f(x+k) = f(x) + f(x+1) + \dots + f(x+n-1)$$

Теорема 1. Якщо $\Delta^{-1} f(x) = F(x)$, то

$$\sum_{k=0}^{n-1} f(x+k) = F(x+n) - F(x).$$

Нехай дано суму функції $\varphi(x)$ виду: $\sum_{x=0}^{n-1} \varphi(x)$, $n \in \mathbb{Z}$

І рiзницеве рiвняння:

$$\Delta f(x) = \varphi(x)$$

або

$$f(x+1) - f(x) = \varphi(x).$$

Пiдсумуємо його по x вiд 0 до деякого цiлого числа $n-1$, тодi отримаємо:

$$\sum_{x=0}^{n-1} (f(x+1) - f(x)) = \sum_{x=0}^{n-1} \varphi(x)$$

або

$$\sum_{x=1}^n f(x) - \sum_{x=0}^{n-1} f(x) = \sum_{x=0}^{n-1} \varphi(x)$$

звiдси

$$f(n) - f(0) = \sum_{x=0}^{n-1} \varphi(x).$$

Отже, знаючи функцію $f(x)$, можна знайти суму $\sum_{x=0}^{n-1} \varphi(x)$, скориставшись співвідношенням: $\sum_{x=0}^{n-1} \varphi(x) = f(n) - f(0)$.

Нехай $\Delta f(x) = x^\nu$

$$f(x) = \sum_{k=1}^{\nu} \frac{\Delta^k 0^\nu}{(k+1)!} x^{(k+1)}.$$

Ми можемо знайти суму $\sum_{x=1}^n x^\nu$, для будь-якого ν , ця сума набере

вигляду: $f(n+1) = \sum_{k=1}^{\nu} \frac{\Delta^k 0^\nu}{(k+1)!} (n+1)^{(k+1)}$ [2, с. 44].

Наприклад, поклавши $v = 2$: $\sum_{x=1}^n x^2 = \sum_{k=1}^2 \frac{\Delta^k o^2}{(k+1)!} (n+1)^{(k+1)}$.

Так як, $\Delta o^2 = 1, \Delta^2 o^2 = 2$

$$\begin{aligned} \sum_{x=1}^n x^2 &= \frac{\Delta o^2}{2!} (n+1)^{(2)} + \frac{\Delta^2 o^2}{3!} (n+1)^{(3)} = \frac{1}{2} (n+1)^{(2)} + \frac{1}{3} (n+1)^{(3)} = \\ &= \frac{1}{2} (n+1)n + \frac{1}{3} (n+1)n(n-1) = \frac{1}{6} n(n+1)(2n+1). \end{aligned}$$

Приклад 1. $1^3 + 2^3 + 3^3 + \dots + n^3 =$

$$x^3 = x + 3x(x-1) + x(x-1)(x-2) = x^{(1)} + 3x^{(2)} + x^{(3)}$$

Розв'язком рівняння $\Delta f(x) = x^3$, буде $f(x) = \frac{1}{2} x^{(2)} + x^{(3)} + \frac{1}{4} x^{(4)}$

$$\begin{aligned} 1^3 + 2^3 + 3^3 + \dots + n^3 &= \frac{1}{2} (n+1)^{(2)} + (n+1)^{(3)} + \frac{1}{4} (n+1)^{(4)} = \\ &= \frac{1}{2} (n+1)n + (n+1)n(n-1) + \frac{1}{4} (n+1)n(n-1)(n-2) = \frac{1}{4} n^2 (n+1)^2 \end{aligned}$$

З вище викладеного матеріалу, можна зробити **висновок**, що метод скінченних різниць є досить зручним у застосуванні до певного класу задач.

Джерела та література

1. Волков Ю. І., Войналович Н. М. Елементи дискретної математики: навч. посіб. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. 173 с.
2. Гельфонд А. О. Исчисление конечных разностей. Москва: НКТП, 1936. 176 с.

Марчевська Н. С. – студентка V курсу факультету інформаційних систем, фізики та математики СНУ імені Лесі Українки;

Швай О. Л. – к. п. н., доцент кафедри алгебри і математичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Огюстен Коші – видатний математик XIX століття

Математика здає свої фортеці
лише сміливим та сильним.

А. П. Конфорович

У період з XVII до XVIII ст. зростали вже існуючі вимоги до наук і це спонукало вчених розширити їх область і методи досліджень. У

математиці поняття нескінченності, руху та функціональної залежності висуваються на перше місце та стають основою нових методів. У ХІХ ст. починається новий період у розвитку математики – сучасний. Накопичені в ХVІІ і ХVІІІ ст. знання привели до необхідності їх поглибленого логічного аналізу і об'єднання з нових точок зору. Зв'язок цієї науки з природознавством набуває тепер більш складних форм. Нові теорії виникають не тільки в результаті запитів інших наук, а також із внутрішніх потреб самої математики. Посилено розробляється теорія диференціальних рівнянь і теорія потенціалу. У цьому напрямку працюють більшість великих науковців початку і середини ХІХ ст. та одним із них був французький математик Огюстен Луї Коші.

Метою проведеного дослідження є ознайомлення з життєвим шляхом та науковими досягненнями одного з найвидатніших математиків у період сучасної математики.

О. Коші – один із основоположників сучасної механіки суцільного середовища, засновник математичної теорії пружності. Саме він розвинув теорію збіжних рядів, теорію аналітичних функцій комплексної змінної. Результати його робіт складають основу теорії напруг та деформацій у суцільному середовищі.

Майбутній математик народився 21 серпня 1789 р. у Парижі. Його батько, Луї-Франсуа Коші, за професією був французьким муніципальним службовцем, а за громадянською позицією – непохитним монархістом, тому ще змалечку син розділяв його життєві переконання.

Огюстена приймають в кращу на той час середню школу міста – Центральну школу Пантеону. Оскільки його батько був чудовим лінгвістом, то з раннього дитинства навчав своїх синів різним мовам, змушував читати античних авторів та особливу увагу приділяв латині, як результат, за час навчання хлопчик заробляє чимало нагород за успіхи саме в цьому напрямі навчання та демонструє особливі математичні здібності.

Після школи у 1805 р. О. Коші вирішує отримувати професію інженера у кращому вищому навчальному закладі. Політехнічна школа була «закладом без суперника и без зразка, закладом, якому заздрить вся Європа, першою школою у світі». Саме тут працювали кращі вчені – Лагранж, Лаплас, Монж, Карно. Більшість випускників школи рано розпочинали наукову кар'єру і ставали відомими вченими. О. Коші складає вступні іспити, набравши при цьому середній бал. Тут юний талант вивчає точні науки, включаючи математику, та у цьому ж році вже знаходить рішення Задачі Аполлонія.

Потім він йде в Ecole des Ponts et Доріг (Школу мостів і доріг), яку закінчує з дипломом цивільного інженера та володіє досить цінними рекомендаціями та порадами від Лагранжа, які дали йому шанс відразу взяти участь у масштабному проекті – будівництву моста в Шербурі [3].

1813 р. був знаменним у його житті, бо ж з цього періоду Коші повністю присвятив себе науковій та викладацькій роботі. У 1816 р. подав на конкурс до Паризької АН знаменитий мемуар з теорії хвиль на поверхні важкої рідини і одержав за нього першу свою премію. Після цього його запросили до Політехнічної школи, Сорбонни та Коледж де Франс. Швидкість з якою Огюстен переходив від одного предмета до іншого, дала йому змогу прокласти велику кількість нових шляхів математики. Його праці «Курс аналізу» (1821), «Резюме лекцій числення нескінченно малих» (1823), «Лекції із застосування аналізу до геометрії», що базувалися на систематичному використанні поняття границі, були і є взірцем для більшості курсів. Особливо важливе значення мають такі здобуті Коші результати: геометричне зображення комплексної змінної як точки, що переміщується в площині тим чи іншим шляхом інтегрування та розклад функції в степеневий ряд. У геометрії узагальнив теорію многогранників (1811), провів дослідження дотику, спрямлення і квадратури кривих, вивів рівняння площини та дав параметричне зображення прямої у просторі. У алгебрі розвинув теорію визначників, знайшовши всі основні властивості визначників, ввів термін «модуль» комплексного числа, «спряжені» комплексні числа. У теорії чисел довів теорему Ферма про многокутні числа, вивчав загальне невизначене треномічне рівняння і задав теореми про невизначені треномічні і квадратні рівняння та конгруенції з однаковим модулем і спільним розв'язком [2].

Життєвий шлях математика був досить непростим за рахунок сили його релігійних переконань. 1830 р. був так званим другим поворотом в житті, Коші відмовився присягати на вірність Луї-Філіппу I. Під час Липневої революції виїхав до Турина, де сардинський король створив для Коши особливу кафедру de physique sublime. Неодноразово йому пропонували різні посади, але його відмови були пов'язані з тим, що він не мав бажання приймати присягу. В 1832 р., приємно вражений вірністю Огюстена, Карл X запрошує його до Праги та віддає йому на навчання свого сина – герцога Бордоского. Разом з ним вчений ще 6 років їздить по різних країнах Європи, а потім, скориставшись нагодою («золоте» весілля батьків), він повертається до Парижу в титулі барона та знаходить роботу вчителя. Уже

у 1839 р. Коші отримує призначення в Бюро довгот для визначення координат географічних об'єктів на водній поверхні Землі. Але, оскільки учений відмовляється принести обов'язкову присягу обраних членів, король відхиляє його призначення. Оплату за свою працю в Бюро Коші не отримує, але все ж продовжує свої дослідження і представляє Бюро ряд робіт на тему «Небесної механіки». Пішовши з Бюро, Коші намагається отримати місце в Коледжі де Франс, але відповіді на його пропозицію не було, тому він розпочинає викладання в Середній духовній школі, займається підготовкою вчителів до викладацької роботи [3, с. 2].

Отже, О. Коші – видатна постать у математиці. Його персону в історії є досить неоднозначною, можливо, за рахунок його суперників та недобррозумілих поглядів на його діяння та життєві пріоритети, оскільки існує декілька точно не підтверджених фактів про його рівнодушність щодо інших вчених. З іншого боку, навпаки, прикладом може бути випадок з М. В. Остроградським, де Огюстен показав себе сильною та непохитною у своїх бажаннях особистістю.

А. Ейнштейн писав, що «...моральні якості видатних людей мають, можливо, більше значення для даного покоління і всього ходу історії, ніж чисто інтелектуальні досягнення. Останні залежать від величі характеру значно більшою мірою, ніж прийнято вважати» [1].

Джерела та література

1. Бородін О. І., Бугай А. С. Біографічний словник діячів у галузі математики. Київ: Рад. шк., 1973. 552 с.
2. Бруно Белхост Огюстен Коши. Москва: Наука; Изд. фирма «Физ.-мат. лит.», 1997. 173 с.
3. Конфорович А. Г. Колумби математики. Київ: Рад. шк., 1982. 223 с.

Рафальська А. О. – студентка V курсу факультету інформаційних систем фізики та математики СНУ імені Лесі Українки;
Швай О. Л. – к. п. н., доцент кафедри алгебри і математичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Активізація пізнавальної діяльності учнів 5–6 класів за допомогою комбінаторних задач

Постановка проблеми. У сучасній педагогічній науці та практиці значна увага приділяється активізації пізнавальної діяльності

учнів. Процес активізації пізнавальної діяльності полягає у мобілізації інтелектуальних, емоційно-вольових та фізичних сил за допомогою певних засобів. Вченими доведено, що до умов підвищення самостійної пізнавальної діяльності відносяться: формування й розвиток позитивної мотивації учіння; урахування індивідуальних здібностей учнів; характер наукового пошуку; формування узагальненого знання тощо [1].

Мета дослідження – дослідити можливості активізації пізнавальної діяльності школярів 5–6 класів за допомогою впровадження в навчальний процес комбінаторних задач.

Результати дослідження. Задачі, які розв'язуються із застосуванням основних правил комбінаторики доцільно пропонувати у шкільному курсі математики протягом усього часу навчання, незалежно від класу і теми програми.

Це пояснюється тим, що їх, як правило, можна сформулювати на дуже вузькій понятійній базі, у привабливій сюжетній фабулі, яка має практичне спрямування. Адже у практичному житті людини часто виникає потреба вибрати з деякої множини підмножину тих елементів, які мають задані властивості; розмістити вибрані елементи у певному порядку; знайти число способів, за якими так розташування можливе тощо. Зауважимо, що в останні десятиріччя інтерес до комбінаторних задач значно посилюється, оскільки виявилось, що значна кількість важливих проблем, пов'язаних з розробкою оптимальних планів виробництва, транспортування, розміщення підприємств зводиться до задач комбінаторного характеру. У деяких підручниках для 5–6 класів комбінаторні задачі називають логічними і пропонують їх для розвитку творчих здібностей учнів. Дослідження масової педагогічної практики свідчить, що задачний матеріал діючих підручників, потребує доповнення комбінаторними задачами [2].

Комбінаторні уявлення учнів потрібно формувати поступово, повільно ускладнюючи задачі, використовуючи методи, які відповідають віковим особливостям школярів. Психологами встановлено, що учні 5–6 класів найкраще сприймають наочний матеріал. Саме у віці 11–12 років з'являється у дітей пізнавальний інтерес не лише до змісту навчання, але й до способів отримання знань. Тому на перших етапах розвитку комбінаторних уявлень учнів доцільно пропонувати комбінаторні задачі у формі гри. При цьому позитивний ефект можна досягнути, якщо використовувати різноманітне унаочнення: різнокольорові кульки, дитячі кубики тощо. Можна використовувати готові

малюнки для розпізнавання і нагромадження певних комбінаторних уявлень, поступово переходячи від простих образів до складніших, від моделі до оригіналу.

Дітей доцільно залучати до експериментально-практичних робіт, на яких розвивати їх комбінаторне мислення. Головний метод розв'язування комбінаторних задач на початкових етапах – метод перебору. При цьому методі необхідно, розглядаючи всі можливі варіанти, вибрати ті, що задовольняють умову та з'ясувати кількість можливих варіантів.

Наведемо декілька прикладів задач для 5 класу, які доцільно розв'язати методом перебору:

1. У продажі є 4 різні конверти і 3 різних марок. Скількома способами можна купити один конверт з маркою?

2. Скільки натуральних трицифрових чисел можна скласти з цифр 2, 3, 4, використовуючи в запису числа кожен цифру з них не більше одного разу?

3. У шкільній їдальні є вибір з 4 перших і 3 других страв. Скількома способами можна вибрати обід із однієї першої і однієї другої страви?

При застосуванні методу перебору дуже важливо правильно організувати сам процес перебору, оскільки безсистемний, хаотичний метод часто приводить до помилок. У випадку, коли кількість можливих виборів на кожному кроці залежить від того, які елементи були вибрані раніше (як у вище наведених прикладах задач), зручно зобразити процес знаходження розв'язків у вигляді дерева можливих варіантів.

Розв'язування комбінаторних задач методом перебору сприятиме розвитку таких якостей мислення школярів, як варіативність, гнучкість, глибина.

Висновки. Вважаємо, що систематичне використання на уроках математики комбінаторних задач підвищує пізнавальну активність школярів, дозволяє їм більш впевнено орієнтуватися у найпростіших закономірностях навколишньої дійсності, активніше використовувати математичні знання у повсякденному житті.

Джерела та література

1. Аніпонова М. Активізація творчої діяльності учнів на уроках математики // Математика. 2009. № 23. С. 3–6.
2. Перестюк М., Вишенський В. Роль комбінаторних задач у шкільному курсі математики // Математика в школі. 1999. № 3. С. 16–18.

Свентик Н. П. – студентка III курсу факультету інформаційних систем, фізики та математики СНУ імені Лесі Українки;
Кравчук О. М. – к. п. н., доцент кафедри алгебри та математичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Інверсія та кругові перетворення

Постановка проблеми. Чимало геометричних задач розв'язуються набагато простіше методом інверсій та кругових перетворень, аніж будь яким іншим методом.

Мета дослідження. Ми ставили за мету вивчити теоретичні положення методу інверсій та кругових перетворень, дослідити їх властивості та показати застосування на прикладах.

Результати дослідження. Інверсією на площині називають відповідність, яка задається точкою O – центром інверсії та додатним числом r^2 . Візьмемо довільну точку A площини, відмінну від центра інверсії O . образом точки A в перетворенні інверсії називається така точка A' променя OA , для якої виконується рівність $OA \cdot OA' = r^2$.

З означення безпосередньо випливають такі властивості й особливості інверсії.

1. Якщо образом точки A є точка A' , то прообразом точки A' є точка A . Отже, при інверсії точки A і A' міняються місцями. Таку властивість інверсії називають *інволютивною*. Кажуть також, що кожна пара відповідних точок в інверсії – циклічна.

2. Центр інверсії не має відповідної точки. Очевидно, що інверсія на площині з виокремленим центром є взаємно однозначним відображенням, тобто перетворенням.

3. Якщо $OA < r$, то $OA' > r$ (і навпаки, якщо $OA > r$ то $OA' < r$). Якщо при цьому OA зростає, то OA' спадає (і навпаки). Якщо $OA = r$, то й $OA' = r$; отже, в цьому випадку $A' \equiv A$, тобто A – подвійна (інваріантна) точка.

4. Коли r – заданий відрізок, то відповідну точці A точку A' можна побудувати циркулем і лінійкою, будуючи відрізок OA' як четвертий пропорційний:

$$OA' = \frac{r \cdot r}{OA}$$

Розглянемо коло з радіусом r , центром якого є задана точка O (коло інверсії, яке іноді позначають r^2).

Із властивостей 3 й 1 випливає, що при інверсії площини з центром O і степенем r^2 внутрішня область відносно кола інверсії переходить у його зовнішню область, а зовнішня – у внутрішню; точки самого кола залишаються на місці, площина ніби вивертається.

Розглянемо побудову відповідних точок. Нехай спочатку точка A лежить усередині кола інверсії. Побудуємо перпендикуляр AK до прямої OA та проведемо в точці K його перетину з колом інверсії дотичну KA' до кола ($A' \in OA$). Точка A' є образом точки A . Справді, у прямокутному трикутнику OKA' відрізок AK – висота, проведена до гіпотенузи OA' ; тому, за середнім геометричним: $OA \cdot OA' = r^2$. Оскільки за властивістю 1 образом точки A' є точка A , побудову образів точок зовнішньої області кола інверсії потрібно виконувати у зворотній послідовності: спочатку проводити дотичну до кола r^2 із точки A' , а потім із точки дотику K опускати на промінь OA' перпендикуляр OA (див. пару BB' , рис. 1).

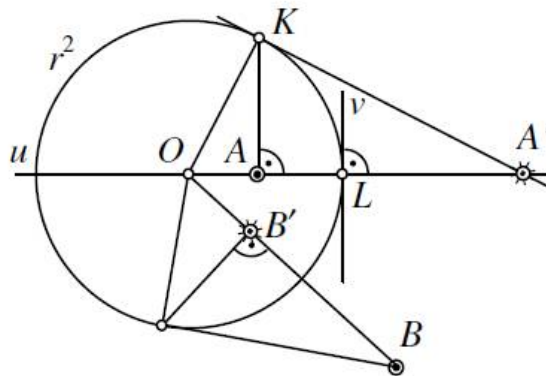

Рис. 1.

Нехай тепер точка A наближатиметься до точки L , яка є перетином прямої $u \equiv OA$ з колом інверсії r^2 . З попереднього логічно випливає, що точка A' прямуватиме до точки L з протилежного боку. Зустрінуться точки A і A' на колі з центром O у подвійній (нерухомій) точці L .

Розглянемо для прикладу одну із задач на застосування інверсії.

Дано квадрат, дві вершини якого лежать на колі інверсії, а третя – в центрі інверсії. Побудуйте фігуру інверсну з цим квадратом.

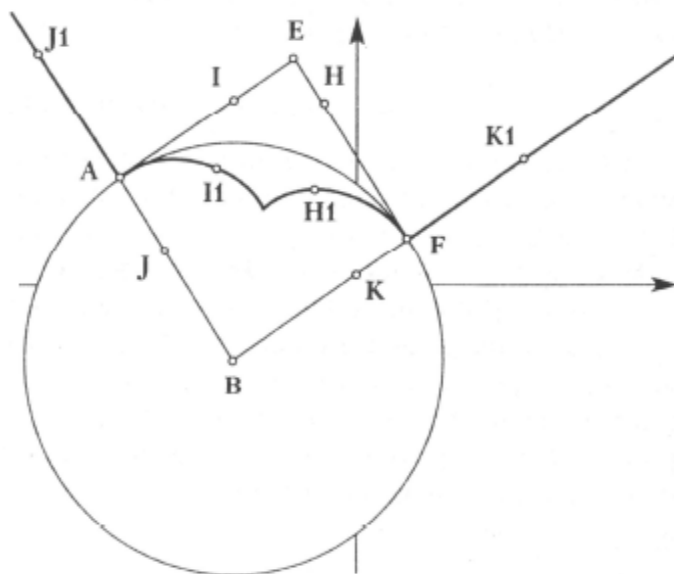

Рис. 2.

Висновок. Досліджуючи перетворення інверсії та її властивості, переконуємось, що геометрично інверсія повністю визначається своїм колом інверсії, яке ще називають базисним. Розв'язання геометричних задач часто спрощується за рахунок застосування перетворення інверсій.

Джерела та література

1. Моденов П. С., Пархоменко А. С. Геометрические преобразования. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1958. 231 с.
2. Яглом И. М. Геометрические преобразования. Москва: Физматлит, 1955. 616 с.

Трофимчук М. А. – студентка III курсу факультету інформаційних систем, фізики та математики СНУ імені Лесі Українки;
Кравчук О. М. – к. п. н., доцент кафедри алгебри та математичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Гіперболічний та еліптичний повороти

Постановка проблеми. На даний час актуальним є застосування методу афінних перетворень до розв'язування геометричних задач.

Мета дослідження. Показати, що гіперболічний та еліптичний повороти є афінними перетвореннями за допомогою стисків прямих, що перетинаються для гіперболічного повороту та стиснення площини до прямої для еліптичного повороту.

Результати дослідження. Взаємнооднозначне відображення площини π на площину π' називається *афінним*, якщо при цьому відображенні довільні три точки, що розміщені на одній прямій, переходять в три точки, які також розміщені на одній прямій.

Теорема. При афінному відображенні довільні три точки, що не лежать на одній прямій, переходять в три точки, що також не належать одній прямій.

Наслідок. Відображення, обернене до афінного, є афінним.

Афінне відображення площини π самої на себе називається афінним перетворенням цієї площини.

За означенням афінного відображення робимо висновок, що композиція двох афінних перетворень є афінним перетворенням, а крім того, обернене до афінного, є також афінним. Таким чином, сукупність всіх афінних перетворень площини утворює групу. Одиничним перетворенням цієї групи є тотожне перетворення.

Ми досліджуємо два види афінних перетворень.

Гіперболічний поворот. Розглянемо дві прямі, що перетинаються – Ox та Oy . Виконаємо косо стикання до осі Ox у напрямку осі Oy з коефіцієнтом k , а потім косо стискання до осі Oy в напрямку осі Ox , з коефіцієнтом $1/k$.

В результаті цих перетворень точка M площини перейде в точку M' . Перетворення, що є результатом виконаних стисків, називається *гіперболічним поворотом*.

Походження цієї назви таке: якщо точки x та y – координати точки M в системі xOy , а x' та y' – координати її образу' точки M' , то із визначення гіперболічного повороту можемо записати:

$$x' = (1/k)x, \quad y' = ky.$$

Звідки:

$$x'y' = xy.$$

Тому, якщо точка $M(x, y)$ лежить на гіперболі

$$xy = C, \quad \text{або} \quad y = C/x,$$

то її образ M' лежить на тій же гіперболі, так як $x'y' = xy$.

Так як гіперболічний поворот є виконанням двох косих стисків і так як косе стискання до осі є афінне відображення, то і гіперболічний поворот є афінним перетворенням.

Нехай маємо коло, вписане у квадрат, і образ цієї фігури при гіперболічних поворотах для $k = 2$ і $k = 1/2$ (осі Ox і Oy взаємно перпендикулярні). При гіперболічному повороті точки, що лежать на осях Ox і Oy , переходять відповідно у точки, що лежать на тих же осях. Точка O перетину прямих Ox і Oy при гіперболічному повороті залишається нерухомою. При гіперболічному повороті зберігаються площі фігур, так як при стисканні до осі Ox площі їх збільшаться у k разів, а при стисканні до осі Oy площа зменшиться у k разів.

Гіперболічний поворот називається також лоренцовим перетворенням. Перетворення цього виду застосовуються у теорії відносності.

Еліптичний поворот. Розглянемо пряму l . Нехай M – довільна точка площини. Виконаємо стискання площини до прямої l , з довільним коефіцієнтом k ; нехай при цьому точка M перейде у точку P . Повернемо площину навколо точки O , яка належить прямій l , на даний кут φ ; при цьому точка P перейде у точку P' . Накінець, знову виконаємо стискання площини до прямої l , але тепер з коефіцієнтом стискання $1/k$; нехай точка P' перейде при цьому стисканні в точку M' . Якщо ми поставимо точці M у відповідність точку M' , то отримаємо відображення, яке називається *еліптичним поворотом*.

Походження терміну «еліптичний поворот» пояснюється тим, що при цьому перетворенні переходить в себе еліпс з центром у точці O , осями якого є пряма l і пряма, що проходить через точку O , перпендикулярно до прямої l , причому відношення півосей цього еліпса рівне k . Дійсно: нехай M – довільна точка такого еліпса. Після першого перетворення (стискання до l осі з коефіцієнтом k) еліпс перейде у коло з центром у точці O . При другому перетворенні (поворот навколо точки O) точка P даного кола переходить у точку P' того ж кола і, нарешті, третє перетворення (стискання до осі l з коефіцієнтом $-1/k$) переведе точку P' кола у точку M' , що лежить на вихідному еліпсі.

Так як еліптичний поворот визначається як результат виконання афінних перетворень, то це перетворення є також афінним.

Еліптичний поворот повністю визначається заданням точки O , прямої l і парою точок M та M' .

Висновки. У ході даного дослідження ми з'ясували суть афінних перетворень та показали що, гіперболічний та еліптичний повороти є афінними перетвореннями як результат здійснення стисків, що у свою чергу є афінними перетвореннями. Визначили задання даних поворотів елементами у просторі, з'ясували походження їх назв.

Джерела та література

1. Моденов П. С., Пархоменко А. С. Геометрические преобразования. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1958. 231 с.
2. Яглом И. М. Геометрические преобразования. Москва: Физматлит, 1955. 616 с.

Міжнародні відносини (країнознавство, міжнародні економічні відносини)

Грабинська В. О. – студентка V курсу факультету міжнародних відносин СНУ імені Лесі Українки;
Деделюк К. Ю. – к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами СНУ імені Лесі Українки

Загальна характеристика зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств кондитерської галузі

Постановка проблеми. Зовнішня торгівля українських підприємств є основним чинником збільшення прибутків та розвитку економіки загалом. Наявність високої конкуренції між провідними виробниками на внутрішньому ринку кондитерської продукції сприяє активізації інвестиційних процесів, а також активному виходу на зовнішні ринки.

Мета дослідження. Проаналізувати структуру та динаміку зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств кондитерської галузі на світовому ринку.

Результати дослідження. Ринок кондитерських виробів є одним з найбільш динамічних у світовій економіці – за даними Euromonitor International в 2018 р. його вартість становила майже 200 млрд дол. США [5]. Світовий кондитерський ринок поділяють на три сегменти: вироби, що містять какао, борошняні кондитерські вироби та цукристи вироби, що не містять какао. 60 % ринку охоплюють шоколадні вироби.

Кондитерська галузь є розвиненим сегментом харчової промисловості в Україні. Основними чинниками її розвитку є достатня забезпеченість сировинною базою та людськими ресурсами, налагоджене виробництво і успішний досвід роботи. За рівнем споживання 7,4 кг на душу населення в рік Україна є 8-ю у світі за цим показником. В

Україні загальний обсяг виробництва кондитерських підприємств складає більше 1 млн т продукції на рік, що дозволяє повністю забезпечити потреби внутрішнього ринку та експортувати значні обсяги продукції за кордон.

На сьогодні в Україні нараховується 29 крупних спеціалізованих підприємств і чимало дрібних цехів з виробництва кондитерської продукції (рис. 1).

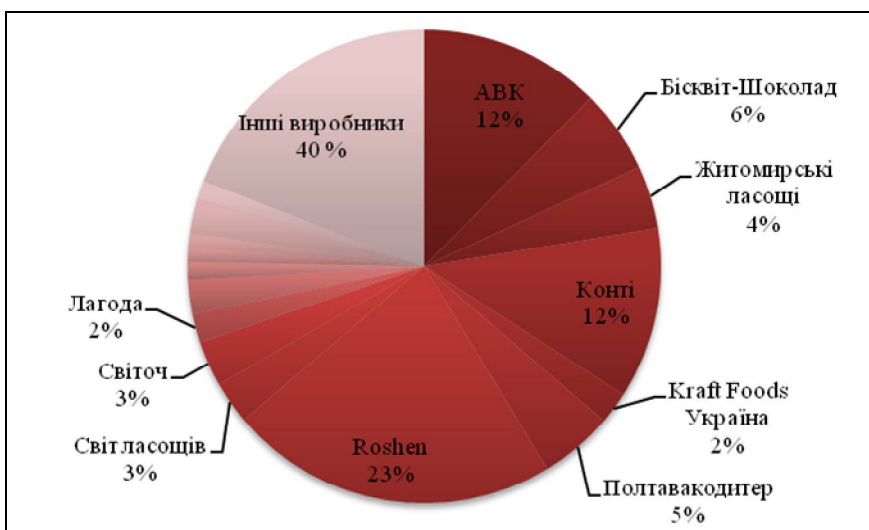

Рис. 1. Розподіл українського кондитерського ринку між виробниками
Джерело: складено автором за [2].

Найбільшу частку ринку займає корпорація Roshen (23 %), вагомих сегмент мають АВК та Конті (по 12 %).

Згідно з Державною службою статистики, за 2018 р. експорт склав 297,2 млн дол. США [1]. Проаналізуємо обсяги експорту українських кондитерських виробів (рис. 2).

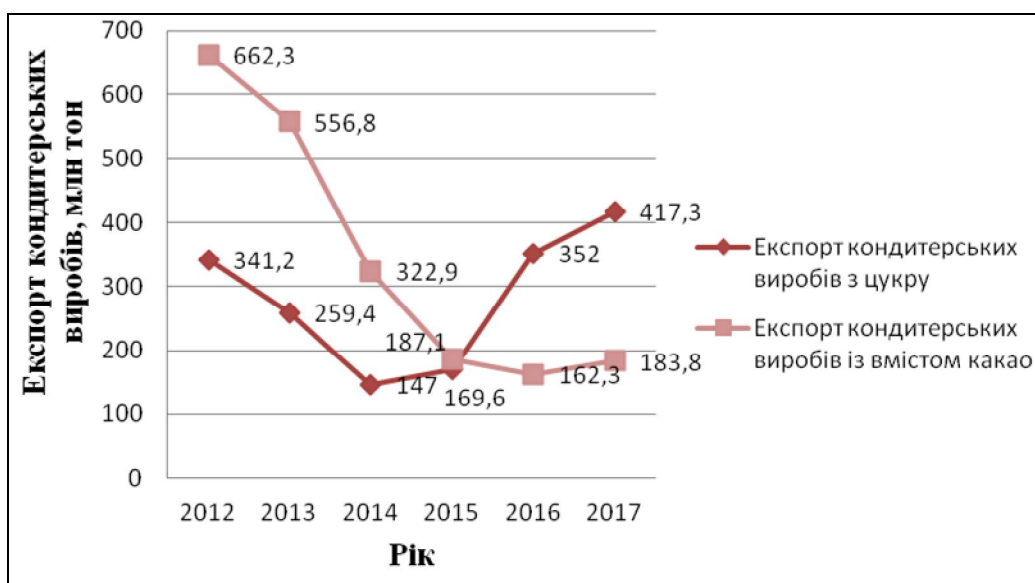

Рис. 2. Динаміка експорту українських кондитерських виробів, 2012–2017 рр.
Джерело: складено автором за [3].

Згідно з даними, найбільший обсяг експорту кондитерських виробів із какао припадав на 2012 р. Після того спостерігаємо різке падіння обсягів поставок, пов'язане із закриттям ринку Російської Федерації та перекриттям транзиту до країн СНД. Починаючи з 2016 р. експорт кондитерської продукції починає зростати, що свідчить про поступове відновлення зовнішньої торгівлі кондитерськими виробами із вмістом какао, що можливе завдяки пошукам нових ринків збуту.

Продукція українських кондитерських підприємств представлена в багатьох країнах світу. В ЄС великим попитом користується продукція в Литві та Польщі. Збільшився збут продукції в Америку, Монголію, а також Ірак.

Варто звернути увагу на географію експорту за компаніями (табл. 1).

Таблиця 1

Географія експорту кондитерських виробів за компаніями

Roshen	АВК	Konti	Бісквіт-шоколад	Монделіс Україна
ЄС; Німеччина; Литва; Латвія; Естонія; Молдова; Узбекистан; Ізраїль; Грузія; Канада; США	Німеччина; Велика Британія; Польща; Румунія; Нідерланди; Іран; В'єтнам; Грузія	Латвія; Литва; Польща; Румунія Молдова; Білорусь	СНД; Зх. Європа; Китай; США; Монголія	Білорусь; Молдова; Казахстан; Грузія; Вірменія; Азербайджан; Монголія

Джерело: складено автором за [4].

Висновки. Кондитерська галузь в Україні розвивається активно. На даному ринку представлена велика кількість підприємств-виробників, що спричиняє високий рівень конкуренції. Однак найбільш потужними виробниками та експортерами продукції залишаються компанії Roshen, АВК та Konti Group. Попри падіння обсягів виробництва та постачання за кордон кондитерської продукції у 2013–2015 рр., починаючи з 2016 р. вони поступово збільшуються, що пов'язано із відкриттям нових ринків збуту та налагодженням виробництва.

Джерела та література

1. Державна служба статистики. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Мартиновський В. С. Сучасний стан і перспективи розвитку кондитерської галузі України // Економіка харчової промисловості. 2016. № 2. С. 43–45.
3. Тичинська А. І., Наумова М. А. Дослідження ринку кондитерських виробів України // Вісн. студ. наук. т-ва ДонНУ ім. Василя Стуса. 2017. № 9. С. 122–126.

4. Циган Р. М. Дослідження зовнішньоекономічної діяльності підприємств кондитерської промисловості // Агросвіт. 2016. № 23. С. 51–52.
5. Euromonitor. Candy Industry. URL: <http://www.euromonitor.com/>

Грицюк Н. М. – студентка IV курсу
факультету міжнародних відносин
СНУ імені Лесі Українки;

Корнелюк О. А. – к. е. н., старший викладач
кафедри міжнародних економічних відносин
та управління проектами
СНУ імені Лесі Українки

Кон'юнктурне дослідження особливостей розвитку сучасного ринку офшорних послуг

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки жодна країна не залишається осторонь від процесів, що відбуваються у масштабах усього світу. Використовуючи вигідність географічного положення та надаючи різні податкові пільги іноземним компаніям багато невеликих держав перестали бути залежними від провідних країн та почали самі активно включатися у міжнародне співтовариство. Банки, зовнішньоторговельні, страхові й інвестиційні компанії, що були створені в офшорних зонах, стали невід'ємною частиною світової економіки. Саме тому кон'юнктурне дослідження ринку офшорних послуг є актуальним для створення умов для його регулювання та ефективного використання.

Мета дослідження. Незважаючи на те, що сьогодні офшорні зони є важливим елементом світової економіки, їх використання залишається дискусійним як з позицій нормативного регулювання, так і практичного використання. Що, у свою чергу, зумовлює потребу у постійному дослідженні кон'юнктури ринку офшорних послуг.

Результати дослідження. Вважається, що оскільки кошти, еквівалентні приблизно 10 % світового ВВП, утримуються в податкових оазисах у всьому світі, цей відсоток приховує реальну неоднорідність розподілу офшорних коштів в різних територіях [1]. Скандинавські країни володіють еквівалентом лише декількох відсотків ВВП у офшорах, але цей показник зростає приблизно до 15 % у континентальній Європі і до 60 % у Росії, країнах Перської затоки та у ряді країн Латинської Америки. Відмінність у розмірі офшорних коштів важко

пояснити податковими чи інституційними факторами. Серед країн з великим запасом офшорних активів можна знайти автократію (Саудівська Аравія, Росія), країни що нещодавно ще мали автократичне правління (Аргентина, Греція), поряд зі старими демократіями (Франція). Серед тих країн, що мають як найнижчий так і найвищий запаси офшорних активів, можна знайти як країни, в яких відносно низькі податкові ставки (Корея, Японія) так і країни найвищого світового податку на прибуток (Данія, Норвегія) [2].

Для того, щоб глибше дослідити частку кожного регіону в загальній сумі офшорного багатства, необхідно розглянути такі показники як міжнародні банківські депозити в офшорних юрисдикціях та обсяг міжнародних рахунків.

Для аналізу банківських депозитів в офшорних юрисдикціях було досліджено дані банківських звітів 40 найбільших офшорних зон. Ці дані було згруповано по регіонах офшорних юрисдикцій та представлено на рис. 1.

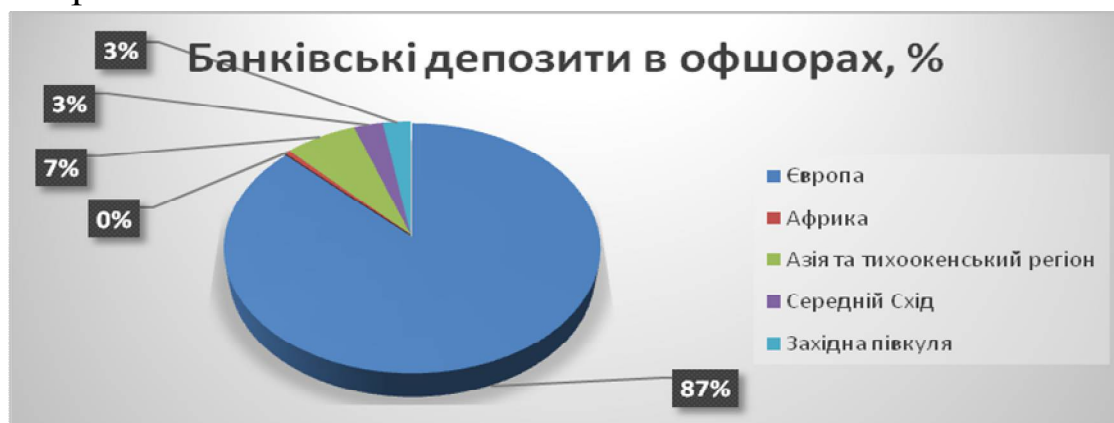

Рис. 1. Банківські депозити на рахунках в офшорних юрисдикціях станом на 2017 р.

Джерело: складено автором за [1].

Як видно з рис. 1 найбільше коштів на депозитах знаходиться в європейському регіоні. На другому місці за кількістю коштів є азійський регіон. Середній Схід та Західна півкуля складають приблизно однакову частку, а саме 3 %. Найнижчий показник у африканського регіону.

Для дослідження загальної частки рахунків в офшорних юрисдикціях було опрацьовано дані надані Міжнародним Валютним Фондом.

Опрацювавши рис. 2 можна стверджувати, що майже 2/3 офшорних коштів розміщені на рахунках в європейському регіоні. 1/4 коштів розміщуються в регіоні Західної півкулі, а на Азійський регіон припадає приблизно 5 % рахунків. Частки Африканського регіону та регіону Середнього Сходу є незначними.

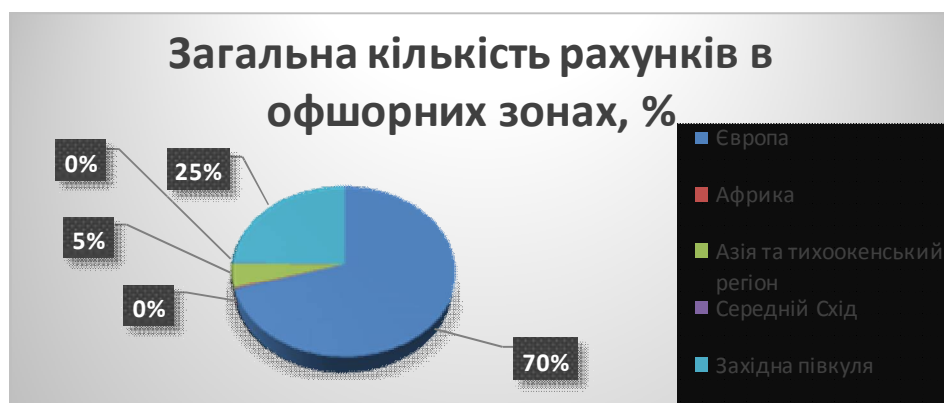

Рис. 2. Загальна кількість рахунків в офшорних зонах станом на 2017 р.
Джерело: складено автором за [1].

Висновки. Отже, офшорні зони умовно поділяються на 5 регіонів: Європа, Азія та тихоокеанський регіон, Африка, Середній Схід та Західна півкуля. Характерним є те, що кожен регіон обслуговує клієнтів з певних країн. Найбільш потужні за оборотом капіталу офшорні зони розташовані в Європейському регіоні. Найменш розвиненими на сучасному етапі є офшорні зони Африканського регіону та Середнього Сходу.

Джерела та література

1. Fichtner J. The offshore-intensity ratio identifying the strongest magnets for foreign capital. URL: https://www.city.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0011/287138/CITYPERC-WPS-201502.pdf
- 2/ Zoromé A. Concept of offshore financial centers: in search of an operational definition // International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0787.pdf>

Гром І. М. – студентка II курсу факультету міжнародних відносин
СНУ імені Лесі Українки;

Сищук А. А. – к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами СНУ імені Лесі Українки

Інформаційні технології як чинник формування привабливого інвестиційного клімату України

Постановка проблеми. Сучасний етап світового цивілізаційного розвитку характеризується стрімким розвитком інформаційних техно-

логій (ІТ), які охоплюють все ширші сфери діяльності, створюють можливості для зростання ефективності виробництва, кардинальним чином змінюють механізми функціонування держав та їх становище на світовому ринку. Під впливом нових ІТ здійснюється перехід від екстенсивного зростання виробництва до інтенсивного, відбуваються корінні зміни в розподілі праці, технології управління. Від правильного та оптимального вибору, впровадження та ефективного управління інформаційними технологіями значною мірою залежить і рівень інвестиційної привабливості національної економіки для іноземних інвесторів.

Мета дослідження полягає у аналізі ролі ІТ у формуванні сприятливого інвестиційного клімату України, визначенні критеріїв, за якими обирається об'єкт інвестування та шляхів залучення іноземних інвесторів на український ринок.

Результати дослідження. Сучасний розвиток ІТ здатний принципово змінити умови функціонування різноманітних суб'єктів господарської діяльності та національної економіки загалом. У сучасному світі знання та інформація породжують більш досконалі знання, що обумовлює необхідність розробки людством нових способів і засобів їх поширення та використання у процесі становлення «суспільства знань». На інтелектуальних ресурсах, наукомістких інформаційних технологіях базується сучасна глобальна (інформаційна) економіка, сутність якої полягає в якісно новому – інноваційно-технологічному – рівні усіх її секторів, включно із продуктивними силами суспільства [1, с. 46]. Країни, економічні системи яких базуються на широкому використанні ІТ, як правило, є привабливими об'єктами інвестування.

Існують ключові параметри, за якими потенційні інвестори оцінюють представників сегмента ІТО (IT Outsourcing): обсяг продажів, кількість співробітників у компанії або ж обсяг продажів на одного співробітника, рентабельність за показником EBITDA (скор. від англ. Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization), клієнтський портфель і його диверсифікація, спеціалізація компанії, обсяг та термін дебіторської заборгованості, рівень менеджменту і якість бізнес-процесів. Дані параметри – вкрай репрезентативні, і не втраять своєї актуальності в найближчі роки [3].

Істотним параметром інвестиційної привабливості країни є рівень розвитку людського капіталу. Станом на 2018 р. Україна входить у

рейтинг топ-30 країн за індексом його розвитку. Посилення активності інвестування у сферу інформаційних технологій стане поштовхом для приходу інвесторів і в інші галузі економіки України [3].

Для забезпечення безперервного потоку інвестицій, необхідно забезпечити інвесторам сприятливі умови інвестиційної діяльності в Україні. Однак, нестабільність та невизначеність законодавства, недостатня захищеність приватної власності, непрозорість фінансового ринку та приватизаційних процесів, бюрократизація державного апарату та надмірне втручання держави в економічне життя значно гальмують приплив іноземних інвестицій в Україну та обмежують їх позитивний вплив на створення конкурентоспроможної економіки [2, с. 667].

Незважаючи на низку існуючих недоліків у політиці щодо іноземних інвесторів, загальний обсяг інвестицій в українські ІТ-компанії за останні 5 років склав \$630 млн, в тому числі за участю провідних світових інвесторів, що свідчить про розвиток і стійкість галузі в умовах економічних і політичних проблем країни. Крім того, у 2017 р. українська ІТ-галузь знову зросла порівняно із попередніми роками за поканиками обсягу її послуг у доларовому еквіваленті. За підрахунками асоціації «ІТ-Україна», що об'єднує аутсорсингові компанії, обсяг експорту ІТ-послуг зріс із приблизно \$3 млрд до \$3,6 млрд у 2017-му, а до 2025 р. прогнозують зростання майже вдвічі [3].

В українському ІТ-секторі виділяють чотири основні сегменти: це – розробка апаратного забезпечення, ІТ-продуктів, ІТ-сервісів, а також аутсорсинг бізнес-процесів. Сервісна частина ІТ-сектору займає найбільшу частку, і майже 80 % послуг ІТ компанії експортують. За різними оцінками, в Україні працює близько 500 аутсорсингових компаній, клієнтами яких є Citi, L'Oreal, Versace, Mastercard, Viaplay, SAS, TUI Group, Sephora, Pony Express, Lacoste та багато інших всесвітньо відомих брендів та компаній [3].

Основним споживачем українських ІТ-послуг є США. На цю країну припадає близько 70 % експорту галузі. Другий за обсягом ринок для української індустрії – це країни ЄС. По 7 % припадає на Великобританію і Німеччину, ще 7 % – на інші країни Європейського Союзу. Окремим рядком можна виділити й Ізраїль, куди поставляється 5 % від сукупного обсягу українського експорту ІТ-послуг. Решта 4 % розподілені між іншими країнами світу [3].

Висновки. На сучасному етапі рівень інвестиційної привабливості України є недостатньо високим. Проте, на відміну від інших

галузей в країні стрімко розвивається сфера ІТ. Україна входить у топ-30 країн з найвищим рівнем розвитку індустрії ІТ. Активність ІТ-інвесторів підштовхне залучення інвестицій у інші галузі економіки України та зміцнить її позиції на світовому ринку.

Джерела та література

1. Павлиш В. А., Гліненко Л. К. Основи інформаційних технологій і систем: навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 500 с.
2. Рогач О. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: підручник. Київ: Либідь, 2005. 720 с.
3. Sychikova Y., Sysoev Y. The Dealbook of Ukraine 2018 edition // Aventures. URL: <https://www.slideshare.net/YevgenSysoyev/the-dealbook-of-ukraine-2018-edition>

Дроздик Ю. А. – студентка III курсу факультету міжнародних відносин СНУ імені Лесі Українки;

Деделюк К. Ю. – к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами СНУ імені Лесі Українки

Фактори та динаміка прямого іноземного інвестування у Польщі

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства зростає роль іноземних інвестицій. Підвищення економічного рівня розвитку країни залежить від залучення прямих іноземних інвестицій, адже вони створюють передумови для пожвавлення загальної економічної активності, впливають на стан національного виробництва, розвиток ринкової інфраструктури, сприяють впровадженню технологічних нововведень, забезпечуючи зростання науково-технічного потенціалу тощо. Тому формування сприятливого інвестиційного клімату є пріоритетним завданням держави.

Мета дослідження. Дослідження інвестиційних процесів у Польщі через аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій та стану інвестиційного клімату у країні.

Результати дослідження. Прямими іноземними інвестиціями (ПІІ) є міжнародні інвестиції, здійснені резидентами в одній країні з метою

реалізації своєї довгострокової зацікавленості в підприємствах іншої країни. За визначенням Міжнародного валютного фонду (МВФ) це закордонні інвестиції, величиною у понад як 10 % статутного капіталу, що дає зацікавленій стороні право на участь в управлінні підприємством [3]. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку Польщі сприяє розширенню міжнародного співробітництва, покращує соціальне становище в державі за рахунок зростання доходів населення, стимулює економічний розвиток.

Упродовж останніх років інтерес до капіталовкладень у ринок Польщі справді зростає, адже саме польська економіка, одна з небагатьох країн Європейського Союзу, уникнула рецесії під час світової фінансової кризи, і у 2008–2016 рр. ВВП Польщі зріс на 32,4 % (третій найкращий результат в ЄС). Загалом, бізнес-клімат в Польщі привабливий, країна займає 33-тє місце серед 190 країн у рейтингу Doing Business 2019 р., втративши 6 позицій у порівнянні з попереднім роком [2].

Польща входить до числа найбільш привабливих країн Європи за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій. Згідно зі звітом ЮНКТАД 2018 р., спостерігається тенденція зростання обсягів прямих іноземних інвестицій з 2012 р. Зокрема, у 2017 р. обсяг ПІ збільшився до 234,4 млрд дол., що становить 48,5 % від ВВП Польщі (рис. 1). Головними інвесторами є Нідерланди (19,2 %), Німеччина (17,4 %) і Люксембург (13,8 %) [4].

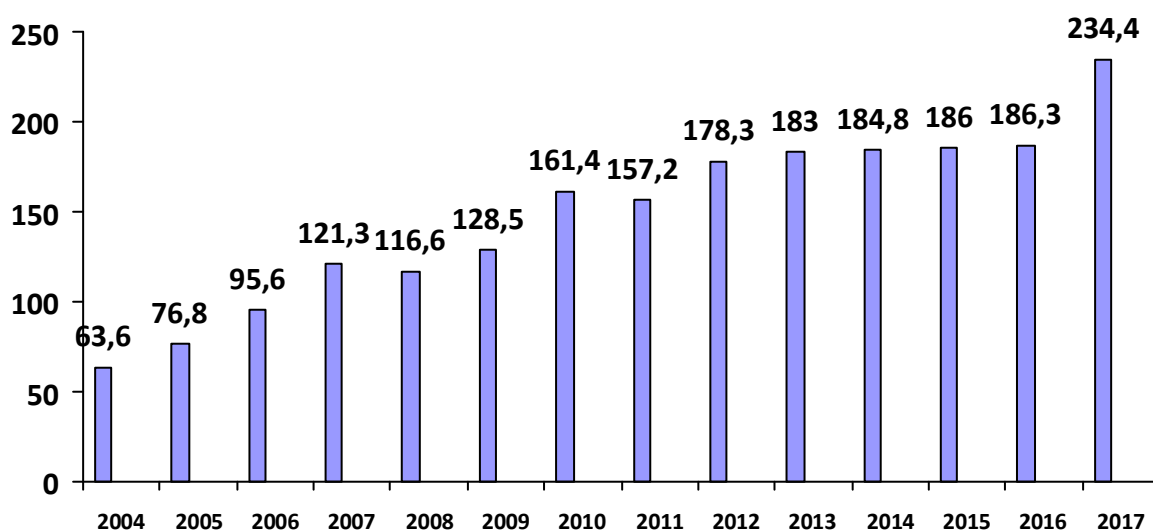

Рис. 1. Динаміка надходжень ПІ до Польщі, 2004–2017 рр. (млрд дол.)*

* Складено автором за [3; 4].

Слід зазначити, що за останні роки найбільш привабливими для іноземних інвесторів у галузевому розрізі залишаються виробнича та фінансова діяльність, роздрібна торгівля та операції з нерухомим майном. Так, у 2017 р. найбільші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 20,5% та підприємств промисловості – 30,8 % [3]. Структура прямих іноземних інвестицій в економіці Польщі зображена на рис. 2.

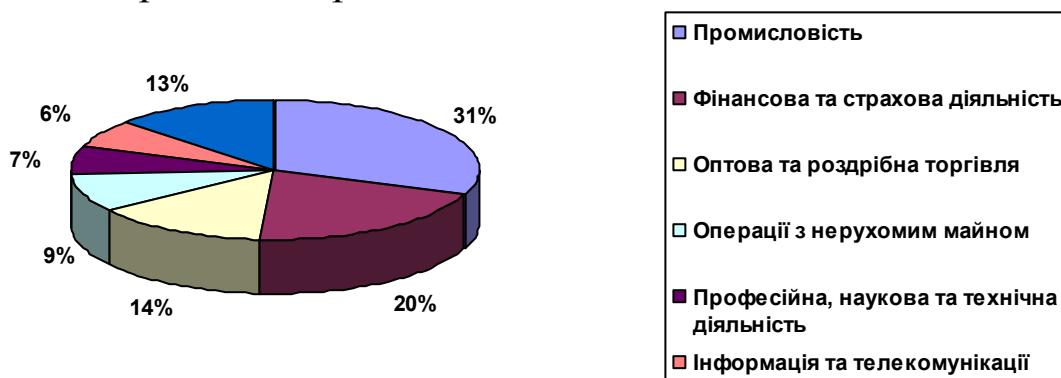

Рис. 2. Структура ПІІ у Польщі, 2017 р. *

* Складено автором за [3; 4].

В останні роки зростає тенденція збільшення зайнятості на польських підприємствах завдяки активізації діяльності іноземних компаній. Якщо у 2004–2013 рр. закордонні інвестори створювали у Польщі в середньому 142 проекти на рік, то у 2014–2016 рр. – кількість зросла на 40 % (до 200 і більше проектів на рік).

За даними звіту міжнародної компанії Ernst & Young Global Limited у 2016 р. у Польщі оголошено 256 нових проектів, фінансованих за участі прямих закордонних інвестицій. Це на 21 % більше ніж у 2015 р. В рамках таких масштабних інвестицій було передбачено створити щонайменше 22 тисячі нових робочих місць (на 12 % більше у порівнянні з 2015 р.) [1]. Іноземні компанії в Польщі не тільки значно підвищують рівень зайнятості, але й пропонують стабільну і привабливу зарплату, інвестиції у розвиток співробітників, налагодження експорту та генерування надходжень в сферу публічних фінансів.

За кількістю грошових вливань, серед країн Центральної та Східної Європи у 2017 р. Польща стала беззаперечним лідером. Особливо відзначають ріст інвестиційної привабливості і, як наслідок, іноземних капіталовкладень в столицю Польщі – Варшаву. Вона у першій трійці найпривабливіших міст країн Центральної та Східної Європи

для інвестицій. Проекти у Польщі часто значно більш трудомісткі, ніж в середньому на міжнародних підприємствах, розташованих в Європі (158 робочих місць на проект у Польщі проти 72-х робочих місць на аналогічний проект у Європі).

Основними факторами, які зумовлюють приплив іноземних інвестицій до Польщі, є її стратегічне положення, велике населення, членство в Європейському Союзі, економічна стабільність, дешеві витрати на кваліфіковану робочу силу та приваблива для бізнесу фіскальна система. Серед сильних сторін польської економіки інвестори виділяють навик місцевих робітників і витрати на оплату праці, а також потенціал для зростання продуктивності праці. Зокрема, макроекономічна стабільність Польщі, а також вдале розташування в центрі Європи з інфраструктурою, яка, завдяки підтримці ЄС, швидко розвивається, формує сприятливий інвестиційний клімат та дає Польщі можливість бути конкурентоспроможною. Крім цього, іноземні інвестори отримують ряд переваг, зокрема: доступ до державної допомоги та програм ЄС, а також до державної підтримки, у формі податкових пільг; наявність спеціальних економічних зон в Польщі; менший податок на прибуток юридичних осіб (15 %) для малого бізнесу [1].

З іншого боку, польське законодавство обмежує іноземну власність компаній у окремих стратегічних секторах і обмежує придбання нерухомості, особливо сільськогосподарських та лісових ділянок землі. Крім того, готовність нинішнього консервативного уряду збільшити відсоток внутрішньої власності в окремих галузях (включаючи банківську та роздрібну торгівлю, в яких домінують іноземні компанії), негативно вплинула на іноземні інвестиції.

Висновки. Аналізуючи особливості прямого іноземного інвестування у Польщі, слід підкреслити, що процес іноземного інвестування є нестабільним. Макроекономічна стабільність Польщі, а також вдале розташування в центрі Європи з інфраструктурою, яка швидко розвивається, формує сприятливий інвестиційний клімат. Для збільшення обсягів інвестицій в економіку країни актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Джерела та література

1. Офіційний сайт міжнародної компанії Ernst & Young. URL: <https://www.ey.com/ua/uk/home>

2. Doing Business. URL: <http://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2019>
3. Investopedia. Foreign Direct Investment – FDI. URL: <http://www.investopedia.com/terms/f/fdi.asp>
4. World investment report 2018: UNCTAD. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf

Імберовська Д. М. – студентка IV курсу
факультету міжнародних відносин
СНУ імені Лесі Українки;

Корнелюк О. А. – к. е. н., старший викладач
кафедри міжнародних економічних відносин
та управління проектами
СНУ імені Лесі Українки

Аналіз динаміки кон'юнктури світового ринку прямих іноземних інвестицій

Постановка проблеми. Інвестиційний ринок у сучасній ринковій економіці є одним із найважливіших сегментів загального ринку. Іноземні інвестиції сприяють покращенню економічного розвитку країни, вони є засобом підвищення рівня конкурентоспроможності, стимулювання експорту, збільшення кількості нових робочих місць, дають змогу отримати нові технології виробництва та менеджменту. Саме тому його кон'юнктурне дослідження є актуальним для формування сприятливого інвестиційного клімату та ефективної інвестиційної політики.

Мета дослідження. У зв'язку з тим, що кон'юнктура інвестиційного ринку постійно змінюється, її необхідно систематично досліджувати для формування ефективної інвестиційної стратегії та прийняття економічно обґрунтованих інвестиційних рішень.

Результати дослідження. Рівень інвестування в світі є нестабільним, адже кожного року спостерігаються зміни та нові тенденції в динаміці ПІІ. На наш погляд, варто розглянути динаміку прямих іноземних інвестицій під час кризового та посткризового періодів (рис. 1).

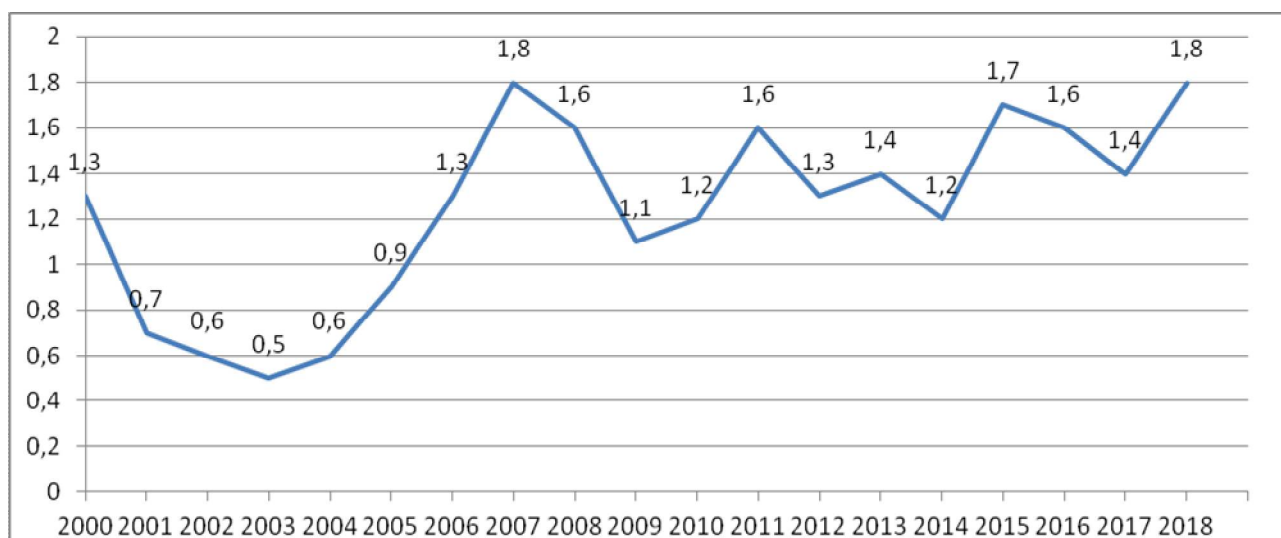

Рис. 1. Динаміка розвитку міжнародного ринку прямих іноземних інвестицій за 2000–2018 роки (трлн дол.)

Джерело: складено автором за [1].

На рис. 1 видно, що у 2000 р. прямі іноземні інвестиції (ПІІ) досягли рівня \$1,27 трлн США, після чого рівень ПІІ значно скоротився. Приплив ПІІ виріс в 2006 р. до \$1306 млрд – тобто на 38 %. Це був третій рік зростання поспіль і він наблизився до рекордного рівня 2000 р. Притоки ПІІ збільшилася у всіх трьох групах: економічно розвинуті країни, країни, що розвиваються і країни з перехідною економікою [2].

У 2008 р. розпочалася глобальна фінансово-економічна криза, і як наслідок – скоротився рівень ПІІ в світі. У 2008 р. і на початку 2009 р., глобальні потоки ПІІ знизилися після безперервного зростання з 2003-го по 2007 рік. За оцінкою ЮНКТАД, ввезення ПІІ в світі, збільшившись в 2010 р. на 5 %, виявилось на 37 % нижче рекордного рівня 2007 р. і на 15 % нижче середнього передкризового рівня 2005–2007 рр. Наступні три роки спостерігався позитивний тренд зростання ПІІ, але за підсумками ЮНКТАД, в 2012 р. глобальні потоки прямих іноземних інвестицій скоротилися на 18,3 % і склали \$1,3 трлн. Таким чином, динаміка ПІІ все ж відстає від динаміки глобального промислового виробництва і світової торгівлі, які відновилися на докризовому рівні. У 2014 р. ситуація погіршилась і притік ПІІ скоротився на 16 % і склав \$1,2 трлн. Це скорочення можна пояснити нестійким станом світової економіки та непередбачуваністю політики для інвесторів.

В 2015 р. потоки прямих іноземних інвестицій зросли на 38 %, тобто до \$1762 млрд, а це стало найвищим показником після глобаль-

ної фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. Приплив ПІІ в багатьох економічно розвинутих країнах зріс майже вдвічі (на 84 %), до \$962 млрд. Для порівняння – в 2014 р. цей показник досяг позначки в \$522 млрд. Високе зростання припливу ПІІ було зафіксоване в Європі, а у Сполучених Штатах відбулося майже чотириразове зростання притоку ПІІ.

У 2016–2017 рр. відбулось скорочення на тлі зниження реструктуризації компаній, а також зниженням активності в сфері покупок іноземцями компаній в США і Великобританії. свідчать дані ЮНКТАД. Це становить 1,8 % світового ВВП і порівнянно з показниками 2012 р. і 2014 р., в той час як в 2016 р. він дорівнював 2,3 % ВВПі в 2015 р. – 2,5 % ВВП, зазначається в доповіді організації. У четвертому кварталі глобальні ПІІ опустилися до мінімального обсягу з 2013 р. – \$280 млрд [2].

Поліпшення перспектив економічного зростання, обсягів торгівлі й цін на сировину зумовили значне збільшення глобальних ПІІ в 2018 р. 1,8 трлн дол., що є найкращим показником докризового періоду.

Джерела та література

1. UNCTAD. Foreign Direct Investment: 2018 UNCTAD. 2018. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf
2. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі і розвитку ЮНКТАД. URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>

Махновець К. В. – студентка ІІІ курсу факультету міжнародних відносин СНУ імені Лесі Українки;

Деделюк К. Ю. – к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами СНУ імені Лесі Українки

Аутсорсинг на українському ринку ІТ-послуг

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності в Україні розпочалося активне створення приватних підприємств та розвиток бізнесу. Попри труднощі та нестабільність політико-економічної ситуації, значний відсоток успішних компаній з'явився саме на зламі 1990-х років, чимало з яких працюють у сфері ІТ. Нині галузь вва-

жається найменш зарегульованою державою, що і сприяло такому бурхливому розвитку ІТ-сфери. Так, у світовому рейтингу виробників програмного забезпечення у сфері ІТ Україна займає 15 місце. Раніше аутсорсингові компанії були зосереджені у великих містах, а нині цей напрям активно розвивається в усіх регіонах України, при цьому багато молодих українських ІТ-компаній орієнтовані на закордонні ринки.

Мета дослідження полягає у аналізі розвитку аутсорсингу на українському ринку ІТ-послуг.

Результати дослідження. Аутсорсинг – це практика, в якій фізична особа або компанія виконує завдання, надає послуги або виробляє продукцію для іншої компанії, функції якої могли б бути або виконуються всередині фірми. Як правило, аутсорсинг використовується компаніями, щоб скоротити витрати. Серед інших причин, окрім економії на трудових і накладних витратах, що спонукають використовувати аутсорсинг, варто виділити: можливість зосередитись на основних продуктах і функціях бізнесу, покращення якості та надійності товарів і послуг, можливість дізнатися про нові технології та ресурси, більш швидкий вихід товарів на ринок, можливість створення більш ефективної системи управління, зниження вартості функцій, що передаються тощо [1].

Все більше компаній звертають увагу на провайдерів аутсорсингу як на інноваційні центри. Згідно з даними опитування 2016 р. аутсорсингової компанії «Deloitte» 35 % респондентів вважають, що вони зосереджені на вимірюванні інновацій доданої вартості в їх аутсорсингових партнерських відносинах [2]. Незважаючи на відсутність чіткого визначення процесів аутсорсингу та їх нормативно-правового регулювання, контролю та відповідальності за порушення, існують такі мотиви застосування аутсорсингу на підприємствах:

- можливість використовувати глобальну базу знань при низьких експлуатаційних та трудових витратах;
- максимізація вигоди реструктуризації та зниження ризиків;
- вивільнення внутрішніх ресурсів для виконання інших цілей підприємства;
- розширення доступності капітальних коштів компаній.

Серед недоліків застосування аутсорсингу компаніями можна визначити наступні:

- виникнення додаткових витрат у процесі передачі функцій;
- ймовірність випуску неякісного продукту;
- можлива втрата контролю над ресурсами;

- зменшення продуктивності працівників;
- ризик потрапляння комерційної інформації до конкурента;
- загроза рейдерської атаки з боку аутсорсера;
- відсутність чітких правил співпраці підприємства та аутсорсера [3].

У 2016 р. обсяг ІТ-послуг, що надаються в Україні, досяг 1,1 млрд дол. США, а число ІТ-фахівців, що працюють в цій галузі, досягло 25 000 осіб [5, с. 28]. Протягом останніх 10 років Україна завдяки своєму потенціалу в ІТ-сфері посіла провідне місце на ринку ІТ-аутсорсингу. Саме тому країни Західної Європи та США віддають перевагу українським фахівцям в сфері ІТ-аутсорсингу. Так, більшість західних компаній мають свої представництва в Україні та залучають вітчизняних ІТ-працівників [4]. Зазвичай, українські ІТ-спеціалісти мають офіси у Львові, Дніпрі, Одесі, Харкові та у Києві. Згідно офіційних статистичних даних, найбільша кількість ІТ-працівників (більше 10 000 осіб) працює в Києві, а найменша (менше 1000 осіб) – в Одесі [5, с. 28]. Серед найбільших та найактивніших компаній на ринку ІТ-послуг варто виділити такі: «Інформаційні Технології», «Інком», «GlobalLogic Україна», «Luxoft», «AMI», «Сітронікс VERNA», «Арт-Мастер», «SoftServe».

Актуальною проблемою ринку ІТ-послуг в Україні є відносно нижча оплата праці за виконання робіт всередині країни. Наприклад, за даними компанії «Antal International» середня місячна зарплата ІТ-фахівців у Польщі становить понад 2 тис. євро, при цьому рівень доходу істотно збільшується в залежності від займаної посади і може досягати понад 7 тис. євро [3]. Це створює передумови для міграції вітчизняних кваліфікованих ІТ-спеціалістів закордон. Відомо, що Польща займається пошуком ІТ-спеціалістів саме в Україні, а Німеччина використовує 6 % всіх можливостей українського аутсорсингу. Компанія, що спеціалізується в галузі стратегічних комунікацій «PwN Hill+Knowlton Strategies», повідомляє, що: «...більше чверті (26 %) українських ІТ-фахівців, які виїхали за кордон, працюють у Польщі». За даними цієї компанії, всього за останні п'ять років 42 % ІТ-фахівців у віці від 26 до 30 років покинули Україну. Більше 40 % виїхали фахівців володіють англійською мовою на рівні вище середнього. Ще однією важливою причиною міграції ІТ-фахівців до країн Західної Європи є пошук місця для безпечного та забезпеченого життя, а також професійна реалізація.

Висновки. Отже, аутсорсинг є одним з найефективніших способів ведення бізнесу, що сприяє впровадженню інновацій і покращує

щенню інтеграційних зв'язків вітчизняних підприємств як у межах країни, так і поза нею. ІТ-аутсорсинг та ІТ-сфера розвивається в Україні дуже швидко завдяки наявності кваліфікованих спеціалістів, попит на послуги яких з боку розвинених країн продовжує зростати. Задля залучення іноземних компаній та утримання вітчизняних ІТ-фахівців в країні необхідно сприяти удосконаленню законодавчої бази, активній співпраці з закордонними компаніями та використанні новітніх технологій, що може стати поштовхом для подальшого покращення стану ринку ІТ-послуг та аутсорсингу в Україні.

Джерела та література

1. Барбаш А. Аутсорсинг в Україні: тенденції и прогнози. URL: <http://www.it4business.ru/business/2149/>
2. Офіційна інтернет-сторінка аутсорсингової компанії «Deloitte». URL: <https://www2.deloitte.com/us/en.html>
3. Еволюція ІТ-аутсорсингу в Україні URL: <https://eba.com.ua/evolyutsiya-auteursyngu-v-ukrayini/>
4. Смирнова Т., Голей Ю. Тенденції розвитку українського ринку аутсорсингу ІТ-послуг // Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених і студ. (14 лют. 2014 р.). URL: http://www.confcontact.com/2014-strategiya-ekonomichnogo-rozvitku-krain/2014_strategy.pdf#page=116
5. Цибуляк Б. Використання аутсорсингу для захисту інформаційних систем. Львів: Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності, 2013. URL: http://virt.ldubgd.edu.ua/pluginfile.php/14209/mod_folder/content/0/%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%20%D0%A3%D0%86%D0%91%D0%A6%D0%B8%D0%B1%D1%83%D0%BB%D1%8F%D0%BA%20%D0%91.%D0%97/2012/2.pdf?forcedownload=1

Машеровська К. О. – студентка V курсу факультету міжнародних відносин СНУ імені Лесі Українки;

Скороход І. С. – к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами СНУ імені Лесі Українки

Забезпечення фінансової безпеки країн в умовах глобалізації

Постановка проблеми. Одним з найвищих етапів сучасного глобального розвитку виступає невизначеність розвитку світового фінансового середовища, який є найбільш динамічною складовою загаль-

ного процесу та відіграє все зростаючу роль у світовій глобалізації. Вона охоплює не тільки диспропорційність міжнародних фінансових ринків, але й впливає на міжнародний рух капіталу, іноземне інвестування, регіональний і національний економічний розвиток, поведінку інвесторів, банків та інших фінансових інститутів, регулятивних органів національного та наднаціонального рівнів, міжнародних фінансових організацій та урядів країн світу. У зв'язку з цим актуалізується вивчення питань забезпечення фінансової безпеки загалом та її окремих складників.

Мета дослідження – вивчення фінансової безпеки країни у світовому економічному просторі в умовах глобалізації та визначення шляхів її забезпечення.

Результати дослідження. Серед складових економічної безпеки є фінансова безпека, без якої практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. У цьому контексті доволі переконливим аргументом є думка М. Єрмошенка, який зазначає, що фінансова безпека є ґрунтовною складовою економічної безпеки держави, оскільки на фінансах базується будь-яка економіка. Вчений обґрунтовує необхідність забезпечення і підтримки фінансової безпеки держави, тому що вона стосується не лише держави в цілому, а й усіх галузей національного господарства, приватних підприємців, усього суспільства. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету [1].

Глобалізація в цілому покликана впливати на розвиток економіки країн; веде до припливу капіталу й збільшення доходів в абсолютному вираженні, тобто до збільшення економічного росту, у тому числі й країн з низьким рівнем доходів, і їхньої інтеграції у світову економічну систему.

Зростаючий рівень глобалізації торгівлі й фінансів не єдиний у низці факторів, посилюючий нерівність у розподілі доходів. Вплив на розподіл доходів у середині країни роблять поширення технологій, внутрішнє обмеження рівності можливостей, частка зайнятих у високотехнологічних галузях, розвиток фінансового сектора й державної інфраструктури в цілому.

Широкий рівний доступ до освіти всіх верств населення, збільшення частки зайнятих у промисловості, розвиток фінансового сек-

тора, тобто збільшення доступності кредитування бідних верств населення і поліпшення при цьому якості фінансових інститутів, дозволяє зменшити нерівність у доходах [4].

Глобалізаційні процеси, що пов'язані зі структуризацією національних економік, у частині виділення в їх складі окремих секторів викликають потребу в модернізації фінансової системи України. Формування сучасної моделі фінансової системи України передбачає виділення у її складі одноіменних секторів, що значно розширить її зміст, дасть можливість уточнити механізми взаємодії між складовими структури, створить передумови її адекватної реакції на дію різного роду чинників [2].

До негативних факторів прямого впливу на фінансову безпеку України відносять: збереження високої інфляційної динаміки; збільшення обсягу готівки поза банками у співвідношенні до ВВП; поступове уповільнення темпів нарощування обсягів міжнародних резервів; посилення ризиків ліквідності банківської системи; зміна валютної структури депозитів.

Основними напрямками зміцнення фінансової безпеки України виступають: бездефіцитність державного бюджету; скорочення необґрунтованих витрат державного бюджету; перехід на програмно-цільовий метод бюджетного фінансування; зменшення перерозподілу ВВП через зведений бюджет; зменшення обсягів трансферів з державного бюджету; зменшення заборгованості уряду за державними цінними паперами; дотримання нормативів бюджетного фінансування науки, освіти та охорони здоров'я [3, с. 40].

Висновки. Таким чином, формування системи фінансової безпеки країни має відбуватися на основі розробки відповідної наукової теорії, концепції, стратегії та тактики, проведення адекватної політики, наявності необхідних інститутів, застосування засобів, способів і методів її забезпечення. Концепція фінансової безпеки має містити пріоритетні цілі та завдання забезпечення безпеки, шляхи та методи їх досягнення, які б адекватно відбивали роль фінансів у сучасному соціально-економічному розвитку.

Джерела та література

1. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави. Київ, 2006. 306 с.
2. Климчук С. В., Климчук А. В. Управление финансовой безопасностью Украины в условиях глобализации. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/65334/25-Klimchuk.pdf?sequence=1>

3. Комарницький І. М., Франів І. А., Комарницький Б. М. Сутність і шляхи забезпечення фінансової безпеки держави // Наук. вісн. Нац. ун-ту ДПС України: зб. наук. пр. Сер.: Економіка, право. 2010. № 2 (49). С. 23.
4. Луцишин З. О. Інтернаціоналізація потоків капіталу – основа фінансової глобалізації // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2001. Вип. 30. С. 81–96.

Навроцька І. В. – студентка IV курсу факультету міжнародних відносин СНУ імені Лесі Українки;

Корнелюк О. А. – к. е. н., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами СНУ імені Лесі Українки

Кон'юнктурне дослідження світового ринку транспортно-логістичних послуг

Постановка проблеми. Транспорт є провідним ланкою у зовнішній торгівлі товарами. Транспортно-логістичні операції, здійснюються транспортними організаціями. Такі операції є міжнародними, якщо вони пов'язані з переміщенням зовнішньоторговельних вантажів на зовнішніх ділянках маршруту перевезення, щодо країни, які продають і країн, які купують. Транспортно-логістичні операції починають і завершують процес реалізації зовнішньоторговельної угоди і впливають на контрактну ціну товару.

Мета дослідження. Дослідити особливості формування, структури та динаміки ринку транспортних послуг як середовища функціонування підприємств транспорту: визначення об'єкта, суб'єктів ринку, функцій, а також умов існування та виявити перспективи подальшого розвитку.

Результати дослідження. Серед найважливіших тенденцій на світовому ринку транспортно-логістичних послуг в останнє десятиліття слід зазначити підвищення попиту на комплексні транспортно-логістичні рішення з боку компаній і підприємств, що тісно пов'язано з прискоренням процесу передачі на зовнішні ринки складських і управлінських послуг. При цьому відзначається скорочення частки транспортно-експедиторських послуг в сукупному обсязі ринку транспортно-логістичних послуг [4].

Перші місця рейтингу логістичних послуг у 2017 р. посіли Німеччина, Люксембург, Швеція та Нідерланди. Крім них десятку лідерів за показниками LPI (Logistics Performance Index – індекс ефективності логістики) довершують Сінгапур, Бельгія, Австрія, Великобританія, Гонконг і США. Китай опинився на 27-му місці (на одну сходинку вище рейтингу 2017 р.). Індія (країна з найбільш швидкозростаючою економікою) не потрапила в першу 30-ку, однак опинилася на 35-му місці, що на 19 позицій вище її показника 2017 р. Україна – на 80-му місці (2014 р. – 61-ше). Росія – на 99-му (2014 р. – 90-те), Білорусь – на 120-му (2014 р. – 99-те). Завершують список: Екваторіальна Гвінея, Мавританія, Сомалі, Гаїті та Сирія [1].

Згідно з висновками експертів, розрив між LPI країн з високим рівнем доходу та країн з низьким рівнем доходу становить у середньому близько 45 %. Якщо раніше фахівці свідчили, що розрив скорочується завдяки зростанню показників країн з низьким рівнем доходу, у 2017 р. ця тенденція змінилася, і розрив між країнами з різним рівнем доходу став більшим [5].

Згідно з представленими даними світових транспортних організацій, початок третього тисячоліття для світового логістичного сектору оцінюється більше ніж в 10 трлн дол. США. Інвестиційний процес в логістичному бізнесі не дуже значний. Рівень інвестицій навіть по найбільшим компаніям складає в середньому всього 2,5 % загального обсягу виручки. У структурі інвестицій найбільших логістичних компаній переважають вкладення в основні кошти, спрямовані в основному на модернізацію обладнання, будівництво нових логістичних центрів і складських приміщень, оновлення автомобільного парку, відкриття нових офісів [3].

У загальносвітовому експорті та імпорті всіх видів послуг частка транспортних послуг становить приблизно 24 %. Постачальники транспортно-експедиційних послуг на світовий ринок програють за вартісними показниками експортерам товарів, але тільки найбільшим. Найбільшим постачальником транспортних послуг є США. Їх експорт становить близько 80–90 млрд дол. США, проте вони й імпортують транспортно-експедиційні послуги на суму 90–100 млрд дол. США на рік. Але поступово США втрачають лідируючі позиції в даному сегменті ринку. Це пояснюється низкою економічних факторів та активним розвитком логістики в провідних європейських країнах [6].

Логістика як галузь має величезний потенціал і перспективи: за прогнозами, до 2024 р. обсяг наданих послуг на світовому ринку складе 15 236 млрд дол., тобто буде щорічно зростати на 7,5 % в

грошовому вираженні і 6 % в кількісному CAGR ((Compound Annual Growth Rate) – термін, який означає середньорічний темп зростання з урахуванням складного відсотка [2].

Висновки. У 2014–2017 рр. динаміка розвитку світового ринку транспортно-логістичних послуг перебувала під впливом глобальних зрушень у світовій економіці. Серед найважливіших тенденцій на світовому ринку транспортно-логістичних послуг в останнє десятиліття слід зазначити підвищення попиту на комплексні логістичні рішення з боку компаній і підприємств, що безпосередньо пов'язано з прискоренням процесу передачі на аутсорсинг складських і управлінських послуг. При цьому відзначається скорочення частки транспортно-експедиторських послуг в сукупному обсязі ринку транспортно-логістичних послуг.

Джерела та література

1. Індекс ефективності логістики 2016 – Німеччина знову в лідерах. URL: <http://eizvestia.com/uk/ekonomika-ukr/full/366-indeks-efektivnosti-logistiki-2016-nimechchina-znovu-vliderax>
2. Лобовко В. Анализ рынка логистических услуг Украины. Тренды, сложности и возможности. URL: <https://trademaster.ua/articles/312595>
3. Неруш Ю. М., Саркисов С. В. Транспортная логистика: учеб. для акад. бакалавриата. Москва: Юрайт, 2018. 351 с.
4. Симонова Л. Н. Рынок логистического аутсорсинга 2018. URL: <https://ma-research.ru/research/item/153-rynok-logisticheskogo-autsorsinga-2017.html>
5. 80-е место Украины в рейтинге LPI. URL: <http://logist.fm/publications/80-e-mesto-ukrainy-v-reytinge-lpi>
6. Connecting to Compete 2016: Trade Logistics in the Global Economy. The Logistics Performance Index and Its Indicators / J-F. Arvis, D. Saslavsky, L. Ojala, B. Shepherd, Ch. Busch, A. Raj, T. Naula. URL: https://wb-lpi-media.s3.amazonaws.com/LPI_Report_2016.pdf

Патійчук Ю. Ю. – студентка III курсу факультету міжнародних відносин СНУ імені Лесі Українки;
Тоцька О. Л. – к. е. н., доцент кафедри менеджменту СНУ імені Лесі Українки

Діяльність міжнародної страхової компанії «Lloyd's Register Foundation»

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку міжнародних зв'язків морський транспорт відіграє значну роль, його переве-

зення користуються попитом у підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Науковим і практичним проблемам морського страхування присвятили наукові праці такі дослідники, як Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, І. М. Кучеренко, О. Е. Лейст, Л. А. Лунц, В. В. Луць, Д. І. Мейєр, М. В. Мних, В. О. Мусін, І. Б. Новицький, С. С. Осадець, В. І. Серебровський, В. О. Тархов, Л. М. Федоров, Є. О. Харитонов, Я. М. Шевченко та ін. [1].

Мета дослідження – аналіз діяльності міжнародної страхової компанії «Lloyd’s Register Foundation».

Результати дослідження. «Lloyd’s Register Foundation» (м. Лондон) – це міжнародна компанія, що належить фонду «Lloyd’s Register Foundation» і надає послуги у сфері інжинірингу, технічних розробок, інспектування та сертифікації. У структуру «Lloyd’s Register Group Limited» входять п’ять компаній: «Lloyd’s Register Asia» – забезпечує повний обсяг послуг в Азії; «Lloyd’s Register EMEA» – в Європі, на Близькому Сході й Африці; «Lloyd’s Register North America, Inc.» – в Північній Америці; «Lloyd’s Register Central and South America Ltd.» – в Центральній і Південній Америці; «Lloyd’s Register Quality Assurance Ltd (LRQA)» – проводить аудити та сертифікацію на відповідність міжнародним стандартам ISO [2].

«Lloyd’s Register Group Limited» (далі – «Ллойд») надає послуги в 237 офісних представництвах, які знаходяться в містах 78 країн світу (див. рис. 1).

Рис. 1. Діяльність компанії в країнах світу» [2]

Станом на 31 січня 2018 р. структура «Ллойд» налічувала:

1. Члени корпорації (capital providers):
 - а) 1338 корпоративних (corporate members);
 - б) 793 індивідуальних з необмеженою відповідальністю.
2. Учасники ринку (market participants):
 - а) 61 агент (managing agents);
 - б) 97 синдикатів (syndicates);
 - в) 186 сертифікованих брокерів Ллойда (Lloyd's brokers) [2].

У структурі пасивів компанії власний капітал коливається в межах 11–14 %, що є доволі ризиковим для вкладників, однак це одночасно свідчить і про високий рівень довіри до компанії.

Показники середнього рівня рентабельності капіталу компанії за 2014–2018 рр. наведено на рис. 2.

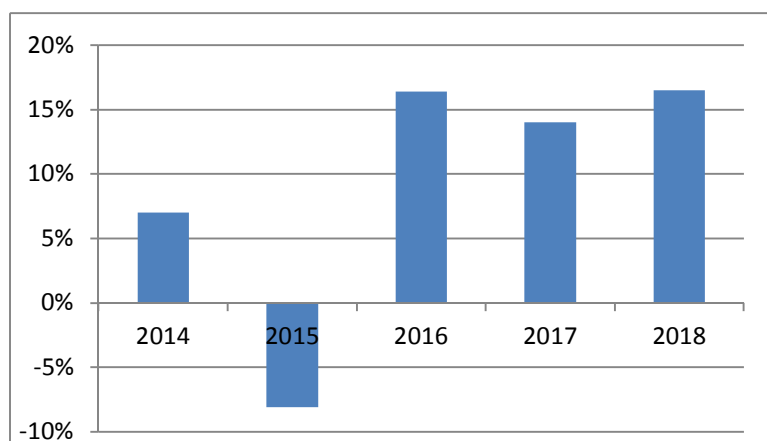

Рис. 2. Середній рівень рентабельності капіталу «Ллойд», % [2]

Упродовж аналізованого періоду компанія показувала доволі високий рівень рентабельності капіталу, винятком став лише 2015 р. Так, за останні три роки цей показник коливався в межах 14–16 %, що для Великобританії є доволі високим значенням.

Висновки. «Ллойд» – найбільша Лондонська організація індивідуальних андеррайтерів і синдикатів андеррайтерів, які здійснюють більшість видів страхування, кожен за власний рахунок. Страхування ведеться тільки через брокерів. На сьогоднішній день на торговельному майданчику «Ллойд» надається один із найширших переліків страхових послуг, особливо у сфері морського страхування.

Джерела та література

1. Богомолова Н. І., Панченко О. І., Штирхун Х. І. Особливості та проблеми механізму реалізації морського страхування в Україні // Вісн. Чернігів. держ. технол. ун-ту. Серія «Екон. науки». 2011. № 54. С. 292–301.

2. Lloyd's of London. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Lloyd%E2%80%99s_of_London#cite_note-L-2

Ройко О. О. – студентка III курсу факультету міжнародних відносин

СНУ імені Лесі Українки;

Михалюк Н. Ю. – к. політ. н., старший викладач кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу СНУ імені Лесі Українки

Україна як полігон для випробування кібератак

Постановка проблеми. Боротьба з міжнародним кібертероризмом є важливою проблемою, оскільки наслідки терористичних актів на атомних електростанціях, хімічних підприємствах та подібних державних структурах можуть привести до катастроф [2].

Відповідно до постанови Кабміну кібератакою вважаються будь-які несанкціоновані дії, що здійснюються з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та спрямовані на порушення конфіденційності, цілісності і доступності інформації, яка обробляється в інформаційно-телекомунікаційній системі, або порушення сталого функціонування такої системи [1].

Мета дослідження – аналіз впливу кібератак здійснених на Україну протягом останніх років та допущених помилок, оптимізації поведінки у критичних ситуаціях.

Результати дослідження. За останні декілька років на Україну було здійснено низку кібератак, які завдали деструктивного впливу на діяльність держструктур [4]. Більше того, словацький розробник антивірусів, компанія ESET у своєму опублікованому нещодавно аналізі атак на українську енергетику також називає BlackEnergy «кіберзброєю», а Україну – полігоном для її випробування.

6 грудня 2016 р. відбулася хакерська атака на внутрішні телекомунікаційні мережі Мінфіну, Держказначейства, Пенсійного фонду вивела з ладу ряд комп'ютерів, а також знищила критично важливі бази даних, що призвело до затримки бюджетних виплат на сотні мільйонів гривень [6].

17 грудня 2016 р. кібератака на північну підстанцію компанії Укренерго привела до збою в автоматичі управління, через що більше години знеструмленими залишалися райони північної частини правобережного Києва і прилеглі райони області.

За словами експертів з області кібербезпеки, це був черговий маневр Росії, яка все більш агресивно і відкрито намагається розсунути межі сучасної війни, використовуючи всілякі засоби, починаючи з компромату на опонентів і закінчуючи хакерськими атаками зі знеструмлення цілих міст.

27 червня 2017 р. відбулася масштабна хакерська атака за допомогою вірусної програми Petya.A, яка порушила роботу численних українських державних і приватних підприємств, зокрема аеропорту Бориспіль, Укртелекому, ЧАЕС, Укрзалізниці та інших, а також Кабінету міністрів і ряду ЗМІ. СБУ заявила про причетність до атаки російських спецслужб, які відхрестились від поданого обвинувачення [3].

Аналітики одноголосно допускають, що вплив Росії спостерігатиметься впродовж виборів Президента України у березні 2019 р. [5]. Наміри були підтверджені реальними діями: блокування роботи ЦВК з метою фальсифікації голосів. Ці атаки були своєчасно виявлені та попереджені фахівцями СБУ.

Висновки. Отже, Україна вже зазнала негативних наслідків від пережитих кібератак. Такого розвитку подій можна було уникнути, звертаючи належну увагу на питання захисту даних та безпеки у кіберпросторі.

Дану тенденцію, схоже, розуміють і західні військові партнери України. Програма з кібербезпеки та посилення захисту енергетичного сектора – один з донорських проєктів, що реалізується в рамках партнерства Україна-НАТО. В рамках цього проєкту минулого року на базі департаменту захисту інтересів держави в інформаційній сфері СБУ був створений окремий підрозділ з кібербезпеки, що отримав близько мільйона доларів з трастового фонду НАТО.

Джерела та література

1. Vallance C. Ukraine cyber-attacks 'could happen to UK' // BBC. 2016. URL: <https://www.bbc.com/news/av/technology-35686498/ukraine-power-hack-attacks-explained>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 563.
3. Онлайн-табло «Борисполя» возобновило работу после атаки вируса // Интернет-портал vesti-ukr.com. 2016. URL: <https://vesti-ukr.com/strana/244986-onlajn-tablo-borispolja-vozobnovilo-rabotu-posle-ataki-virusa>

4. Рощенко О. У СБУ розповіли про кіберзагрози від Росії і захист ЦБК на виборах // Українська правда. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/02/12/7206390/>
5. Найбільші кібератаки проти України з 2014 року // Новое время. 2017. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/najbilshi-kiberataki-proti-ukrajini-z-2014-roku-infografika-1438924.html>
6. Френкель Ш. Україна – полігон для хакерів: Як Росія пише нові правила кібервійни // Інформаційне агенство 112.ua. 2017. URL: <https://ua.112.ua/statji/ukraina-polihon-dlia-khakeriv-yak-rosiia-pyshe-novi-pravy-la-kiberviiny-379318.html>

Смірнова Т. В. – студентка IV курсу
факультету міжнародних відносин
СНУ імені Лесі Українки;

Корнелюк О. А. – к. е. н., старший викладач
кафедри міжнародних економічних відносин
та управління проектами
СНУ імені Лесі Українки

Кон’юнктурне дослідження світового ринку туристичних послуг

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки ринок туристичних послуг виступає каталізатором соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності країни, стимулює розвиток взаємопов’язаних галузей, а також прямо й опосередковано сприяє покращенню добробуту населення. Для багатьох країн ринок туристичних послуг є головним джерелом грошових надходжень до бюджету й основною категорією експорту.

Мета дослідження. Дослідити особливості структури та динаміки ринку туристичних послуг та визначити перспективи його подальшого розвитку.

Результати дослідження. Ринок туристичних послуг розвивається досить швидкими темпами, однак нерівномірно, що пояснюється, передусім, різними рівнями соціально-економічного розвитку окремих країн та регіонів.

За даними Всесвітньої туристичної організації, перше місце на світовому ринку туристичних послуг, уже декілька років поспіль очолює Європейський регіон, і станом на 2018 р. на нього припадає

671 млн відвідувачів. На другому місці знаходиться Азіатсько-Тихоокеанський регіон (323 млн осіб), на третьому – Американський туристичний регіон (207 млн осіб). Що стосується Африканського та Близькосхідного регіонів, так їх відвідали 63 млн осіб та 58 млн осіб відповідно [2].

За підсумками 2018 р., туристичні потоки в світі збільшилися майже на 6 % до 1,4 млрд. Країни Близького Сходу, а також африканські, азіатські та тихоокеанські країни впевнено йдуть до лідерства на світовому ринку туристичних послуг. Приріст обсягів міжнародного туризму у цих регіонах перевищив лідера – Європу (табл. 1).

Таблиця 1

Приріст обсягів міжнародного туризму у 2017–2018 рр., %

Регіон	2017 р.	2018 р.
Європа	+8,6	+5,7
Азія і Тихоокеанський регіон	+5,6	+6,1
Америка	+4,9	+2,9
Африка	+8,2	+7,3
Близький Схід	+4,1	+10,3

Джерело: складено автором за [1].

Виділимо топ-10 найбільш відвідуваних країн світу за 2018 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинг країн за туристичними відвідуваннями

Країна	Міжнародні туристичні відвідування, млн осіб	Прибуток від туризму, млрд дол. США	Частка туризму у ВВП країни, %
Франція	86,9	60,7	9,7
Іспанія	81,8	68,0	11,1
США	74,7	210,0	16,0
Китай	60,7	32,6	11,0
Італія	58,3	44,2	11,0
Мексика	39,3	21,3	8,6
Великобританія	37,6	51,2	9,0
Туреччина	37,6	22,5	12,2
Німеччина	37,5	39,8	7,0
Таїланд	35,4	57,5	20,0

Джерело: складено автором за [1–2].

Слід зазначити, що структура доходів від міжнародного туризму цілком корелює зі структурою міжнародних туристичних потоків.

Провідними міжнародними туристичними ринками (за обсягами доходів) залишаються розвинені країни Європи, Американського та Азіатсько-Тихоокеанського регіонів.

Для аналізу тенденцій та перспектив розвитку ринку туристичних послуг, важливе місце має прогнозування, що здійснюється провідними світовими туристичними організаціями. Одним з останніх таких досліджень є оновлений довгостроковий прогноз і оцінка розвитку ринку туристичних послуг на період 2020–2030 рр. [2].

За прогнозними даними Світового туристичного Барометра, враховуючи аналіз соціальних, політичних економічних, екологічних та технологічних чинників, визначено, що кількість подорожуючих у світі до 2020 р. зросте до 1,6 млрд осіб за рік, а у 2030 р. сягне позначки 2 млрд (рис. 1).

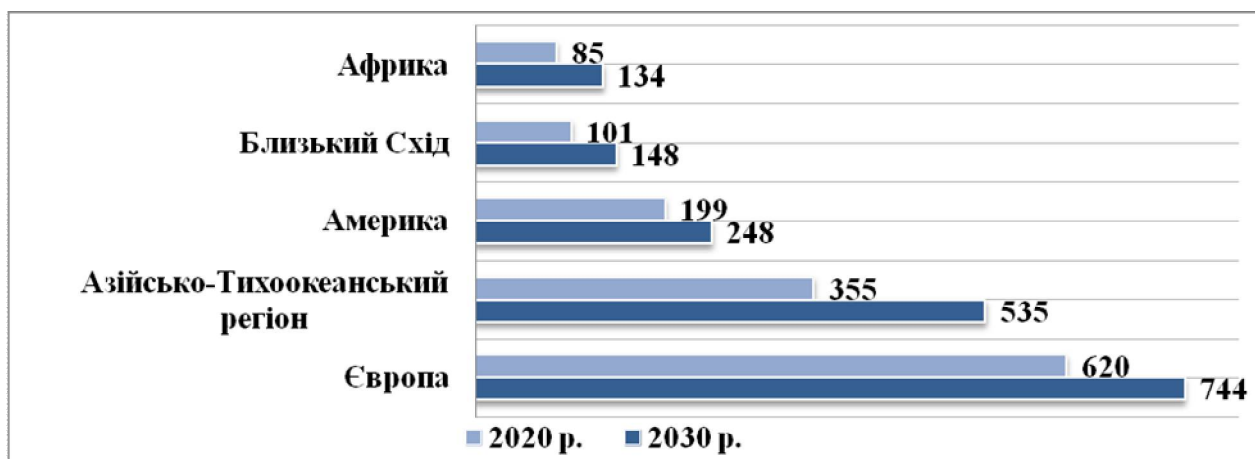

Рис. 1. Прогноз міжнародних туристичних прибуттів на 2020–2030 рр., млн осіб
Джерело: складено автором за [2].

Висновки. Міжнародний ринок туристичних послуг залишається важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності кожної з держав світового співтовариства. Європа – найбільший у світі туристичний центр, проте вона поступово втрачає свою частку на ринку. Передбачається, що на період 2020–2030 рр. темпи зростання обсягів міжнародного туризму у Європі будуть на рівні 3 % щорічно, тоді як в інших регіонах світу, таких як Східна і Південна Азія, Тихоокеанський регіон – 6,5 % і 6,2 % відповідно.

Джерела та література

1. World Tourism Barometer // UNWTO. January 2019. URL: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom19_01_january_excerpt.pdf
2. World Tourism Barometer // UNWTO. June 2018. URL: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom18_03_june_excerpt.pdf

Хірова В. Ю. – студентка IV курсу факультету міжнародних відносин СНУ імені Лесі Українки;

Корнелюк О. А. – к. е. н., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами СНУ імені Лесі Українки

Перспективи розвитку механізму регулювання кон'юнктури електронного біржового ринку

Постановка проблеми. Традиційна біржова діяльність у ринковій економіці регулюється в основному як з боку держави, так і з боку учасників біржового процесу. Сьогодні, коли механізм регулювання традиційної біржової торгівлі досить активно розвивається, світова електронна біржова торгівля, на жаль, поки що не має ефективних інструментів регулювання.

Метою дослідження – проаналізувати перспективи розвитку механізму регулювання кон'юнктури електронного біржового ринку.

Результати дослідження. Наразі в основі регулювання кон'юнктури електронного біржового ринку лежить ендогенний механізм, а саме його внутрішнє регулювання – підпорядкованість власним нормативним документам: Статутам та правилам, що визначають діяльність кожної окремої біржі.

Наприклад внутрішня правова база електронної біржі NASDAQ, яка регулює механізм здійснення купівлі-продажу цінних паперів, складається з юридичної документації стосовно торгового членства, правил торгівлі та правил розрахунку [3].

Щодо екзогенного механізму регулювання електронного біржового ринку, то варто зазначити, що в його основі лежить підпорядкованість діяльності бірж державним нормативним актам і міжнародним угодам. На рівні держави зовнішнє регулювання кон'юнктури електронної торгівлі наразі або прирівнюється до регулювання класичної біржової торгівлі або взагалі відсутнє. Ми вважаємо, що ні той ні інший варіант не є ефективним для повноцінного регулювання. Адже, електронна торгівля має ряд власних особливостей, які не притаманні класичній біржовій торгівлі. Таким чином, у табл. 1 ми виділили ряд заходів, які можуть бути застосовані для регулювання кон'юнктури електронного біржового ринку на державному рівні.

Характеристика основних заходів кон'юнктури електронного біржового ринку з боку держави

Захід	Мета
Адміністративне державне регулювання	
Створення єдиної правової бази функціонування бірж	Уніфікація основних правил та вимог електронної торгівлі
Реєстрація учасників ринку	Мінімізація основних ризиків електронної торгівлі
Забезпечення гласності й рівної інформованості всіх учасників ринку	Відкритість інформації
Створення єдиної платформи для електронної торгівлі	Об'єднання усіх електронних біржових майданчиків в одну консолідовану платформу
Ліцензування професійної діяльності на біржовому ринку	Виведення електронної торгівлі на новий професійний рівень
Економічне державне регулювання	
Встановлення відкритої та справедливої системи оподаткування електронної діяльності окремо від класичної біржової торгівлі	Встановлення ставок податків, пільг й звільнення від них окремо від класичної біржової торгівлі, відокремлення електронної біржової діяльності
Формування ефективної грошової політики спеціально для електронного біржового ринку	Встановлення процентних ставок, розмірів заробітної плати спеціально під потреби функціонування електронного біржового ринку

Джерело: складено автором за [2].

Проте електронна біржова торгівля не матиме сенсу без виходу на міжнародний рівень. Однією з основних цілей процесу електронізації біржової торгівлі є об'єднання усіх електронних платформ в одну світову мережу. Таким чином виникає потреба у міжнародному регулюванні кон'юнктури електронної біржової торгівлі.

У створенні міжнародного органу регулювання можна скористатися прикладом міжнародної координації ринку європаперів. Спочатку ринок європаперів був нерегульованим. Угоди, які уклалися на ньому були результатом угоди двох сторін без встановлення правил арбітражу і стандартів виконання. Однак, у зв'язку з необхідністю вироблення загальних правил гри в 1969 р. була створена Асоціація учасників міжнародних фондових ринків (ISMA – International Securities Market Assosiation) і пов'язана з нею Міжнародна асоціація первинних ринків (IPMA – International Primary Market Assosiation) [1].

Таким чином одним із шляхів створення міжнародного регулюючого органу кон'юнктури електронного біржового ринку є створення спеціалізованої міжнародної організації, або делегування цих функцій вже існуючій міжнародній організації.

Ще одним шляхом є створення саморегулюючого механізму, за якого самі учасники торгів будуть виконувати функції регуляторів. Таким механізмом може бути блокчейн.

Висновки. Отже, з огляду на проведені дослідження перспектив розвитку механізму регулювання кон'юнктури електронного біржового ринку, можна зробити висновок, що майбутнє такої форми торгівлі залежить саме від створення ефективного інструментарію і органів її регулювання, адже сьогодні наявні усі передумови для розвитку даного процесу.

Джерела та література

1. Портал Финансовая-биржа: [Веб-сайт]. Москва: РГБ, 2003. URL: <http://economy.ru/fondovuyh-rinkov-regulirovanie/231-mejdunarodnyie-organizatsii.html> (дата звернення 20.03.2019) – Назва з екрана.
2. Файловий архів студентів: [Веб-сайт]. URL: <https://studfiles.net/preview/5226331/page:8/> (дата звернення 20.03.2019) – Назва з екрана.
3. NASDAQ commodities legal framework: [Веб-сайт]. Nasdaq, Inc., 2019. URL: <https://business.nasdaq.com/trade/commodities/regulation/legal-framework.html> (дата звернення 20.03.2019) – Назва з екрана.

Хрущанська Х. М. – студентка III курсу факультету міжнародних відносин СНУ імені Лесі Українки;

Деделюк К. Ю. – к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами СНУ імені Лесі Українки

Огляд сучасної торговельної політики ЄС в рамках СОТ

Постановка проблеми. Європейський Союз являє собою повноцінний єдиний ринок, який спирається на єдину систему регулювання процесів економічного розвитку. Складовою частиною цієї системи є єдина торговельна політика, яка являє собою унікальний досвід взаємодії. Саме на основі узгодження заходів торговельної політики

багато в чому стало можливим поглиблення інтеграції в рамках об'єднання. Торговельна політика ЄС відрізняється різноманітністю інструментів регулювання та специфікою їх застосування щодо окремих груп країн. Вироблення єдиної торговельної політики ЄС стало одним із найважливіших напрямів і досягнень інтеграційної взаємодії. За довгі роки ця політика зазнала серйозних реформ, і в даний час єдина торговельна політика ЄС є її важливою перевагою й інструментом інтеграції.

Мета дослідження полягає у визначенні ключових аспектів Огляду сучасної торговельної політики ЄС в рамках СОТ.

Результати дослідження. На початку липня 2017 р. у м. Женеві під час Огляду торговельної політики Європейського Союзу було проаналізовано досягнення торговельної, економічної та інвестиційної політики ЄС [1].

Особливості торговельної політики Європейського Союзу обумовлені важливою роллю ЄС у світовій економіці та міжнародній торгівлі, його прихильністю правилам багатосторонньої торговельної системи та принципам СОТ. Так, в рамках СОТ ЄС прагне покращити стан проведення переговорів щодо сільського господарства, субсидій у сфері рибальства, товарів екологічного призначення та торгівлі послугами. Незважаючи на внутрішні проблеми та глобальну невизначеність, ЄС не запроваджував заходи, що обмежують торгівлю упродовж 2015–2017 рр. Навпаки, особливістю ЄС є продовження здійснення лібералізації торгівлі через укладення двосторонніх угод про вільну торгівлю та надання преференційного доступу до ринку для країн, що розвиваються. ЄС виступив одним із ініціаторів розширення Угоди СОТ про інформаційні технології та активізовано стан проведення переговорів стосовно угод СОТ про екологічні товари та про торгівлю послугами (TISA). Торговельна політика ЄС, за оцінками експертів СОТ, направлена на спрощення торгівлі та сприяла: ратифікації Угоди СОТ про спрощення торгівлі та введення в дію нового Митного кодексу, що передбачає удосконалення та модернізацію митних процедур, у тому числі завдяки використанню сучасних технологій для полегшення торгівлі; реалізації нових ініціатив торговельної та інвестиційної політики в рамках стратегії (Trade For All strategy); розробці єдиного цифрового ринку та пакету напрацювань з електронної комерції; активізації обговорення щодо забезпечення мобільності робочої сили та взаємного визнання кваліфікацій; процесу

реформування сектору фінансових послуг, а також лібералізації залізничних та портових послуг. Також, позитивно оцінюється роль ЄС у досягненні домовленості щодо ліквідації експортних субсидій на 10-ій Конференції міністрів СОТ [1].

Незважаючи на переважну позитивну оцінку торговельної політики ЄС, слід зауважити про непоширення принципу загальної відкритості торговельного режиму ЄС на сферу сільського господарства. Так, виникає занепокоєння щодо збереження ЄС складних та обмежувальних тарифів на такі товари підвищеного попиту, як сільськогосподарська продукція, риба та деякі текстильні вироби. Так, високі тарифи, тарифна ескалація, неадвалерні ставки та чисельні тарифні квоти з високими ставками мита залишаються значними бар'єрами для імпорту. У той же час, і стурбованість підходом ЄС щодо внутрішньої підтримки в аграрному секторі та її загального обсягу, вітається запровадження реформ у рамках Спільної аграрної політики ЄС, яка направлена на зменшення заходів, що обмежують торгівлю, і скорочення платежів, пов'язаних з виробництвом [2].

Розвиток сучасної торговельної політики ЄС відбувається під впливом ряду внутрішніх проблем об'єднання. Так, посткризове відновлення економіки ЄС залишається слабким і нерівномірним серед держав-членів. У той же час міжнародна торговельна спільнота стурбована невизначеностями, зокрема пов'язаними з Brexit, що можуть вплинути як на торговельних партнерів ЄС, так і на дотримання Розкладу зобов'язань ЄС у СОТ. Тому члени СОТ закликають ЄС до прозорості та відкритості процесу внесення змін до згаданого Розкладу у зв'язку з Brexit з урахуванням вимог СОТ та проведення консультацій з третіми країнами. Варто зазначити, що подальше реформування Євросоюзу буде передбачати реорганізацію торговельної політики країн-членів. Так, у ході трансформації велику увагу буде приділено наданню європейським компаніям пріоритету діяльності в стратегічних галузях; дотриманню стратегічних інтересів і ключових цінностей Європи, зокрема екологічних стандартів та захисту даних [3].

Висновки. Отож, підсумовуючи, слід відзначити головну особливість сучасної торговельної політики ЄС, а саме прихильність принципам багатосторонньої торговельної системи та відкритості ЄС для торгівлі та інвестицій. Водночас ЄС має продовжити реалізацію зусиль, спрямованих на вирішення проблемних питань, які порушувалися експертами СОТ під час попередніх оглядів торговельної полі-

тики (зокрема у сфері сільського господарства, застосування санітарних та фітосанітарних заходів, а також заходів технічного регулювання, використання захисних заходів). Подолання нових викликів для ЄС, які виникли у зв'язку з Brexit, можуть вплинути на подальше реформування торговельної політики ЄС та на розвиток торговельної співпраці з партнерами ЄС.

Джерела та література

1. Огляд торговельної політики Європейського Союзу. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=2eb9ab21-3881-4a35-805d-c8b3856f6c13>
2. Division of competences within the European Union. URL: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0020_en.htm
3. DW. URL: <https://p.dw.com/p/3ERSZ>

**Мовознавство
та літературознавство,
журналістика і видавнича справа**

Бабак А. С. – студентка V курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Станіслав О. В. – д. ф. н., професор кафедри романських мов та інтерлінгвістики СНУ імені Лесі Українки

**Образ мутації голосу як першооснова становлення музиканта
(на матеріалі твору Паскаля Кіньяра «Уроки музики»)**

Постановка проблеми. Паскаль Кіньяр відомий французький письменник, композитор та музикант ХХ ст., який розглядає проблему впливу мутації голосу чоловіків як одну з основних причин зміни стилю виконання музики та перехід від вокалу до створення мелодій за допомогою музичних інструментів. Автор проводить своєрідне художнє дослідження, описуючи зміну (мутацію) голосу чоловіка від його дитинства до зрілого віку. П. Кіньяр порівнює цей феномен із мовою, а точніше з втратою можливості говорити.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на матеріалі творчості П. Кіньяра: 1) проаналізувати вплив зміни голосу, а саме мутації на становлення особистості музиканта та створення музики, а також: 2) з'ясувати, за допомогою яких алегоричних образів зображується мутація чоловічого голосу.

Результати дослідження. П. Кіньяр піднімає тему чоловічої мутації, як одну із основних проблем втрати музичних здібностей. Його твір «Урок Музики» складається з трьох частин: у першій частині автор описує історію відомого композитора Марена Маре. Друга частина має назву «Un jeune Macédonien débarque au port du Pirée», в ній автор розповідає історію приїзду Арістотеля в Афіни та народження трагедії. В третій частині розкривається трагедія та урок музики Tch'eng Lien [1]. Саме за допомогою цього уроку можна по

іншому трактувати саму назву книги, адже вона базується не на зображенні самого уроку та його складових, а на тому яким чином музика впливає на формування особистості та її здатність виражати свої думки за допомогою мови та музики.

У ході проведеного дослідження було спостережено, що П. Кіньяр описує мутацію спочатку як зміну голосу дитини: коли в підлітковому віці хлопці втрачають голос і він стає грубим та низьким. Потім, мутація як народження нового життєвого етапу, прирівнюється до смерті, ностальгічного переродження та до втрати людської оболонки.

Les hommes perdent leur voix d'enfant [...] on peut les définir, a partir de la puberte: humains que la voix a quittes comme une mue. En eux l'enfance, le non-langage, le réel, c'est la robe d'un serpent (p. 34).

Відомо, що в літературі засобами вираження емоцій виступають вербальні засоби різних мовних рівнів. У музиці це здійснюється за допомогою голосу та гри на певних інструментах. Ось чому музика часто асоціюється з мовою. Втрата мови – це втрата способу вираження. Існують певні зовнішні фактори, які впливають на мову, так само як на створення музики. Голос – це засіб вираження як мови, так і музики. П. Кіньяр розглядає питання зміни чоловічого голосу, а саме – мутації як проблему втрати здібностей спілкування, що часто стає поштовхом до зміни стилю музики та роду діяльності [2].

Встановлено, що зазвичай наслідки мутації пов'язані з ностальгією, відчаєм, безвихіддю, антисоціальним становищем [3]. У першій частині твору «Уроки музики» автор розповідає історію відомого музиканта-композитора Марена Маре, який через втрату голосу майже втратив життя. Проте він не здався, він переборює свій відчай і вирішив спрямувати його в інше русло, а саме – митець має бажання навчитися грати на віолі де гамба і вірить, що це дасть йому можливість знову говорити, виражати свої почуття. Він звертається за допомогою до Сент-Коломба, але той не має бажання його навчати, проте зігравши на віолі, композитор міняє своє ставлення і все ж таки приймає його в учні.

Музика – це вираження мови за допомогою звуків, тому Марен Маре навчився розмовляти за допомогою віолі. Крім того, за словами автора, для того, щоб навчитися говорити потрібно багато часу, переважно нам не вистачає і цілого життя.

La musique chuchote a l'oreille de son auditeur : Regarde le temps! Un jeu d'enfant ! Un trait de virtuose ! Et revient! Écoute ! Le temps n'est rien ! Et la mort n'est qu'une occasion de plaisir (p. 36).

Доведено, що зміна голосу, а саме його мутація впливає на становлення особистості музиканта та його можливості виражати себе за допомогою музики. Ми з'ясували, що мутація голосу в творах П. Кіньяра представлена такими алегоричними образами, як страждання, смерть, перехід з одного стану в інший. Згідно з твердженнями П. Кіньяра, мутація – це випробування, за допомогою якого народжується справжній музикант.

Отже, музика й мова дуже тісно пов'язані між собою: як будь-яка людина не може існувати без мови, так музикант не може існувати без голосу. Мутацію голосу спроможний перенести лише істинний митець. Втрата голосу дозволяє по справжньому зрозуміти музику і зобразити час як втрату, джерело страждання, яке веде нас від дитинства до смерті.

Джерела та література

1. Навчальні матеріали онлайн. URL: <https://uk.wikipedia.org>
2. Шервашидзе В. В. Альтернативная версия музыки в эссе П. Киньяра «Урок МУЗЫКИ», «НЕНАВИСТЬ К МУЗЫКЕ» // Весник РУДН. Серия «Литературоведение. Журналистика». 2011. № 1. С. 52–58.
3. Marion Coste « La Leçon de musique » dans Dictionnaire sauvage Pascal Quignard. Paris, Hermann, 2016.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Pascal Quignard. La leçon de musique. Paris, Editions Gallimard, 2002. 121 p.

Берестень В. В. – магістр I курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Лесик І. В. – к. ф. н., доцент кафедри англійської філології СНУ імені Лесі Українки

Дискурс медіації: сутність, структура, цілі

Постановка проблеми. Сьогодні дискурс медіації як спосіб вирішення конфліктів набуває широкої популярності, тому все більше досліджень виникає в різних наукових сферах, зокрема і лінгвістиці. У лінгвістичній парадигмі розглянуто механізм контраргументації в

дискурсі медіації Н. Баребіною [1] та G. Morasso [4], стратегії та структура дискурсу медіації S. Jacobs, M. Aakhus [3], та О. Прохоровою [5]. Дискурс медіації передбачає управління процесом співпраці, спрямованої на вирішення конфліктних ситуацій завдяки втручанням «третьої нейтральної сторони» – медіатора.

Мета дослідження полягає у дослідженні структури, основних параметрів та учасників процесу дискурсу медіації.

Результати дослідження. Медіація (від латин. *mediare* – бути посередником) – спосіб вирішення суперечок за допомогою третьої неупередженої сторони.

Н. Баребіна характеризує дискурс медіації як «процес, в якому сторони конфлікту вдаються до процедури медіації, щоб за допомогою мовного спілкування і медіатора управляти конфліктною ситуацією, переходячи від конфронтаційної взаємодії до кооперативної» [1, с. 9].

Дискурс медіації можна розділити на два основні етапи в залежності від типу взаємодії: деструктивна взаємодія та конструктивна взаємодія.

Деструктивний фрагмент медіаційного дискурсу розуміється як конфронтаційна діяльність, сукупність конфліктних стратегій і тактик, що визначають явний і неявний зміст поведінки учасників. Конфронтаційна стратегія є домінантною на цьому етапі й характеризується жорстким протистоянням сторін суперечки, які не хочуть розуміти один одного і вислуховувати точку зору супротивника. Вона спрямована на захист особистої позиції та перемогу за будь-яку ціну, супротивник сприймається як проблема. Основною дискурсивною задачею медіатора є роз'яснення позицій учасників дискусії та аналіз усіх проблем.

Поступово конфлікт трансформується в конструктивну взаємодію учасників дискурсу, що характеризується позитивним напрямком, який реалізується в сукупності стратегій і тактик співпраці, в прагненні осіб, що конфліктують, до досягнення взаєморозуміння, до формування толерантного і ввічливого міжособистісного і міжіндивідуального сценарію [5, с. 121–122].

Учасники дискурсу медіації представлені посередником і конфліктними сторонами. Медіатором є людина або група людей, яка, будучи третьою нейтральною, незалежною стороною, не зацікавлена в даному конфлікті, допомагає вирішувати наявний спір. Всі учасни-

ки рівні, активні або пасивні на різних етапах дискурсу посередництва. Проблеми, які розглядаються в дискурсі посередництва, можуть виникати в різних контекстах: сім'я, робота, спільноти, повсякденне життя та інших сферах. Відповідно до сфери функціонування О. Прохорова та Л. Кулікова розрізняють два типи посередницького дискурсу: інституційний і побутовий [2, с. 102]. Поділяючи цю концепцію, залежно від типу дискурсу посередництва, контексту та дискурсивного статусу нейтральної сторони ми розглядаємо два типи медіаторів: інституційний та випадковий. Інституційним посередником зазвичай є кваліфікований спеціаліст (адвокат, психолог, соціальний працівник), який володіє спеціальними знаннями та навичками у сфері посередницького спілкування.

Випадковий посередник, як правило, це самовисуванець, неупереджена особа, яка розряджає ситуацію, дозволяючи досягти можливого вирішення. Якщо між двома учасниками виникає суттєва суперечка, може бути покликаний посередник третьої сторони, щоб розв'язати конфлікт [5, с. 120].

Попри те, що в дискурсивному просторі посередництва є принаймні три учасники, кількість спірних сторін може змінюватися залежно від ситуації. Учасники конфлікту можуть брати участь у цьому процесі особисто або висувати своїх представників, які можуть бути адвокатами, родичами та представниками організацій.

Висновки. Медіація як технологія розв'язання конфліктів є новим та перспективним напрямом в дискурсивній практиці. Дискурс медіації – це процес взаємодії учасників спілкування з метою встановлення і підтримання контакту та позитивного вирішення конфліктної ситуації. У дискурсі медіації можна виділити два основні етапи в залежності від типу взаємодії: деструктивна взаємодія та конструктивна взаємодія.

Учасники дискурсу медіації представлені мінімум трьома комунікантами: медіатор і конфліктні сторони. У зв'язку з функціонуванням дискурсу медіації в різних сферах спілкування, розрізняють два типи посередницького дискурсу: інституційний і побутовий.

Джерела та література

1. Барєбина Н. С. Когнитивный механизм контраргументации в дискурсе медиации: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Иркутск, 2012. 189 с.
2. Кулікова Л. В., Прохорова О. А. Исследовательские подходы к дискурсу медиации в фокусе междисциплинарности // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016. № 2 [2]. С. 100–104.

3. Jacobs S. Aakhus M. What mediators do with words: Implement three models of rational discussion in dispute mediation // Conflict resolution quarterly. 2002. № 20 [2]. P. 177–203.
4. Morasso G. S. Argumentation in dispute mediation. John Benjamins Publishing Company, 2011. 291.
5. Prokhorova O. A. Mediation focus on discourse modeling // J. Sib. Fed. Univ. Humanit. soc sci. Electronic data. 2019. № 12 [1]. P. 117–127. URL: https://www.researchgate.net/publication/331039191_Mediation_Focus_on_Discourse_Modelin_g (viewed on May 23, 2019). – Title from the screen.

Бокотюк Т. М. – студентка IV курсу
факультету філології та журналістики
СНУ імені Лесі Українки;

Маленицька О. А. – к. п. н., доцент кафедри
історії та культури української мови
СНУ імені Лесі Українки

Досвід американських шкіл у стимулюванні навчання на уроках української мови

Постановка проблеми. За останні роки постала проблема докорінної модернізації шкільного навчання з метою стимулювання навчального процесу.

Мета дослідження – проаналізувати досвід американських шкіл, зокрема особливості стимулювання активності на уроках української мови.

Результати дослідження. Семінар є однією з позаурочних форм навчання, характерних для шкіл США. Така форма дає змогу школярам, по-перше, утверджувати свою особистість, формувати власні погляди на конкретну проблему, а, по-друге, оформлювати свою думку, виголошувати її та відстоювати.

Особливу увагу у школах США звертають на мікродослідження, експерименти та екскурсії. Проводять презентації турів, мандрівок у межах шкільного регіону, штату, країни, що викликає в учнів великий інтерес до предмета, сприяє розвитку мотивації у вивченні дисципліни [3, с. 165]. Такий досвід можемо впроваджувати і при вивченні української мови. Скажімо, дослідження рослин шкільного саду і розповіді учнів (усні та письмові) не тільки розвивають мовлення, а й

дають можливість учням самостійно створювати той дидактичний матеріал, на якому вони легко зможуть засвоїти мовну теорію.

Варто зауважити, що розповідь-пояснення вчителя у школі США займає в досить скромне місце як метод, що передбачає пасивність учнів.

Стержнем методології в американській школі є бесіда. Американські вчителі добре володіють методом запитань і відповідей і використовують його на всіх етапах навчання, у тому числі при опитуванні. Завдання цього методу – стимуляція розумової діяльності учнів, щоб з'ясувати, що є складним чи незрозумілим для учнів [4, с. 254]. Така форма є успішною і в наших школах, однак учні шкіл США розміщені в коло і мають можливість бачити один одного, підтримувати візуальний контакт, вдосконалювати при цьому не тільки мовне вираження думки, але й невербальне, що вкрай важливо.

Велике значення надається організації дискусій. У них вбачають не лише один із видів активної діяльності учнів, який допомагає з'ясувати і розв'язати проблему, але й ефективний прийом навчання американському демократизму [4, с. 254].

Варто зазначити, що в старших класах відбуваються дебати, в яких беруть участь «природжені» оратори. Заняття з ними проводяться, як в навчальний час, так і в спеціальних ораторських клубах [4, с. 255]. Учневі часто пропонують заздальгідь дізнатися щось самостійно або за допомогою батьків осмислити факт, події власного життя. Написання творів з опорою на особистий досвід учня є цікавим методом навчання в школі США [3, с. 164].

Сучасним ефективними методами у школах США є індивідуальні та групові проекти; «евристичні занурення»; творчі тижні; наукові тижні [1, с. 123–148].

Метод проектів – це завдання, які змушують учнів зібрати матеріал, інтегрувати велику кількість інформації і представити певний проект розв'язання якоїсь проблеми (тут одночасно можуть використовуватися знання з географії, історії, математики й ін.) [3, с. 164].

Американські школярі часто залучаються до самостійної роботи з літературними та довідковими джерелами, енциклопедіями тощо. Саме такими є значна частина домашніх або групових завдань. Перевага цього методу полягає у тому, що учні можуть виконувати завдання без часових обмежень. Самостійна робота розвиває впевненість в собі,

власну діяльність і творчість учнів. Завдання можуть бути індивідуальними, відповідно до рівня кожного учня [1, с. 123–148].

В американській школі помітне місце займає драматизація як метод навчання. Одним з найпопулярніших видів драматизації є соціодрама або рольова гра – непідготовлене (без репетицій) розігрування якої-небудь життєвої ситуації. Мета її – надати школярам можливість зрозуміти мотиви і відчуття інших людей. Весь клас стежить за тим, як розвиваються події, що говорять учасники сцени, а потім все піддається обговоренню. Соціодрама, безсумнівно, є цікавим методом навчання, якщо він застосовується в розумних масштабах [4, с. 256].

Для пошуку вирішення поставленої проблеми заохочуються найрізноманітніші види діяльності школярів: бесіди з фахівцями, відвідини установ, робота зі словниками, довідниками, газетами, журналами і так далі.

У зв'язку з цим є специфічно американський термін «польова робота», тобто заняття учнів за межами класу, з використанням різних нешкільних матеріалів. Але вчителі керуються завданням не стільки передачі певного обсягу знань, скільки вироблення у молоді умінь бачити і вирішувати проблеми повсякденного життя [4, с. 255].

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що досвід шкільної практики США є важливим і для Нової української школи. Багато чого наші педагоги успішно використовують, однак такі форми роботи як: семінар, дискусія, дебати; міні-дослідження поза межами класу; створення текстів на основі польових спостережень для вивчення мовної теорії; кооперативне навчання малих груп; бесіди з візуальним компонентом; драматизація, рольова гра тощо – усе це фактори, що стимулюватимуть інтерес до вивчення рідної мови.

Джерела та література

1. Авраменко М. М. Профільне навчання в середній школі Федеративної республіки Німеччини: дис. ... канд. пед. наук: 13.00. 01 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2007. 221 с.
2. Барановська О. В. Дидактичні підходи до проблеми форм навчання в профільній школі // Профільне навчання: теорія і практика / Ін-т педагогіки АПН України; Гімназія № 290 м. Києва / наук. ред. Л. А. Липова. Київ, 2007. С. 35–45.
3. Красовицький М. Ю. Старша школа США: особливості сучасної організації та зміст освіти // Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти. Київ, 2006. С.143–181.
4. Малькова З. А. Современная школа США. Москва, 1971. 368 с.

Влашук Ю. В. – студентка V курсу
факультету філології та журналістики
СНУ імені Лесі Українки

Назви продуктів харчування, страв та напоїв, співвідносні з назвами рослин, у говірках Камінь-каширського району Волинської області

Дослідження лексичного складу українських говорів дотепер залишається одним із важливих завдань діалектології. Вагоме місце в діалектному фонді української мови посідає лексика на позначення назв їжі, тому що ця ТСГ є дуже багатою і різноманітною.

Процеси виникнення окремих продуктів харчування і страв рослинного походження, функціонування в певні історичні періоди, їхні найменування були і є предметом дослідження вчених різних галузей знань, зокрема етнологів, істориків, мовознавців. Цю тематичну групу лексики вивчали ряд лінгвістів, зокрема Е. Гоца («Назви їжі й кухонного начиння») [1], С. Яценко («Традиційна народна їжа як предмет етнографічного дослідження», «Староукраїнська спадщина в лексиці західнополіського діалекту (на матеріалі назв рідких страв)») [1, 233–236; 2, 90–102] та ін.

Метою нашого дослідження є виявлення та аналіз назв продуктів харчування, страв та напоїв, співвідносних із назвами рослин, які вживаються в говірках Камінь-Каширського району Волинської області. Таке дослідження сьогодні є актуальним та науково зумовленим.

Джерельною базою роботи стали власні записи, здійснені за спеціально укладеним питальником у 4 н. п. Камінь-Каширського району Волинської області.

Зафіксовані однослівні назви страв засвідчують типові для української мови способи утворення слів та семантичні зміни, що при цьому відбуваються, як-от:

– суфіксальні утворення від назв продукту: *бо^убо^увй^анка* ‘юшка з бобів’, *капусн^ек* ‘борщ з кислої капусти’, *капуст^ен:ики* ‘пиріжки з капустою’, *гр^ечка* ‘каша з гречаної крупи’, *бул^бончик* ‘тушкована картопля з м’ясом та грибами’ (назви страв); *ж^етн^івка* ‘горілка, яку готують на житі’, *бурач^енка* ‘алкогольний напій із цукрових буряків’, *мал^енувка*, *уж^енувка* ‘настоянки на малині, ожині’ (назви напоїв);

– назви, утворені лексико-семантичним способом, наприклад: *ри^ес* ‘рис, зварений на молоці’, *ман^ака* ‘молочна каша з додаванням манної

крупн', хрин 'страва, яку готують із однойменної рослини з додаванням бурякового соку', свиринка 'страва, яку готують на Поліссі із лободи' (за словами респондента, «мо'ло'ду ло'бо'ду тре пуме'ти / залети кип'ітком в куструли // пупом до'дати варане пшуну / масло і сил' // туше'ти ду гутовнуст'і).

Зафіксовано і складні найменування. Це:

– словосполучення, у яких залежний прикметник вказує на продукт, який є або основним інгредієнтом страви, або тим компонентом, який надає страві особливого смаку: *вувс'єній к'іс'іл'* 'кисіль із вівса', *грибнеї боршч* 'рідка страва, приготована із сушених грибів';

– сполучення іменників із залежними дієприкметниками, які вказують на види кулінарної обробки продуктів, спосіб формування страви, напр.: *картопли мнути* 'картопляне пюре', *картопли жарани* 'смажена картопля', *бул'би варани* 'картопля, засмачена шкварками, або маслом';

– поєднання назви страви з назвою продукту (залежний іменник вказує на той обов'язковий компонент нової страви, який робить її унікальною), напр.: *боршч з бурака*, *боршч з капусте*, *огурок мало'сол'ний*.

Отже, у досліджуваній ЛТГ переважають однокомпонентні назви, хоча зафіксовано і чимало двокомпонентних номенів.

Джерела та література

1. Гоца Е. Назви їжі й кухонного начиння в українських карпатських говорах: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 2001. 20 с.
2. Яценко С. А. Традиційна народна їжа як предмет етнографічного дослідження // Вісн. Житом. держ. ун-ту ім. Івана Франка. Житомир, 2006. Вип. 28. С. 233–236.
3. Яценко С. Староукраїнська спадщина в лексиці західнополіського діалекту (на матеріалі назв рідких страв) // Волинь філологічна: текст і контекст. Західнополіські говірки в просторі та часі. Луцьк, 2012. Вип. 9. С. 90–102.

Гончарова О. Р. – студентка III курсу
факультету іноземної філології
СНУ імені Лесі Українки;

Калиновська І. М. – к. ф. н., доцент кафедри
практики англійської мови
СНУ імені Лесі Українки

Особливості англomовної дитячої літератури Канади

Постановка проблеми. Сучасна англomовна дитяча література Канади формується під впливом соціальних змін і нового світовід-

чуття. Вона різнохарактерна та поліфункціональна, оскільки виступає одночасно складовою літературного, культурного та навчально-виховного процесів. Сьогодні дитяча книжка покликана не тільки наставляти і повчати, а сприяти формуванню різносторонньої та гармонійної особистості, соціалізації дитини у швидко мінливому світі [3]. Сучасна англomовна дитяча література Канади має розгалужену систему жанрів – від традиційних форм до Інтернет-творів, порушує теми та проблеми, які повною мірою відображають суспільні зміни. Отже, неоднозначність природи сучасної дитячої літератури Канади зумовила актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – окреслити особливості сучасної англomовної дитячої літератури Канади.

Результати дослідження. До недавнього часу канадські письменники не були широко відомі за межами своєї країни. Розквіт дитячої літератури в Канаді припав на другу половину ХХ ст. У цей період з'явилися справжні шедеври дитячої літератури, які прославили своїх авторів і принесли їм заслужені премії і нагороди. Саме в цей період в дитячій художній літературі Канади переважають твори національного масштабу таких письменників, як Л.-М. Монтгомері, Е. Сетон-Томпсона, Ф. Моуета, М. Кусугака та ін.

Канадська дитяча література початку ХХІ ст. набуває менш національного характеру; замість цього расова, етнічна, сімейна різноманітність визначають сюжет і теми дитячої літератури Канади, а також місцеві або регіональні події, разом з національними цінностями представлені різноманітними жанрами у сучасній англomовній дитячій літературі Канади.

Дитячий детектив залишається одним із затребуваних жанрів серед юних читачів Канади. Серед творів детективного жанру для дітей заслуговують на увагу книги канадського письменника Алана Бредлі (англ. *Alan Bradley*). Його твори посіли перші місця в списках бестселерів *The New York Times*, *Amazon*, *Barnes & Noble* і *Globe and Mail* та принесли авторові більше десятка літературних премій. Серед них – Премія Агати (англ. *Agatha Award*) за найкращий роман та «Дебютний Кинджал» від британської Асоціації письменників-криміналістів [2]. Неодноразовим лауреатом премії Артура Елліса (англ. *The Arthur Ellis Award* – щорічна премія Асоціації детективних письменників Канади) є канадська письменниця Нора Макклінток (англ. *Norah McClintock*). Її серії детективів «Chloe & Levesque», «Mike&Riel», «Robyn Hunter» користуються популярністю у юних читачів багатьох країн.

У жанрі пригодницького роману для дітей пише канадський письменник Ерік Уолтерс (англ. *Eric Walters*). Заслуговує на увагу його дитячий шпигунський роман «Табір Х» (англ. *Camp X*). Твори Еріка Уолтерса мають пригодницький характер, важливу сюжетно-композиційну роль у них відіграє мотив таємниці. «Табір Х» вперше був опублікований в 2002 році, за ним було написано кілька продовжень, таких як «Camp 30», «Fool's Gold», «Shell Shocked and Trouble in Paradise» [2].

Окрім зазначених вище мотивів і тем, на сьогодні в літературному процесі Канади спостерігаємо тенденцію до активного проникнення фантастичних елементів у структуру підліткової прози. Фантастичний елемент залучено в сучасні романи канадсько-американського фантаста Гордона Кормана (англ. *Gordon Korman*). Всесвітню славу автору принесли книги із серії «The 39 Clues». У жанрі дитячої фантастики пише Кеннет Оппель (англ. *Kenneth Oppel*). Він є лауреатом премії Генерал-губернатора Канади в номінації «Кращий дитячий письменник». Першим твором, що приніс славу починаючому автору, стала книга «Фантастична відеопригода Коліна» (англ. *Colin's Fantastic Video Adventure*), написана в 1985 році. Пізніше світ побачив роман із серії «Срібне крило» (англ. *Silverwing*), а також сага «Метт Круз» (англ. *Matt Cruse*).

Вагоме місце серед жанрів дитячої літератури Канади посідає літературна казка. Еволюціонувавши із фольклорного матеріалу, казка представляє уявлення та вірування наших предків, життєві настанови, презентує національний колорит народу. Для наймолодших читачів у жанрі літературної казки пишуть Полетт Буржуа (англ. *Paulette Bourgeois*), Маріанна Дюбюк (англ. *Marianne Dubuc*) [1].

Висновки. Сучасна дитяча література Канади схожа на літературу дорослих. Юні читачі надають перевагу жанрам масової літератури (дитячі детективи, трилери, комікси) або таким, у яких переплітаються реальність і видумка (фентезі, фантастика). Зберігаються традиційні теми: протистояння добра і зла, стосунки з дорослими.

Враховуючи всю складність і багатогранність феномену сучасної англомовної дитячої літератури Канади, перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у вивченні нових її аспектів.

Джерела та література

1. Детская литература за рубежом: Канада. URL: <http://www.readchildren.ru/blog/detskaya-literatura-za-rubezhom-kanada/> (дата обращения: 25.02.2019).

2. Канадский детский литературный фестиваль. URL: <https://festivalofauthors.ca/events/book-bash-canadian-childrens-literature-festival> (дата обращения: 25.02.2019).
3. Шулькова К. І. Тенденції розвитку дитячої літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття // Наук. зап. Бердян. держ. пед. ун-ту. Бердянськ, 2015. Вип. 5. С. 294–303.

Йодловська А. І. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Жуйкова М. В. – д. ф. н., професор кафедри української мови СНУ імені Лесі Українки

Перцептивні модуси у структурі словникових дефініцій (на матеріалі української, російської та англійської мов)

Проблема взаємозв'язку мови і людського сприйняття знаходиться в центрі уваги такої галузі сучасного мовознавства як психолінгвістика. Перцепція як процес безпосереднього відображення когнітивною сферою людини зовнішніх і внутрішніх предметів (об'єктів) та власне перцептивна лексика представляє особливий інтерес. **Актуальність** нашого дослідження визначається потребою у всебічному аналізі лексики з перцептивною ознакою; важливо виявити форми і способи вербальної репрезентації у тлумаченнях результатів всіх типів сприйняття.

У роботах таких мовознавців як І. Рuzін, О. Урисон, А. Вежбицька, Л. Лаєнко аналізуються питання структури лексичного значення одиниць з семантикою сприйняття. Проте це питання не отримало достатньо повного розкриття, особливо на матеріалі різних тематичних груп.

Мета дослідження – виділити перцептивні модуси у структурі дефініцій тематичної групи «риби» та визначити характер їх вербального опису.

Джерельною базою дослідження слугували тлумачні словники української, російської та англійської мов.

Проаналізувавши лексеми тематичної групи «риби», ми виділили модуси «зір», «смак», «дотик» та деякі їхні субмодуси.

Модус «зір» трапляється максимальною часто, оскільки він є головним орієнтиром людини в світі, в той час як модуси «смак» та

«дотик» у структурі словникових дефініцій слів тематичної групи «риби» представлені лише декілька разів. Людина сприймає форму, розмір, колір, фактуру, вагу об'єкта одночасно та за допомогою цілісних структур – гештальтів. Зорове сприйняття представлено субмодусами кольору, розміру та форми.

Найбільш частотними постають субмодуси «колір» та «розмір», оскільки це яскраві перцептивні ознаки, які мають важливе значення в осмисленні, ідентифікації і найменуванні риб.

При описі модусу «розмір» лексикографи використовують параметричні прикметники. У словникових дефініціях представлено загальне позначення розміру за допомогою лексем *мелкий, дрібний, small, крупный, великий, large, небольшой, невеликий*, наприклад, *анчоус* – мелкая рыба (БАС), дрібна риба (СУМ), *anchovies* – small fish (CD), *горбуша* – риба з невеликим горбом (СУМ), *humpback* – a large whale (CD), *ялець* – невелика риба (СУМ), *turbot* (камбала) – a large fish (LD), *сайда* – велика риба (СУМ), *сардина* – небольшая рыбка (БАС), невелика (СУМ), *sardines* – kind of small sea fish (CD, LD), *оселедець* – невелика риба (СУМ), *salmon* – a large fish (LD), *cod* – a large edible fish (CD, LD), *тунець* – крупная (БАС), велика (СУМ), *tuna* – a large fish (CD), *hake* – is a large fish (CD), *шпрота* – мелкая (БАС), дрібна (СУМ).

Колір представлений найменуваннями основних кольорів та їх відтінків, наприклад, *beluga* – having large silvery scales (CD), large white sturgeon (CD), *chub* – having a dark greenish body (CD), *humpback* – any salmon having pale pink flesh (CD), *dace* – fish with a slender bluish green body (CD), *turbot* – having a pale brown body (CD), *crucian carp* – fish with a dark green back, a golden-yellow undersurface and reddish dorsal (CD), *окунь* – с красноватыми плавниками (БАС), зеленувато-жовтого кольору (СУМ), *сазан* – риба з мідно-жовтою лускою (СУМ), *goldfish* – gold or orange fish (CD) shiny orange fish (LD).

У структурі словникових дефініцій **форма** представлена полімодальними атрибутами та описом різних частин риб (голови, тіла), наприклад, *chub* – having a cylindrical body (БАС), *dace* – fish with a slender body (CD), *turbot* – a flat fish (CD, LD), *кефаль* – риба с удлиненным и сжатым с боков корпусом (МАС, О), *кефаль* – риба з довгасто-плоским тулубом (СУМ), *лещ* – с плоским телом (БАС), *ляц* – з пласким тілом (СУМ), *мойва* – с удлиненным, сжатым с боков телом

(БАС), з подовженим, стиснутим з боків тілом (СУМ), *налим* – с продолговатым телом, *минь* – з видовженим тілом (СУМ), *bass* – fish with a broad flat head (CD), *halibut* – a flat fish (CD, LD), *herring* – a long fish (CD), a long thin fish (LD), *catfish* – has long thin spines (CD), *tuna* – has a spindle-shaped body (CD), *щука* – рыба с удлинённым телом, вытянутой сплюсненной сверху головой (БАС), що має видовжене тіло із сплющеною зверху витягнутою головою (СУМ), *pike* – a broad flat snout (CD), fishes with a narrow pointed head. Отже, колір та форма – це прототипи еталонності, розмір – параметричності.

Модус *смаку* представлений лише однією різновидністю – *солоний (salt)* в дефініціях анчоуса та оселедця, наприклад, *anchovy* – tastes strongly of salt (CD), *сельдь* – употребляется в соленом виде (БАС).

Модус «*дотик*» представлений у дефініціях незначної групи лексем, переважно у словниках англійської мови, наприклад, *catfish* – with a sharp spine (CD), *cod* – with firm flesh and soft fins (LD), *щука* – рыба с усаженными острыми зубами (БАС), *pike* – fish with sharp teeth (CD).

Отже, аналіз лексикографічних джерел трьох мов показав, що у структурі переважної більшості дефініцій тематичної групи «риби» перцептивна ознака займає центральне місце, бо вона потрібна для кращої інтерпретації об'єктів. Лексикографи найчастіше використовують модус зору та його субмодуси, оскільки він є найбільш релевантними для опису лексем. Проте, набір перцептивних ознак не можна вважати достатнім для повної ідентифікації об'єкта за описом відповідного слова, оскільки у деяких дефініціях такі ознаки майже відсутні.

У дефініціях на позначення риб введено по одній або дві перцептивні ознаки. Слова проаналізованої тематичної групи описуються, як правило, за допомогою різних наборів аспектів: форма-колір, розмір-колір, дотик-форма.

Лексикографічні джерела

СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970–1980.

БАС – Словарь современного русского литературного языка: в 17 т. / Ленинград: Изд-во Академии наук СССР, 1950–1965.

CD – Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>

LD – The Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <http://www.ldoceonline.com>

Ковальчук Н. В. – студентка III курсу
факультету філології та журналістики
СНУ імені Лесі Українки;

Маланій О. О. – к. ф. н., доцент кафедри
української літератури
СНУ імені Лесі Українки

Жіноча доля в творчості Ольги Кобилянської (за творами «Людина», «Царівна», «Некультурна»)

Постановка проблеми. Ольга Кобилянська першою найяскравіше втілила ідею українського літературного фемінізму на межі століть. Її твори вражають новаторством жіночої прози. Письменниця витворила новий у літературі характер жінки, яка була вільною у своїх діях і поглядах та здатною самій вибирати свій життєвий шлях. Питання жіночої емансипації бентежило письменницю, адже вона з дитинства хотіла бути вільною, жити нарівні з чоловіками, мріяла про те, щоб жінки мали право вибір професії і самовдосконалення.

Мета дослідження полягає в тому, щоб висвітлити проблему жіночої емансипації на матеріалі творчості Ольги Кобилянської.

Результати дослідження. З іменем Ольги Кобилянської в українській прозі прозвучала нова тема – доля освіченої жінки, яка прагне вільного життя, мати рівні права з чоловіками, вона не хоче миритися зі застарілими й зашкарубленими міщанськими звичаями. Ця тема відбилася в ранніх повістях української письменниці «Людина» (1894) та «Царівна» (1896), а також у пізніших творах.

У своїх перших творах Ольга Кобилянська моделює жіночі типи, які, наперекір своєму оточенню, виборюють право на своє «Я», проголошують незалежність жінки у суспільстві, у них зовсім новий спосіб мислення й відмінна мета існування. Устами своїх персонажів Кобилянська висловлювала власні ідеї та погляди, що сформувалися під впливом індивідуалістичної філософії Фрідріха Ніцше, модерністичної белетристики та феміністичної наукової та художньої літератури. «А куди ж діти «провінційність», відсталість того краю, на ґрунті якого зросла і творила письменниця? [...] воно давалося знаки, обмежувало поле зору й можливості ідейних осягнень. У ранніх творах це виявлялося в деякій наївності й елементарності трактування проблеми жінки, а в пізніших – у характерному розриві між

ідейними шуканнями і громадськими діяннями, політичною акцією, коли перше ще не приводило героїв до другого, коли більше говорилося про потребу суспільного руху, ніж про те, щоб його самого розглядати» [1, с. 49].

У повісті «Людина» Ольга Кобилянська зуміла показати себе знавцем тонких граней людської душі, через образ головної героїні Олени Ляуфлер вивела свій образ жінки: освіченої, інтелігентної, з високими прагненнями та модерністськими поглядами. Головна героїня прагне протистояти обивательській моралі, вірить у високе покликання людини, хоче зберегти свою людську гідність. Проте тягар родинних та суспільних обставин змушує жінку вийти заміж за духовно чужу і мізерну людину, чим знищує усі її сподівання, ламає її принципи та спонукає Олену зрадити самій собі. Цією повістю Ольга Кобилянська утверджує гідність людини, рівноправність жінки, засуджує принизливі соціальні обставини, які не давали людині можливості реалізувати права на особистий вибір, а також жінок, що не хочуть нічого змінювати, смиренно приймають всі ті суспільні забобони, котрі затримують людину на певному щаблі розвитку.

Зовсім інша, хоч схожа за поглядами, героїня постає у повісті «Царівна». Як і Олена, Наталка Верковичівна відрізняється від пересічних людей своєю величністю духу. Вона горда, тонко зорієнтована натура, прагне вчитися новому, відстоює своє право на незалежність. Наталка відрізняється своєю неординарністю. Микола Євшан так описав головну героїню повісті: «... Наталка – тип будучности. [...] Наталка, безперечно, виявляє ті найтайніші, задушевні мрії самої Кобилянської про будучу царівну та надлюдину, які з своїм приходом розв'яжуть всякі питання про відношення обох полів». Справді, образ Наталки – це абсолютно новий тип мислячої жінки. Письменниця устами своєї героїні проголошує почуття обов'язку перед народом та романтичне прагнення до ідеалів майбутнього. Наталка не зраджує своїх принципів, вона ніколи не вибере собі в пару чоловіка, який впав духовно.

Відрізняється від цих двох творів оповідання «Некультурна». Якщо у попередніх творах у героїнь бажання самостійності сформоване на основі віянь з Європи, то у Параски воно вроджене. Вона не читала провідних філософів, але в неї вольовий характер, сила волі, які розвинулися серед суворой природи. Головна героїня по-філософськи осмислює життя, головне для Параски – свобода, тому вона відкидає ті умовності, що пропонує суспільство.

Висновки. Створені Ольгою Кобилянською образи відтворюють її власні думки. Ці образи відрізняються від звичних персонажів української літератури тим, що вони неординарні, мають вольову вдачу, яка поєднана з ніжністю і тонкою будовою душі. Жінки у творах Ольги Кобилянської разом складають один і той самий духовний культурний тип особистості – сильної і непересічної людини, в якій йде «...боротьба за існування, кермоване сильними пристрастями, які треба поборювати. Треба зрікатися в житті всього найкращого, щоб піднятися на ту висоту, в якій зможемо бути вповні собою, свободні, зможемо віддихати іншим воздухом. А прецінь, у тих тихих, гордих душ, що живуть тільки собою і пнуться вгору, немає ніякого упередження до того життя, ніякої ненависти. [...] Вони жити можуть тільки самі, вдосконалюючи себе внутрішньо, працюючи постійно над збагаченням свого духа» [2, с. 203].

Джерела та література

1. Березюк І. О. Світові образи та сюжети в прозі Ольги Кобилянської: диплом. робота. Луцьк, 2016. С. 46–50.
2. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / упор. Н. Шумило. Київ: Основи, 1998. С. 199–205.

Костючок Н. А. – студентка ІІ курсу
факультету філології та журналістики
СНУ імені Лесі Українки;

Яблонська О. В. – к. ф. н., доцент кафедри
української літератури
СНУ імені Лесі Українки

**Метафора в соціально-побутових баладах М. Костомарова
(на матеріалі збірки «Українські балади»)**

Постановка проблеми. У 1839 р. в Харкові вийшла перша поетична збірка М. Костомарова «Українські балади». М. Коцюбинська вважає, що тут «зібрано різні твори, серед них є такі, що ні жанрово, на стилістично не мають нічого спільного з баладами. «Балада» – тут узагальнююча назва, відповідна основним тенденціям романтизму. З баладами їх ріднить увага до народного повір'я, сюжетність, елементи фантастики» [3, с. 20].

Жанрово-стильові особливості текстів цієї збірки значною мірою визначаються функціональними особливостями метафори, яка покликана продемонструвати і романтичну образність, і мотив метаморфози, притаманний для жанру балади. Тому **метою дослідження** є вивчення ідейно-художньої функції метафори у збірці М. Костомарова «Українські балади», до аналізу залучаємо твори соціально-побутового характеру.

Результати дослідження. У сучасному літературознавстві творчість М. Костомарова є предметом наукових студій В. Козачка (монографія «Українська ідея: з вузької стежки на широку дорогу (художня і науково-публіцистична творчість Миколи Костомарова» (2004) [1]), В. Ягушкіної (статті «Мотиви чарування у баладах М. Костомарова» [5], «Рецепція мотиву метаморфоз у баладах М. Костомарова» [6])) та ін. Однак роль метафори в художньому світі М. Костомарова – поза увагою дослідників.

М. Коцюбинська у статті «Відтворення чи перетворення: до генези метафоричного образу» зауважила, що «кожен художник слова має свій власний метафоричний світ. Власний означає осмислений, освоєний свідомістю, баченням, нервами, темпераментом художника – улюблені барви і сфери асоціацій, свій спосіб мистецького синтезу» [3, с. 131]. Такий власний метафоричний світ притаманний і для художньої системи М. Костомарова.

А. Ткаченко спостеріг: «Як і інші тропи, метафора сягає своїм корінням антропоморфного та пантеїстичного світовідчуття. У повсякденній мові користуємося такими метафорами, [...] вже не відчуваючи їх образності» [4, с. 251]. Одним із найпоширеніших засобів метафоризованого вживання слова в баладах М. Костомарова є антропоморфізація, або ж персоніфікація, що ґрунтується на приписуванні предметам і явищам властивостей людей, тварин, рослин. Наприклад, у баладі «Стежки»: «Під вербами стежка, під явором друга, / Одна пішла в поле, а друга до луга» [2, с. 44], «спускалося сонечко» [2, с. 44], «протягнувся туман» [2, с. 44] та ін. Низка персоніфікацій представлена у творах «Зірочка» («на могилі цвіт-соняшник стоїть» [2, с. 50], «покотилася вона (зірочка. – Н. К.) на долину» [2, с. 50], «упала вона (зірочка. – Н. К.) на могилу» [2, с. 50]), «Посланець» («молоденький жайворонок дівоньку питає» [2, с. 52], «тільки коники те чують» [2, с. 53], «той ворон скаже» [2, с. 53]), «Кінь» («чого конику невесело, сумтно стоїш» [2, с. 58], «коник сумний шкандиба» [2, с. 59], «Вже місяць стухає, туман налягає / По чистих, широких степах» [2, с. 59], «Вже й

ворон літає, в лице зазирає» [2, с. 59]). Окремі зразки персоніфікації наявні в баладах «Поцілунок» («зійшли ріки» [3, с. 45], «прийшла пора весняная» [2, с. 45]), «Полтавська могила» («туман вихожає» [2, с. 56], «сонечко сідає» [2, с. 56]), «Отруї» («зірка устала» [2, с. 57]) та ін.

Автор також вводить і персоніфіковані звертання: «Не шуміть, верби, що над головою; / Не хитай, яворе, смутно головою!» [2, с. 44], «Не дуй, не дуй, вітре, понад берегами, / Не йди, не йди, доще, меж тими вербами» [2, с. 44], «Подуй, вітре, на стежку другу, / Посипся ти, доще, на її, узькую» [2, с. 44].

Персоніфікації і персоніфіковані звертання створюють живе уявлення про явища, підсилюють образність, викликають певне емоційне ставлення до них.

У соціально-побутових баладах М. Костомарова представлені численні метафори, образність яких не завжди виразна, наприклад: «серце ноє» [2, с. 41], «зателенька дзвон» [2, с. 42], «Дзвін загудів» [2, с. 42] («Чорний кіт»); «сніг не біліє» [2, с. 45], «трава зеленіє» [2, с. 45], «Забіліли вишеньки» [2, с. 45], «мороз по степу забіліє», «мороз налягає, / А вітер осінній аж кості проймає» [2, с. 46] («Поцілунок»); «зблищала зірочка» [2, с. 50] («Зірочка»); «гудуть дзвони» [2, с. 51], «свічечка палає!..» [2, с. 51] («Великодня ніч»); «Хита гілля вітер в лісі, а хвилі у морі» [2, с. 53] («Посланець»); «уже на землю нічка ніспустилась!» [2, с. 56], «і що то за могила з хрестом бовваніє?» [2, с. 56] («Полтавська могила»); «зоря забриніла» [2, с. 57] («Отруї»).

Висновки. У соціально-побутових баладах М. Костомарова переважає персоніфікація. Образність метафори не завжди виразна. Аллегорія як різновид метафори відсутня.

Джерела та література

1. Козачок В. Я. Українська ідея: з вузької стежки на широку дорогу (художня і науково-публіцистична творчість Миколи Костомарова). Київ: НАУ, 2004. 352 с.
2. Костомаров М. І. Твори: у 2 т. Т. 1: поезії, драми, оповідання. Київ: Дніпро, 1990. 538 с.
3. Коцюбинська М. Х. Мої обрії: у 2 т. Т. 1. Київ: Дух і Літера, 2004. 336 с.
4. Ткаченко А. Мистецтво слова: вступ до літературознавства. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.
5. Ягушкіна В. Мотиви чарування у баладах М. Костомарова. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apulf_2012_17_20.pdf (дата звернення: 26.03.2019).
6. Ягушкіна В. Рецепт мотиву метаморфоз у баладах М. Костомарова. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=19821> (дата звернення: 26.03.2019).

Локайчук С. М. – к. ф. н., доцент кафедри історії та культури української мови
СНУ імені Лесі Українки;

Гаврилів Ж. Я. – магістрант факультету філології та журналістики
СНУ імені Лесі Українки

Запозичення в сучасній українській музичній термінології

Постановка проблеми. Музична термінологія – неоднорідна з генетичного, структурного, лексико-семантичного погляду сукупність слів та усталених словосполучень для номінації понять музичного мистецтва, інструментознавства, хорознавства, поліфонії, ритміки, гармонії тощо. Музичні терміни вже були предметом наукового зацікавлення лінгвістів, зокрема С. Булик-Верхоли [1], О. Горбача [2] та ін. Окремі питання становлення та семантики музичних термінів розглянуто в колективній праці Т. Панько, І. Кочан та Г. Мацюк «Українське термінознавство» [3, с. 83–88]. Сьогодні мовознавці шукають відповіді на низку питань: який ступінь інтернаціоналізації вітчизняної термінології допустимий; коли для запровадження чужих термінів є вагомі підстави, як відбувається адаптація чужомовних терміноодиниць.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні факторів та джерел запозичень музичних термінів в окремих лексико-тематичних групах.

Результати дослідження. Склад сучасної української музичної термінології відображає процеси мовних взаємовпливів і взаємозбагачень, які відбувалися упродовж її формування. Це виявляється у функціонуванні, крім питомих національних, іншомовних номінацій для позначення певних наукових понять різних галузей музикознавства.

Джерельною базою нашого дослідження стали матеріали «Словника музичних термінів» (2017 р.), укладеного В. Тимківим та О. Подручною. У цій лексикографічній праці зафіксовано терміноодиниці, що походять з грецької, латинської, італійської, німецької, французької, англійської, румунської, польської, португальської, угорської, литовської, африканської та інших мов.

Більшість номінацій належить до інтернаціональних, проте в різних тематичних групах засвідчено одне або кілька джерел запозичень. Наприклад тематичну групу на позначення темпу виконання

музичних творів становлять запозичення тільки з італійської мови: *адажіо* (іт. *adagio* – повільно, спокійно), *алегро* (іт. *allegro* – веселий, жвавий), *ленто* (іт. *lento* – повільно), *модерато* (іт. *moderato* – помірно), *престо* (іт. *presto* – швидко) – дуже швидкий темп [4, с. 202], *темпо рубато* (іт. *tempo rubato* – вкрадений темп) – довільний з ритмічного погляду темп музичного виконання, коли заради емоційної виразності допускаються відхилення від рівномірного темпу [4, с. 252].

За нашими спостереженнями, терміни греко-латинського походження (власне інтернаціоналізми) переважають у таких тематичних групах: 1) назви співацьких голосів та їх регістрів: *альт* (лат. *altus* – високий), *баритон* (гр. *barytonos* – грубоголосий, грубозвучний), *дискант* (лат. *dis* – окремо та *cantus* – спів), *тенор* (лат. *tenerē* – тримати, спрямовувати); 2) назви музичних форм та їх елементів: *варіації* (лат. *variation* – зміна, різноманітність), *партія* (лат. *pars* – частина), *мелодія* (гр. *melodia* – пісня, спів); 3) назви музичних колективів та груп: *квартет* (лат. *quartus* – четвертий), *оркестр* (гр. *orchestra* – круглий майданчик в античному театрі), *хор* (гр. *choros* – юрба, збори); 4) назви нотного запису: *дієз* (гр. *diesis* – півтон), *ліга* (лат. *ligo* – зв'язувати), *такт* (лат. *tactus* – дотик) та ін.

Найбільш строкату в генетичному плані групу утворюють іншомовні назви музичних інструментів, серед яких значна кількість етнографізмів, наприклад: *арфа* (іт. *arpa*) – струнний щипковий музичний інструмент давнього походження [4, с. 23], *бамбула* (анг. *bambula*) – ударний музичний інструмент афро-американського походження незвичайної висоти звуку з родини мембранофонів [4, 29], *бандола* (ісп. *bandola*) – латиноамериканський струнний щипковий інструмент з грушоподібним корпусом та 4–10 подвійними металевими струнами [4, с. 30], *генсле* (пол. *gensle* – польський народний смичковий інструмент з дерев'яним видовбаним корпусом та 3–4 струнами [4, с. 62].

Назви жанрів, стилів, окремих музичних творів також часто є елементами традиційної культури різних народів, наприклад: *баркарола* (іт. *barca* – човен) – пісня човняра, поширена у Венеції наспівна вокальна або інструментальна п'єса [4, с. 33]; *джаз* (англ. *jazz*) – жанр професійної музики, який виник на початку ХХ ст. в південних штатах США внаслідок взаємодії африканської та європейської танцювальної музики [4, с. 78]; *румба* (ісп. *rumba*) – афро-американський пісенно-танцювальний жанр, що включає спів соліста, репліки хору, міміко-акробатичний імпровізований танець у виконанні пари чи соліста в центрі кола глядачів та музикантів [4, с. 219].

Висновки. Проникнення чужих слів в досліджувану термінологію зумовлене багатьма чинниками, серед яких входження з інших мов назв разом з новими напрямками в музиці, стилями, течіями, які вони позначають; використання інтернаціональних термінів та терміноелементів (переважно греко-латинського походження) для номінації усталених понять (регістрів голосів, нотного запису, музичних форм та їх елементів тощо); популяризація творів та жанрів, виконавських технік, музичних інструментів, що є елементами традиційної культури різних етносів.

Джерела та література

1. Булик-Верхола С. Формування і розвиток української музичної термінології // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. Київ, 2003. Вип. 5. С. 41–45.
2. Горбач О. З історії української церковно-музичної термінології. Львів, 2004. С. 79–131.
3. Панько Т. І., Кочан І. М., Мцюк Г. П. Українське термінознавство: підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.
4. Словник музичних термінів / [уклад.: В. Тимків, О. Подручна]. Київ: Вадим Карпенко, 2017. 311 с.

Махновська В. О. – студентка V курсу факультету філології та журналістики СНУ імені Лесі Українки;

Косюк О. М. – к. е. н., доцент кафедри соціальних комунікацій СНУ імені Лесі Українки

Офіційний сайт об'єднаної територіальної громади як засіб комунікації влади і громади

Постановка проблеми. Крім інформування та забезпечення інтерактивних можливостей в сучасному світі муніципалітети надають громаді чималий діапазон послуг через власні сайти. Перелік таких послуг постійно розширюється.

Децентралізація в Україні дозволила передати значну частину повноважень, відповідальності та ресурсів органам місцевого самоврядування від органів виконавчої влади. З огляду на це, сільські та

міські ради, що є центрами об'єднаних територіальних громад змогли організувати власні засоби масової інформації.

З розвитком інтернет-технологій фахівцям з інформаційного напрямку значно легше інформувати жителів про найважливіше. Для зручності деякі громади використовують офіційні інтернет-сайти.

Розвиток послуг, які надаються через комунальні сайти, є дієвим антикорупційним чинником. Такі послуги надаються з максимальною відкритістю, вони усувають необхідність безпосередніх контактів з чиновниками, їх надання можливо відслідкувати на сайті. Прозорість надання таких послуг є безпрецедентною.

Мета дослідження. Інтернет-сайт громади – це не тільки сайт для інформування, а й місце для оформлення онлайн-послуг. Тому, для місцевої влади позитивом є запровадження надання на офіційному сайті послуг, що є реальними не лише з технічної, а й з юридичної точки зору, тобто надання яких засобами Інтернету не суперечить чинному законодавству України.

У мережі Інтернет сьогодні є чимало сайтів, які названі офіційними сайтами місцевих рад та інших органів місцевого самоврядування.

Для користувачів, себто жителів громади, визначальним критерієм є інформаційне наповнення сайту. Інформаційне наповнення сайту має бути, з одного боку, повним, а з другого – не містити зайвих відомостей, недоречних повторів тощо.

Зокрема, такими принципами користуються деякі громади Волинської області: Вишнівська ОТГ <https://vyshniv-rada.gov.ua>, Литовезька ОТГ <http://lotg.gov.ua>, Любомльська ОТГ <http://www.lubomlmisto.in.ua>, Павлівська ОТГ <http://pavlivska.gromada.org.ua>, Поромівська ОТГ <http://www.poromivska-gromada.org.ua>.

Однак, для того, щоб надати певному інформаційному ресурсу статус офіційного сайту місцевої влади, очевидно, недостатньо просто розмістити відповідний напис на його головній сторінці [1, с. 37].

Доцільним є, щоб доменне ім'я сайту ідентифікувало місто (можливо, регіон), а також орган місцевого самоврядування. Також бажано подбати про «підв'язку» офіційного сайту до провідних пошукових систем [1, с. 38].

Результати дослідження. Важливо постійно здійснювати різного роду популяризацію сайту: можна скористатися офіційною сторінкою чи групою об'єднаної територіальної громади у Фейсбук, чи інших

соцмережах, якщо така є. Варто розмістити актуальну інформацію як першоджерело публічної інформації на офіційному сайті громади. Додатковим бонусом може бути поширення інформації з офіційної сторінки з соціальних мереж у публічні локальні групи, якщо такі наявні у цій там.

Крім того, доцільними є системні заходи популяризації адреси сайту, що включають розміщення наочної інформації, зазначення адреси сайту на офіційних бланках органу місцевого самоврядування, в рекламно-інформаційних виданнях про громаду, банери в мережі Інтернет тощо [4, с. 47].

Інтернет-сайт вигідно відрізняється від інших інформаційних засобів тим, що на ньому може бути розміщений доволі великий обсяг інформації, який можна поновлювати. Фактично, до розміщення в Інтернеті надаються всі види інформації, вказані у переліку інформації, що підлягає оприлюдненню органами місцевого самоврядування.

Висновки. Інтернет як засіб комунікації несе низку безперечних економічних, соціальних, політичних та технічних переваг, серед яких зручність і економія часу, зусиль та ресурсів як для тих, хто отримує послуги, так і для тих, хто їх надає, масовість, тобто охоплення безпрецедентно широкої аудиторії для поширення інформації, просування ідей та продуктів, ефективність, тобто впорядкування та спрощення процесів надання адміністративних послуг, довіра, що досягається в тому числі через відкритість діяльності влади, яку надають Інтернет-технології.

Звісна річ, Інтернет-технології розвинуті не всюди і не на всіх рівнях, особливо, коли мова йде про малі громади, однак цей напрям інформаційного висвітлення стрімко розвивається, адже громад стає більше, і, відповідно, конкуренція за цікавий та актуальний інформаційний продукт лише зростає.

Джерела та література

1. Інформаційна відкритість органів місцевого самоврядування: посіб. для муніципальних посадовців. Івано-Франківськ: ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи», 2009. С. 36–43.
2. Козюра І. В., Лебединська О. Ю. Місцеве самоврядування в Україні (становлення та еволюція): навч. посіб. Ужгород: Патент, 2003. С. 190–191.
3. Кузнецова О. Д. Основи масової комунікації: навч. посіб. Львів: РВВ Львів. ун-ту, 1996. 47 с.

Павлусь Г. М. – студентка III курсу
факультету філології та журналістики
СНУ імені Лесі Українки;

Маланій О. О. – к. ф. н., доцент кафедри
української літератури
СНУ імені Лесі Українки

Раб чи жрець: до проблеми митця і мистецтва у творчості В. Винниченка

Постановка проблеми. Проблема митця і мистецтва одна з найбільш опрацьованих у світовій літературі. Письменників завжди цікавила роль митця в суспільстві, психологія творчості, протистояння мистецтва і буденності. Модерністи ж показали нові грані цієї проблеми. Вони дещо відкрили завісу «стосунків» митця і мистецтва. Ця проблема не втрачає своєї актуальності й досі, бо психологія кожного митця вирізняється складністю, неординарністю, тому залишається цікавим предметом дослідження.

Мета дослідження – на прикладі творів В. Винниченка (оповідання «Раб краси» та драми «Чорна Пантера і Білий Медвідь») описати типи митців, означені як *раб* і *жрець*.

Результати дослідження. Найперше варто розмежувати лексичні значення понять *раб* і *жрець*. Ці лексеми широкоживані. Вони мають пряме і переносне значення. СУМ подає таке значення слова *раб*: «Той, хто повністю підпорядковує чому-небудь свою волю, вчинки і т. ін.» [4, т. 8, с. 424]. Така людина не може сама керувати своїм життям, вона лише слухає і виконує вказівки сил, які володіють нею. Переносне значення лексеми *жрець* дещо відрізняється: «Той, хто присвячує себе служінню чому-небудь» [4, т. 2, с. 545]. Він, зазвичай, зрікається свого життя і всю свою життєву силу віддає тому, чому служить.

В площині мистецтва і його творців ці поняття використав В. Винниченко. Рабом краси він назвав Василя, героя однойменного оповідання, а жерцем – Корнія з драми «Чорна Пантера і Білий Медвідь». Одразу зазначимо, що відштовхуючись від теорії «чистого мистецтва», яку підтримували модерністи, поняття краси і мистецтва будемо ототожнювати.

Звернемося спершу до оповідання «Раб краси». Головний герой – бідний сільський парубок, який разом з дядьком хоче найнятися на роботу. На станції, де вони чекають наймачів, таких людей багато, та

хлопець відрізняється від усіх. Він «чудний якийсь», завжди в тужливому настрої, байдужий до всього, крім Катрі, дівчини, яку полюбив, і сопілки. Вночі, коли всі лягали спати, він відходив далеко в поле і грав там те, «чому вивчило його життя та серце» [2, с. 362].

Для нас важливо знайти причину, чому Василь, брав у руки сопілку, а не лягав відпочивати перед важкою працею. Відповідь дає автор: «Про що він грав, тужливий син степів і праці? Хіба він знав? Хіба те знав нічний вітрець, син неба і степів? Один з них грав, бо так було потрібно (підкреслення наше. – Г. П.), а другий радісно підхоплював сі згуки, грався ними і котив до сумно схиленого жита...» [2, с. 354]. В підкресленому фрагменті вже є натяк на рабство: хлопцю потрібно грати, хоче він того чи ні.

Остаточне «з'ясування стосунків» Василя і музики відбулося, коли він потрапив під її вплив і не мав ні сили, ні бажання вивільнитися: «А згуки великими, довгими хвилями лились із саду й плили десь над головою. Здавалось, то саме Життя плило на них. Убране в сміх і сльози, в радість і страждання, з посмішкою ненависті й любові, воно гордо лежало на сих розкішних хвилях і таємниче, пильно дивилось в душу Василеві своїми дужими очима. І душа його, як раб, завмерла й не сміла рухатись» [2, с. 363].

Душа хлопця поклоняється мистецтву, прагне з ним поєднатися, покинувши затісне для неї тіло. В. Винниченко показує це буквально: «І, повна того самого сміху й сліз, страждання й радості, ненависті й любові, вона росла, давила груди, розпирала череп і билася риданням в горлі...» [2, с. 363]. Але ці поривання душі варто трактувати ширше, адже розвинутий мистецькому таланту заважає не тіло, а соціальний стан героя. «Богом даний талант він не може реалізувати. Володіючи безцінним духовним багатством, він постійно стоїть на межі голодної смерті. І хоч не хлібом єдиним живе чоловік, але ж і без хліба прожити не можна» [3, с. 161]. У цьому полягає трагедія творчих людей, які не можуть присвятити своє життя мистецтву. Їхні душі тонкі, чуттєві, емоційні, але вони мусять займатися фізичною працею. Рабство Василя в тому, що він змушений бути митцем, навіть коли це позбавляє його засобів до існування.

Розгляньмо наступний тип митця – жрець мистецтва. Це визначення подав В. Винниченко в устами Сніжинки з драми «Чорта Пантера і Білий Медвідь». Вона неодноразово повторювала Корнію, що «артист є жрець, артист – весь краса повинен бути, весь!» [1, с. 292]. Але митець не може повністю віддатися мистецтву, бо він теж людина, має певні природні і духовні потреби, які творчість не може задо-

вольнити. Одна з таких – сім'я. Сніжинка рішуче переконує, що «артист не повинен мати сім'ї. Він – жрець» [1, с. 323]. Проте Корній заперечує: «Ні, він буде... не цілий...» [1, с. 323]. Більшу довіру викликають слова художника, бо, як стверджують дослідники, образ Сніжинки «логічно не витриманий на рівні ідейної представниці «чистого мистецтва» [3, с. 237]. Вона сама переслідує корисливі мотиви, хоче щоб Корній був з нею як чоловік, а не як митець. Натомість зауваження Білого Медведя про відсутність цілісності без сім'ї вважаємо цілком слухним. Це впливає вже з самої суті людини: вона не може повністю віддалитися від реального життя, хоча б тому, що має тіло з його фізичними і фізіологічними потребами.

Психологія Корнія складніша, ніж Василя, тому важко робити певні висновки. Можна стверджувати лише, що він теж є рабом мистецтва. Ця залежність простежується крізь увесь твір; уособлює її картина, яку малює художник. Ще він жодного разу не може творчість поставити нижче, ніж сім'ю, що свідчить про те ж підпорядкування волі і вчинків мистецтву.

Висновки. Кожен митець – раб краси, він приречений дивитися на світ очима творчої людини. Але жерцем мистецтва може бути не кожен. Для цього потрібно добровільно відректися від буденного світу, від себе як людини з потребами та інстинктами, що вдається далеко не всім.

Джерела та література

1. Винниченко В. К. Вибрані п'єси. Київ: Мистецтво, 1991. 602 с.
2. Винниченко В. К. Краса і сила. Повісті та оповідання. Київ: Дніпро, 1989. 752 с.
3. Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХ ст.: у 2 кн.: підручник / за ред. О. Д. Гнідан. Київ: Либідь, 2006. Кн. 2. 496 с.
4. Словник української мови: в 11 т. Київ, 1970–1980.

Пікула І. Ю. – студентка ІІ курсу факультету філології та журналістики СНУ імені Лесі Українки

Знання як Зло в фантастичному оповіданні Рафаеля Лафферті «Трансцендентні тигри»

Постановка проблеми. Р. А. Лафферті (1914–2002) – американський письменник-фантаст, знаний особливою манерою структуру-

вання розповіді, оригінальним використанням художніх засобів у своїх створах, який неодноразово був відзначений престижними преміями в галузі фантастики (премії Фенікс, Г'юго за найкраще оповідання, Всесвітня премія фентезі за заслуги перед жанром тощо). У своїх творах автор неодноразово піднімав універсальні філософські проблеми людського буття, а для реалізації художньої мети використовував певний фантастичний засновок. Це цілком закономірно: як слушно зазначає Т. Катиш, наукова фантастика характеризується взаємозв'язком наукового і художнього формально-змістових планів, метою якого – художнє зображення вигаданого фантастичного світу як реального «на підставі чотирьох ознак: фантастичності, науковості, орієнтації на сучасність та спрямованості у майбутнє» [2]. Тобто з огляду на сучасні глобальні проблеми та як пересторога на майбутнє, цей вид художньої літератури виконує функцію попередження, базуючись на фантастичних припущеннях. Оповідання Р. Лафферті «Трансцендентні тигри», написане в жанрі апокаліптичної фантастики, належить саме до таких.

Мета розвідки – здійснити ідейно-тематичний його аналіз.

Результати дослідження. Назва досліджуваного оповідання походить від поєднання самоназви групи дітей «Бенгальські тигри» (цих тварин ще називають королівськими, це вид, що зникає, та вмілі мисливці, а саме такою і уявляла себе Карнадина Томпсон) та філософського поняття «трансцендентний», яким позначають надприродне, що виходить за межі того, що можна досягнути за допомогою природних пізнавальних здатностей [1, с. 647]. Саме такі трансцендентні сили, які з'явилися на Землі, коли Карнадині подарували таємничі артефакти, стають поштовхом до руйнування світу.

В оповіданні Р. Лафферті головна героїня, нью-йоркська дівчинка Карнадина Томпсон наділяється унікальними можливостями, бо вона обрана надземними силами для особливої місії (ці чужоземні форми життя спостерігають за менш розвиненими цивілізаціями та допомагають здійснити технологічний ривок або ж здійснюють «селекцію» видів). Дівчинка стає надзвичайно розумною, попри юний (семирічний) вік – аж настільки, що мимохідь, граючись, може розв'язати не розв'язувані століттями задачі. Проте її батько-скнара не помічає таких змін, бо зовсім не звертає уваги на дочку в погоні за можливістю здатися розумнішим, ніж він є насправді. Для дитини беззаперечним авторитетом є її батьки, але коли вони відштовхують її від себе (як це показано в оповіданні), вона ображається, а коли у цієї дитини є надзвичайна могутність – це призводить до невідворотних

наслідків. Коли сталася перша катастрофа, то єдиним, хто зумів пояснити, що бачив, і навести хоч якісь цифри, – був лише звичайний фермер. Карнадина організовує таємну спілку «Бенгальських тигрів», кандидатами до якої є діти, які також страждають від неухабної небезпеки батьків.

Відтак світ стає матеріальним і реальним відображенням карти, яку діти проколюють голками, знищуючи міста за допомогою римованих словесних формул, користуючись «червоною шапочкою» – символом влади і могутності, яку головній героїні подарував на день народження її «Геній». Дівчинка у формі гри, бавлячись, нищить усі населені пункти, до назви яких може придумати риму – це є основною умовою дії «закляття». У фіналі твору гра обривається на півслові – віршик проказано, але місто не названо, хоч із рими зрозуміло, що наступною жертвою дівчинки стане Нью-Йорк.

Спочатку видається, що Сферос та Аку, інопланетні мешканці гігантського просунутого світу, незалежного від матерії, із енергетичними субстанціями, стурбовані долею земного світу (і саме для цього їй дарують дівчинці джерело Сили), проте, виявляється, це зовсім не так: для них це лише черговий експеримент, і вони радіють, що у крайньому випадку Сила знищить планету, ізолювавши її від інших цивілізацій. Щоправда, це був перший досвід у кар'єрі молодого спритника, а отже – не дуже вдалий. Крім того, він доповідає старшому про проведений аналіз суспільства, дійшовши висновку, що спокійної впевненості в своїх силах не має ніхто, крім єдиного винятку – головної героїні.

Оригінально передані основні ідеї твору на рівні поетики твору. По-перше, сюжет оповідання фрагментарний: короткі епізоди швидко змінюють один інший, чергуючи оповідь про різних персонажів. Це підсилює загальний тривожний настрій тексту, насичує текст подробицями подій з різних ракурсів і вимірів, що допомагає читачеві краще розуміти те, що відбувається. Наявні в оповіданні дві групи фрагментів, які відображають двоплановість зображуваного у творі світу – з одного боку, реальність з головною героїнею, її батьками та друзями, з іншого – трансцендентна реальність. «Науковості» тексту з чарівними артефактами, подарованими дівчинці, додає термінологія («трансцендентні сили», «іманентні сили», «гомохіральність»), історичні факти та згадки про реальних особистостей, події та предмети (філософ Анаксимандр, щоквартальне видання «Bulletin de la Société Parahistorique Française», журнал «Погляд в майбутнє») та ін.

Висновки. Як бачимо, автор засобами короткого науково-фантастичного оповідання говорить про те, що коли людині з «дитячою»

свідомістю (семирічна дівчинка – без сумніву, алегоричний образ) дають у руки силу / знання, які мають величезну силу, то годі чекати від неї, що вона розпорядиться цією силою відповідально. Знання легко перетворюються на Зло.

Джерела та література

1. Булатов М. Трансцендентальний і трансцендентний // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
2. Катиш Т. В. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 19 с. URL: <http://librar.org.ua/>

Савчук В. В. – студентка VI курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Галапчук-Тарнавська О. М. – к. ф. н., доцент кафедри англійської філології СНУ імені Лесі Українки

Літературний нонсенс Льюїса Керрола в «Alice's Adventures in Wonderland»: перекладацький аспект

Постановка проблеми. «Аліса в Країні Чудес» Льюїса Керрола давно стала класичною дитячою літературою. Проте як аргументують науковці, такі твори не можна точно віднести лише до читачів дитячої аудиторії. Творчість автора вчені аналізують і сьогодні. Існує припущення, що історія написання легендарної Аліси взяла початок під час звичного човнового променаду на річці Айсіс, у компанії з двома доньками ректора коледжу Christ Church в якому Керрол викладав математику, саме ці двоє дівчаток й були першими, хто почув казочку про маленьку дівчинку Алісу, яка розпочала свої пригоди вниз по кролячій нірці.

Мета дослідження полягає в описі перекладу нонсенсу в «Alice's Adventures in Wonderland» як засобу розкриття творчого потенціалу тексту-джерела, перекладача, вихідної та цільової культур.

Результати дослідження. На сьогоднішній час, літературознавці не можуть чітко визначити поняття «нонсенс», який зводить дослідження до термінологічної проблеми: оскільки поняття «нонсенс» прийнято зазначати як «літературу абсурду» як зауважує Е. Ключев, то А. Борисенко стверджує про переміщення англійського терміна до

російської мови. Над цим феноменом вчені та науковці проводять надзвичайно клопітку працю вже декілька років підряд: В. В. Виноградов, К. Райхерт, У. Еко, А. Попович, В. Ізер, Е. Сьюелл, М. Хейман, Е. Балцежана, А. Лефевр, Л. Венуті, В. Тіггс.

Нонсенс Керрола не обмежується визначенням «перевернутий світ». Е. Каммертс відмічає рух нонсенсу від дитячих віршиків до поетичної фантазмагорії. У гротесках фрагменти повсякденного складуються у фантазмагорію «іншого» світу, а не створення від «проти-лежного», відбиття того, що існує.

Пародія, реалізація метафор і різні види гри, плутанина різних світів чи систем слугують у «Алісі» зображенням дитячої свідомості. Дитячість слугує тут незвичайною формою смішного, позитивного, де неправильність мови, мислення, поведінки знаходить свідомість, яку не навчили умовностям. Але гумор з'являється й там, де дитяча свідомість вже умовна в порівнянні із «філософським» мисленням котів і черепах. Контраст між людським умовним мисленням Аліси й людською логікою «філософів» породжує тонку, але все ж таки помітну посмішку на обидві адреси [1, с. 12]. Льюїс Керрол працював не покладаючи рук, задля того щоб втілити у своєму творінні різні захоплюючі комбінації – і це не можливо не помітити, що змушує віддати належне творцеві.

Композиції, які постають перед нами, містять у собі віршовану та оповідальну мову. Дивує навіть не той факт, що в одному художньому творі присутні два типи мовлення, а більше факт про те, як розгортаються відносини між цими двома типами. І характер цих відносин ми впевнено можемо віднести до визначення «література абсурду» насамперед тому що відносини такого роду дуже дивні та специфічні.

Вченні доклали чимало зусиль, щоб знайти інтерпретацію зашифрованого посилання Керрола, вони досліджували кожне слово, вичавлюючи максимум сенсу щоб пролити світло на темні плями у творі, таким чином висвітлити повну картину письменника. Аналізуючи переклад, відомої дослідниці Об'єднаного Королівства та США Н. М. Демурової, ми натикаємось на одноголосні висновки, що саме її переклад критики називають найбільше наближеним до оригіналу.

Вона з легкістю та витонченим шармом поборолла усі перекладацькі труднощі, таким чином змогла поставити на голову, взяти навиворіт, змішати високе й низьке, велике й мале та інші ексцентричні ескалади і гротески обох авторів – то, звичайно, не часта «гра розуму», «не нонсенс задля нонсенсу», а, передусім, реакція на сувору

ієрархію цінностей які були під чітким та суворим регламентом королеви Вікторії та її народу. Тому що нонсенс – це сміх, сміх веселий і дитячий, «він однаково заперечує основні інститути суспільства: і власність, і соціальну ієрархію, і престиж, і нудну життєву мораль здорового глузду, і релігійність і т. ін.» [1].

Аліса в Країні Чудес Льюїса Керрола характеризує свій зміст багатограністю, а значить, містить в собі «нескінченну смислову перспективу», що створює підґрунтя не для виключно одного перекладацького рішення, а «теоретично, нескінченної безлічі» [1, с. 396].

Одна з перших, хто виконував український переклад була Галина Бушина, ще за радянських часів. Згодом вже у час цілковитої незалежності, з'явилося ще два: [2] та [3] виконанні одним перекладачем – Віктором Корнієнком – лише для різних видань. Останній за часом друку переклад [4] належить Вікторії Наріжній.

Висновки. Отже, адекватність втілення авторського задуму у перекладеному творі залежить від того, наскільки повно перекладач здатен сприйняти стратегію оригінального тексту, і від того, які засоби він залучає для її відтворення мовою перекладу.

Джерела та література

1. Гречанюк С. Вічні книги. Київ, 1998. С. 43–74.
2. Керрол Л. Аліса в Країні Чудес. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2001.
3. Керрол Л. Алісині пригоди у Дивокраї, Аліса у Задзеркаллі. Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2007.
4. Керролл Л. Аліса в Дивокраї. Харків: ФОЛІО, 2008.
5. Carrol Lewis. Alice's Adventures in Wonderland. URL: <https://liteka.ru/english/library/23-alice-s-adventures-in-wonderland>

Семенішина А. Ю. – студентка ІІ курсу факультету філології та журналістики СНУ імені Лесі Українки;

Яблонська О. В. – к. ф. н., доцент кафедри української літератури СНУ імені Лесі Українки

Мотив злочину та кари в баладах Л. Боровиковського

Постановка проблеми. В Україні романтизм відіграв значну роль у пробудженні національної свідомості, обґрунтуванні історичної самобутності народу, його «духу», культурних традицій, мови, літе-

ратури [3, с. 600]. Романтики описували історичні події, збирали фольклорні матеріали, часто зверталися до елементів фантастики. Серед провідних мотивів – нещасливого кохання, страждання сироти на чужині, що часто розгортається на фоні опису природи, яка підсилює драматичність зображуваного, – варто виділити мотив злочину та покарання, який набув особливої гостроти.

В аналізі баладної творчості Л. Боровиковського сучасний літературознавець М. Ткачук зауважив, що в центрі цих текстів – «людська доля в її драматичному зіткненні з дійсністю чи потойбічними силами. Напружений характер конфлікту, протиставлення двох світів, позицій, увага до епічного та ліричного начал, монологу чи діалогу, які це ліричне начало виражають, – характерні жанротворчі чинники його баладного ліро-епосу» [4, с. 153].

Мета дослідження – простежити особливості проблемно-тематичної реалізації мотиву злочину та кари в багатьох баладах Л. Боровиковського.

Результати дослідження. У баладах Л. Боровиковського кара настає внаслідок порушення моральних законів. У тексті «Чарівниця», яка постала на основі баладної пісні «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці», Маруся закохалася в козака. Та дівчина не знала, як його закохати в себе і тому вдалася до магії, що є великим гріхом, за який дівчина і поплатилася: змарнів її коханий та помер, після чого померла і сама Маруся:

*А Гриценька в дві неділі
В душину сховали...
Овдовіла Марусенька –
Сама захворала
Й до своєї могилоньки
Чари проклинала... [1, с. 52].*

На думку автора, таке покарання Маруся отримала, оскільки «чарами верховодить нечистая сила».

У баладі «Вивідка» дівчина зводить зі світу рідного брата, бо так вимагав козак, у якого вона закохалася. Але хлопець відмовиться від неї, бо та зможе отруїти і його. Побудова тексту, за спостереженням М. Яценка, містить паралельний розвиток анафоричних рядів, та чергування запитань і відповідей у формі діалогу персонажів [2, с. 291].

У баладі «Убійство» кара приходить до молодого козака, якому сподобалася вдова, за що її брати убили його:

*Сподобав я чужу жону –
Удівоньку милу:
Половили брати її
Та й звели в могилу!.. [1, с. 55].*

Трагічною у цьому творі є не лише доля хлопця-козака, але і дівчини, яка кохала його. Звістку про смерть милого їй приносить зозуля; як відомо, цей образ у народній творчості став символом суму, вдівства, нещастя, туги за минулим.

Кара за одну із найбільш згубних рис людини – лінь – спіткала головного героя балади «Ледащо». Ця балада стала своєрідним заклинком, де протиставляються два покоління: минуле з його високими національними ідеалами та теперішнє, яке ці цінності втратило. Л. Боровиковський карає свого лінивого сучасника, який не має прагнення до національного буття, а все життя проводить у ліні й пиятиці. Автор дає зрозуміти своєму героєві, що може з ним трапитися, надсилаючи у його сон зустріч із нечистою силою. У такий спосіб письменник дає можливість героєві переосмислити сутність свого буття та стати на путь істинну. Для більшої переконливості Л. Боровиковський подає докладний опис пекельної жорстокості нечистої сили:

*Ланцюгами, кайданами,
На руках і на ногах, –
Козака кругом вмотали,
Як листок, козак трусивсь!*

(Чорт на страхи не дививсь) [1, с. 40].

Висновки. Сюжети творів Л. Боровиковського «Чарівниця», «Вивідка», «Убійство», «Ледащо» засвідчують закономірність: кожен злочин мусить бути покараний. Часто для увиразнення ідейного задуму письменник використовує фольклорно-міфологічні вірування. Більшість цих текстів пов'язані з любовною темою, зокрема з мотивом долання перешкод на шляху закоханих. Балада «Ледащо» наснажена національною ідеєю, прагненням письменника сформувати свідоме покоління українців.

Джерела та література

1. Боровиковський Л. Твори: балади, пісні, думи, байки й прибаютки, твори та переклади російською мовою. Київ: Дніпро, 1980. 190 с.
2. Історія української літератури ХІХ століття: підручник у 2 кн. / за ред. М. Жулинського. Кн. 1. Київ: Либідь, 2005. 656 с.

3. Літературознавчий словник-довідник. Київ: Академія, 2007. 752 с.
4. Ткачук М. Романтичний дискурс Левка Боровиковського: літературний портрет. Тернопіль: Збруч, 2015. 266 с.

Случик А. В. – студент III курсу
факультету філології та журналістики
СНУ імені Лесі Українки;

Скорук І. Д. – к. ф. н., доцент кафедри історії
та культури української мови
СНУ імені Лесі Українки

Про походження прізвищ жителів с. Холоневичі Ківерцівського району Волинської області

Постановка проблеми. Прізвище – один із компонентів (крім особового імені і назви по батькові) офіційної формули іменування українців. Воно посідає особливе місце в лексичному складі сучасної української мови, адже «зберігає в собі інформацію для нащадків про економічне, політичне та культурне життя далеких предків» [4, с. 5].

В енциклопедії «Українська мова» термін *прізвище* тлумачать як «вид антропоніма, обов'язкове спадкове власне іменування людини, яким, окрім неї, в офіційних сферах називають кожного з членів родини» [6, с. 532].

На сьогодні дослідження прізвищ, зокрема їх регіональний аспект вивчення – одне з найактуальніших завдань сучасної української ономастики. Про походження українських прізвищ написано чимало наукових розвідок, монографій, захищено кандидатських і докторських дисертацій. Для прикладу наведемо наукові дослідження Л. О. Лісової [2] та О. В. Хвіщука [7].

Мета дослідження – виявлення лексико-семантичних груп прізвищ с. Холоневичі Ківерцівського району Волинської області та визначення їх способу творення.

Результати дослідження. У с. Холоневичі проживає 1085 осіб, їх обслуговує 62 прізвища. Проаналізувавши засвідчені спадкові назви, виділили за їхніми мотивувальними основами чотири основні лексико-семантичні групи, на які у свій час вказував Ю. К. Редько [3, с. 34]: 1) прізвища, похідні від власних імен; 2) прізвища, що вказують на

соціальну належність або постійне заняття; 3) прізвища, які називають індивідуальні ознаки першоновітків; 4) прізвища, що вказують на походження або місце попереднього проживання основоположника роду.

Найбільшу групу становлять відіменні прізвища морфологічного способу творення. Майже всі вони утворені шляхом додавання до християнського чоловічого імені чи його варіанта патронічного суфікса *-ук(-'ук), -чук*: *Адам'юк* > *Адам*; *Вакулюк* > *Вакула*; *Демчук* > *Демко* > *Дем'ян*; *Кирилюк* > *Кирило*; *Корнійчук* > *Корній*; *Левчук* > *Левко*; *Мартинюк* > *Мартин*; *Меленчук* > *Мелень* > *Мелентій* [5, с. 224]; *Михальчук* > *Михал*, *Михаль* > *Михайло*; *Онищук* > *Онисько* > *Онисим*; *Романюк* > *Роман*; *Савчук* > *Савка* > *Сава*; *Сопонюк* > *Сопон* > *Софон*; *Устимчук* > *Устим*; *Харчук* > *Харко* > *Харитон*; *Ходорчук* > *Ходор* > *Федір*; *Ярмолюк* > *Ярмолай* > *Єрмолай* та ін. Також засвідчені поодинокі прізвища з патронічним суфіксом *-ов-ич* (*Прокопович* > *Прокіп*) та *-енко* (*Апанасенко*, *Тищенко*).

Відіменні прізвища лексико-семантичного способу творення мотивовані особовими іменами та їхніми варіантами у повній чи зменшено-пестливій формі. До цієї групи належать такі прізвища: *Гавор* – похідне від усічено-суфіксального варіанта *Гавор* > *Гаврило* [5, с. 77]; *Гресь* > *[Гре]горій* > *Григорій*; *Михалко* < *Михал* < *Михайло* [5, с. 237].

Васкул – прізвище чоловіка, який приїхав з Івано-Франківської області. Румунське за походженням. Пор. румун. *Văscul*, яке утворено від імені *Vascul* < *Vasilie* + суфікс *-ul* [1, с. 52].

Прізвище *Шостак* мотивоване слов'янським автохтонним (язичницьким) іменем *Шостак*, яке вказувало на порядок народження стосовно інших дітей у сім'ї.

Серед відапелятивних прізвищ розглядаємо такі лексико-семантичні групи:

1. Прізвища, твірні основи яких вказують на професію, рід діяльності, соціальний стан першоновітків: *Бондарець* < прізвиська *Бондар* < *бóндар* ‘бочкар’ або від апелятива *бондарець* ‘переселенець / виходець із с. *Бондарі*’; *Войтович* < прізвиська *Війт* < *війт* ‘сільський староста’; *Кравчук* < прізвиська *Кравець* чи апелятива *кравчук* ‘учень кравця’; *Мельник* < *Мельник* < *мельник* ‘млинар’, *Стрільчук* < *Стрілець* < *стрілець* ‘мисливець’; *Шевчук* < прізвиська *Швець* або апелятива *шевчук* ‘учень шевця, помічник шевця’; *Босик* – похідне зі зменшувальним суфіксом *-ик* від прізвиська *Босий*.

2. Прізвища, які називають осіб за ландшафтом: *Підвальний*, *Піддубний* < прикметника *піддубний* ‘той, хто живе під дубами’.

3. Прізвища, які вказують на місце попереднього проживання першопосіда: *Соколець* (пор. с. Сокіл Рожищенського району Волинської області), *Сосинець* (назва жителя / переселенця із населеного пункту *Сосин*).

4. Прізвища, які вказують на індивідуальні особливості предків (вдачу чи зовнішній вигляд): *Гусак, Громик, Бичок, Мазнюк*.

Висновки. Отже, проаналізовані прізвища засвідчують, що навіть на прикладі одного населеного пункту можна дізнатись багато цікавого про історичне минуле, суспільне життя та соціальний розвиток регіону загалом. На сьогодні це глибинний та самобутній шар лексики, який потребує всебічного дослідження, особливо на регіональному рівні.

Джерела та література

1. Габорак М. Прізвища сучасної Гуцульщини (на матеріалі Косівського району): етимологічний словник. Івано-Франківськ, 2017.
2. Лісова Л. О. Антропонімія півдня Волинської області: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк. 20 с.
3. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. Київ: Рад. шк., 1968. 255 с.
4. Словник прізвищ: практ. словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівецьчини) / уклад.: Н. Д. Бабич, К. М. Лук'янюк, М. В. Скаб, Я. П. Редьква. Чернівці: Букрек, 2002. 424 с.
5. Трійняк І. І. Словник українських імен / відп. ред. І. М. Железняк. Київ: Довіра, 2005. 509 с.
6. Українська мова: енциклопедія / уклад.: В. М. Русанівський та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
7. Хвіщук О. В. Структурно-семантичний аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк. 20 с.

Яремчук О. Я. – студентка II курсу
факультету філології та журналістики
СНУ імені Лесі Українки;

Яблонська О. В. – к. ф. н., доцент кафедри
української літератури
СНУ імені Лесі Українки

Ідейно-художня функція порівняння в поетичній творчості Л. Боровиковського

Постановка проблеми. В естетиці українського романтизму значну роль відіграли засоби художнього уявлення. Порівняння як

один із тропів належить до активних способів, за допомогою яких у романтичній літературі демонструвалася вагомість фольклорного чинника або ж авторська індивідуальність. Поетична творчість Л. Боровиковського, якого С. Єфремов назвав «справжнім батьком романтизму в нашому письменстві» [2, с. 251], також засвідчує цю закономірність. На думку сучасного дослідника М. Ткачука, «Боровиковський застосовує порівняння як засіб відтворення гнучкості уявлюваних прикмет суб'єкта чи образу, адже, зіставляючи їх, виразніше окреслюється їх характерність» [3].

Мета дослідження – простежити особливості ідейно-художньої функції порівняння в поетичній творчості Л. Боровиковського.

Результати дослідження. Індивідуальність, винятковість, часто гіперболізація романтичного героя у творах Л. Боровиковського зазвичай простежується в характеристиці внутрішнього стану. Наприклад, цій меті підпорядковані такі порівняння: «Як листок, козак трусивсь» [1, с. 40]; «Лягла журба на серденько / Так, як камінь на могилоньку, / Схилилася головонька, / Як маківка на билиноньку...» [1, с. 44]; «Стоїть з нею, як плат блідна, / Дівчина Маруся...» [1, с. 49]; «Повісив він головоньку, / Як листочок в'ялий...» [1, с. 51]; «В'яну – як билина...» [1, с. 52]; «Серце матернеє, / Так, як рибочка, билося в грудях...» [1, с. 70] та ін.

Активним засобом увиразнення виступає порівняння і в характеристиці дій і вчинків образів. Наприклад, «Не раз подорожніх багатих панів, / Як липку сиру, обдирали...» [1, с. 36]; «Шапка-маком розцвітала, / Коник – соколом літав...» [1, с. 39]; «Чорт із двірнею своєю / Вперся в хату – за душею / І, як в бурю грім, гримить: / Ти бажав на душу свата? – / Я твій сват! та людська хата / Не для нас ... – Чорти! Беріть! / Будем в пеклі душу грить!..» [1, с. 40]; «Хіба тільки пес мій, оставшись в воріт, / Голодний, як рідний, завие!..» [1, с. 46]; «Вожакий нам – звізди; / за мною Товариші – хмари...» [1, с. 47]; «Як пух – розвівалися ляхи...» [1, с. 47]; «Як рибки – в хвилях весело граєм; / Як пташки – в лісі пісні співаєм...» [1, с. 53]; «Хто, як стрілка із майдану, / Вихрем мчиться за Україну?..» [1, с. 63] та ін.

Виразна фольклорна основа відчувається в порівнянні «Та будь же ти здорова, як вода, / Та будь же ти багата, як земля...» [1, с. 51]. Народнопісенне джерело проступає й у заперечному порівнянні: «Кругом поле широкее рястом зацвіло: / Не ряст – військо гетьманське у поход вийшло...» [1, с. 42]; «Не стаями ворон літає в полях, /

Не хліб сарана витинає, / Не дикий татарин, не зрадливий лях, / Не ворог москаль набігає; / То турок, то нехрист з-за моря летить / І коней в Дунаї купає...» [1, с. 46]; «То не сірий туман / З Чорномор'я підняв – / Піднімаються гуси то сірії; / То не хмару снігів / Буйний вітер навів, – / Піднімаються лебеді білії...» [1, с. 72] та ін.

Закономірним є використання порівняння в портретуванні. Наприклад, «Такі очі, такі брови, / Як у мого пана!..» [1, с. 55]; «Дві ясні зірки – твої карі очі...» [1, с. 61]; «В ворона крила – твої чорні брови; / Рум'яні щоки – куц в лозі калини; / Сосна в діброві – станочок дівчини...» [1, с. 62] та ін. Як бачимо, переважно представлене живописний тип порівняння.

Л. Боровиковський використовує порівняння в означенні місця та обставин дії. Виразними романтичними рисами сповнений пейзаж: «Волами рідними дідівський степ стоїть...» [1, с. 28]; «...ніччю, як сивим сукном, / І поле і ліс укривався...» [1, с. 36] та ін.

Риси психологізму притаманні для таких порівнянь, як «Сумно в хаті... це!.. в кутку / Щось залопотіло, – / Мовби вітер зашумів, – / Глядь – із покуття злетів / Голубок біленький...» [1, с. 25]; «Світло в небі догоряло: / Все, як в кладбищі, мовчало – / Не шорохне на гілці лист...» [1, с. 40]; «Криниця – як слізка...» [1, с. 54] та ін.

Трапляється в поетичній творчості Л. Боровиковського використання порівняння, в якому проступає імагологічна оцінність: «І гроші є в баби? / Їм ліку нема – / Як в нехриста жида» [1, с. 37].

Висновки. Порівняння в поетичній творчості Л. Боровиковського покликані виконати різні функції. Як правило, за допомогою цього засобу увиразнюються внутрішній стан романтичного героя, його риси характеру, дії та вчинки. Заперечна форма порівняння в Л. Боровиковського має виразне фольклорне походження. У портретуванні переважає живописний тип порівняння. Порівняння в пейзажі – яскраво романтичні (степ, ніч); елементи побуту часто насажені психологізмом.

Джерела та література

1. Боровиковський Л. Твори. Київ: Вид-во ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1971. 191 с.
2. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Femina, 1995. 686 с.
3. Ткачук М. Фольклорна матриця романтичних балад Левка Боровиковського URL: http://philology.knu.ua/files/library/folklore/36/46.pdf?fbclid=IwAR3PWY GpFdRZ3AMK9ff_H6LKEZ4UVTgPNNewvTnoPOzuJioIvn0zBEdacGHA (дата звернення: 26.03.2019).

Яручик В. П. – к. ф. н., доцент кафедри української літератури

СНУ імені Лесі Українки;

Сухорука Є. Я. – магістр факультету філології та журналістики СНУ імені Лесі Українки

Особливості постмодерного часопростору у романі «Московіада» Ю. Андруховича

Постановка проблеми. Питання часопростору дедалі частіше цікавить літературознавців та літературних критиків. Багато дослідників теорії літератури присвятили свої праці цій темі, серед них В. Бібік, О. Кискін, М. Бахтін, І. Нікітіна, Ю. Лотман, В. Коркішко, Д. Ліхачов. Однак, варто зазначити, що у постмодерних творах, зокрема у романі «Московіада» Ю. Андруховича поняття часу і простору мають свої особливості, які ще ніким не досліджувалися.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні специфіки часопросторової організації постмодерного роману «Московіада» Юрія Андруховича.

Результати дослідження. Теорія часопростору, або хронотопу (термін введений М.Бахтіним) є достатньо вивченою і вивляє інтерес для дослідників ще з другої половини ХХ ст. Хронотоп, за Михайлом Бахтіним, позначає взаємозв'язок часових та просторових координат художнього тексту: «Приметы времени раскрываются в пространстве, и пространство осмысливается и измеряется временем. Этим пересечением рядов и слиянием примет характеризуется художественный хронотоп» [2, с. 246].

Проте відчутність хронотопу в постмодерному романі є тільки прагненням продемонструвати анти-хронотоп і, врешті-решт, створити варіант хронотопу на основі оперування поняттям «ніщо» [3, с. 11].

Часопросторові координати у романі Ю. Андруховича виявляються доволі химерно, автор ніби навмисно трансформує сучасні традиційні уявлення про категорії часу та простору, дозволяє собі гратися з ними, завдяки ретроспекціям, спогадам, хаотичному розташуванню подій. Неможливо окреслити час і простір у романі в традиційному художньому вимірі, адже аналіз цих категорій ускладнюється міфологічністю роману, авторськими візіями, снами, символікою, звідси і хаотичність композиції, багатошаровий сюжет.

Якщо відкинути спогади, листи й сновидіння, у романі залишиться один – «апокаліптичний» – день із життя українського поета в Москві, що нагадує історію героя «Малого апокаліпсису» Т. Конвіцького. Отто фон Ф., як і більшість молодих талантів, приїхав до Москви, однак це середовище чуже, холодне, непривітне, і *«вірші його, певно, лишилися в атмосферних полях України, московські ж поля виявилися надто щільними для їхнього солов'їного проникнення»* [1, с. 98].

На початку роману автор максимально звужує, стискає простір, в якому натомість відбувається «часовий вибух». У просторі невеличкої, «советівської» будівлі гуртожитка – узагальнена історія чи не всього покоління *«Спиш самовіддано, найчастіше до одинадцятої, поки узбек за стіною не увімкне на повний регулятор духмяну орієнтальну музику “адин палка два струна”*. Проклинаючи незлостиво нещасну нашу історію, дружбу народів і союзний договір 22-го року, усвідомлюєш: *далі спати не можна. Тим більше, що євреї за іншою стіною вже повернувся з виправи по крамницях, вкотре накупивши, скажімо, “колготок” для своєї незліченної ветхозавітної родини з Біробіджана, для всіх колін її. Тепер з почуттям праведно виконаного обов'язку він сяде за написання нових віршів середньовічною мовою ідиш ...І всі вони будуть надруковані в часописі “Советіш Геймланд”, як живе свідчення ненастанної державної турботи про культуру малих народів»* [1, с. 99].

Особливістю цього постмодерного роману є його просторовість. Простір тут є виразником певної історіософської позиції письменника. Москва, «місто тисячі та одної катівні», на думку Андруховича, є найбільшим у світі «українським містом», у якому кожен десятий має прізвище на «енко». Але найстрашніше, що тут його земляки почали уподібнюватися своєму північному сусідові. Однак автор бачить і небезпеку в змішуванні етносів у межах одного місця, тобто федерації: *«Але в тому й нещастя імперії, що вона вирішила поєднати непоєднуване – приміром, естонців з туркменами»* [1, с. 148].

У цій країні усі просмерділися несвободою: *«Імперія міняла свою зміїну шкіру, переглядала звичні тоталітарні уявлення, дискутувала, імітувала зміну законів та життєвого укладу, імпровізувала на тему ієрархії вартостей. Імперія заgravала зі свободою, гадаючи, що таким чином збереже оновленою саму себе... Тому треба цій землі дати спочинок від її злочинної столиці»* [1, с. 131].

Уособленням всієї трагічності цього часу є пивбар на Фонвізіна, який Андрухович за долею іронії називає парадизом, тобто раєм на

землі, який насправді є осередком духовного падіння. Однак у контрасті з цим зовнішнім простором герой виголошує свою історично сформовану, загальнолюдську позицію: «Нас так мало, і ми такі маленькі в порівнянні з холодною космічною пусткою, що аж ніяк не можемо собі дозволити розкіш взаємної ненависті чи територіальних претензій» [1, с. 164].

Художній простір роману охоплює велике місто, чи навіть Велику Імперію, і на протигагу їй, зболену душу молодого поета. Андрухович зосереджує увагу ще й на внутрішньому хронотопі свого персонажа. На його думках, свідомості, уяві і пам'яті. Звідси випливає, що часопростір моделюється через психологічні колізії та внутрішній стан суб'єкта. Це можемо побачити в кульмінаційній фарсовій, бурлескно-балаганній картині роману, де герой потрапляє на «симпозіум» мерців, представників влади різних часів імперії. Хронотоп тут втрачає будь-які чіткі риси. Тут все відбувається позачасово та позапросторово, ніби у химерному, хаотичному світі. Герой розстрілює покійників, які уособлювали імперію, тим самим ніби звільняється від її нещадного впливу на його життя.

Ще однією особливістю хронотопу у романі є те, що з категорії часу Андрухович витворює своєрідну трилогію «Минуле-сучасне-майбутнє», частини чого перебувають у нерозривній єдності. Спорадично автор вводить у розповідь історії про вигаданого, майже бурлескного короля України Олелька II Довгорукого-Рюриковича. Використовуючи цей прийом, автор взагалі розмиває будь-які просторово-часові координати.

Висновки. Отже, бачимо, що Ю. Андрухович як письменник постмодерного світобачення, вирізняється особливим способом часопросторового зображення подій. Категорії часу і простору у романі «Московіада» то перебувають у нерозривному зв'язку, то абсолютно нівелюються. Ю. Андрухович також майстер зображення внутрішнього часопростору героя.

Завдяки міфічності та візійності зображення, ретроспекціям, автор дозволяє собі грати з часом та простором, провокуючи багатоваріантне прочитання свого тексту, що є характерним для постмодерністів.

Джерела та література

1. Андрухович Ю. Рекреації. Романи. Київ, 1996.
2. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике // Вопросы литературы и эстетики. Москва: Худ. лит., 1975. С. 234–407.
3. Кискін О. Урбаністичний хронотоп в постмодерністському романі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.06 «Теорія літератури». Київ, 2006. 20 с.

Большакова Ю. В. – студентка III курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи СНУ імені Лесі Українки;

Десятник К. В. – к. п. н., доцент кафедри педагогіки СНУ імені Лесі Українки

Сучасні форми морального виховання молодших школярів у позакласній роботі

Постановка проблеми. Сучасні діти знаходяться в ситуації численних ризиків, спокус, негативних впливів (інтернет-мережі, ЗМІ, різні види рекламної продукції), всездозволеності та потурання в сім'ї, безцільового проведення позаурочного часу, що актуалізує потребу формування у підростаючих поколінь моральних принципів, духовних цінностей, стійкості до маніпуляцій, відповідальності, здатності творити добро, проявляти милосердя, співчуття та співпереживання.

Чіткі пріоритети у вихованні особистості із сформованими компетентностями, які допоможуть дитині відбутися у житті як порядній, високоморальній, успішній, щасливій Людині, активному та відповідальному громадянину визначено у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (2015 р.), Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р.), Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей (2018 р.).

Аналізу різних аспектів морального виховання учнів присвячено чимало наукових досліджень, зокрема: загальнотеоретичні засади гуманізації виховання молодших школярів (Я. Коменський, В. Сухомлинський, А. Макаренко); психологічні підходи духовно-морального виховання (І. Бех, М. Боришевський, Г. Костюк, Е. Помиткін); структура та сутність моральних цінностей (О. Вишневський, Е. Корнієнко, М. Красовицький); особливості морального виховання школярів у процесі позакласної роботи (О. Богданова, О. Матвієнко, Л. Канішевська, О. Поліщук, Н. Трофимова, Н. Шагай та ін.).

Однак, основними проблемами, які потребують свого вирішення у вихованні сьогодні, є: девальвація виховної функції школи на фоні поширення ставлення до школи як «освітньої послуги»; зниження цінності виховання в педагогічній свідомості; невідповідність, неадекватність змісту, форм, методів і засобів виховання новітнім умовам дорослішання підростаючої особистості; дефіцит форм, методів, технологій виховної роботи щодо формування культури вибору світоглядних та моральних зразків тощо [3].

Метою дослідження – огляд сучасних форм та методів морального виховання молодших школярів у процесі позакласної роботи.

Результати дослідження. Моральне виховання є один із найважливіших напрямів виховання, що полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку моральних почуттів, формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини [2, с. 70]. При цьому позакласна виховна робота розглядається як різноманітна діяльність учителів, вихователів, яка спрямована на виховання учнів і здійснюється в позаурочний час. Педагог у ході виховної позакласної роботи може невимушено спілкуватися з вихованцями, широко використовувати цікаві форми, методи і прийоми морального виховання [1, с. 61].

Сприятливою для формування у молодших школярів моральних якостей, є їхня діяльність у процесі систематично організованої позакласної виховної роботи, де здобувачі освіти разом із вчителем беруть участь у суспільно значимій діяльності, вправляються у здійсненні моральних учинків, переживають духовні емоції та почуття.

Відповідно до вікових особливостей та індивідуальних потреб учнів, їх морального та життєвого досвіду вчитель може обирати такі форми позакласної виховної роботи: сюжетно-рольові ігри, конкурси, вікторини, відверті розмови, диспути (дискусії), тематичні вечори, зустрічі свят народного календаря, вечорниці, благодійні ярмарки, брейн-ринги, класні години, обговорення книг та читацькі конференції, колективні творчі справи (КТС), проекти, виставки, родинні свята, екскурсії, ігри тощо.

Набувають популярності такі форми та методи морального виховання молодших школярів: етичні бесіди, благодійні заходи, спеціальні уроки, зустрічі з відомими людьми, захисниками, ранкові зус-

трічі, ігри-драматизації, ігри-мандрівки, сторітеллінг, квести, міні-тренінги, флешмоби тощо.

Етичні бесіди спрямовані на формування в учнів умінь і навичок моральної поведінки, оволодіння загальнолюдськими й національними морально-духовними цінностями. Доцільно продумати логічний план бесіди та виділити ключові моральні поняття, які повинні стати основою формування моральних якостей молодших школярів. В основі бесід використовується прийом діалогу. *Благодійні заходи* проводяться з метою допомогти тим, хто її потребує. Наприклад, організація благодійного концерту для зібрання коштів важко хворому учню, який навчається у школі. *Спеціальні уроки* – це урок, на який приходять відомі люди міста, лекторами можуть стати поліцейські, священники, які не обтяжують спілкування надмірно повчальними історіями. *Ранкові зустрічі* проводяться на початку дня і дають можливість педагогу навчити школярів взаємної поваги та позитивного ставлення одне до одного, сприяють формуванню цілісного колективу. Учні сідають у коло один навпроти одного, кожна дитина вдумливо та ввічливо вітається з іншими дітьми, після чого впродовж короткого часу школярі висловлюють власні ідеї, почуття, діляться власним досвідом. *Зустрічі з відомими людьми* – це форма роботи, на якій діти мають можливість поспілкуватися з улюбленим письменником, відомим музикантом чи художником. Такий вид роботи, як *флешмоб*, допомагає знайти друзів, створює згуртованість в колективі, долучає до усвідомленої дії в групі.

Висновки. Таким чином, використання зазначених форм дозволяє інтегрувати засоби морального виховання в освітній процес, у якому молодші школярі набувають знань моральних норм і правил, усвідомлюють духовні цінності та почуття, що є головною умовою формування моральної поведінки.

Джерела та література

1. Поліщук О. П. Виховання в учнів початкових класів моральних цінностей у процесі позакласної роботи // Молодий вчений. 2018. № 4.1. С. 60–63.
2. Поліщук О. П. Моральне виховання молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 65. С. 69–72.
3. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>

Герасимчук А. В. – студентка III курсу факультету педагогічної освіти і соціальної роботи СНУ імені Лесі Українки;
Семенова Н. І. – к. п. н., доцент кафедри педагогіки СНУ імені Лесі Українки

Розвиток дітей дошкільного віку засобами «LEGO-конструювання»

Період дошкільного дитинства – найбільший інтенсивний період розвитку дитини та формування її інтересів до різних видів діяльності. Одним із сучасних засобів формування: креативних, фізичних конструктивних здібностей дитини, є конструктор LEGO.

LEGO – одна з найвідоміших і поширених нині педагогічних систем, яка широко використовує тривимірні моделі реального світу в предметно-ігровому середовищі в процесі навчання та розвитку дитини дошкільного віку. Сьогодні педагогічна спільнота шукає нові дієві способи і методи для чуттєво-пізнавального розвитку дітей. Одним з таких методів вважається широке використання конструкторів LEGO Education. Для педагогічного процесу LEGO-технологія цікава тим, що, базуючись на інтегрованих принципах, об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Ігри з LEGO виступають засобом дослідження та орієнтації дитини в реальному світі.

Конструктор – найдоступніша і поширена розвиваюча гра, а гра в свою чергу – це найперший засіб за допомогою якого дитина входить в навколишнє середовище, тобто це велика і важлива частина життя маленької людини [1, с. 118]. Важливе значення має позитивний вплив конструювання на оволодіння загальними способами дій у різних видах діяльності, а саме на розвиток і вдосконалення зорово-моторної координації. Дошкільники мотивовано вчать планувати свою діяльність для досягнення поставленої мети, синхронно діяти обома руками під контролем зору, виконувати завдання до кінця, долаючи труднощі різного характеру, оволодіваючи прийомами виконання практичної діяльності.

ЛЕГО – конструктор широко використовується на заняттях з конструювання. У процесі розвитку конструктивних здібностей дитині доводиться розв'язувати цілу низку практичних проблем – як будувати, чому так, а не інакше, у якій послідовності виконувати завдання тощо [2, с. 2].

Розвитку уяви сприяє конструювання за задумом, з певної теми (наприклад «Місто», «Меблі», «Тварини», «Транспорт», «Гараж» і т. д.). Дитина створює нові образи, спираючись на наявні уявлення про об'єкт, по ходу задуму уточнює і удосконалює конструкцію, тим самим виявляючи творчість. У процесі виконання конструкції у дошкільнят розвивається вміння довести почату справу до кінця, контролювати свою діяльність і отримувати якісний результат, що є дуже важливим при навчанні в школі. Ігри з LEGO виступають засобом дослідження та орієнтації дитини в реальному світі.

На заняттях з логіко-математичного розвитку LEGO використовується з метою закріплення та розвитку навичок прямого і зворотного рахунку, порівняння чисел, знання складу числа, геометричних фігур; уміння орієнтуватися на площині, вміння класифікувати за ознаками; можна використовувати як умовну мірку при порівнянні предметів по довжині, ширині, масі («Знайди відсутню фігуру», «Різнокольорові доріжки», «Продовж числовий ряд», «Де більше?» і т. д.).

На заняттях ознайомлення з навколишнім LEGO варто використовувати в експериментальній діяльності як матеріал, з якого зроблений конструктор («З чого зроблено?», «Знайди такий же», «Чим схожі і чим відрізняються?», «Розкажи про властивості предмета» і т. д.). Використовувати конструктор можна і на фізкультурних заняттях, на заняттях з підготовки до навчання грамоті. Наприклад у наборах є чоловічки в різнокольорових костюмчиках. Чоловічки в червоних платтячках можуть зображати голосні звуки. Тверді приголосні – чоловічки в синіх костюмчиках, м'які приголосні – в зелених. Діти люблять вибирати чоловічкам імена (звичайно, з непомітною допомогою педагога). Наприклад, чоловічків у синіх костюмчиках можна назвати «С» або «Т». Педагог пояснює дитині: «Дивись, він у синьому костюмчику, тому що він – приголосний і твердий». А потім, для закріплення, ставить запитання: «А якого кольору костюмчики у твердих приголосних?»

Будівлі з LEGO можна використовувати в іграх-театралізаціях, в яких вміст, ролі, ігрові дії обумовлені сюжетом і змістом того чи іншого літературного твору, казки і т. д., а також є елементом творчості. Дошкільнята вибирають різні LEGO – елементи для окремих частин тіла героїв, підкреслюючи тим самим їх індивідуальні якості.

Слід звернути увагу на широкий спектр використання ЛЕГО – елементів в дидактичних іграх і вправах. На основі вже описаних в загальній і спеціальній педагогіці дидактичних іграх педагог може

розробити різні посібники і використовувати їх для проведення вправ з метою розвитку та корекції мовлення і психічних процесів у дітей, розвитку інтересу до навчання, формування комунікативної функції.

Отже використання конструкторів LEGO в навчально-виховному процесі дозволяє в цілому підвищити рівень комунікативної компетентності дітей, формує уявлення про навколишній світ та їх відношення до тієї або іншої проблемної ситуації, сприяє навичкам активної та творчої колективної взаємодії, розвитку творчого потенціалу дітей і підвищенню рівня їх соціальної адаптації.

Джерела та література

1. Давидчук А. Н. Развитие у дошкольников конструктивной творчости. Москва: Гардарики, 2008. 118 с.
2. Програма розвитку конструктивних здібностей дітей дошкільного віку «ЛЕГО-конструювання» / Т. В. Пеккер, Н. М. Голота, О. П. Терещенко, І. Ю. Резніченко. 2010. 2 с.

Гузовата О. С. – студент III курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи СНУ імені Лесі Українки;
Дурманенко О. Л. – к. п. н., доцент кафедри педагогіки СНУ імені Лесі Українки

Виховання у дітей дошкільного віку інтересу до природи

Постановка проблеми. На сьогодні, розвиток виховання відбувається з підвищення вимог до педагогів, вихователів, велика увага приділяється розумовому, психічному розвитку дитини, а от про природне середовище, де росте дитина, увага приділяється значно менше. В наш час, важливо з ранніх років життя привчати дітей берегти природу, залучати дітей до трудової діяльності, яка буде на благо суспільству. Починати потрібно з того, щоб у дитини було ціннісне ставлення до природи, необхідно, щоб дитина зрозуміла, що природне середовище – найголовніша цінність для життя людей. Саме для цього, потрібно використовувати різні методи екологічного виховання.

Мета дослідження – розвинути потребу в спілкуванні з природою, ознайомитись з нормами екологічно правильної поведінки, усвідомити цінність природи, сформувати потребу в природоохоронній діяльності, почуватися частинкою природи.

Вивченням проблеми екологічного виховання займалися видатні педагоги минулого, такі, як: О. В. Духнович, К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський. У їхніх працях розкриваються погляди щодо виховання дитини засобами природи. На сьогодні багато науковців та педагогів-практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання, серед них: Н. В. Лисенко, Н. Ф. Яришева, Н. Глухова, В. Скребець, В. Фокіна, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Кондратьєва, І. Д. Зверєв, Д. М. Гродзинський та ін. [1].

Велику спадщину щодо виховання дошкільників через світ природи залишив нам видатний педагог В. О. Сухомлинський. Він надавав особливого значення впливу природи на формування, становлення та розвиток особистості дитини дошкільного віку. «Людина була і завжди залишиться сином природи, і те, що ріднить її з природою, повинно використовуватися для її залучення до багатств духовної культури, – казав Сухомлинський. – Світ, що оточує дитину, це, насамперед, світ природи з безмежним багатством явищ та невичерпною красою. Я бачу виховний сенс у тому, щоб дитина бачила, розуміла, відчувала, переживала, осягала велику таємницю життя в природі...» [2, с. 12]. Видатний педагог наголошував на тому, що серед природи дитині треба дати можливість послухати, подивитися, відчути» [2, с. 27].

Кожен дошкільник повинен усвідомлювати себе частиною великого світу природи; знати про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи, її розмаїття і краси; виявляти інтерес, бажання та посильні уміння щодо природоохоронних дій; знати про необхідність дотримання людиною правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, заощадливо використовувати природні багатства [4, с. 15].

Результати дослідження. Аналіз літературних джерел, власні спостереження за екологічним вихованням дітей у закладах дошкільної освіти засвідчують, що цей процес включає в себе декілька послідовних стадій, кінцевим результатом яких повинна бути особистість із сформованою екологічною культурою. На практиці це повинно реалізовуватись впродовж двох стадій, до яких відносять: 1) засвоєння дітьми екологічних знань; 2) перетворення їх в елементи переконань як основний стрижень свідомості [5, с. 50]. При цьому, екологічна свідомість включає значення екологічних норм, необхідність їх виконання, почуття громадянської відповідальності за стан природи, навички природоохоронної роботи [5, с. 51]. Тому сучасним педагогам-

вихователям в закладах дошкільної освіти необхідно приділити особливу увагу формуванню емоційно-ціннісного ставлення дітей до природи.

Висновки. Розвиток і формування екологічних понять вихованців закладів дошкільної освіти на сьогодні є важливим і необхідним компонентом екологічного виховання. Виховання у дітей дошкільного віку інтересу до природи необхідно починати з раннього дитинства. В сучасних умовах дошкільної освіти ця проблема потребує удосконалення і якісного методичного забезпечення. Формування екологічних понять є важливою умовою розуміння вихованцями існуючих зв'язків у природі, а також є основою для розвитку екологічної культури та свідомого ставлення до природи, використання природних ресурсів. Крім того, необхідною умовою формування екологічної культури є використання активних методів навчання, проведення системи тематичних екскурсій.

Джерела та література

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. / за ред. Л. Л. Сісіна. Київ: Либідь, 2006. 424 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол.: А. М. Богуш (наук. кер.), Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш, О. П. Долинна та ін. Київ, 2012. 26 с.
3. Вахрушев А. А. Здрастуй, світ! Навколишній світ для дошкільнят // Баласи. 2003.
4. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог: навч.-метод. посіб. для ВНЗ. Київ: Вид. дім «Слово», 2009. 400 с.
5. Сухомлинский В. А. Трилогія, издание второе («Сердце отдаю детям», «Рождение гражданина», «Письма к сыну»). Київ: Рад. шк., 1987. С. 15–234, 235–477, 479–536.

Демчук О. В., Капітула М. С. – студенти
II курсу факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи СНУ імені Лесі Українки;
Стасюк Л. П. – к. п. н., доцент кафедри
педагогіки СНУ імені Лесі Українки

Виховання позитивного ставлення до школи у дітей дошкільного віку

Незважаючи на багатоплановість розгляду готовності дітей до навчання в школі, ця проблема вивчена все ще недостатньо і вимагає

подальшого дослідження в умовах сучасних соціально-економічних та культурологічних перетворень, що відбуваються в Україні. Констатуємо суттєвий внесок учених теоретиків і практиків у її розробку, відзначимо, що серед досліджень немає таких, у яких би процес підготовки до школи ґрунтувався на цілісній концепції комплексу організаційно-педагогічних умов його забезпечення. Потребують розв'язання й питання специфічних взаємозв'язків між розвитком складових готовності дітей до навчання та їх успіхами в засвоєнні навчального матеріалу та ін.

Проблема підготовки дітей до школи знайшла широке відображення у світовому й вітчизняному історико-педагогічному досвіді, її вивчення започатковано класиками психології (Л. Виготський, О. Запорожець, Г. Костюк). Загальні основи формування особистості дитини досліджено М. Доналдсоном, С. Рубінштейном та іншими вченими. Про зростання інтересу вітчизняних учених до проблеми підготовки дитини до школи свідчать праці А. Богуш, Н. Бібік, В. Бондаря, Л. Іщенко, М. Вашуленка, О. Кононко, С. Лавренєвої та ін. Зокрема проблема наступності в навчанні та вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку досліджувалась такими педагогами та психологами, як Л. Артемова, В. Кузь, Л. Калмикова, О. Проскура, О. Савченко, Д. Струннікова; діагностики готовності до шкільного навчання – О. Венгер, Ю. Гільбух, В. Дубровіна та ін.

Результати розбору відповідних літературних джерел з проблеми дослідження, а також ознайомлення з освітньою практикою дитячих дошкільних закладів (ДНЗ) засвідчує наявність низки протиріч між:

- новою стратегічною метою забезпечення наступності в системі дошкільної і початкової ланок освіти і фактичною відсутністю необхідних умов її досягнення;

- потребою впровадження нових підходів щодо підготовки дітей до систематичного навчання в умовах нової освітньої парадигми і реальним станом готовності працівників дошкільних навчальних закладів до його здійснення;

- зростанням соціального та особистісного значення готовності дитини до навчання в школі та традиційними організаційними формами і методами її підготовки.

Обґрунтування моделі, підготовки дитини до школи передбачає наукове розуміння змістовного навантаження «готовності» як комплексного, багаторівневого поняття, у структурі якого доцільно визна-

чати й враховувати домінантні новоутворення, що є базовими для визначення рівня готовності з того чи іншого компонента – це розвиток логічного мислення, ставлення до навчальної ситуації, організованість, стан здоров'я, навички мовлення. На основі аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури, вивчення педагогічного досвіду з'ясовано, що провідними педагогічними тенденціями вдосконалення механізму підготовки дітей до навчання є прагнення до забезпечення взаємозв'язків у ступеневій освіті, спрямованість на особистісно орієнтований його характер, створення умов для педагогічно доцільної взаємодії сім'ї, дитячих дошкільних закладів і школи, урахування індивідуальних психофізіологічних особливостей дітей, їх нахилів і здібностей.

Виявлено, що у вітчизняних і зарубіжних авторів відсутня єдність як у термінології, так і у визначенні компонентів шкільної готовності. Разом з тим сутність перехідного періоду від дошкільного до молодшого шкільного віку в контексті теорії діяльності й критичних вікових етапів, на думку вчених, лежить у площині «діалектичних стрибків» розвитку дитини, що вимагає розумно скерованого педагогічного процесу.

Отже, у сучасних умовах за розмаїтості підходів до навчання орієнтуватися на загальні критерії готовності до школи повною мірою неможливо, тому що останні різняться і за програмами, і за методами, і за віком початку навчання. Незважаючи на це, як і раніше, залишаються незмінними ті компоненти структури готовності, ті параметри, за якими можна оцінити ступінь підготовки дитини до школи, змінюються лише норми необхідного рівня розвитку визначених психологічних якостей.

Узагальнення теоретичного й практичного матеріалу дало можливість сконструювати гіпотетичну модель готовності дитини до шкільного навчання, що включає інтелектуальний, особистісний і соціально-психологічний складові, котрі є важливими як для успішної навчальної діяльності, так і «безболісної» адаптації дошкільника до нової системи взаємин. Як показали результати дослідження, у зв'язанні проблеми діагностики шкільної готовності наявний психологічний і педагогічний підходи. Психологічна готовність розглядається як своєрідна якісна характеристик інтелектуального розвитку дитини та її особистісних особливостей, без яких неможливе успішне навчання в масовій школі. Педагогічна готовність – це досвід (знання,

уміння і навички), наявний у дитини на момент вступу до школи. Ознайомлення з відповідними діагностичними методиками дає підстави стверджувати, що оптимальним варіантом є їх доцільне поєднання.

Структурний аналіз отриманих матеріалів дозволив обґрунтувати систему діагностики готовності дитини до шкільного навчання, що базується на даних як педагогічних, так і психологічних досліджень. Основним їх критерієм є усереднено-узагальнений показник складових: інтелектуальна, фізична, мотиваційна, емоційно-вольова та комунікативна готовності. Окрім критеріїв, їх змісту і методів вивчення, комплексна оцінка передбачає врахування розрахованих нами коефіцієнтів вагомості, показників і відповідних рівнів (високий, середній, низький).

Успішна підготовка дитини до школи, як уже наголошувалось, вимагає створення необхідних організаційно-педагогічних умов, що враховують сучасні вимоги суспільства до функціонування й розвитку дошкільної освіти. Насамперед ідеться про створення ефективної системи роботи дитячих дошкільних навчальних закладів, що базується на наукових концептуальних вихідних положеннях.

Джерела та література

1. Волинець І. Патріотичне виховання засобами українознавства // Світова література. 2015. № 7–8. С. 63–65.
2. Тарасенко В. Патріотичне виховання школярів // Здоров'я та фізична культура. 2015. № 3. С. 9–17.
3. Яковець С. М., Бурмістрова М. Б. Управління інноваційною діяльністю в межах реалізації національної програми виховання учнів // Виховна роботи в школі. 2014. № 7. С. 2–18.

Карпук В. В. – аспірантка СНУ імені Лесі Українки;

Чернета С. Ю. – к. п. н., доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи СНУ імені Лесі Українки

Сутність соціально компетентної особистості

Постановка проблеми. Визначальними чинниками розвитку суспільства є соціальна компетентність особистості, необхідна для ефек-

тивної участі в соціальному середовищі. Сучасні інноваційні процеси у світі зумовлюють необхідність формування у молоді відповідних якостей людини, які б утвердили загальнолюдські цінності, життєві принципи як громадянина й заклали підґрунтя для розвитку соціальної активності особистості, мобільності, здатності оперативно та критично мислити, готовності до нового типу діяльності тощо.

Тому Міжнародною комісією Ради Європи визначені основні соціальні компетентності, опанування якими, дадуть змогу їхнім носіям мирно співіснувати в культурному демократичному суспільстві. Оскільки сучасні погляди стають дедалі більш змішаними, ці знання та навички ставатимуть дедалі важливішими [2, с. 13].

Мета дослідження – визначити сутність соціально компетентної особистості.

Результати дослідження. Узагальнюючи основні підходи міжнародних освітніх організацій до визначення компетентностей, О. Овчарук розглядає поняття компетентності як загальні або ключові вміння, базові знання, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, кроснавчальні вміння або навички, ключові уявлення, опори, або опорні знання. Таким чином, компетентності передбачають спроможність особистості відповідати на індивідуальні та соціальні виклики, формувати комплекс ставлень, цінностей, знань і навчочок [2, с. 19].

Концепція Нової української школи передбачає оволодіння соціальною та громадянською компетентностями з раннього віку. Тобто, це усі форми поведінки, які потрібні для ефективною та конструктивною участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі, уміння працювати з іншими на результат, попереджувати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів, повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття. У Законі України «Про освіту» йдеться про «...громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей» (ст. 12), аби забезпечити всебічний розвиток, і соціалізацію особистості, яка здатна до життя в суспільстві, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя [1].

Розглядаючи соціальну компетентність особистості, варто взяти до уваги риси, якості та характерні особливості людини, пов'язані із соціальними знаннями, навичками та методами пізнання навколишньої реальності, соціальними цінностями, потребами, мотивацією в

міжособистісних відносинах, соціальним досвідом, соціальним та емоційним інтелектом, соціальною активністю.

Досліджуючи основні компетентності, ми з'ясували, що соціальна компетентність особистості пов'язана із здатністю мобілізувати й застосувати відповідні цінності, ставлення, навички, знання та розуміння, ефективно й належним чином відповідати на запити, виклики й виявляти можливості, які з'являються в демократичних і міжкультурних ситуаціях.

Важливими елементами, які людина формує протягом життя, і які в сукупності становлять соціальну компетентність особистості можна вважати комунікативну, інтелектуальну, побутову, громадянську, моральну та професійну компетентності.

Комунікативна компетентність забезпечує вміння будувати стосунки з іншими людьми, виступати перед аудиторією, вміння вербалізувати думки, що є необхідним у структурі відносин «Я – суспільство». Побутова компетентність дозволяє оволодіти елементарними навичками побутового обслуговування. Громадянська компетентність базується на знаннях основ законів та правових норм, які дозволяють брати активну участь людини у демократичних процесах та прийнятті рішень. Моральна компетентність необхідна для формування та розвитку ціннісних орієнтацій, поглядів, намірів, які не будуть нести аморальний характер. Професійна компетентність формує вміння самостійно опановувати професійні навички, поповнювати професійні знання та прагнути до професійного самовдосконалення [3, с. 270].

Наявність таких елементів дає підставу стверджувати, що соціальна компетентність особистості проявляється в різних сферах життєдіяльності людини (особиста, духовна, громадянська, професійна тощо). Але в усіх проявах вона завжди орієнтована на конструктивну взаємодію із суспільством, на гармонійне, справедливе узгодження інтересів.

Висновки. Соціальна компетентність визначається як динамічний процес, коли особистість активно й ефективно мобілізує та використовує власні соціальні, емоційні й інтелектуальні ресурси, щоб діяти в нових непередбачуваних обставинах, пов'язаних зі стрімким розвитком суспільства.

Джерела та література

1. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України (ВВРУ). 2017. № 38–39.

2. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти // Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. Київ: К.І.С., 2003. 296 с.
3. Шпичко І. О. Зміст та структура соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування // Зб. наук. пр. Хмельниц. ін-ту соц. технологій Ун-ту «Україна». 2013. № 2. С. 268–271. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2013_2_54

Кокош О. – студентка VI курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Павлюк А. Б. – к. ф. н., доцент кафедри практики англійської мови СНУ імені Лесі Українки

Формування культури педагогічного спілкування майбутнього викладача ВНЗ

Комунікативна взаємодія викладача та студентів відбувається переважно у словесній формі, тобто у процесі мовного спілкування. Говорячи про педагогічне спілкування як комунікативний процес, не можна оминати увагою саме процес спілкування, тобто процес взаємодії між людьми, у якому відбуваються обмін діяльністю, інформацією, досвідом, вмінням і навичками, а також результатами діяльності. Спілкування є одним із виявів людської сутності, особистісною формою існування і функціонування суспільних відносин. Воно є невід'ємною і дуже важливою стороною людського існування, необхідною передумовою формування людини як соціальної істоти, здатної до співіснування із собі подібними. Щодо педагогічного спілкування, то це професійне спілкування педагога з усіма учасниками навчально-виховного процесу, яке спрямоване на створення оптимальних умов для здійснення мети та завдань виховання і навчання.

Сучасна система підготовки викладачів орієнтована виключно на розвиток професійних умінь і навичок. Поза увагою залишається формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищого навчального закладу, зокрема в умовах магістратури, що викликає низку суперечностей між:

– новою парадигмою вищої педагогічної освіти, яка спрямована на підготовку висококультурного викладача, здатного транслювати

систему загальнолюдських і професійних цінностей, та порівняно низьким рівнем сформованості педагогічної культури спілкування викладача вищого навчального закладу;

– необхідністю підвищення рівня педагогічної культури спілкування майбутнього викладача вищої школи й недостатньою розробленістю педагогічною наукою ефективних форм і методів.

Подолання виявлених суперечностей зумовлює потребу наукового осмислення та вирішення проблеми формування культури спілкування майбутнього викладача вищої школи в процесі його фахової підготовки. Педагогічна культура є частиною загальнолюдської культури, у ній найбільш повно відображені духовні та матеріальні цінності освіти й виховання, способи творчої педагогічної діяльності, необхідні для здійснення освітньо-виховного процесу.

Отже, реальні потреби вищої й загальноосвітньої школи зумовлюють підвищення інтересу науковців до проблеми педагогічної культури.

Метою нашого дослідження є висвітлення питань комунікативної взаємодії між викладачем та студентами, аналіз особливостей професійного педагогічного спілкування як факту комунікації, а також теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов формування педагогічної культури спілкування майбутнього викладача вищого навчального закладу.

Професійні особливості мовленнєвої діяльності викладача полягають в організованості залежно від умов педагогічного спілкування, доборі мовних та мовленнєвих засобів, виходячи з потреб і завдань взаємодії викладача зі студентами, їх поведінки.

Педагогічна ефективність мовлення викладача залежить від рівня володіння мовою, правильного вибору мовних засобів, від культури мови. Важливими його характеристиками є змістовність, логічність, точність, ясність, стислість, простота та емоційна виразність, образність і барвистість мовлення. Правильна вимова, вільне, невимушене оперування словом, відмова від вульгаризмів, провінціалізмів, архаїзмів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів, наголошування на головних думках, фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, розмірений темп мовлення, правильне використання логічних наголосів та психологічних пауз, взаємовідповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою – необхідні елементи мовної культури викладача [1, с. 188].

Саме тому культура спілкування між викладачем і студентами ґрунтується на дотриманні загальних правил поведінки, тобто етикету. Оскільки моральна культура спілкування є складовою культури педагогічного спілкування, то важливим аспектом педагогічного спілкування є етика мовлення, або мовний етикет. Система ритуалів і відповідних словесних формул, що вживаються з метою встановлення контакту та підтримання доброзичливої тональності, і становить мовний етикет.

Варто зазначити, що педагогічне спілкування є явищем поліфункціональним, оскільки воно забезпечує обмін інформацією, співпереживання пізнання особистості, самоствердження, продуктивну організацію взаємодії. Обмін інформацією і ставлення співрозмовників один до одного характеризує комунікативний аспект спілкування, пізнання особистості й самоствердження.

Педагогічне спілкування допомагає викладачу організувати взаємодію на занятті й поза ним як цілісний процес. Не обмежуючись лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну ставленнями, переживаннями, допомагає самоствердженню студентів у колективі, забезпечує співробітництво і співтворчість в аудиторії [2, с. 120].

Висновки. Педагогічне спілкування – це професійне спілкування викладача зі студентами на занятті й поза ним, спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату. Неправильне педагогічне спілкування породжує страх, невпевненість, ослаблення уваги, пам'яті, працездатності, порушення динаміки мовлення і, як наслідок, поява стереотипних висловлювань вихованців, тобто у них знижується бажання і вміння думати самостійно, збільшується конформність у поведінці. У кінцевому результаті народжується стійке негативне ставлення до викладача, а потім і до предмета.

Отже, саме завдяки ефективному педагогічному спілкуванню створюється сприятлива атмосфера для позитивних змін особистості викладача; розвитку особистості студента, оволодіння ним знаннями й уміннями, необхідними для становлення майбутнього фахівця.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі будуть присвячені проблемам педагогічного спілкування вчителя (викладача) з учнями (студентами) різної вікової категорії.

Джерела та література

1. Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення: професійне і не-професійне спілкування. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2004. 480 с.
2. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління: монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 212 с.

Корнелюк В. О. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Гусак П. М. – д. п. н., професор, завідувач кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи СНУ імені Лесі Українки

Змішане навчання як основа формування готовності до інноваційної взаємодії у навчальному процесі

Постановка проблеми. Робота вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти, передбачає зайнятність в аудиторії (класі), навчальну та виховну освітню діяльність за межами будівлі [2], що спонукає поєднувати традиційне, комп'ютерно-орієнтоване, дистанційне та мобільне навчання, які є основними складовими змішаного навчання.

Мета дослідження – визначити необхідність використання змішаного навчання для формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування технологій інноваційної взаємодії у навчальному процесі.

Результати дослідження. Змішану модель навчання організації освітнього процесу досліджували К. Л. Бугайчук, С. М. Березенська, О. М. Спирін, Ю. В. Триус, В. М. Кухаренко, А. М. Стрюк, Н. В. Рашевська, М. А. Умрик та К. Бонк (С. Bonk), Ч. Грехем (С. Graham), М. Грубер (М. Gruber), Г. Маєр (G. Mayer), А. Норберг (А. Norberg), К. Спрін (К. Spring), Х. Стакер (Н. Staker), Б. Хан (В. Khan), М. Хорн (М. Horn), Д. Гарісон (D. Garrison), К. Манварінг (К. Manwaring), Р. Ларсен (R. Larsen) та ін.

Слід відмітити, що термін «blending learning», вперше запропонований С. Бонком та С. Гремом у 2006 р. [1], у дослідженнях українських вчених перекладається неоднозначно – комбіноване, гібридне, гнучке навчання, які, однак, мають в англійській мові свої відповідники «combined», «hybrid» та «flexible». Тому надалі будемо послуговуватися терміном «змішане навчання».

Відповідно до професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» виконання трудових функцій передбачає, що майбутній вчитель початкових класів повинен знати «сучасні технології навчання в початковій школі» та набути вміння «застосовувати сучасні підходи до навчання, розвитку, виховання й

соціалізації учнів під час планування освітнього процесу», «використовувати різноманітні засоби для налагодження ефективної комунікації з батьками (особами, які їх замінюють), в тому числі інтернет-ресурси (спеціально створені сайти, соціальні мережі тощо)» [2], що зручно реалізовувати використовуючи засоби змішаної моделі навчання.

У змішаній моделі навчання проходить поступова адаптація учасників освітнього процесу до використання сучасних засобів синхронної та асинхронної взаємодії, яка поєднує переваги очної та дистанційної форми навчання.

Аналіз засобів змішаного навчання за їх приналежністю до традиційного, комп'ютерно-орієнтованого, дистанційного та мобільного навчання у процесі підготовки майбутніх вчителів інформатики було здійснено Г. В. Ткачук [3], що дозволило авторці зробити висновок про необхідність їх комплексного використання у процесі підготовки майбутніх фахівців. Вважаємо за необхідне застосувати отриманий досвід для підготовки майбутніх учителів початкової школи, так як згідно концепції Нової української школи в основу розвитку особистості здобувача освіти покладено розвиток інформаційно-цифрової компетентності. Поєднання засобів змішаного навчання у комплексних системах управління навчанням дозволяє:

- створювати, перевіряти завдання в електронній формі;
- автоматично систематизувати матеріали в структуру папок і документів;
- додавати коментарі до перевіреної роботи;
- спостерігати за виконанням усіх завдань одночасно або окремого завдання, за потреби, в синхронному чи асинхронному режимі взаємодії.

Таким чином, відбувається комплексне формування компетентностей здобувачів освіти, структурування самостійної роботи, підвищення мотивації до навчальної діяльності.

Важливим елементом за такого підходу під час проектування навчального процесу є визначення оптимального рівня співвідношень між дистанційними і традиційними заняттями, роль викладача та взаємодії в навчальному процесі.

Висновки. Використання моделі змішаного навчання дозволяє реалізувати та поєднати технологічність, гнучкість, інтерактивність, доступність та інноваційність у навчальному процесі.

Вважаємо за доцільне використати змішане навчання у формуванні готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування технологій інноваційної взаємодії у навчальному процесі,

Джерела та література

1. Bonk C. J., Graham C. R. The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs. San Francisco: JosseyBass/Pfeiffer, 2006. 624 p
2. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18/print> (дата звернення: 30.03.2019).
3. Ткачук Г. В., Стеценко Н. М. Аналіз засобів змішаного навчання у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. Вип. 6. Т. 2. С. 173–176.

Лісник М. І. – студентка II курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи СНУ імені Лесі Українки;

Стасюк Л. П. – к. п. н., доцент кафедри педагогіки СНУ імені Лесі Українки

Взаємодія дітей і дорослих у формуванні моральних якостей дошкільника

Постановка проблеми це моральне виховання дітей, що є однією з найважливіших, складних і вічно актуальних тем у житті суспільства. Ця проблема перебуває на стику виховання, навчання, етики, педагогіки і психології. У дошкільні роки дитина повністю ототожнює себе зі своєю сім'єю, передусім із батьками, їх емоціями, світ дитини майже цілком залежить від атмосфери в сім'ї. Саме від дорослих вона пізнає й опановує моделі моральної поведінки, взаємодії з іншими людьми і природою. Проблема визначається нагальною необхідністю розробки адекватної стратегії морального виховання в сім'ї. Очевидно, що вирішення цієї проблеми припускає вивчення природи і механізмів етичного розвитку. Таке дослідження сполучене з рядом труднощів, оскільки моральна поведінка включає різні психологічні складові: моральну свідомість, моральну саморегуляцію, соціальні емоції.

Мета дослідження – підвищення компетентності батьків у вихованні моральних якостей дошкільника. Провідним чинником у структурі всебічного гармонійного розвитку особистості є моральне виховання. Морально-духовні якості, сформовані на засадах загальнолюдських і національних цінностей, становлять найбільше багатство особистості.

Основою морального виховання є етика. Етика (від гр. *ethika* – звичка, норів, звичай) – наука, об'єктом якої є мораль [2]. Мораль (від латин. *moras* – звичай) – це система поглядів і уявлень, норм, оцінок, що регулюють моральну поведінку людей у всіх сферах суспільного життя – у праці, побуті, політиці, науці, у сімейних, особистісних, колективних, міжнаціональних та міжнародних відносинах [1].

Дуже важливим у формуванні моральних якостей дошкільника є:

- стиль взаємин між дорослими в сім'ї та в дитячому садку;
- ставлення дорослих до дітей;
- створення позитивного «емоційного фону» ґрунтованого на повазі до дитини у співвідношенні з розумовою вимогою;
- зв'язок виховання з життям;
- опора на активність та ініціативу дітей;
- систематичність, послідовність і єдність вимог до дітей;
- урахування цілісності розвитку особистості.
- вплив на почуття і свідомість дітей, вправлення у моральних вчинках;
- наслідування;
- організація змістовної, цікавої, морально спрямованої діяльності дітей (гра, праця, навчання);
- керівництво взаєминами дітей.

Результати дослідження. Наприкінці цілеспрямованої роботи з дітьми вже можна спостерігати зміни характеру, діяльності дитини, взаємодії з іншими, поведінки, сприйняття оточення і ставлення до навколишнього світу. Більшість дітей стануть товариські, буде присутня взаємодопомога, прагнення старанного виконання правил поведінки.

У сім'ї дитина отримує перші уявлення про себе та інших людей, розвиває необхідні для життя соціальні почуття, навички спілкування і спільної діяльності. Сім'я створює передумови для взаємопроникнення світу дітей і світу дорослих, що є важливим чинником соціалізації особистості. Унікальні виховні можливості сім'ї впливають на людину протягом усього її життя [2].

Висновки. Проблема формування в дитини моральних якостей з перших років його життя потрібна. Адже ті взаємовідносини з оточуючими людьми, які походили б з моральних якостей – актуальні сьогодні як в теорії, так і на практиці виховання підростаючого покоління. У нашому суспільстві ці відносини характеризуються дружним співробітництвом, взаємоповагою, піклуванням людей один про одного, взаємодопомогою а також умінням спілкуватися і культурно поводитися. Сьогодні дуже очевидно, що важливо формувати в дітей відкритість до світу людей як потребу особистості, навички соціальної поведінки; розвивати усвідомлене ставлення до себе як вільної самостійної особистості та до своїх обов'язків, що визначаються зв'язками з іншими людьми, формувати готовність до сприймання соціальної інформації [3].

Джерела та література

1. Каплуновська О. М. Вчуся жити. Духовно-моральне виховання дошкільнят. Старший дошкільний вік. Харків: Ранок, 2014.
2. Кузьмінський А. І., Омелянко В. Л. Педагогіка родинного виховання. Київ: Знання, 2006.
3. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: навч. посіб. Київ: Вища шк., 1993.

Марчук В. М. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Лякішева А. В. – д. п. н., професор, декан факультету педагогічної освіти та соціальної роботи СНУ імені Лесі Українки

Психолого-педагогічні аспекти корекційної роботи з девіантними підлітками

Головним мікросоціальним чинником розвитку дитини, особливо на ранніх етапах розвитку, є сім'я. Дитина, зростаючи в сім'ї, не тільки спостерігає відносини між дорослими, а є безпосереднім учасником більшості з них. Батьки повинні виховувати дітей передусім красою своїх взаємовідносин.

«Ваша власна поведінка, – писав А. С. Макаренко, звертаючись до батьків, – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину

тільки тоді, коли з нею розмовляєте, або повчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її в кожен момент вашого життя... Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поводитися з друзями і ворогами, як ви смієтесь, читаєте газету, – все це має для дитини велике значення. Найменші зміни дитина бачить або відчуває, всі повороти вашої думки доходять до неї невидимими шляхами, навіть якщо ви їх не помічаєте. А якщо ви грубі, або пиячите, а ще гірше, якщо ви ображаєте матір, вам уже не треба думати про виховання: ви вже виховуєте своїх дітей і виховуєте погано, і ніякі найкращі поради й методи вам не допоможуть» [1, с. 122].

Для підліткового віку характерне інтенсивне формування особистості, яке пов'язане з розвитком самосвідомості, морального світосприймання, ідеалів і принципів. Поведінка стає більш усвідомленою, вчинки здійснюються згідно з особистісними переконаннями підлітка. У девіантних підлітків нерідко трапляються відхилення у розвитку сфери особистості. Це проявляється у вигляді «затягнутого дитинства», несформованості почуття відповідальності – соціальний інфантилізм. Це потребує уваги та відповідної корекції [2].

В. П. Лютий у своїй праці описує наступні напрями соціальної роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки:

1. Профілактика девіантної поведінки молоді: комплекс заходів, спрямованих на попередження, подолання або нейтралізацію чинників, що спричиняють девіантну поведінку. Діяльність соціального працівника в напрямі соціальної профілактики має включати:

– психологічну і педагогічну допомогу родині (надання педагогічних і психологічних консультацій, лекцій і бесід, спрямованих на підвищення педагогічної культури батьків, тренінги сімейного спілкування тощо);

– вияв дітей з девіантною поведінкою, груп ризику і проведення превентивних психологічних і педагогічних заходів (встановлення індивідуального педагогічного підходу, психологічна корекція, корекційний вплив на родину тощо);

– поширення передового педагогічного досвіду у навчально-виховному процесі навчальних закладів;

– сприяння розвитку альтернативних форм навчання і виховання (спеціалізовані навчальні заклади, позашкільна гурткова та клубна робота);

– сприяння розвитку сфери організації дозвілля дітей і молоді;
– психологічно-просвітницька робота та робота, спрямована на розвиток особистості дитини (психологічні тренінги, розвиваючі ігри тощо);

– правова освіта дітей, підлітків.

2. Соціальний контроль негативного впливу на дитину: виявлення фактів аморального і кримінального впливу на дитину в сім'ї, неформальному оточенні, захист прав дитини, патронаж дитини.

3. Соціальна підтримка і реабілітація молоді з негативною поведінкою:

– допомога у створенні навколо підлітка позитивного педагогічного оточення, координація педагогічних впливів;

– психологічна корекція та реабілітація (надання психологічних консультацій, індивідуально-групова психотерапія, індивідуальний патронаж);

– сприяння налагодженню сприятливої атмосфери у формальній групі, до якої входить підліток, поступове включення дитини до життєдіяльності соціально-позитивної групи;

– корекція в разі необхідності сімейних відносин [3, с. 26–27].

Робота з важкими підлітками припускає педагогічний процес перевиховання (процес попередження, подолання різних відхилень у поведінці підлітка).

Перевиховання – складний процес, який складається з наступних етапів: перший етап – установити контакт із підлітком, щоб спілкування дало можливість пізнати його. Другий – знати його думки, прагнення, реакції, плани на майбутнє. Третій етап – встановити добрі стосунки, нагромадження морально позитивних якостей, вчинків [4].

Тільки коли людина орієнтована на досягнення життєво важливих цілей, умовою здійснення яких є її нормальний фізіологічний та психологічний стан, вона уникатиме алкоголю та наркотиків. Але, на жаль, зараз у більшості підлітків не сформовані високі ідеали, прагнення й цінності, заради яких вони б відмовилися від теперішніх радощів. Саме тому, роботу з даною категорією дітей треба спрямовувати на особистісний зріст, формування життєвої мети та системи цінностей підлітка, реконструкцію батьківсько-дитячих відносин.

Джерела та література

1. Макаренко А. С. Книга для батьків. Київ: Рад. шк., 1980. 327 с.
2. Дивицьна Н. Ф. Социальная работа с неблагополучными детьми и подростками. Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. 288 с.

3. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. Ленинград: Медицина, 1983. 416 с.
4. Лютий В. П. Соціальна робота з групами девіантної поведінки: навч. посіб. Київ: Акад. праці і соц. відносин, 2000. 51 с.

Миджга О. В. – студентка III курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи СНУ імені Лесі Українки;
Брушневська І. М. – к. п. н., старший викладач СНУ імені Лесі Українки

Розвиток мовлення дошкільників в умовах білінгвістичного середовища

Постановка проблеми. Актуальною у сучасному суспільстві є думка, що білінгвістичне середовище може впливати на дитину тільки з позитивної сторони. Відповідно до цього, батьки дітей, які позбавлені постійного впливу другої мови, намагаються створити його штучним способом. Це відповідальний крок і спочатку потрібно знайти відповідь на запитання – як це вплине на мовлення дитини в цілому?

Мета дослідження. У багатонаціональних країнах унаслідок постійних міжмовних контактів спостерігається закономірний процес взаємодії мов, який дістав назву двомовності (білінгвізму) чи багатомовності (полілінгвізму). Двомовність або білінгвізм – це володіння людиною двома мовами на рівні їх розуміння та вільного спілкування. Людину, яка володіє двома мовами, називають білінгвом, біглотом.

Лінгвістична класифікація білінгвізму характеризується правильністю чи неправильністю мовлення білінгва. Розрізняють координативну (сурядну) та субординативну (підрядну) двомовність. Координативну двомовність відрізняє абсолютна правильність мовлення обома мовами, тобто мовлення білінгвів не відрізняється нічим від мовлення монолінгвів. Якщо ж мовці змішують дві мови, вживають слова-кальки, припускаються помилок, таку двомовність називають субординативною [4, с. 137].

І. М. Верещагіна [2, с. 24] класифікує типи двомовності за психологічним, соціологічним та лінгвістичним критеріями. За психоло-

гічним критерієм автор виділяє: рецептивний білінгвізм, який дає змогу білінгву сприймати на слух та розуміти мовлення другою мовою; репродуктивний, коли білінгв не тільки розуміє, а й відтворює вголос почуте чи прочитане. Ці типи двомовності характерні для людей, які самостійно вивчають другу мову для одержання інформації. Такі типи білінгвізму не використовуються в активній практиці мовного спілкування. Тільки продуктивний білінгвізм дає можливість біглоту розмовляти другою мовою, самостійно будувати висловлювання, що дозволяють співрозмовникам розуміти один одного.

За соціологічним критерієм двомовність може бути індивідуальною, груповою, колективною, масовою (сім'я, мешканці будинку, школа, дитячий садок, місто, область, країна). Вона поділяється також на природну та штучну. Природна двомовність характеризується стихійністю її засвоєння, коли дитина постійно перебуває у двомовному середовищі. Стимулом до засвоєння виступає потреба у спілкуванні. Таке засвоєння без педагогічного втручання супроводжується мовними помилками, змішаними фразами. Штучний білінгвізм створюється організованим, цілеспрямованим навчанням дітей (чи учнів) другої мови в закладі дошкільної освіти (чи школі) на спеціальних заняттях з використанням відповідних методів навчання. Безпосереднім білінгвізмом називають такий тип двомовності, коли людина однаково мислить однією та другою мовами. Така двомовність також формується в ранньому віці. Опосередкована двомовність характеризується тим, що мовець мислить рідною мовою, перекладає думки на другу мову, а потім уже говорить. У таких білінгвів спостерігається уповільнений темп мовлення, в мовленні багато помилок, запозичень з рідної мови. Як бачимо, двомовність неминуче супроводжується мовними огріхами, помилками, для неї характерне явище інтерференції (взаємопроникнення, змішування).

Результати дослідження. А. Табуре-Келлер описує мовні стадії, які спостерігалися у ході оволодіння дитини двома мовами [4, с. 138]. Від одного року одинадцяти місяців до двох років – стадія автономного мовлення (дитяче мовлення), яке не залежить ні від французької, ні від діалектної мови. Від двох років до двох років і двох місяців – стадія «дуплетів» з перевагою французької мови та змішаних слів. Від двох років двох місяців до трьох років – стійка стадія змішаного мовлення. Після трьох років з'являється незалежність двох мовних систем, вільне володіння як французькою мовою, так і її діалектним варіантом.

Мовлення дітей не розвивається саме по собі, воно нерозривно пов'язане із розвитком всієї її особистості. Питання білінгвізму досить дискусійне і сьогодні викликає багато проблем. Є прихильники й супротивники двомовного розвитку дитини [1, с. 103]. Зокрема, представники однієї групи науковців (Н. Імедадзе, Л. Калініна, В. Леопольд, Ж. Ронже, А. Табуре-Келлер, В. Штерн та ін.) відстоюють необхідність та ефективність навчання дітей другої мови з раннього віку. При цьому початки усвідомлення двох мов вони відносять до кінця другого – початку третього років життя, коли зникають змішані фрази і з'являється вільне володіння двома мовами.

Представники другої течії вважають, що навчання дітей другої мови слід починати після трьох років, у дошкільному віці, адже саме в цей час інтенсивно функціонує природжений механізм засвоєння мови (В. Пенфільд, Д. Писарєв, Е. Пулгрем та ін.).

Представники третьої течії обстоюють навчання другої мови після 6 років, коли стане помітно, що рідна мова пустила глибоке коріння у духовну природу дитини (Я. Коменський, М. Пирогов, К. Ушинський та ін.).

Дещо іншої точки зору дотримувалася Є. І. Тихеева. Підтримуючи, в основному, думки К. Д. Ушинського та М. І. Пирогова, вона обережно пропонує можливість навчання іноземної мови значно раніше. На її думку, якщо з дитиною займатись одну-дві години в день, це не зашкодить її загальному розвитку та розвитку її рідної мови.

Деякі зарубіжні вчені (І. Епштейн, С. Ньювенгіус та ін.) дотримуються зовсім нігілістичного підходу до вивчення другої мови в ранньому та дошкільному віці. Вони розглядають дитячу двомовність як «соціальне лихо», оскільки двомовність шкідлива для дитини, негативно впливає на розвиток мислення, засмічує його, створює перепони на шляху засвоєння рідної мови. Тому й категорично заперечують навчання дітей другої мови в ранньому та дошкільному віці.

Кожне із цих положень може бути правильним, але в першу чергу потрібно звертати увагу на безліч факторів, які оточують дитину. Не можна не погодитися з думкою Л. С. Виготського [3, с. 67], який писав: «Не можна запитувати, сприятливим чи гальмівним фактором є двомовність завжди, скрізь, за будь-яких обставин, без урахування тих конкретних умов, в яких протікає дитяча двомовність, та закономірностей розвитку дитини в кожному віковому періоді».

Висновок. У висновку можна сказати, що білінгвізм – це володіння людиною двома мовами на рівні їх розуміння та вільного спіл-

кування. Він має два прояви – координативний та субординативний. Білінгвізму присвячено багато наукових праць різних дослідників, але кожна із них відрізняється. Остаточної думки щодо користі чи шкоди білінгвізму для дитини немає. Батьки повинні знати, що двомовність може призвести до сплутування мов, заміни певних слів тощо, а може добре засвоїтись дитиною.

Джерела та література

1. Макаренко С. І. Особливості розвитку українського мовлення дошкільників в умовах білінгвізму // Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2012. № 4. С. 101–104.
2. Рогова Г. В., Верещагіна І. М. Методика навчання англійської мови на початковому етапі в середній школі. Москва: Просвещение, 1988.
3. Румянцева І. М. Психологія речі и лінгвопедагогіческая психологія. Москва: ПЕРСЭ; Логос, 2004. 200 с.
4. Чернякова О. І. Розвиток мовлення дошкільників в умовах двомовності // Молодий вчений. 2015. № 2 (4). С. 137–140.

Новак Т. В. – студентка III курсу педагогічного факультету
СНУ імені Лесі Українки;

Стасюк Л. П. – к. п. н., доцент кафедри педагогіки СНУ імені Лесі Українки

Стилі педагогічного спілкування вихователя та дитини

Постановка проблеми. Ефективність виховного впливу педагога на дітей вирішальним чином залежить від мистецтва педагогічного спілкування, від стилю взаємовідносин між вихователем і вихованцями. «Для мене у моїй практиці, як і для вас, багатьох досвідчених учителів, – писав А. Макаренко, – такі “дрібниці” стали вирішальними, як стояти, як сидіти, як підняти зі стільця із-за столу, як підвищити голос, посміхнутись, як подивитися. Нас цьому ніхто не вчив, а цьому можна і треба вчити, і в цьому є і повинна бути велика майстерність» [2, с. 75]. Оскільки педагог не просто спілкується з дітьми, а спілкується професійно, у його взаємовідносинах з ними немає дрібниць – працює все: погляд, рух очей, жест і т. д. Досягти поставленої педагогом мети своєї діяльності допомагає саме взаємодія його з дитиною, яка найчастіше проявляється у спілкуванні. Тобто

педагог у своїй роботі завжди використовує певний стиль педагогічного спілкування.

Мета дослідження – проаналізувати різні підходи щодо класифікації стилів педагогічного спілкування та висвітлити зміст деяких з них.

Результати дослідження. Проблема спілкування інтенсивно досліджується в працях багатьох науковців (І. А. Зязюн, В. Малахов, О. Бобир та ін.).

Кожна людина залежно від характеру, поглядів, психічних особливостей виробляє власний стиль спілкування – сукупність найтиповіших ознак поведінки у цьому процесі.

Стиль педагогічного спілкування – усталена система способів і прийомів, які використовує вихователь під час взаємодії з вихованцями, їхніми батьками, колегами по роботі.

Оптимальність педагогічного спілкування, особистісні якості вихователя, його творча індивідуальність, характер стосунків з дітьми залежать від обраного стилю педагогічного спілкування.

Класифікацією стилів педагогічного спілкування займались М. О. Березовин, Я. Коломінський, Г. Мешко, В. Галузьяк, Т. Щербан, Кан-Калик та ін.

М. О. Березовин та Я. Коломінський розробили класифікацію стилів педагогічного спілкування, в основу якої покладено ставлення педагогів до дітей [1, с. 31]:

- 1) активно-позитивний стиль педагогічного спілкування;
- 2) пасивно-позитивний стиль педагогічного спілкування;
- 3) активно-негативний стиль педагогічного спілкування;
- 4) пасивно-негативний стиль педагогічного спілкування.

Цікавим з точки зору обґрунтування класифікації стилів педагогічного спілкування є дослідження, яке провів В. Галузьяк. Так, на основі трьох генералізованих параметрів педагогічного спілкування («формальність – залежність», «симпатія – антипатія», «дистантність – психологічна близькість») він виділяє вісім стилів цього спілкування (закритий, домінантний, доброзичливий (діловий); закритий, домінантний, недружелюбний (зверхній); відкритий, пасивний, дружелюбний (комфортний); відкритий, пасивний, недружелюбний (байдужий); закритий, пасивний, недружелюбний (відчужений); закритий, пасивний, дружелюбний (формально-толерантний); відкритий, домінантний, недружелюбний (агресивний) [3, с. 417].

Найбільш поширеним є розподіл стилів на авторитарний, демократичний і ліберальний (А. В. Петровський, Я. Л. Коломінський).

За авторитарного стилю спілкування педагог сам вирішує всі питання життєдіяльності групи, визначає кожну конкретну мету, виходячи з власних установок.

Ліберальний стиль спілкування характеризується прагненням педагога не брати на себе відповідальності, намагається самоусунутися від керівництва колективом вихованців.

Демократичний стиль спілкування передбачає зорієнтованість вихователя на розвиток активності дітей, залучення кожного до розв'язання спільних завдань. Демократичний стиль вважається найсприятливішим способом організації взаємодії педагога і вихованців.

Висновки. На основі викладеного матеріалу нами зроблено висновки, що представлені класифікації стилів педагогічного спілкування мають подібність в своїй основі. Проте, на нашу думку, уся діяльність педагога не може базуватись лише на одному стилі педагогічного спілкування. Комунікативно ефективний вихователь має створювати власну модель спілкування, творчо реагуючи на зміну зовнішніх обставин, поведінку дітей, вміло досягаючи конструктивної мети.

Джерела та література

1. Березовин Н. А., Коломинский Я. Л. Учитель и детский коллектив. Минск, 1978. 240 с.
2. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. 2-ге вид. Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2003. 136 с.
3. Загальна психологія: підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Либідь, 2005. 464 с.
4. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студ. серед. та вищих навч. закл. Київ: Укр.-фін. ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.

Тарадюк Д. О. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Денисенко Н. Г. – к. п. н., доцент
СНУ імені Лесі Українки

Тьюторство як професійно-педагогічна позиція майбутнього вихователя

Постановка проблеми. Осучаснення системи освіти відбувається завдяки трансформації основного призначення професії вихователя.

Якщо раніше вона зводилася до передачі узагальненого соціального досвіду дітям дошкільного віку, то сьогодні педагогу необхідно виконувати функції путівника по освітнім траєкторіям і гаранта виконання умов для індивідуального розвитку кожної дитини. Освітня система постійно звертається до цінностей, потреб та інтересів особистості, що зумовлює актуальність вивчення діяльності майбутнього вихователя в аспекті удосконалення його професійної компетентності, в результаті чого і спостерігається перехід від керівництва до більш результативної позиції – тьюторства.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати необхідність практичної реалізації майбутніми вихователями тьюторської позиції в професійно-педагогічній діяльності.

Результати дослідження. Вивчення вітчизняних досліджень показало, що предметом аналізу українських дослідників обирався широкий спектр теоретичних і практичних проблем тьюторства. Сутність тьюторської діяльності, функції педагога, що здійснює тьюторський супровід, розглядалися в роботах Н. Борисової, В. Давидова, С. Дудчик, Т. Ковальнової, А. Тубельського, П. Осипова, Т. Сурніної, Д. Ельконіна, Е. Гордон, М. Іващенко, В. Кухаренко, Р. Морган, Ч. О'Мейлі, Дж. Понтічелл, Р. Шаран, Б. Шуневич та ін.

Проблема тьюторства для вітчизняної науки є досить новою (на відміну від зарубіжної педагогіки), і хоча в цьому напрямі ведуться активні наукові розвідки, вона ще не знайшла достатнього висвітлення в сучасних дослідженнях. Найбільшого поширення діяльність тьютора набула в умовах дистанційного навчання. Окремі аспекти організації тьюторської діяльності знайшли відбиття в працях О. Андрєєва, В. Бикова, Л. Бендової, Н. Жевакіної, С. Загребельної, Л. Кайдалової, Е. Комракова, В. Кухаренко, В. Овсяннікова, О. Попович, А. Теслінова, С. Федотової, Г. Чернявської, Б. Шуневича, С. Щеннікова та ін.

Поняття «тьюторство», «тьюторський супровід» не є новими для сучасної освіти. Тьюторство як оригінальна філософія освіти та провідний спосіб організації освітньої системи бере початок у середньовічних європейських університетах XII–XIV ст. У якості особливої педагогічної позиції, а пізніше і посади, воно оформлюється у найвідоміших та найдавніших університетах Великобританії: спочатку в Оксфорді, пізніше в Кембриджі [1, с. 12]. Тьютор (в умовах закладу дошкільної освіти) – це той, хто організовує умови для конструювання і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини.

Тьюторство в сучасній освіті – це педагогічна позиція, яка пов'язана зі спеціальним чином організованою системою освіти. «Освітній процес, режим і характер занять вибудовуються і складаються, виходячи з пізнавальних інтересів, нахилів, здібностей, особливостей сприйняття дошкільника. Рушійні сили в ньому – це педагог-тьютор і його тьюторанти. Тьютор супроводжує вихованця в його опануванні новою діяльністю» [2, с. 23]. Сенс тьюторства полягає в подоланні антропологічного дефіциту в освіті. Що в свою чергу, створює брак «особистої присутності» людини в освіті, недостатність особистого й освітнього сенсу, нестачу відповідальності людини за свою освіту.

Перевага тьюторської системи полягає в головному, а саме в якості освіти. Майбутній вихователь повинен усвідомлювати свою роль в освітньому процесі, він повинен лише роз'яснювати базові категорії знань і допомагати сформувати наукову картину світу. Невідомі знання стимулюють дитину дошкільного віку до пошуку відповідей, діти повинні навчитись самостійно ставити запитання дорослому, а педагог, у свою чергу, не дає готові знання, а пропонує різноманітні шляхи його пізнання. Вихователь з тьюторською позицією реалізує процес самопізнання і самоосвіти, здійснює функції підтримки і супроводу, створює умови для відкритої освіти, формує індивідуальну відповідальність за освіту, за створення свого «образу» в освіті дитини. При цьому зауважимо, що завдання педагога в позиції «вихователь-тьютор» – допомогти дитині дошкільного віку розкрити потреби і вибрати шлях, сприяти руху і супровід цим шляхом.

Висновки. Проаналізовані дослідження дають підстави для ствердження, що дошкільна освіта України опинилася, по суті, на роздоріжжі двох провідних векторів її розбудови – національного та євроінтеграційного, в зв'язку з чим виникла потреба аналітичного осмислення теорії і практики педагогічної діяльності та застосування тьюторського підходу у системі підготовки майбутніх вихователів. Необхідність оволодіння майбутніми вихователями тьюторською діяльністю обумовлені широким використанням зазначеної технології на усіх рівнях організації освітнього процесу; впливом тьюторської діяльності на розвиток педагога, оскільки така діяльність забезпечує його власне бачення шляху підвищення якості освіти та розкриття творчого потенціалу.

Джерела та література

1. Ходасевич М. В. Тьюторская система обучения: опыт реализации в мировой практике. Новосибирск: Изд-во Новосиб. гос. пед. ун-та, 1997. 17 с.

2. Колосова Е. Б. Тьютор как новая педагогическая профессия. Москва: Чистые пруды, 2008. 32 с.
3. Челнокова Е. А. Тьюторская деятельность педагога в условиях профильного обучения: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Нижний Новгород: ВГИПУ, 2010. 25 с.

Тихонова М. С. – студентка IV курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи СНУ імені Лесі Українки;
Кашуб'як І. О. – асистент кафедри теорії і методики природничо-математичних дисциплін початкової освіти СНУ імені Лесі Українки

Школа усного рахунку «Соробан» – законодавець технологій розвитку інтелекту дитини

Постановка проблеми. Позашкільна та позаурочна діяльність як форма організації дозвілля дітей є невід'ємною частиною процесу якісної підготовки до дорослого життя і проводиться з метою формування у них громадянської позиції, збереження і примноження моральних, культурних і наукових цінностей. Тренування дітей від 5 років до 12 років – це не лише відвідування занять у закладі дошкільної, початкової або середньої освіти, засвоєння навчального матеріалу, але й активне проведення вільного часу з метою самовдосконалення, тобто усвідомленого особистістю необхідністю процесу безперервного розвитку. У дослідженні розглядаються основні завдання, цінності та переваги Школи усного рахунку «Соробан», аналізується діяльність в закладі як варіант активного, якісного інтелектуального дозвілля дітей.

Мета дослідження – висвітлити культурно-освітні можливості Школи усного рахунку «Соробан» в організації дозвілля сучасного школяра.

Результати дослідження. *Культурно-дозвільний простір* – це система формування ціннісних орієнтацій дітей і молоді, готових до усвідомленої творчої діяльності у всіх сферах життєдіяльності. Роль дозвілля полягає у відновленні психічних та фізичних сил людини, підвищенні її освітнього та духовного рівня, здійсненні лише тих

занять у вільний час, що відповідають потребам та бажанням людини і приносять їй задоволення у процесі самої діяльності [1].

На сьогоднішній день життєдіяльність дітей насичена і строго регламентована, а тому вимагає великих витрат фізичних, психічних та інтелектуальних сил. У свою чергу дозвілля допомагає зняти напругу, у рамках дозвільного часу відбувається відновлення і відтворення втрачених сил. У сучасних умовах розвитку й активного поширення мережі закладів розвитку дитини одним з можливих варіантів якісного і продуктивного дозвілля дітей є Школа усного рахунку «Соробан».

«Школа усного рахунку «Соробан» – це дитячий центр, у якому працюють за вдосконаленою методикою навчання ментальної арифметики. Соробан – це міжнародний заклад, який функціонує у всіх обласних центрах України, а також у інших 5 країнах світу; це Кращий дитячий бренд 2018 р., визнаний на Міжнародному Бізнес Форумі «BIGBRANDS 2018», організований ООН у рамках програми Women's Entrepreneurship Day (WED) [2].

Курс тренування за унікальною методикою Соробан розрахований на 2,5 року для малюків (діти віком 5–6 років) та 2 роки для старших дітей (від 7 до 12 років). Під час тренування діти освоюють уміння здійснювати такі обчислення: додавання та віднімання однозначних, двозначних, тризначних та чотиризначних чисел, а також множення без таблиці множення за методом вченого Якова Трахтенберга [3]. Працівники та відвідувачі закладу спрямовують діяльність на реалізацію таких *основних завдань*: створення умов для творчого розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення; утвердження духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей. *Основною метою* занять за методикою Соробан є повноцінний розвиток інтелектуальних та розумових здібностей дитини. Рахунок на японських рахівницях абакус розвиває праву і ліву півкулю в комплексі, стимулює їх до синхронної роботи під час вирішення складних завдань. Регулярні тренування дітей дисциплінують, виховують працьовитість і самостійність, посидючість і наполегливість. Завдяки заняттям у дітей розвиваються різні види пам'яті, концентрація уваги, формується розуміння багатозадачності (одночасний рахунок і декламація вірша), а також розвивається дрібна моторика.

Щоб зацікавити учнів, заняття проходять у формі гри, а для виконання домашніх завдань команда створила розвиваючу комп'ютерну

гру. Індивідуальний підхід до кожної дитини забезпечується за допомогою 3-D онлайн-тренажера Soroboom, в основі якого штучний інтелект, що встановлює індивідуальне інтелектуальне домашнє завдання для кожної дитини. Соробан – це щоденний фітнес для мозку. Методика побудована таким чином, що саме послідовність завдань-вправ, контрольні точки і прийоми дозволяють досягти результату за певний проміжок часу. Завдяки швидкому усному рахунку діти розуміють, що успіх у навчанні – це результат їхньої власної праці.

Висновки. Отже, на сучасному етапі нашого життя актуальною темою є проблема якісної організації дитячого дозвілля як на локальному рівні серед сімей, так і на глобальному на рівні міста і загалом серед населення держави. Дозвілля сприймається дітьми як основна сфера життєдіяльності, і від задоволеності якої залежить загальна задоволеність життям. Тому сьогодні організацію дозвіллевої діяльності дитини необхідно використовувати як важливий чинник формування такого типу «гармонійної» активної поведінки, яка б відповідала потребам суспільства та сприяла особистісному розвитку людини. Важливо максимально залучити дитину до культурно-дозвільного простору, що сприятиме розвитку її самостійності, впевненості та ініціативи, а найголовніше – у дитини буде формуватися розуміння і бажання продовжувати навчати, розвиватися і самовдосконалюватися протягом усього життя.

Джерела та література

1. Сайт Освіта.юа // Культурно-дозвіллева діяльність та її сутність. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/11224/> – (назва з екрану).
2. Сайт Школи усного рахунку «Соробан» URL: <https://soroban.ua/ua>. – (назва з екрану).
3. Сторінка у фейсбучі Школи усного рахунку Соробан у м. Луцьку. URL: <https://www.facebook.com/SorobanLutsk/?ref=bookmarks> – (назва з екрану).

Антонюк А. В. – студентка V курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Особливості спадкового договору у цивільному законодавстві України

Постановка проблеми. Інститут спадкового договору належить до числа новел цивільного законодавства. Спадковий договір надає можливість кожному громадянину розпоряджатися своїм майном на випадок своєї смерті. Такий договір забезпечує як родині померлого так і іншим особам, які не непов'язані з померлим родинними зв'язками можливість зберегти і використати його майно та заощадження, чим сприяє підвищенню матеріального добробуту цих осіб та зміцненню власності громадян.

Мета дослідження – з'ясування правової характеристики спадкового договору, детальний розгляд його особливостей та сутності.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 1302 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача [1].

Точку зору односторонності спадкового договору поділяє З. Ромовська, оскільки з моменту укладення договору в набувача виникають обов'язки вчинити певні дії в інтересах відчужувача, а відчужувач має право вимагати виконання дій, передбачених договором і не має обов'язків [2, с. 16].

Відповідно до ст. 1307 ЦК на майно, визначене у спадковому договорі, нотаріус, який посвідчив цей договір, накладає заборону відчуження. У зв'язку з цим відчужувач навіть формально не зможе продати таке майно.

Позицію про двосторонність спадкового договору розділяє також В. Васильченко, і зазначає, що в силу ознаки двосторонності спадко-

вий договір не можна скасувати або змінити в односторонньому порядку за життя відчужувача, як це має місце при заповіті [3, с. 138].

Консенсуальний характер спадкового договору виявляється в тому, що договір вважається укладеним, коли сторони в належній формі досягли згоди з усіх його істотних умов. Цілком слушним є обґрунтування в літературі консенсуального характеру спадкового договору, оскільки момент його укладення пов'язується з досягненням сторонами угоди за всіма істотними умовами і тягне за собою виникнення цивільних прав та обов'язків контрагентів після втілення правочину у встановлену ст. 1304 ЦК України нотаріальну форму.

Спадковий договір є відплатним, оскільки опосередковує перехід права власності на майно від відчужувача до набувача. Утім, спадковий договір має певні особливості, що відрізняють його від класичного відплатного договору. Так, майнове задоволення набувача здійснюється не особисто відчужувачем або третьою особою, а відбувається автоматично у зв'язку зі смертю власника. Тобто відчужувач не зобов'язується вчинити дії з передачі майна.

Алеаторний ризик у спадковому праві несе переважно набувач, оскільки у разі своєї смерті за життя відчужувача він втрачає можливість отримати відчужуване майно у власність. При цьому спадковий договір може мати визначений або невизначений обсяг дій майнового або немайнового характеру, які має виконати набувач, якщо це не є перешкодою для вирішення питання про належне виконання або невиконання передбачених умов договору. Тому залежно від характеру та змісту таких дій спадковий договір може мати визначений або невизначений обсяг дій майнового або немайнового характеру. Наприклад, загальний обсяг надання з боку набувача на момент укладення спадкового договору буде невизначеним у випадках, коли зміст дій набувача становитимуть обов'язки щодо «підкування над відчужувачем», «надання відчужувачеві матеріального забезпечення натурою у вигляді харчування, догляду» тощо [4, с. 94].

Ще однією особливістю даного договору є абсолютна неможливість його розірвання у випадку, якщо виконання певних розпоряджень покладено на набувача лише після відкриття спадщини, тобто, після смерті відчужувача. За таких обставин Ю. Заїка вбачає обмеження принципу свободи договору по відношенню до відчужувача і називає такий договір «аномальним». На тій підставі, що такий договір є договором, за яким зобов'язання не виконуються і за яким контрагент позбавлений права його розірвати [5, с. 140].

Істотною умовою спадкового договору є насамперед його предмет, яким згідно з диспозицією зазначеної статті є майно відчужувача. Відповідно до ст. 190 ЦК таким майном може бути окрема річ або сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Внаслідок цього, спадковим договором може встановлюватися лише речове право, а саме виключно право власності набувача.

Висновок. Отже, спадковий договір за своїми ознаками є двостороннім, оплатним, консенсуальним, алеаторним, довготривалим, з ускладненим порядком зміни і розірвання. Спадковий договір укладається під відкладальною обставиною, щоб набувач пережив відчужувача, оскільки у разі смерті набувача до відкриття спадщини спадковий договір, з огляду на його суворо особистий характер, вважається припиненим і права та обов'язки, що є його змістом, не можуть перейти до спадкоємців набувача. Спадковий договір є особливою формою вираження волі спадкодавця на випадок смерті.

Джерела та література

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Ромовська З. В. Проблеми наследственного договора // Юрид. практика. 2003. № 44. С. 14–21.
3. Васильченко В. В. Юридична сутність інституту спадкового договору та його місце в системі цивільного права // Право України. 2003. № 7. С. 137–138.
4. Майданик Р. А. Спадковий договір у цивільному праві України // Університ. наук. зап. 2007. № 2 (22). С. 90–105.
5. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: [монографія]. Київ: НАВСУ, 2004. 280 с.

Балакірева Ю. О. – студентка IV курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Гусак А. П. – к. ю. н., доцент кафедри
кримінального права та процесу
СНУ імені Лесі Українки

Кримінальна відповідальність за домашнє насильство

Постановка проблеми. З метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству над жінками та домашнього

насильства і боротьбу з цими явищами в січні 2018 р. набув чинності новий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1], внаслідок чого виникло чимало запитань та потягнуло за собою нові зміни до чинного законодавства.

Мета дослідження – з'ясування основних положень нового ЗУ та інших змін, що стосуються притягнення до відповідальності осіб, які здійснюють домашнє насильство.

Результати дослідження. На початку грудня 2017 р. Верховна Рада України прийняла новий ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який набув чинності 7 січня 2018 р. В ньому визначено не лише поняття домашнього насильства, але і його види; коло осіб, на яких поширюється дія норм Закону; суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та їхні повноваження; відповідальність винних осіб.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 вищезгаданого ЗУ домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1]. Крім цього, виділяються такі форми домашнього насильства: економічне, психологічне, сексуальне та фізичне. Якщо раніше домашнім насильством вважались інциденти у подружжі, то тепер розширюється коло осіб. До нього тепер відносять колишнього чоловіка/дружину, громадянські шлюби (спільне проживання без реєстрації). Розширене коло осіб, яких визнають кривдниками: прийомні батьки, особи, які спільно проживають чи проживали в одній родині, рідні брати, сестри, опікуни й інші родичі – дядько, тітка, племінниці, двоюрідні брати, сестри, двоюрідні дідусі та бабусі.

До кривдників застосовуються спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, перелічені в ст. 24 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», зокрема терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження

програми для кривдників [1]. Невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, тягне за собою настання адміністративної відповідальності за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме – накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб [2].

Відповідно до ЗУ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 р. КК України було доповнено ст. 126-1 – «домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, – карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років». Також Загальну частину КК України доповнено ст. 91-1 – обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство [3].

Слід зазначити, що введення такої норми в КК України може привести на практиці до багатьох проблем в її застосуванні. По-перше, ця норма може породити небажану конкуренцію зі ст. 173-2 насильство в сім'ї КУПАП, яка передбачає адміністративну відповідальність за насильство в сім'ї (а як відомо, за одне й те саме правопорушення має настати щось одне з двох: або кримінальна або адміністративна відповідальність). Адміністративна відповідальність настає за умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру, в результаті якого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілої. До таких дій відноситься: застосування насильства, що не призвело до тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які постраждалий має передбачене законом право і т. д. Тобто якщо насильство не спричи-

нило тілесних ушкоджень, то за такі дії притягнути можуть до адміністративної, а не кримінальної відповідальності.

У зв'язку з прийняттям закону про домашнє насильство може виникати плутанина з іншими злочинами, які передбачені КК України, зокрема: зі статтями 121, 122, 125 про тілесні ушкодження, 126 «Побої і мордування», 129 «Погроза вбивством», 195 «Погроза знищення майна» та іншими. [4]

Висновки. Таким чином, прийняття вищезгаданого Закону України потягнуло за собою внесення суттєвих змін до інших нормативно-правових актів та спровокувало виникнення багатьох запитань та суперечностей на практиці. Випадків притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства ще не зафіксовано, проте інші спеціальні заходи щодо запобігання та протидії активно здійснюються уповноваженими суб'єктами.

Джерела та література

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 35.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017. 2018. № 5. Ст. 34.
4. URL: <https://ursambo.com/ukr/dopomoga-v-kriminalnij-spravi/shho-novogo-vnis-zakon-pro-domashnye-nasylstvo.html>

Бондаренко П. І., Лукашук В. О. – студенти
II курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Щодо поняття «моральна шкода»

Постановка проблеми. У правових державах компенсація моральної шкоди доволі ефективно використовується для захисту особистих немайнових прав громадян вже досить давно. Питання про

відшкодування моральної шкоди на сьогодні є досить актуальним, оскільки це відносно новий в Україні правовий інститут, який потребує теоретичних досліджень і перевірки їх судовою практикою.

Мета дослідження – з'ясування сутності такого явища як «моральна шкода» та її неповторних індивідуальних рис.

Результати дослідження. Дійсний прогрес у незалежній державі Україна неможливий без належного забезпечення захисту моральних благ людини: життя, здоров'я, честі та інших благ, які належать громадянам від народження або в силу закону, які є невідчужуваними і непередаваними іншим чином. Крім цього, маючи права, але не маючи інструментів і можливості їх захисту вони стають декларативними.

Моральна шкода може бути більш суттєвою для особи, аніж матеріальна. Хоча й матеріальна шкода може спричиняти особі душевне страждання. Проте, якщо матеріальна шкода, зазвичай, може бути компенсована повною мірою, то еквівалента моральної шкоди та способів її повного відшкодування до цього часу не винайдено.

У тлумачному словнику В. І. Даля дається таке визначення шкоди: наслідки усілякого пошкодження, псування, збитків, майнового або немайнового характеру, усіляке порушення прав особистості або власності, законне чи незаконне [2].

У правовому розумінні шкодою є несприятливі зміни в охоронюваному законом блазі, яке може бути як майновим, так і немайновим. Моральній шкоді значної уваги приділив Пленум Верховного Суду України у своїй постанові від 31.03.1995 р. № 4 «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [3], де зазначено, що під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Очевидно, що законодавець застосовує слово «страждання» як основне у визначенні моральної шкоди.

У цьому контексті Л. В. Малюга зазначає, що явище, яке відображається терміном «моральна шкода», складається з декількох, принаймні двох елементів: соціально-морального та індивідуально-психічного. Сутність першого полягає у приниженні оцінки гідності індивіда як у його самооцінці, так і в уявленнях інших суб'єктів

(тобто у соціальній оцінці його престижу, авторитету, репутації). Причому йдеться не тільки про реальний факт такого приниження, а й про зазіхання, «замах» на останнє. На відміну від цього, друга складова феномена, що має дещо іншу природу, є явищем індивідуально-психічним. Йдеться про негативні психічні стани і (чи) процеси людини [4].

Із прийняттям 28 червня 1996 р. Конституції України інститут відшкодування моральної шкоди набув конституційних гарантій. Вперше в історії конституційного права України її громадянам згідно зі статтями 32, 56, 62, 152 Основного Закону, було надано право на відшкодування моральної шкоди. Відтоді розпочалися вдосконалення правового регулювання суб'єктивного права на відшкодування моральної шкоди [5].

Згідно з ч. 2 ст. 23 ЦК України моральна шкода полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Тобто у загальному вигляді моральна шкода може полягати, зокрема: у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні права власності (в тому числі інтелектуального), прав наданих споживачам, інших цивільних прав, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя.

Висновок. Згідно українського законодавства, під моральною шкодою розуміється заподіяння особі немайнової шкоди, яка виражається в душевних і фізичних стражданнях, викликаних неправомірними діями. Проте, закон чітко не визначає, які саме душевні і фізичні страждання повинні бути заподіяні потерпілій особі. У деяких випадках це може бути фізичний біль, зміна звичного способу життя (наприклад, настання інвалідності), настання глибокої депресії та інші негативні наслідки. В умовах інтеграції нашої держави до

європейської спільноти така законодавча невизначеність не сприяє позитивному процесу законотворення та породжує низку недоліків у правозастосовній сфері.

Так чи інакше, але, моральна шкода вирізняється індивідуальною неповторністю її виявів. Навіть больовий поріг у різних людей може бути настільки відмінним, що однакове порушення фізичної недоторканності викликає у одних тільки легке міттєве невдоволення, натомість у інших воно провокує істотні фізичні страждання. Попутно не слід забувати про те, що такі суто морально-психологічні характеристики самого потерпілого, як толерантність у взаєминах, лагідність і здатність вибачати або, навпаки, абсолютна нетерпимість до найменших похибок, допущених іншими, непримиренність до будь-яких поглядів, відмінних від власної точки зору, значною мірою впливають на інтенсивність і глибину дійсних душевних переживань потерпілої сторони, а в кінцевому підсумку – на зміст пред'явлених нею позовних вимог.

Джерела та література

1. Паліюк В. П. Правове врегулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право». Харків, 2000. 17 с.
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995 р. № 4 (Редакція від 27.02.2009 р.).
3. Малюга Л. В. Особисті немайнові права фізичних осіб в цивільному праві: теоретичні основи та проблеми правового забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 2004. С. 152.
4. Сиротенко С. Деякі особливості застосування норм про компенсацію моральної (немайнової) шкоди стосовно суб'єктів господарювання // Вісн. Нац. акад. правових наук України. 1999. Вип. 1. № 1 (16). С. 210–217.
5. Грищук О. В. Право людини на компенсацію моральної шкоди (загальнотеоретичні аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2002. С. 12.
6. Шминова М. Я. Компенсация вреда гражданам. Москва: Наука, 1979. С. 37.
7. Грищук О. В. Право людини на компенсацію моральної шкоди (загальнотеоретичні аспекти): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Львів, 2002. С. 13.
8. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40–44. Ст. 356.
9. Конституція України прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Боричевська О. А., Миронченко Я. А. –
студенти юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Правове регулювання дострокового дорослішання (емансипації)

Актуальність теми. Основним обов'язком правової держави є забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Загальне правило вказує на те, що повна цивільна дієздатність настає з досягненням особою вісімнадцятирічного віку. Поширеною є думка, що саме цей вік робить людину зрілою у всіх аспектах. Проте можливий випадок, коли особа, виходячи з певних обставин життя, вимушена раніше законного строку стати зрілою (наприклад, необхідність самостійного заробітку у зв'язку з відсутністю коштів для оплати навчання).

Інститут емансипації став новелою для українського цивільного законодавства, адже до 2003 р. таке поняття взагалі не згадувалось. На сьогоднішній день в нашій країні спостерігається стрімкий розвиток ІТ-технологій, більш ранній вступ дітей у самостійне життя, проте вимушене безробіття, призводить до того, що більшість підлітків бажають працевлаштуватись, щоб матеріально допомогти батькам та покращити свій фінансовий стан.

Мета статті – розгляд та аналіз основних норм, що регулюють питання емансипації, визначення загального поняття емансипації, аналіз процедури проведення емансипації та надання пропозицій щодо вдосконалення норм, що регулюють даний інститут.

Виклад основного матеріалу. Аналіз практики застосування норм щодо інституту емансипації свідчить про те, що на сьогоднішній день відсутнє належне врегулювання даних правовідносин, що призводить до слабого рівня розвитку і зменшує випадки використання. В період з 2011-го по 2018 р. за даними Єдиного реєстру судових рішень було прийнято лише 46 судових рішень про надання повної цивільної дієздатності за правилами ст. 35 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК), а що ж стосується статистичних даних органів опіки та піклування, то стосовно даного питання офіційні джерела інформації не містять.

Цивільне та сімейне законодавство передбачає, що до досягнення 18 років фізичні особи вважаються або неповнолітніми (у віці від 14

до 18 років) або малолітніми (до 14 років) [1]. Очевидно, що обсяг дієздатності у них різний (ст. 31 та ст. 32 ЦК України). Однозначно, головний критерій в даному випадку – вік. Проте, все ж є випадки, коли повна цивільна дієздатність надається особам, які не досягли повноліття.

Законодавством закріплено процедуру, яка дозволяє набути повної цивільної дієздатності раніше досягнення повноліття. Ст. 35 ЦК України зазначає підстави, коли може бути надана повна цивільна дієздатність:

- 1) фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором;
- 2) неповнолітній особі, яка записана матір'ю чи батьком дитини;
- 3) фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і бажає займатися підприємницькою діяльністю [1].

Виходячи з підстав набуття повної цивільної дієздатності неповнолітніми особами, можна зазначити, що емансипація осіб, які займаються трудовою чи бажають займатися підприємницькою діяльністю буде стимулювати до дострокового залучення до цивільного обігу, проте це твердження не буде стосуватися неповнолітніх осіб з підстав запису їх батьком чи матір'ю і не є метою народжування дітей неповнолітніми. Законодавство зазначає дану підставу для того, щоб повноцінно виконувати батьківські обов'язки та можливість забезпечувати права та свободи своїх дітей.

Як слушно зазначає З. В. Ромовська, «надання неповнолітнім повної цивільної дієздатності – це добре і погано, адже добре тому, що завдяки цьому усуваються перепони на шляху повної соціальної активності; погано тому, що неповнолітній стає самостійним суб'єктом ризику та відповідальності, втрачаючи можливість часткового перенесення їх на плечі батьків, піклувальника». У зв'язку з цим, на її думку, до надання повної цивільної дієздатності слід підходити виважено, обережно [4, с. 254].

Глава 3 розділу IV Цивільного процесуального кодексу України закріплює процедуру розгляду прав про надання повної цивільної дієздатності неповнолітній особі. Ст. 242 передбачає, що розглядається заява неповнолітньої особи, яка досягла шістнадцятирічного віку, про надання їй повної цивільної дієздатності у випадках, встановлених Цивільним кодексом України, за відсутності згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальника, яка подається до суду за місцем її

проживання. Зміст заяви (ст. 243 ЦПК України) повинні становити дані про те, що неповнолітня особа працює за трудовим договором або є матір'ю чи батьком дитини відповідно до актового запису цивільного стану [2].

Суд з урахуванням висновку органу опіки та піклування, думки батьків та доказів у справі повинен оцінити рівень зрілості неповнолітнього, риси його характеру, психічний стан, характеристику за місцем роботи, навчання, за місцем проживання, його негативні звички, якщо вони мають місце, майновий стан, раціональність витрачання коштів та розпорядження ними тощо [3].

Приймаючи рішення, суд повинен врахувати наступні чинники: 1) психічний критерій та 2) майновий стан неповнолітнього. Психічний критерій вказує на те, чи достатнім є психічний розвиток дитини для того, щоб самостійно брати участь у цивільному обороті, чи підліток може усвідомлювати значення своїх дій, керувати ними і нести відповідальність.

Майновий стан визначає чи може неповнолітній самостійно займатись підприємницькою діяльністю, адже у випадку порушення умов договору чи іншого правочину така особа самостійно буде відповідати за вчинені дії, як зазначено в ст. 1180 ЦК України [1].

Висновки. Достроковим дорослішанням або ж емансипацією є певний правовий стан неповнолітньої особи, згідно з яким остання отримує можливість для здійснення самостійно і за власною волею юридично значимі дії. Здійснивши аналіз підстав та порядку надання повної цивільної дієздатності неповнолітній особі за цивільним законодавством України можна виокремити наступні пропозиції щодо вдосконалення норм, що стосуються інституту емансипації:

Під час прийняття рішення про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності уповноважений орган повинен брати до уваги можливість такої особи поєднувати навчання з трудовою або підприємницькою діяльністю.

Проаналізувавши норми Цивільного кодексу і Цивільного процесуального кодексу ми помітили певну неузгодженість норм. Згідно із ст. 242 ЦПК України заява про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності може бути подана лише у випадках, передбачених ЦК України, особою, яка досягла 16-ти років. Поряд з цим, ст. 35 ЦК України передбачає, що повна цивільна дієздатність може бути надана і неповнолітній, яка досягла 14-річного віку, якщо вона

записана матір'ю чи батьком дитини. Таким чином, можна зробити висновок, що правове становище осіб від 14-ти до 16-років залишається не визначене.

Джерела та література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435 // Відом. Верхов. Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон від 18.03.2004 № 1618 // Відом. Верхов. Ради України. 2004. № 40–41. Ст. 492.
3. Цивільний процес України: акад. курс: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. С. Я. Фурси. Київ: Вид. Фурса С. Я.: КНТ, 2009. 848 с.
4. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: підручник. Київ: Атіка, 2005. 560 с.

Видра В.-А. В. – студентка IV курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Гусак А. П. – к. ю. н., доцент кафедри
кримінального права і процесу

СНУ імені Лесі Українки

Співвідношення предмету та меж доказування

Постановка проблеми. Основною кінцевою метою доказування є отримання знань, максимально наближених до об'єктивної реальності. Говорячи про доказування як процес логічного мислення не можна не згадати про такі поняття як «предмет доказування» та «межі доказування». Часто на практиці постає питання: чи досліджена та сукупність обставин, яка стосується конкретної кримінальної справи та чи достатньо зібрано доказів для вручення підозри або ж для направлення обвинувального акту в суд. Спробуємо розібратися.

Мета дослідження – аналіз чинного законодавства, визначення понять «предмет доказування» та «межі доказування», а також їх порівняння.

Результати дослідження. У кожному кримінальному провадженні існує певна сукупність обставин, які обов'язково потрібно встановити. Цю сукупність обставин у теорії кримінального процесу прийнято називати предметом доказування.

Предмет доказування – це коло закріплених у законі обставин, які повинні бути встановлені чи спростовані під час доказування у кожному кримінальному провадженні.

Особами, які здійснюють доказування, такими, що мають значення для кримінального провадження та повинні бути доказані, можуть бути визнані будь-які обставини, які, на їх думку, мають значення для перевірки та оцінки доказів. Але предмет доказування, який формулюється у законі, – це той мінімум обставин, які мають правове значення, встановлення яких є обов'язковою умовою для кваліфікації кримінального правопорушення, встановлення винуватості особи, постановлення законного та обґрунтованого рішення [2, с. 360].

Предмет доказування закріплений у ст. 91 КПК та має загальний характер, оскільки сформульований для всіх кримінальних проваджень, будь-якого кримінального правопорушення. Обставини, що зазначені у ст. 91 КПК, конкретизуються у законі стосовно проваджень про кримінальні правопорушення неповнолітніх (ст. 485 КПК), про застосування примусових заходів виховного та медичного характеру (статті 501, 505 КПК).

Поняття «меж доказування» не закріплене у законодавстві. Так, одні науковці до меж доказування відносять певних обсяг, сукупність доказів, зібрання яких забезпечить з'ясування всіх обставин предмета доказування [5, с. 69]. На думку інших, межі доказування – це не тільки певний обсяг доказів в кримінальному провадженні, а й слідчі версії, що перевіряються [3, с. 124]. Треті розуміють під межами доказування в кримінальному провадженні, крім обсягу доказів, ще й слідчі й судові дії, що необхідні для забезпечення повного, всебічного та об'єктивного дослідження всіх елементів предмета доказування у кримінальній справі.

М. М. Михеєнко, вважав, що межами доказування є такий обсяг доказового матеріалу (доказів та їх джерел), який забезпечить надійне, достовірне встановлення всіх обставин, що входять до предмета доказування, правильне вирішення справи та вжиття заходів для запобігання злочинам [4, с. 106].

Межі доказування – це оцінна категорія, яка визначається у кожному кримінальному провадженні та по кожному конкретному процесуальному рішенні, що приймається залежно від зібраних доказів та внутрішнього переконання особи, яка збирає докази.

Правильне встановлення меж доказування має важливе значення, адже дозволяє зосередити увагу на доказуванні тих обставин, які дійсно мають значення для вирішення кримінального провадження.

Висновки. Очевидно, що предмет доказування і межі доказування хоча певною мірою і є пов'язаними одне з одним, але мають різне значення. Поняття «предмета доказування» відображає, що має бути встановлено у кримінальному провадженні, а поняття «меж доказування» відображає обсяг та глибину дослідження всіх істотних обставин у провадженні.

Джерела та література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Благута Р. І., Сергієнко О. О., Устюгова О. Є. Кримінальний процес України: навч. посіб. Львів: Бібльос, 2010. 500 с.
3. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право: навч. посіб. Київ: Істина, 2005. 456 с.
4. Михеєнко М. М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве. Киев: Изд-во при Киев. ун-те изд. объединения «Вища школа», 1984. 134 с.
5. Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів. Львів: Вища шк., 1978. 112 с.

Герасимчук А. Ю. – студентка II курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Старчук О. В. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін

СНУ імені Лесі Українки

Правова природа усиновлення в Україні

Постановка проблеми. На сьогодні усиновлення в Україні є основною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування у сім'ю. А тому, актуальним є дослідження юридичної природи усиновлення та вироблення напрямів вдосконалення правового регулювання в означеній сфері.

Мета дослідження – визначення правової природи усиновлення; розробка пропозицій з метою удосконалення правового регулювання процедури усиновлення на її наслідків.

Результати дослідження. Конвенція ООН про права дитини визнала, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння [1].

Однією із форм влаштування дітей у сім'ю є усиновлення, правове регулювання якого здійснюється нормативно-правовими актами міжнародного та національного права.

Згідно Конституції України держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей (ч. 2 ст. 52) [2]. У ст. 207 Сімейного кодексу України (далі – СК України) усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого законом [3].

Якщо законодавством України чітко передбачено категорію осіб, що можуть бути усиновлені, то щодо усиновлювачів існують певні вимоги, критерії та обмеження. Ст. 211 СК України встановлює загальне правило, за яким усиновлювачем може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року і є старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років.

Усиновлювачем може бути не лише сім'я, але й одинока особа. Проте у тому випадку, коли на усиновлення однієї й тієї ж дитини буде претендувати і сім'я, і одинока особа, перевага надається саме сім'ї. У разі, якщо на усиновлення дитини претендує дві сім'ї – перевага надається родичам дитини або сім'ї, у якій ця дитина перебувала під опікою чи піклуванням.

Законодавство умовно розмежовує процес усиновлення на три етапи:

1. Досудовий етап. В його процесі особа, що виявила бажання усиновити дитину звертається з письмовою заявою до служби у справах дітей за місцем свого проживання та додає до заяви відповідний перелік документів. Служба у справах дітей протягом 10 робочих днів після отримання від громадян України заяви перевіряє документи на відповідність вимогам законодавства, складає акт обстеження їх житлово-побутових умов, розглядає питання про можливість заявників бути усиновлювачами, готує висновок й ставить заявників на облік як кандидатів в усиновлювачі. Після ознайомлення з інформацією про дітей, які можуть бути усиновлені, кандидатам в усиновлювачі, які виявили намір особисто познайомитись з дитиною, видається направлення до служби у справах дітей за місцем проживання дитини для знайомства з нею. Служба у справах дітей місцем прожи-

вання дитини протягом 10 робочих днів від дня надходження заяви кандидатів в усиновлювачі готує висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дітей. Для прийняття рішення про усиновлення кандидати в усиновлювачі звертаються із заявою про усиновлення до суду [5].

2. Судовий етап. Особа, яка має намір бути усиновлювачем подає заяву до суду із додатком до неї необхідних документів. Судом здійснюється перевірка намірів особи, яка бажає бути усиновлювачем; встановлює думку дитини та служби у справах дітей щодо кандидата, який бажає бути усиновлювачем. Після набрання законної сили рішення про усиновлення в актовий запис про народження дитини або повнолітньої особи, складений органами ДРАЦС, орган державної реєстрації актів цивільного стану вносить відповідні зміни і видає нове свідоцтво про народження з урахуванням цих змін.

3. Післясудовий етап. Нагляд за умовами проживання і виховання усиновлених дітей, які проживають на території України, здійснюється службами у справах дітей за місцем проживання усиновлювачів до досягнення дітьми вісімнадцяти років. Облік усиновлених дітей, які проживають за межами України, та нагляд за дотриманням їх прав здійснюють консульські установи та дипломатичні представництва України. У разі усиновлення одним з подружжя дитини другого з подружжя нагляд за умовами проживання і виховання усиновленої дитини не проводиться.

Висновки. Інститут усиновлення є пріоритетною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у сім'ю. Правове регулювання процедури усиновлення умовно поділяється на три етапи: досудовий, судовий, післясудовий, з метою з'ясування намірів усиновлювачів з урахуванням бажання дитини для влаштування її у сім'ю на правах доньки чи сина.

Джерела та література

1. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Міністерство соціальної політики України. Проект «Діти». <https://www.msp.gov.ua/content/usinovlennya.html>
5. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF>

Герасимчук А. Ю. – студентка II курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;

Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Захист авторського права в Україні

Постановка проблеми. На сьогодні, в Україні щодня постає питання про порядок захисту інтелектуальної власності на літературний, художній та інші твори – захист авторського права. В сучасному світі інтелектуальна, творча діяльність набуває все більшого значення майже в усіх сферах цивільно-правових відносин, пов'язаних із розвитком суспільства [1, с. 18]. А тому, питання врегулювання процесу захисту авторського права в Україні є актуальним.

Мета дослідження – вивчення основних аспектів врегулювання та реалізації захисту авторського права в Україні.

Результат дослідження. Стаття 418 Цивільного кодексу визначає, що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом [2]. У міжнародному праві поняття та об'єкти на які поширюється інтелектуальна власність вказані у ст. 2 Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, в національному законодавстві ЦК ст. 420 наводить перелік об'єктів, що включаються до інституту інтелектуальної власності: до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [2].

Проте згаданий перелік не є вичерпний, на що вказує норма Конвенції: *«интеллектуальная собственность» включает права, относящиеся к: защите против недобросовестной конкуренции, а также*

все другие права, относящиеся к интеллектуальной деятельности в производственной, научной, литературной и художественной областях [3].

Існування правових відносин, пов'язаних з інститутом авторського права передбачає створення належних умов для реалізації та належної охорони інтелектуальної власності не лише у цивільному праві, але й у адміністративному та кримінальному. Доведення порушення авторського права вимагає підтвердження, перш за все, наявності такого права. Авторське право можна підтверити свідоцтвом про реєстрацію авторського права на твір. П. 5 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає: суб'єкт авторського права для засвідчення авторства (авторського права) на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах [4]. Наступним етапом у захисті є доведення незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності та значних подібностей між творами. Найчастіше, доведення подібностей не вимагає зусиль, адже схожість між творами буває досить явною. Проте саме доведення незаконного використання викликає низку питань. Законодавець передбачає можливість використання твору як за згодою автора, так і випадки правомірного використання твору без згоди на це автора, тобто вільне використання об'єктів авторського і (або) суміжних прав без згоди суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і без виплати їм винагороди допускається лише у випадках, передбачених законом [5]. Відсутність дозволу на використання твору чи іншого матеріалу інтелектуальної власності може бути доведено не лише відсутністю письмової чи усної форми договору. У сучасному світі має місце доведення неправомірного використання інтелектуальної власності шляхом демонстрації відсутності належного серійного номеру, ліцензії на виготовлення чи відсутністю інших притаманних лише автору ознак та особливостей. Цивільним кодексом України передбачено строк чинності прав інтелектуальної власності: ст. 425 Строк чинності прав інтелектуальної власності 1. Особисті немайнові права інтелектуальної власності є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом. 2. Майнові права інтелектуальної власності є чинними протягом строків, встановлених цим Кодексом, іншим законом

чи договором. 3. Майнові права інтелектуальної власності можуть бути припинені достроково у випадках, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи договором; ст. 446 Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір спливає через сімдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом [2].

Слід зазначити, що правова охорона поширюється як на оприлюднені, так і на не оприлюднені, як на завершені, так і на не завершені твори, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо) [5].

Висновки. На сьогодні законодавець намагався врегулювати існуючі правовідносини в межах інституту інтелектуальної власності шляхом вдосконалення та оновлення наявної нормативно-правової бази.

Джерела та література

1. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посіб. Київ: К.І.С., 2007. 448 с. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1378882678IPR%20Manual%20UKR.pdf>
2. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>

Глуцук Т. Ю. – старший лаборант кафедри кримінального права і процесу
СНУ імені Лесі Українки

Особливості громадського контролю за діяльністю національної поліції України

Постановка проблеми. Розвиток України не може бути забезпечений без реформування правоохоронної системи, яке неможливо

здійснювати без врахування громадської думки. Адже саме громадська думка формує та відображає широкий спектр міркувань і поглядів на основні проблеми діяльності поліції. На нашу думку, суспільство повинно мати доступ до інформації, що стосується планування та результатів роботи Національної поліції України, з метою підвищення рівня довіри до останньої, а також задля запобігання вчиненню неправомірних дій поліцейськими та різноманітним зловживанням з їхнього боку.

Мета дослідження – здійснення аналізу норм, що стосуються законодавчого закріплення громадського контролю за діяльністю Національної поліції України.

Результати дослідження. Громадський контроль відіграє важливу роль у діяльності правоохоронних органів. Національна поліція найбільш тісно співпрацює з громадськістю, що надає унікальну можливість підвищити ефективність її роботи в нашій країні.

Основною формою громадського контролю є звіт про поліцейську діяльність. Відповідно до ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію» з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції [2, с. 54]. На нашу думку, такий звіт є надзвичайно важливим, тому що це дозволяє населенню оцінити рівень та якість, а також порівняти ефективність діяльності поліції як в цілому, так і окремо по регіонах.

Законом також передбачено можливість прийняття резолюції недовіри керівнику поліції органами місцевого самоврядування [2, с. 54], що є підставою для звільнення його із займаної посади. Однак аналіз ст. 87 Закону України «Про Національну поліцію» дає підстави стверджувати, що право керівника поліції на виступ на засіданні відповідної ради під час обговорення резолюції недовіри не передбачено. З огляду на це, слід погодитись з думкою С. Ф. Денисюка про внесення відповідних змін до Закону і надати право виступу керівнику поліції у відповідному засіданні [1, с. 134].

Стаття 88 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає засади взаємодії між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування як один із видів громадського контролю [2, с. 56]. Так, Національна поліція відповідно до своїх обов'язків здійснює моніторинг, тобто вивчає, аналізує та

узагальнює результати діяльності поліції для того, щоб виявляти основні проблеми певної територіальної громади, пропонувати шляхи їх вирішення, разом із представниками органів місцевого самоврядування виробляти спільну політику протидії правопорушенням. Тому на керівників поліції покладається обов'язок проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування не рідше одного разу на два місяці з метою налагодження ефективної співпраці.

Ще одним не менш важливим видом громадського контролю є спільні проекти з громадськістю. У ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань [2, с. 56]. Нині в Україні успішно впроваджуються деякі проекти: зокрема, «Сусідська варта», «Шкільний офіцер поліції» та інші. Методами реалізації цієї форми громадського контролю є проведення спільних семінарів, навчань, зборів, консультацій, участь поліцейських у роботі громадських приймалень та центрів правової допомоги тощо. Зазначені проекти можна розглядати у якості ефективного інструмента підвищення довіри населення до поліції, реальним кроком назустріч один одному.

Висновки. Отже, в Україні продовжується напрацювання нормативної бази, яка регулює діяльність поліції. Проте окремі положення, як показує практика, потребують змін та удосконалень. На нашу думку, саме громадський контроль є одним з ефективних способів підвищення якості роботи Національної поліції. Проте і громада, в свою чергу, повинна сприяти роботі правоохоронних органів, узявши на себе частину відповідальності за забезпечення публічної безпеки і порядку. Це надасть можливість підвищити рівень довіри населення до Національної поліції і полегшить поліцейським виконання покладених на них обов'язків.

Джерела та література

1. Денисюк С. Ф. Громадський контроль за діяльністю органів національної поліції України: сучасний стан та перспективи розвитку // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія: Юрид. науки. 2016. Т. 1. Вип. 3. С. 131–134.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. Офіц. текст. Київ: Алерта, 2016. 86 с.

Горжий М. С., Савчук А. І. – студенти
II курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Тварини як об'єкти цивільних правовідносин

Постановка проблеми. Тваринний світ є одним із найбільш вразливих об'єктів природи, тому що вплив на його стан може бути як безпосередній, тобто власне на тварин, так і опосередковано – через діяльність, пов'язану із середовищем його перебування. Тварини щоденно виступають об'єктом цивільних правовідносин, тому дане питання потребує детального дослідження та правового регулювання.

Мета дослідження – з'ясувати ознаки, характерні особливості, притаманні тваринам як об'єктам цивільних правовідносин, а також окремі аспекти правового їхнього правового регулювання як об'єкта права власності.

Результати дослідження. У ст. 180 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) поняття тварин закріплено як особливий вид об'єктів цивільних прав, на який поширюється правовий режим речі [1]. Таким чином законодавець закріпив, що тварина є об'єктом речового права, щодо якого можуть виникати право власності, користування та розпорядження [2, с. 70].

Специфікою цивільно-правового регулювання права власності на тварин, вважає О. М. Спектор, є відсильний характер норм, що дає можливість іншим законам встановлювати особливості регулювання такого об'єкта права власності, як тварини [2, с. 70]. Зокрема, законодавче визначення тварин міститься в Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження», в якому встановлено, що тваринами є біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові [3].

Саме дикі тварини віднесені законодавством до об'єктів тваринного світу, що поширює на цю категорію тварин норми Закону України «Про тваринний світ» і встановлює специфіку у регулюванні

порядку набуття та реалізації права власності на цю категорію тварин [2, с. 70; 4].

Професор Є. О. Харитонов виділяє такі головні властивості тварин як об'єктів цивільно-правових відносин:

- цей об'єкт є відновлювальним;
- правила поведження з тваринами встановлюються законом;
- законодавчо встановлено заборону жорстокого поведження з тваринами;
- права власників тварин можуть бути обмежені в інтересах охорони таких об'єктів;
- тварини, що занесені до Червоної книги України, можуть бути об'єктом цивільного обігу лише у випадках та у порядку, встановлених законом [6, с. 151].

Ми також погоджуємося із думкою О. М. Пузевича, який виділяє ознаки тварин, що притаманні виключно цьому об'єкту цивільних правовідносин. *По-перше*, тварини є живими істотами, що водночас є їхньою головною особливістю поруч із іншими об'єктами цивільних прав. *По-друге*, враховуючи, що тварини є живими істотами, вони здатні проявляти волю, що може реалізовуватися, зокрема, через почуття прив'язаності до людини. *По-третє*, ці об'єкти мають окрему, притаманну лише їм рису, ім'я тварини – кличку [5, с. 78].

Науковець О. М. Спектор, аналізуючи класифікацію речей у ЦК України, вказує, що тварина як особливий об'єкт речового права є річчю рухомою, неподільною, визначеною індивідуальними ознаками та неподільною [2, с. 71].

Враховуючи, що тварини є особливим речовим об'єктом, законодавством передбачені окремі вимоги до умов договорів, предметом яких є тварини. Зокрема у ст. 13 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поведження» законодавець закріпив чотири основні вимоги:

- продаж із попереднім виставленням пропонуванних тварин для показу покупцям допускається лише в разі дотримання вимог зазначеного Закону;
- продавець тварини зобов'язаний забезпечити покупця достовірною інформацією про вид, породу, стан здоров'я та інші якості тварини, а також про умови її утримання;
- дарування тварини допускається після попереднього погодження із майбутнім власником тощо [3].

Висновки. Відповідно до законодавства України тварини є особливим об'єктом речового права, на них поширюється право власності. Враховуючи, що тварини є специфічними живими істотами, мають низку притаманних виключно їм ознак, законодавством встановлено особливості у набутті, здійсненні та припиненні речових прав щодо тварин.

Джерела та література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 із змінами та доп. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Спектор О. М. Тварина як особливий об'єкт речових прав // Прикарпат. юрид. вісн. Івано-Франківськ, 2015. С. 70–76.
3. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 із змінами та доп. // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 27. Ст. 230.
4. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 із змінами та доп. // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 14. Ст. 97.
5. Пузевич А. Н. Понятие и признаки животных как объекта гражданского права // Юрид. наука. 2011. № 4. С. 77–78.
6. Харитонов С. О. Цивільне право України: підручник. Київ: Істина, 2007. 609 с.

Демидюк М. М. – студент II курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Культурні цінності як об'єкт цивільного права

Постановка проблеми. На сьогодні проблема правового регулювання цивільного обігу культурних цінностей є досить актуальною для позитивного права, теорії та правозастосовної практики. Пов'язано це з тим, що цивільне законодавство України, що регулює особливості цивільного обігу культурних цінностей, носить фрагментарний, безсистемний характер та містить цілу низку прогалин і колізій. У цивільному законодавстві України відсутня єдність у використанні дефініцій у сфері правового регулювання цивільного обігу культурних цінностей, не визначено чітко обмежень у цивільно-правовому обігу культурних цінностей, не встановлено вимог до суб'єктів цих відносин, відсутня єдина класифікація культурних цінностей. Крім того, важливою перешкодою для створення належного правового

регулювання цивільного обігу культурних цінностей є практично повна відсутність теоретичних досліджень у цій сфері [9, с. 2].

Мета завдання – з'ясувати теоретичні і практичні аспекти цивільно-правового обігу культурних цінностей.

Результати дослідження. Поняття «культурні цінності» є ширшим за поняття «культурна спадщина», родовим і відображає загальну тенденцію глобалізації в міжнародному співтоваристві. Ними охоплюються не тільки речі (матеріальні об'єкти), а й нематеріальні блага – результати творчої діяльності, поняття, образи, ідеї, виражені в цих витворах [7, с. 7–8].

Культурними цінностями є неживі речі, визначені індивідуальними ознаками, створені людиною чи піддані її цілеспрямованому впливу, здатні задовольняти матеріальні та духовні потреби учасників цивільних правовідносин та суспільства в цілому.

Окрім характеристики культурних цінностей як речей, можна виділити ще низку ознак, які індивідуалізують їх у системі об'єктів цивільних прав. Одними з таких ознак, безумовно, виступають їх унікальність та незамінність.

Уперше правовий критерій унікальності та незамінності культурних цінностей був закріплений у Конвенції ЮНЕСКО 1972 р. «Про охорону природної та культурної спадщини» [4].

Унікальність як ознака дозволяє відмежувати культурну цінність від інших предметів, речей, які рясніють в обороті. Неповторність культурної цінності свідчить про те, що як результат людської діяльності вона оригінальна, рідка та ексклюзивна.

Сама унікальність, як стверджує М. Александрова, має різну природу, зокрема, вона може: 1) мати природне походження (наприклад, окремі примірники дорогоцінного каміння); 2) бути опосередкована людською діяльністю (наприклад, відомий витвір мистецтва); 3) бути пов'язаною з певним специфічним людським фактором (наприклад, особисті речі відомої людини) [5, с. 36].

Незамінність як ознака культурної цінності означає, у свою чергу, неможливість відтворити абсолютно ідентичний зразок. У міжнародному праві для позначення таких предметів використовується термін *sui generis* (від латин. – своєрідний, єдиний у своєму роді) [6, с. 27].

Разом із тим унікальність та незамінність не можуть стати достатніми умовами для визнання об'єкта культурною цінністю. Іноді предмет може бути унікальним (малюнок дитини, кулінарна страва),

але таким, що не має відношення до культурних цінностей. Тому ці дві ознаки нерозривно пов'язані ще з однією.

Такою ознакою виступає суспільна значущість. Вона зумовлює наявність безпосереднього зв'язку між існуванням певної цінності та значенням її для певної сфери суспільного життя (історії, науки, мистецтва, релігії, літератури, археології та ін.). Іншими словами, мати певний сенс для такої сфери [7, с. 9].

У цивілістиці пропонується виділяти загальну та спеціальну суспільну значущість досліджуваних об'єктів. Під першою слід розуміти роль об'єкту у формуванні культурних потреб громадян, а другу необхідно визначати на підставі наукових досліджень [7, с. 9].

Характерною особливістю цієї ознаки культурної цінності є те, що вона може діставати свого прояву як одразу, так і внаслідок впливу певного часу. Ще однією правовою ознакою культурних цінностей є їх порівняно висока матеріальна вартість, яка потребується для оборотоздатності цих об'єктів, оскільки, поряд з їх естетичною значимістю, до уваги береться й їх матеріальна цінність. Попри деякі складнощі, які можуть виникати під час оцінки культурних цінностей, кожна з них має таку ознаку. Крім цього, грошова оцінка витворів мистецтва є важливим фактором організації їх охорони.

Разом із тим у сучасні часи культурні цінності стають привабливим об'єктом для інвестування, що додатково привертає до них увагу з боку науковців-цивілістів.

Нарешті, останньою ознакою, що уособлюють культурні цінності, є особливий режим правового регулювання. Вона передбачає особливе законодавче регулювання участі відповідних об'єктів у цивільному обороті, на відміну від інших типів речей, а також особливий режим їх охорони [7, с. 10].

Чинне законодавство, на жаль, не містить уніфікованої, єдиної термінології. У Цивільному кодексі України вживаються терміни «пам'ятки історії та культури», «національні культурні та історичні цінності».

В Основах законодавства України про культуру від 14 лютого 1992 р. вжито термін «культурні цінності». Саме йому слід було б віддати перевагу, оскільки він є не лише більш точним, а й закріплений у ст. 54 Конституції України, за якою держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність [10, с. 121].

Відповідно до ст. 14 Основ законодавства України про культуру, до культурних цінностей належать об'єкти матеріальної і духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення.

Унікальні цінності матеріальної та духовної культури, а також культурні цінності, що мають виняткове історичне значення для формування національної самосвідомості українського народу, визнаються об'єктами національного культурного надбання і заносяться до Державного реєстру національного культурного надбання [11, с. 223].

За Законом України від 21 вересня 1999 р. «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» культурні цінності – це об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України, а саме: оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, художні композиції та монтажні з будь-яких матеріалів, твори декоративно-прикладного і традиційного народного мистецтва; предмети, пов'язані з історичними подіями, розвитком суспільства та держави, історією науки і культури, а також такі, що стосуються життя та діяльності видатних діячів держави, політичних партій, громадських і релігійних організацій, науки, культури та мистецтва; предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок; складові частини та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва; старовинні книги та інші видання, що становлять історичну, художню, наукову та літературну цінність, окремо чи в колекції; манускрипти та інкунабули, стародруки, архівні документи, включаючи кіно-, фото- і фонодокументи, окремо чи в колекції; унікальні та рідкісні музичні інструменти; різноманітні види зброї, що має художню, історичну, етнографічну та наукову цінність; рідкісні поштові марки, інші філателістичні матеріали, окремо чи в колекції; рідкісні монети, ордени, медалі, печатки та інші предмети колекціонування; зоологічні колекції, що становлять наукову, культурно-освітню, навчально-виховну або естетичну цінність; рідкісні колекції та зразки флори і фауни, мінералогії, анатомії та палеонтології [1].

Правовий режим культурних цінностей України не залежить від громадянства особи, яка її створила. Вирішальне значення має факт їх створення, виявлення чи наявності на території України, а також факт законного ввезення на територію України.

Культурними цінностями України є ті, що:

- незаконно вивезені з України і перебувають за межами її території;
- евакуйовані з території України під час війн та збройних конфліктів і не повернуті назад;
- тимчасово вивезені з території України і не повернуті в Україну;
- переміщені на територію України внаслідок Другої світової війни як часткова компенсація за заподіяні окупантами збитки.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1992 р. затверджено Положення про Державний реєстр національного культурного надбання, у якому одним із завдань державної реєстрації названо необхідність формування національної самосвідомості українського народу і визначення його вкладу у всесвітню культурну спадщину [11, с. 224].

Правовий режим культурних цінностей передбачає низку особливостей стосовно їх утримання щодо специфіки в реалізації власником своїх правомочностей по володінню, користуванню та розпорядженню ними як об'єктами цивільних прав [8, с. 9].

Межі права власності на культурні цінності збігаються із загальними межами здійснення цивільних прав (ст. 13 ЦК України) та пов'язані з дотриманнями принципів розумності та добросовісності [2].

Особливості здійснення права власності на культурні цінності встановлюються законом (ч. 8 ст. 319 ЦК України) і стосуються певних обмежень при здійсненні права власності на них та спеціальних обов'язків у їх власників (охоронні зобов'язання, обмеження у користуванні, розпорядженні ними, вивезення за межі держави та ін.) [2].

Що стосується обов'язків власника культурних цінностей, то до них слід віднести, зокрема: а) використання пам'ятки відповідно до вимог, становлених органами охорони культурної спадщини; б) у спосіб, що потребує якнайменших змін і доповнень пам'ятки та забезпечує збереження її матеріальної автентичності, просторової композиції, а також елементів обладнання, упорядження, оздоби тощо; в) консервацію, реставрацію, реабілітацію, музеєфікацію, ремонт, пристосування пам'яток національного значення лише за наявності письмового дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини на підставі погодженої з ним науково-проектної документації.

Охорона прав на культурні цінності являє собою доволі складну систему засобів, яка складається з двох рівнів: міжнародного та на-

ціонального. Останній, водночас, включає декілька підрівнів: загальні засоби; цивільно-правові засоби; спеціальні засоби. Стверджується, що цивільно-правові засоби охорони прав на культурні цінності покликані не допустити їх порушення і поділяються на дві групи: перша стосується культурних цінностей, що виступають об'єктами права власності, друга – зобов'язальних правовідносин. Вагому роль при цьому виконують превентивні способи охорони, що мають на меті запобігти загибелі або псування культурних цінностей, а в деяких випадках – відшкодувати заподіяну ним шкоду: припинення безгосподарного поводження з культурними цінностями, визнання недійсними вчинених з ними правочинів, покладання обов'язку по відновленню цінностей в первинний стан, припинення діяльності, що створює загрозу існування нерухомої історико-культурної цінності або центрам зосередження культурних цінностей тощо [8, с. 10].

Висновки. Отже, поняття «культурні цінності» є ширшим за поняття «культурна спадщина», родовим і відображає загальну тенденцію глобалізації в міжнародному співтоваристві. Культурними цінностями є неживі речі, визначені індивідуальними ознаками, створені людиною чи піддані їй цілеспрямованому впливу, здатні задовольняти матеріальні та духовні потреби учасників цивільних правовідносин та суспільства в цілому. Ознаками культурних цінностей є їх унікальність, значимість для суспільства, особливий правовий режим, відсутність часового або вартісного критерію визнання певної речі культурною цінністю, а також те, що культурні цінності можуть перебувати у цивільному обігу чи бути виключеними з нього.

Джерела та література

1. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей. Закон України від 21.09.1999 № 1068-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/term/1068-14>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Редакція: 02.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Рекомендація про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_723
4. Рекомендація ЮНЕСКО об охроне движимых культурных ценностей от 28 ноября 1978 года. URL: http://livingheritage.by/1317_Norm_acts_RUS.pdf
5. Александров Е. Международно-правовая защита культурных ценностей и объектов. София: София Пресс, 2008. 143 с.
6. Богуславский М. М. Культурные ценности в международном обороте: правовые аспекты. Москва: Юрист, 2005. 427 с.

7. Дуденко Т. В. Поняття та ознаки культурних цінностей // Наук. вісн. публічного та приватного права. 2017. № 2. С. 7–11.
8. Дуденко Т. В. Цивільно-правова охорона прав на культурні цінності та їх оборотоздатність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2017. 20 с.
9. Зверховська В. Ф. Культурні цінності як об'єкти цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2015. 23 с.
10. Панова С. І. До питання про поняття культурних цінностей як об'єкту цивільних прав // Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 7. С. 120–123.
11. Ромовська З. Українське цивільне право: Загальна частина. Академічний курс: підручник. Київ: Атіка, 2005. 560 с.

Слова М. В., Сосинець Я. С. – студенти
II курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Особисті немайнові права

Актуальність теми особистих немайнових прав на сьогоднішній день визначається сукупністю соціальних, політичних умов, змін в нормативно-правових актах та теоретичних прогалин і проблем.

Особисті немайнові права є надзвичайно важливими як з наукового, так і з практичного боку.

Завдання норм цивільного права має полягати не тільки в регулюванні немайнових відносин, а й у охороні та захисті. Охорона особистих немайнових прав послужила підґрунтям для створення Книги 2 ЦК України, що вказує на важливість цього інституту.

Книги 2 ЦК достатньо для врегулювання масиву особистих немайнових прав, хоча багато її норм потребує глибокого аналізу та вдосконалення. Звісно, її положення можна розкривати та деталізувати в законах та підзаконних нормативно-правових актах, але це не є підставою для створення окремої галузі права [1].

Результати дослідження. Стадія зародження особистих немайнових прав у цивільному праві України розпочалась ще з радянських часів.

У ст. 7 Основ Цивільного законодавства Союзу РСР та союзних республік 1961 р. вперше проголошено цивільно-правовий захист

честі і гідності. Вони і започаткували правове регулювання особистих немайнових відносин. У 1963 р. в Українській РСР прийнято Цивільний кодекс, який теж у ст. 7 закріплював захист честі і гідності, у ст. 475 – особисті немайнові права авторів. З 1 січня 1964 р. в Україні фактично розпочалась стадія становлення особистих немайнових прав, оскільки даний Кодекс набрав чинності.

Згідно з ч. 1 ст. 1 ЦК України цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові (цивільні відносини) засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

У цивільному праві 99 % взаємовідносин – це майнові відносин, проте саме той 1 % відносин став предметом дослідження нашої наукової статті.

З питань галузевої приналежності особистих немайнових прав можна знайти більше розходжень, аніж спільних поглядів. На початку 60-х років було визначено три основні концепції, що умовно можуть бути названі радикальною, негативною та позитивною [4].

Деякі дослідники вважають, що особисті немайнові права є підставою для створення нової галузі права, оскільки мають мало спільного з цивільним правом. Причиною віднесення особистих немайнових відносин до предмету цивільного права є їх спорідненість з майновими відносинами. Майнові й особисті немайнові відносини володіють низкою спільних ознак:

– спорідненість метода регулювання; між суб'єктами майнових та особистих немайнових відносин відсутні ознаки підпорядкування і субординації;

– диспозитивність та ініціативність;

– побудова законодавства на єдиних загальних засадах;

– однакові способи захисту;

– позовний порядок захисту прав [1].

Такі відносини мають єдиний генний код – рівність учасників, їхня свобода [5].

Особисте немайнове право було і залишається предметом жвавих дискусій політологів, філософів та юристів щодо галузевої приналежності, класифікації, змісту конкретних прав.

В науковій доктрині існує безліч думок щодо тлумачення даного поняття, проте на нашу думку найбільш влучною є дефініція Р. О. Стефанчук, яка зазначає, що особисте немайнове право фізичних осіб

слід розуміти як суб'єктивне цивільне право, яке за своїм змістом є тісно та нерозривно пов'язане з особою носієм, не має економічної природи походження та економічного змісту, а також спрямоване на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних, соціальних чи інших нематеріальних потреб (інтересу) і об'єктом якого є особисте немайнове благо, а у визначених законом випадках й інше нематеріальне благо [2].

Тому, термін «особисте немайнове право» відноситься до індивіда, так як воно є особистим, а не колективним і воно означає право на життя, здоров'я, особисту недоторканість, ім'я, таємницю особистого життя тощо. Воно носить нерозривний зв'язок з особою носієм і належить усім фізичним особам незалежно від віку, дієздатності та інших обставин.

Проте, можна погодитись з тим, що деякі суспільні відносини не можна врегулювати правом, тому не будь-яка поведінка людини може підлягати зовнішньому контролю. До такого роду відносин належать відносини кохання, приятельства, дружби. Предметом цивільно-правового регулювання є лише невелика частина суспільних відносин, що стосується духовних цінностей [1].

Крім того, ведуться дискусії на тему особистого немайнового права юридичних осіб, зокрема Є. О. Суханов, будучи одним з найбільш активних прихильників заперечення особистих немайнових прав організації, у категоричній формі стверджує, що оскільки цей суб'єкт є персоніфікованим майном, то у нього немає і не може бути ніяких особистих немайнових прав [3].

На нашу думку, дані заперечення не відповідають нинішнім цивілістичним засадам оскільки український законодавець сам визначив можливість мати права на недоторканність ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію, на найменування тощо. Крім того, цей факт визнано й судовою практикою. Причому не тільки в Україні, але й інших країнах.

Висновки. Отже, людина повинна бути єдиною абсолютною цінністю, відносно якої визначаються всі інші цінності. У будь-якому суспільстві права людини є важливим інститутом за допомогою якого регулюється правовий статус особи, визначаються способи та засоби впливу на неї, межі втручання в особисту сферу, встановлюються юридичні гарантії реалізації та захисту прав та свобод. Основні права і свободи людини належать їй від народження і є невід'ємними, тому їх забезпечення – одна із найважливіших функцій держави [6].

Джерела та література

1. Давидова Н. О. Особисті немайнові права: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2008. 160 с.
2. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / відп. ред. Я. М. Шевченко. Хмельницький: Вид-во Хмельн. ун-ту упр-ня та права, 2007. С. 131.
3. Российское гражданское право: учебник: в 2 т. Т. I: Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права / отв. ред. Е. А. Суханов. Москва: Статут, 2010. С. 176, 887.
4. Малеина М. Н. Личные неимущественные права граждан (понятие, осуществление, защита). Москва: Пресс, 2001. С. 23.
5. Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. проф. А. Довгерта. Київ: Укр. центр правничих студій, 2000. С. 94.
6. Кузнєцова Н. С. Громадянське суспільство та особисті немайнові права // Юрид. журн. «Право України». 2015.

Слова М. В., Сосинець Я. С. – студенти
І курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Усиновлення дітей іноземними громадянами

Постановка проблеми. Створення умов для реалізації права дитини на виховання в сім'ї є однією з основних засад державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт. Серед форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в сім'ю є міжнародне усиновлення, вироблення концептуальних підходів до якого є предметом дослідження.

Мета дослідження – визначення правової природи усиновлення дітей іноземними громадянами; розробка пропозицій щодо удосконалення правового регулювання процедури міжнародного усиновлення на його наслідків.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 207 Сімейного кодексу України (далі – СК України) усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, а саме, усиновлення громадянином України дитини, яка є громадянином України, але проживає за

межами України, здійснюється в консульській установі або дипломатичному представництві України [1].

Проте, усиновлення іноземними громадянами має свої складнощі, оскільки для регулювання таких правовідносин застосовується не лише національне законодавство, а й міжнародні і міждержавні нормативно-правові акти, які мають свої особливості.

Ми погоджуємося з думкою Ю. В. Деркаченко, що міжнародне усиновлення є суспільно значущим, оскільки інтереси дітей-сиріт, та дітей, позбавлених батьківського піклування може захистити лише держава. Саме тому процедура усиновлення, обтяжена іноземним елементом, здійснюється лише в судовому порядку [2, с. 97].

Відповідно до ст. 283 СК України дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, і досягла п'яти років [1].

Переважне право на усиновлення дитини – громадянина України мають іноземці, які є: 1) родичами дитини; 2) громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги; 3) на усиновлення дитини іноземцем потрібна згода центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей; 4) усиновлення іноземцями провадиться за умови забезпечення дитині прав в обсязі не меншому, ніж це встановлено законами України; 5) за усиновленою дитиною зберігається громадянство України до досягнення нею вісімнадцяти років [1].

Міжнародне усиновлення дітей в Україні, вказує Л. Ананко розглядається як альтернативне у випадку, якщо не існує можливості передати їх на усиновлення родичам або іншим громадянам України [3, с. 258].

Також, Україна сприяє удосконаленню інституту усиновлення дітей іноземними громадянами, встановивши обов'язковий юридичний порядок його проведення, яким забороняється посередницька, комерційна діяльність стосовно усиновлення; відповідні вимоги щодо нагляду за станом виховання та утримання дітей, які усиновлені іноземними громадянами і емігрували за кордон.

Впродовж трьох років після усиновлення щорічно, а потім – через кожні три роки іноземні громадяни, які усиновили дитину надсилають звіт до МЗС України [3, с. 258].

На жаль, на сьогоднішній день існують проблеми та ризики усиновлення: по-перше, вони можуть стати об'єктом примусової праці, жебракування та насильства; по-друге, існують факти продажу немовлят на органи; по-третє, є випадки жорстокого поводження батьків з дітьми.

Ми погоджуємось із І. О. Пряміциною, що з огляду на всі вищезгадані проблеми та на значущість самого інституту усиновлення вбачається за необхідне:

- розмежувати повноваження органів державної влади у сфері усиновлення іноземцями дітей-громадян України та їх посадових осіб;
- встановити відповідальність за порушення нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини усиновлення;
- встановити громадський контроль за дотриманням прав та інтересів дітей-громадян України при міжнародному усиновленні;
- легалізувати діяльність громадських агентств у сфері усиновлення з іноземним елементом [4, с. 195].

Висновки. Кожна дитина має право на виховання в сімейному оточенні і Україна повинна сприяти зміцненню сімей, аби число дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування стало дедалі меншим.

Захист прав таких дітей повинен стати одним із пріоритетних завдань держави, має бути контроль за умовами проживання усиновлених дітей за кордоном, станом їхнього розвитку, а у разі виникнення проблем – відповідний захист та допомога.

Джерела та література

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
2. Деркаченко Ю. Правова забезпеченість і соціальна обумовленість міжнародного усиновлення // Юрид. Україна. 2006. № 4. С. 112.
3. Ананко Л. Усиновлення дітей в Україні іноземними громадянами: проблеми, ризики // Гуманітарні та соціальні науки: матеріали II Міжнар. конф. молод. науковців (25–27 листоп. 2010 р., м. Львів) / відп. за вип.: О. Л. Березко. Львів. 2010. С. 325.
4. Пряміцина І. О. Усиновлення іноземцями дітей – громадян України // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: зб. тез наук. доп. X Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (21–22 берез. 2014 р.) / уклад. К. В. Антонюк, І. О. Дейнега, Л. І. Кекіс. Луцьк, 2014. С. 286.

Ілинич Ю. О. – студентка IV курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;

Гусак А. П. – к. ю. н., доцент кафедри
кримінального права та процесу
СНУ імені Лесі Українки

Поняття та особливості злочинності неповнолітніх

Постановка проблеми. Однією з найбільш актуальних соціально-правових проблем нашого суспільства завжди була і залишається злочинність неповнолітніх. Це пов'язано, передусім, з тим, що саме неповнолітні у недалекому майбутньому будуть формувати і представляти образ держави. Кримінальні ж навички, набуті особами у неповнолітньому віці, нерідко супроводжують їх протягом тривалого часу, якщо не всього життя. Не випадково численні дослідження показують, що значна частка злочинців-рецидивістів свою першу судимість отримали саме в неповнолітньому віці [1].

Мета статті – дослідження злочинності неповнолітніх як суспільної проблеми, встановлення й пояснення її новітніх тенденцій.

Результати дослідження. У юридичній літературі поняття злочинності неповнолітніх, зазвичай, пов'язують з віком суб'єкта злочину. Так, злочинність неповнолітніх розглядається як негативне явище, що проявляється у сукупності злочинів, вчинених особами у віці від 14 до 18 років. Вік є тією біологічною ознакою, що визначає соціально-психологічні особливості етіології злочинності неповнолітніх та специфіку засобів запобігання їм.

Необхідно відрізнити поняття злочинності неповнолітніх від суспільно небезпечних вчинків дітей у віці до 14 років, а також від інших близьких понять, що мають в основі не юридичне, а переважно соціологічне, психологічне, педагогічне та медичне підґрунтя: дитяча, підліткова, юнацька, молодіжна злочинність. Останні вказують на групи злочинів, що вчинюються дітьми у різні періоди соціалізації або вчинені безпосередньо після досягнення повноліття, не пов'язуючи ці періоди з юридичними статусами дитини, передбаченими Сімейним кодексом. Законодавство взагалі не визначає понять підліток, юнак тощо. В такому контексті у кримінології розглядаються окремі періоди соціалізації особи неповнолітнього злочинця під ку-

том зору профілактичного інтересу з урахуванням стану особистості у цей період життя, особливостей мотивації антисоціальної поведінки та деяких інших важливих кримінологічних характеристик, включаючи єдиний комплекс детермінуючих, як правопорушення, так і злочини, факторів. Ці поняття близькі за змістом до поняття злочинності неповнолітніх, але повинні використовуватись лише в певному завчасно обумовленому сенсі і контексті. Вони розмежовуються з урахування того, що підліток – це дитина у віці з 12 до 16 років. Поняття «юнак» може застосовуватися до осіб, вік яких від 16 років і дещо перевищує 18 років, а поняття «дитина» має узагальнююче значення для визначення злочинної поведінки осіб у віці неповноліття [3].

Звертаючись до розгляду злочинності неповнолітніх необхідно виходити з того, що вона є частиною злочинності в цілому, розвивається під впливом тих же факторів, має з нею інші спільні риси. Проте злочини неповнолітніх мають певні особливості, однією з яких є її залежність від злочинності дорослих, в основі якої лежить психологічний механізм наслідування.

Порівняно з дорослою злочинністю, для злочинності неповнолітніх характерна підвищена латентність, оскільки багато злочинів, які вчиняються неповнолітніми, дорослими сприймаються як пустощі через недостатню соціальну зрілість (наприклад, крадіжки у сім'ї, сусідів, навчальних закладах, хуліганські бійки, відібрання грошей та речей у молодших). Через те, що цьому не надається належного значення або через небажання «виносити сміття з хати», про такі дії, як правило, дорослі не повідомляють органи внутрішніх справ [2, с. 169].

Крім того, злочинність неповнолітніх характеризується нерівномірністю динаміки по різних часовим показникам (часу доби, днів тижня, сезонах року), що пояснюється не тільки низкою об'єктивних факторів, але й віковими психологічними особливостями підлітків. Частіше всього неповнолітні вчинюють злочини у вільний від навчання час в навчальні дні (з 15.00 до 24.00). За даними дослідників «пік» злочинних проявів припадає на 20.00–21.00 годину [4, с. 41].

Також злочинність неповнолітніх має здебільшого груповий характер. Це пов'язано з їх психофізіологічними і соціально-груповими особливостями. Підліток, особливо соціально неблагополучний, завжди тягнеться до сили, а об'єднання в групи набагато її збільшує. Злочинні групи неповнолітніх відрізняються високою кримінальною активністю й мобільністю. Вони здатні в найкоротші терміни зміню-

вати спрямованість і характер злочинної діяльності, час і місце злочинних посягань [4, с. 46].

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що загалом до особливостей характеристики злочинності неповнолітніх, передусім, слід зарахувати підвищену латентність, більшу питому вагу злочинів, учинених групою осіб, у стані сп'яніння, залежність рівня злочинності від сезонних коливань, типовість та усіченість структури цього виду злочинності тощо. Наявність особливостей характеристики злочинності неповнолітніх, передусім, визначається віковими особливостями та соціальною несформованістю особистості, яка учиняє відповідні злочини. Знання особливостей кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх сприяє розробленню диференційованих заходів запобігання правопорушенням цієї категорії осіб.

Джерела та література

1. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх // Юрид. вісн. Повітряне і космічне право. 2014. № 2. С. 142–147.
2. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінологія: курс лекцій. Київ: МАУП.
3. Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. / А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, Я. В. Кузьмічов та ін. Київ: Центр учб. л-ри, 2011. 280 с.
4. Пирожков В. Ф. Кримінальна психологія. Москва: Ось-89, 2007. 704 с.
5. Злочини неповнолітніх: про що говорить статистика? URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/117843-zlochini-nepovnolitnikh-pro-scho-govorit-statistika>

Каламарчук А. О. – студентка II курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Старчук О. В. – к. ю. н., доцент кафедри

цивільно-правових дисциплін

СНУ імені Лесі Українки

Щодо процедури стягнення аліментів в Україні та Польщі: порівняльно-правові аспекти

Постановка проблеми. Аліменти – це обов'язок утримання у визначених законом випадках одним членом сім'ї інших, які потребують цього, що проводяться або за згодою, або в судовому порядку.

Процедура стягнення аліментів потребує аналізу його правового регулювання, що є актуальним в умовах сьогодення.

Мета дослідження – визначення правової природи процедури стягнення аліментів в Україні та Польщі; розробка пропозицій з метою удосконалення правового регулювання процедури стягнення аліментів шляхом запозичення позитивного досвіду Польщі.

Результати дослідження. Згідно зі ст. 181 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [1] за рішенням суду аліменти на утримання дитини присуджуються в частці від доходу її матері, батька й (або) у твердій грошовій сумі, яка визначається судом.

Найефективнішим є стягнення коштів із боржника, який офіційно працевлаштований на підприємстві, в установі, організації, у фізичної особи, фізичної особи-підприємця або офіційно отримує інші види доходів.

Ч. 4 ст. 70 Закону України «Про виконавче провадження» [2] передбачено, що загальний розмір усіх відрахувань під час кожної виплати заробітної плати не може перевищувати п'ятдесят відсотків заробітної плати, що має бути виплачена працівнику, у тому числі в разі відрахування за кількома виконавчими документами.

Дуже часто буває, що особи намагаються ухилитись від виконання своїх аліментних зобов'язань виїздом за кордон. Тому, положеннями ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» надано право державному виконавцю у разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження у праві виїзду боржника за межі України до виконання зобов'язань за рішенням.

Відповідно до ч. 2, 3 ст. 197 СК України за позовом платника аліментів суд може повністю або частково звільнити його від сплати заборгованості за аліментами, якщо вона виникла у зв'язку з його тяжкою хворобою або іншою обставиною, що має істотне значення внаслідок непред'явлення без поважної причини виконавчого листа до виконання особою, на користь якої присуджено аліменти.

В Польщі засади та умови надання матеріальної допомоги особам, що мають право на отримання аліментів, визначаються Законом «Про допомогу особам, що мають право на аліменти» (далі – Закон) [3].

Відповідно п. 11 ст. 2 вищезазначеного Закону отримувати матеріальну допомогу від аліментного Фонду може дитина, якій за рішенням суду були призначені аліменти від одного із батьків, якщо

виконання такого рішення є неефективним. Умовою для отримання матеріальної допомоги з аліментного Фонду є фінансовий стан родини, з якою проживає особа, якій присуджені аліменти – середній місячний дохід на кожну особу в родині в попередньому році має бути меншим, ніж 725 злотих.

Отож, для отримання матеріальної допомоги особа, яка має право на таку допомогу повинна звернутися із заявою до районної або міської адміністрації із заявою, до якої додається: засвідчення, видане керівником відповідного бюджетного відділу або заяву про дохід, що підлягає оподаткуванню податком для фізичних осіб кожного члена родини; засвідчення або заяву, якою підтверджується розмір інших доходів; інші засвідчення або заяви, а також докази, що підтверджують право на отримання фінансової допомоги; засвідчення або заява про розмір відрахувань на медичне страхування.

Відповідними відділами районних та міських адміністрацій інформація, надана заявником перевіряється і вноситься до центрального реєстру, після цього розпочинається процедура призначення аліментів з аліментного Фонду.

Фінансова допомога призначається на окремі періоди від 1 жовтня до 30 вересня наступного календарного року. Розмір матеріальної допомоги призначаються у відповідності до місячного розміру встановлених аліментів, але не більше, ніж 500 злотих на одну дитину.

Також, Законом передбачена можливість звернення до мера або президента районної/міської адміністрації у випадку невиконання боржником своїх обов'язків із сплати аліментів. Зацікавлена особа може подати заяву до відповідних компетентних осіб для того, щоб останні забезпечили вжиття заходів до боржника, до якої додається засвідчення органу, що здійснює виконавче провадження про безуспішність такого провадження. Вся ця інформація передається судовому приставу і, залежно від причин невиконання боржником своїх обов'язків по сплаті аліментів, до нього можуть бути застосовані різні заходи примусу (ст. 5 Закону) [3].

Висновки. Для України та Польщі інститут стягнення аліментів характерним є те, що утримання матеріальної допомоги призначаються за рішенням суду, але в Україні процедуру стягування аліментів здійснює державна виконавча служба, а в Польщі – аліментний Фонд.

Джерела та література

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

2. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. // Відом. Верх. Ради України. 2016. № 30. Ст. 542.
3. Про допомогу особам, що мають право на аліменти: Закон Польщі від 7 вересня 2007 р. URL: <https://helsinki.org.ua/questions/poryadok-styahnennya-alimentiv-z-hromadyanyna-polschi/>

Каламарчук А. О. – студентка II курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Цивільно-правові способи захисту особистого немайнового права

Постановка проблеми. Способи захисту особистого немайнового права – правові прийоми, що передбачені договором, законом або звичаєм ділового обороту, завдяки яким заінтересована особа, право якої порушено, не визнано чи оспорено, має змогу припинити його порушення, здійснити його відновлення і в такий спосіб реалізувати надане їй суб'єктивне цивільне право на захист.

Мет дослідження – аналіз цивільно-правових способів захисту особистого немайнового права.

Результат дослідження. Способи захисту особистих немайнових прав можна поділити на юрисдикційні і неюрисдикційні. Однак існують і інші класифікації. В залежності від органу що здійснює захист чи порядку захисту виділяємо судову, адміністративну, нотаріальну, самозахисну та громадську форми захисту [5, с. 237]. Також існує поділ на судову та позасудову форми захисту.

Способи захисту доречно поділяти на загальні та спеціальні. Загальні способи захисту сформульовані в ст. 16 ЦК України. Значення цієї норми права виявляється не лише в практичній площині, а й в теоретичній, оскільки однією зі спільних ознак для всіх цивільних прав (майнових й особистих немайнових) та інтересів є способи їх захисту. Щодо спеціальних способів захисту, то вони встановлюються законодавцем лише у точно визначеній сфері суспільних правовідносин [6, с. 157–158].

Відповідно до ст. 16 Цивільного кодексу України [1] до загальних способів відносять:

- визнання права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дій, що порушують право особи;
- відновлення становища, що існувало до порушення права;
- відшкодування матеріальної і моральної шкоди;
- визнання незаконним рішення органу влади або органу місцевого самоврядування.

Щодо спеціальних способів захисту, то вони встановлюються законодавцем лише у точно визначеній сфері суспільних правовідносин, і до них можемо віднести:

- поновлення порушеного особистого немайнового права;
- спростування неправдивої інформації та суміжні способи захисту;
- заборону поширення інформації, якою порушено особисті немайнові права [4].

Н. В. Коробцова наявні способи захисту звела в три групи, розділивши їх на:

- способи захисту, що мають цілі припинити порушення або зняти загрозу порушення особистого права, його невизнання (визнання права, припинення дій, що порушують право тощо);
- способи захисту, що мають на меті поновити порушене особисте право (відновлення становища, яке існувало до порушення, спростування тощо);
- способи захисту, що мають цілі відшкодувати наслідки, пов'язані з порушенням або небезпекою порушення особистого права (відшкодування збитків, компенсація моральної шкоди тощо) [3].

У випадку порушення права на життя, або ж створення загрози життю та здоров'ю людини, найефективнішим і швидким є здійснення дій, які направлені на припинення дій, що загрожують життю людини – застосування правил необхідної оборони або крайньої необхідності. Такі дії здійснюються під час реалізації права на самозахист. Дане право стосується як самої особи, так і захисту іншої особи.

Щодо розповсюдження недостовірної інформації щодо особи або членів його сім'ї, то доречними будуть спростування такої інформації

і відшкодування моральної шкоди. Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування інформації (ст. 277 ЦК України) [1].

Відмінності цих способів, як зазначено в Постанові Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1 Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи полягають: а) при спростуванні поширена інформація визнається недостовірною, а при реалізації права на відповідь – особа має право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної інформації та обставин порушення особистого немайнового права без визнання її недостовірною; б) спростовує недостовірну інформацію особа, яка її поширила, а відповідь дає особа, стосовно якої поширено інформацію [2].

Перелік способів захисту не є вичерпним. Це підтверджують положення Цивільного кодексу – захист особистого немайнового права може здійснюватися також іншим способом відповідно до змісту цього права, способу його порушення та наслідків, що їх спричинило це порушення [1].

Висновки. Як бачимо, забезпечення охорони особистого немайнового права проявляє правомірну реакцію суб'єктів цивільних правовідносин на неправомірну поведінку правопорушника. Та або інша особа, носій особистого немайнового права, незалежно здійснює його, на власний розсуд, визначає форму і спосіб захисту порушеного права. Ефективність захисту полягає в урахуванні природи права, яке захищається. Дослідження сучасного цивільного права дає підстави стверджувати, що в умовах швидкого розвитку суспільних відносин, зміни суспільних інститутів з'явилася необхідність в удосконаленні законодавства в сфері захисту особистих немайнових прав, які убезпечують природжене існування фізичної особи, зокрема життя і здоров'я.

Джерела та література

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

3. Коробцова Н. В. Цивільно-правові способи захисту особистих прав. URL: file:///C:/Users/Admin777/Documents/коробцова.pfd
4. Стефанчук Р. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / відп. ред. Я. Шевченко. Київ: КНТ, 2005. 626 с.
5. Харитонов Е. О., Старцев А. В, Харитонова Е. И. Гражданское право Украины: учебник. Изд. 3-е, перераб. и доп. Харьков: ООО «Одиссей», 2003. 920 с.
6. Давидова Н. О. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її природне існування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2005. 214 с.

Карпюк Л. В., Курцеба Н. І. – студенти
ІІ курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Щодо правового статусу патронатного вихователя

Постановка проблеми. Патронатна сім'я в сімейному законодавстві України відносно нове явище, яке передбачає тимчасове влаштування дитини в сім'ю. Патронат над дитиною – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. Метою цієї форми влаштування визначають забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом із батьками або іншими її законними представниками.

Звідси й випливають основні завдання інституту патронату: догляд, виховання й реабілітація дитини. Законодавець встановив ряд вимог до кандидатів у патронатні вихователі, розуміючи важливість поставлених завдань та покладену відповідальність. Виходячи із попередніх слів, можна зазначити, що актуальність обраної теми є очевидною.

Мета дослідження – з'ясування поняття «патронатного вихователя», дослідження критеріїв для відбору кандидатів, вивчення порядку призначення патронатного вихователя, визначення обов'язків патронатних вихователів.

Результати дослідження. Згідно ст. 252 Сімейного кодексу України (далі – СК України) передбачено, що патронатний вихователь – це особа, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй сім'ї [1]. Патронатним вихователем може бути повнолітній громадянин України, який має досвід виховання дитини й відповідні житлові умови для надання послуг з догляду, виховання й реабілітації дитини в своєму домі.

Орган, який займається пошуком кандидатів виступає соціальний заклад (це може бути міський, районний, районний у місті центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціальної підтримки дітей та сімей). Також соціальний заклад здійснює заходи щодо первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі, сприяння в проходженні спеціального навчання кандидатами в патронатні вихователі, обстеження умов проживання сімей кандидатів у патронатні вихователі, оцінки потреб дитини та її сім'ї, надання соціальних послуг сім'ї дитини, підготовку рекомендацій про доцільність або недоцільність повернення дитини в свою родину за результатами роботи із сім'єю [2].

Кандидат, який пройшов первинний відбір для формування компетентності щодо виховання дітей повинен пройти навчання за програмою, затвердженою Мінсоцполітики. Зміст програми базується на наукових положеннях: теорії прив'язаності (Дж. Боулбі, В. Фалберг), що наголошує на важливості сімейного середовища для зростання і розвитку дитини та пояснює негативний вплив інтернатного виховання; теорії відновлення (Б. Даніель, С. Вассел, Р. Джилліган, Е. Гротберг), яка акцентує увагу на здатності дитини до відновлення внутрішніх ресурсів після кризи, стресу в умовах підтримки найближчого оточення та сприятливих обставин середовища; теорії кризового втручання (Г. Педрад, Л. Селбі, Дж. Куайнленд), що спрямовує професійне соціально-педагогічне втручання на зняття симптомів кризи, забезпечення усвідомлення людиною стресогенних подій, виявлення внутрішніх ресурсів дитини та членів її сім'ї, передбачає застосування різних форм зовнішньої допомоги для подолання кризи; вікової періодизації розвитку особистості (Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, В. В. Давидов, А. В. Петровський, Е. Еріксон), яка дає можливість враховувати в організації та наданні послуги патронату над дитиною вікові особливості розвитку людини на основі таких критеріїв, як

соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, домінантне вікове новоутворення; андрагогіки, що зосереджує увагу на стимулюванні у дорослих, які навчаються, потреби у професійному розвитку [3]. Програма реалізується у форматі тренінгів.

За результатами навчання регіональний центр видає кандидатові у патронатні вихователі та членові його сім'ї довідку про проходження навчання та у разі його успішного проходження – рекомендацію про можливість надання послуги з патронату над дитиною. У разі наявності рекомендації про можливість надання послуги з патронату над дитиною протягом місяця орган опіки і піклування укладає з кандидатом у патронатні вихователі договір про надання послуги з патронату над дитиною. Обов'язки патронатного вихователя визначаються ст. 255 СК, до них належить: забезпечення дитини житлом, одягом, харчуванням тощо; створення умов для навчання, фізичного та духовного розвитку; співпраця з батьками, іншими законними представниками дитини задля подолання складних життєвих обставин у межах та у спосіб, визначені органом опіки та піклування; забезпечення надання чи доступу до послуг, визначених договором про патронат над дитиною; сприяння контактам дитини з батьками, іншими законними представниками, родичами, крім випадків передбачених законом [1].

Висновок. Незважаючи на те, що в Україні поняття «патронату», «патронатної сім'ї», «патронатного вихователя» з'явилися нещодавно, проте вже знайшли своє закріплення як в сімейному законодавстві, так і на практиці, що є позитивним явищем. Законодавець, розуміючи і турбуючись про повноінний розвиток дітей, встановив ряд заходів, що повинні сприяти якісному відбору патронатних вихователів.

Джерела та література

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
2. Деякі питання здійснення патронату над дитиною: постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. із змінами та доп. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-%D0%BF>
3. Про затвердження Програми підготовки патронатних вихователів: наказ Міністерства соціальної політики України від 19 серпня 2017 р. № 1349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1349739-17>

Карпюк Л. В., Курцеба Н. І. – студенти
II курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

До питання цивільного обороту культурних цінностей в Україні

Постановка проблеми. На сьогоднішній день важливу роль у розбудові незалежної України, відродженні духовності, підвищенні рівня культури народу належить культурним цінностям у складі національної культурної спадщини. Роки незалежності України стали часом складних реформ у сфері правового регулювання цивільного обігу культурних цінностей. Ці процеси відбуваються доволі інтенсивно, однак не завжди вони відбуваються у напрямку, оптимальному для розвитку національної культури. Свідченням уваги держави, що приділяється питанням визначення правового режиму культурних цінностей, є ратифікація Україною найбільш важливих міжнародно-правових актів у сфері охорони культурної спадщини, зокрема: Конвенції ООН про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, Конвенції ЮНЕСКО про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввезення, вивезення та передачі права власності на культурні цінності, Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини та ін.

Мета дослідження полягає у визначенні правового регулювання цивільного обігу та наукового значення культурних цінностей, актуальність їх для позитивного права, теорії та правозастосовної практики.

Результати дослідження. Тривалий час питання, пов'язані з поняттям культурних цінностей та їх обігом, досліджувалося фахівцями в галузі історії, філософії. Якщо йдеться про цивілістику, то вже В. І. Сінайський звертав увагу на те, що проблема правового регулювання режиму культурних цінностей не має послідовного рішення, а законодавцем не встановлено достатніх обмежень права власності в інтересах культури: збереження пам'яток старовини, охорони ландшафтів.

За радянських часів міжнародно-правовий та адміністративний аспекти правового режиму культурних цінностей досліджувалися в

роботах Н. Д. Бобоедовой, М. М. Богуславського, Л. А. Стешенко. Якщо йдеться про цивілістичний аспект правового режиму культурних цінностей, то у 1989 р. була захищена кандидатська дисертація М. В. Васильєвої «Цивільно-правові заходи охорони і використання пам'яток культури та історії» [1, с. 1].

Серед робіт українських дослідників звертає на себе увагу монографія Т. В. Курило «Правова охорона культурної спадщини», яка є майже єдиним спеціалізованим дослідженням проблематики.

Однак широта і міжгалузевий характер заявленої теми не дозволяють докладно зупинитися на основних аспектах цивілістичної проблематики дослідження. Цікавим є той факт, що культурні цінності є безпосередньо предметом цивільного обігу, проте Цивільний кодекс України не містить його визначення. На відміну від Цивільного кодексу України, Митний кодекс України п. 11 ст. 1 містить поняття культурних цінностей «культурні цінності – об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України» [3].

За своєю сутністю культурні цінності слід віднести до таких об'єктів цивільних прав як речі, що є предметами матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права й обов'язки. У цілому це поняття, слід характеризувати різнобічно, як-то: а) речі, що можуть бути вільними, обмеженими або взагалі виключеними з обороту; б) індивідуально визначені речі; в) речі неподільні, г) в деяких випадках вони можуть розглядатись як складні речі (наприклад, колекція культурних цінностей, яка в Законі ч. 3 ст. 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» визначається – як однорідні або підібрані за певними ознаками різнорідні предмети, що незалежно від культурної цінності кожного з них зібрані разом становлять художню, історичну, етнографічну чи наукову цінність. Вони також бувають рухомими та нерухомими [2].

Утім, культурні цінності є особливим об'єктом правової регламентації, до якого неможливо автоматично застосувати загальні положення про речі і який потребує окремого підходу внаслідок не просто своєї індивідуальності, а унікальності, у зв'язку з чим існує необхідність забезпечити їх правовим захистом для розвитку і зберігання національної культури. Унікальними є речі, єдині у своєму роді на даний момент, а також ті, кількість яких замала порівняно з тією цінністю, яку вони собою становлять.

Крім того, слід враховувати, що правове регулювання в цій сфері суспільних відносин відбувається не тільки за допомогою диспозитивного механізму, властивого цивільному праву, а й із застосуванням імперативних норм (наприклад, установлюється особливий порядок їх вивезення за межі України). Фактично про це йдеться в ч. 5 ст. 54 Конституції України, де зазначається, що держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність. Така редакція статті дає можливість поділяти культурні цінності за моментом створення на культурні цінності сьогодення та культурні цінності минулого.

Висновки. Отже, спираючись на вищесказане, можна зробити висновок, що культурні цінності, як об'єкти цивільних прав можна визначити таким чином: це є унікальні та незамінні неживі речі, створені людиною чи піддані її цілеспрямованому впливу, які мають художнє, історичне, етнографічне чи наукове значення, здатні задовольняти духовні або матеріальні потреби учасників цивільних правовідносин та суспільства в цілому й стосовно яких передбачений особливий правовий режим обороту і охорони.

Джерела та література

1. Дуденко Т. В. Культурні цінності в цивільному обороті України // Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. Харків, 2008. Вип. 95. С. 33–38.
2. Закон «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Митний кодекс України: Закон України № 4495-VI від 13.03.2012 р. // Голос України. 2012, 21 квіт. № 73. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
4. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40–44. Ст. 356.

Карпюк Л. В. – студентка II курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Ширшикова Р. М. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Міжнародно-правова регламентація умов космічної діяльності

Постановка проблеми. Космічна діяльність держав безупинно розширюється завдяки науково-технічному прогресу, що його досяг-

нуто на даний час. Завдяки цьому проблема використання міжнародного космічного простору і його міжнародно-правової регламентації є *надзвичайно актуальною* на сьогоднішній день.

У процесі інтенсивної діяльності з освоєння космічного простору усе частіше зіштовхуються інтереси держав, що об'єктивно утруднює міжнародно-правове регулювання різних аспектів використання міжнародного космічного простору. Проте в даний час державами виробляються основні шляхи і напрямки космічної діяльності, що знайшли своє адекватне нормативне закріплення в міжнародних договорах багатостороннього характеру.

Тому **метою** даної статті є аналіз існуючого стану нормативно – правової бази використання космічних об'єктів та визначення основних напрямів і шляхів її вдосконалення.

Серед вчених, що досліджували дане питання можна назвати таких: Н. Р. Малишева, М. Р. Юзбашян, Д. В. Огородов, І. М. Глебов, С. Горюв, В. В. Семеняка, А. А. Рубанов.

Результати дослідження. Основні підвалини міжнародно-правового режиму забезпечення діяльності в космічному просторі було закладено ще у 60–70-ті роки ХХ ст. З того часу, однак, змінилася природа самої космічної діяльності, розширився її суб'єктний склад. Відбулася комерціалізація такої діяльності, що спричинило посилення важелю економічного інтересу в її загальній кон'юктурі. Трансформувалося і поняття безпеки космічної діяльності: від її розуміння як суто військової категорії до забезпечення дослідження та використання космічного простору в мирних цілях. Становлення міжнародно-правового режиму забезпечення космічної діяльності є ледь не основною проблемою міжнародного космічного права, що визначає напрями його прогресивного розвитку [1; 3].

Існує достатня кількість міжнародних документів, що регулюють відносини щодо космічного простору і космічної діяльності, але «головним» серед них вважається так званий Договір про космос (офіційна назва: Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла) від 27 січня 1967 р. Державами учасницями через даний договір проголошено космічний простір, а саме Місяць і інші космічні тіла, надбанням всього людства, визнано його демілітаризованою зоною, а також таким, що не підлягає національному присвоєнню у будь-який спосіб [2].

Також, Договір про космос визначає основні правові рамки міжнародного космічного права. Серед принципів, заборона для держав-учасниць розміщення ядерної зброї або будь-якої іншої зброї масового знищення на орбіті Землі, установки її на Місяці або будь-якому іншому небесному тілі, або на станції в космічному просторі. Цей договір обмежує використання Місяця та інших небесних тіл тільки в мирних цілях і прямо забороняє їх використання для випробування будь-якого роду зброї, проведення військових маневрів або створення військових баз, споруд і укріплень. Тим не менш, Договір не забороняє розміщення звичайних озброєнь на орбіті [3, с. 38] .

На основі цього Договору 1975 р. була розроблена й укладена Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір. Конвенція встановлює ряд основних питань серед яких основними є:

а) термін «держава, що запускає» означає: держава, що здійснює або організує запуск космічного об'єкта, і держава, із території котрої або з установок якої здійснюється запуск космічного об'єкта;

б) термін «космічний об'єкт» включає складові частини космічного об'єкта, а також засоби доставки його і його частини;

в) термін «держава реєстрації» означає державу, що запускає, у реєстр якої занесений космічний об'єкт у відповідності зі ст. II Конвенції.

Варто підкреслити, що фундаментальною є Угода про діяльність держав на Місяці й інших небесних тілах 1979 р., яка теж містить важливі положення, що стосуються принципів космічної діяльності держав відповідно до Договору 1967 р. [4].

В свою чергу Кабінет Міністрів України з 1994 р. затверджує Державні космічні програми виконання яких забезпечує вирішення цілого комплексу організаційних, науково-технічних і правових питань становлення вітчизняної космічної галузі. Найголовнішими серед них є: реорганізація вітчизняної кооперації підприємств і організацій галузі, що максимально забезпечило замкнений цикл виготовлення ракетно-космічних виробів в Україні.

В ці роки було прийнято Закон України «Про космічну діяльність» (15.11.1996 р.), а також пакет нормативно-правових актів державного регулювання космічної діяльності в Україні [5, с. 9].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що станом на сьогодні є ряд міжнародно-правових документів, які прямо

чи опосередковано регламентують питання діяльності та забезпечення безпеки у космічному просторі. Однак з огляду на те, що основний масив норм, які формують інститут відповідальності в цій галузі міжнародного права, був розроблений ще на початку космічної ери, то залишаються не повністю врахованими нові потреби у нормативно – правовому регулюванні космічної діяльності. Тому задля забезпечення життєдіяльності людини у космічному просторі варто покращувати правове регулювання космічної діяльності не лише на міжнародному рівні, а й на національному.

Джерела та література

1. Стельмах О. С. Міжнародно-правовий режим безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.11. Київ, 2016. 240 с.
2. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 27.01.1967. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_480
3. Григоров О. М. Місяця та інших небесних об'єктів статус // Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
4. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами, 1971 // Юридична енциклопедія: [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3: К–М. 792 с.
5. Шевцов А. І., Васильєв В. Г., Цветкова Т. І. Аерокосмический портал Украины // Космічна галузь України: нові акценти розвитку в інтересах підвищення ефективності функціонування, 2005. Прочитано 28 листоп. 2006. 9 с. URL: www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/kon2005.pdf. – Назва з екрана.

Кихтюк А. Р., Ковальчук К. М. – студенти
II курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Інститут вини – нове явище у сучасній цивілістиці

Актуальність становлення інституту вини у сучасному цивільному праві, на відміну від права кримінального, полягає у роз'ясненні вини як умови відповідальності, як невжиття заходів з боку боржника для її уникнення. У цьому явищі закладене намагання права поста-

вити справедливість на перше місце стосовно кожного конкретного випадку, врахувати все, що є важливим.

Мета статті – визначити місце вини у сучасній цивілістиці, проаналізувати наукові погляди з даного поняття, визначити усі аспекти цієї категорії, з'ясувати сутність і відмінність її від інших галузей права.

Розглядаючи вину як умову відповідальності крізь теорію Г. Радбуха, варто врахувати саме поняття справедливості, що є суперечністю самій собі. Вона вимагає загальних норм, але їх загальність має свої ступені спеціалізації, як зазначає автор [1, с. 156].

Основна функція вини проявляється у прагненні права конкретизувати, розтлумачити справедливість стосовно кожного конкретного випадку. Залежить усе від того, як ми його визначимо, який він повинен бути цей рівень індивідуалізації у галузі приватного права.

Вина – це свого роду міра, з якою суд, заслуховуючи відповідача, визначає, чи слід на нього перекласти збитки, яких зазнав позивач, чи залишити їх там, де вони на початках виникли. Наскільки ця мірка повинна підходити до інтересів даної особи, враховувати її індивідуальні особливості? У цьому і полягає значення проблеми вини у праві в цілому і у цивілістиці (цивільному праві) зокрема.

На думку Б. Карнауха, така загальноправова ідея як доцільність виявляє себе у понятті «відповідальність без вини», що є одним з видів відповідальності. Справді, важко назвати справедливим покладання відповідальності на водія, який не порушив Правил дорожнього руху. У даному випадку мова йде про доцільність [2, с. 597].

У інституті моральної шкоди вина проявляється у неправомірних діях заподіювача шкоди, за яких потерпілий зазнає фізичних, моральних, душевних страждань, проте ставлення самої особи до заподіюваного не є важливим для останнього.

У відносинах договірної відповідальності А. Ткачук та багато інших дослідників розглядають вину не з критерію психологічної точки зору як психічне ставлення правопорушника до своєї протиправної поведінки та її наслідків, так як дане твердження не зовсім відповідає призначенню і сутності договірної відповідальності. Це знаходить своє застосування у кримінальному праві, але аж ніяк у цивільному. Більш точним для цілей договірної відповідальності є «поведінкова» система поглядів, відповідно до якої вина розглядається як невжиття необхідних заходів для належного виконання зобов'язання.

Потрібно зауважити, що вина не є необхідною умовою договірної відповідальності. Її сутність полягає у тому, що вона, будучи додатковим елементом відповідальності, являє допоміжний правовий засіб для узгодження законних інтересів кредитора й боржника шляхом розподілу між ними ризику порушення договірної зобов'язання [3, с. 3–4].

Аналіз вивчення вини пропонується і у Проекті ЦК України. Можна дійти висновку про відсутність у ньому якогось певного критерію вини. Підставою для оцінки вини у відносинах договірної відповідальності має бути лише об'єктивний критерій, заснований на вимогах, що ставляться і звичаю майнового обороту. Інший – суб'єктивний критерій вини, що є характерним для психологічної концепції, через відсутність потрібних особливостей та якостей, не підходить призначенню договірної відповідальності, оскільки не відповідає її сутності, не має достатньої визначеності [3, с. 6–12].

Як обставини, що виключають наявність вини Ткачук А. називає такі критерії як «випадок» і «непереборна сила», що відомі ще з часів римського права. Зокрема, поділяється точка зору, за якої випадок являє собою протилежність вини, категорії, яка позбавлена власного позитивного змісту [3, с. 7].

Висновки. Отже, вину у цивільному праві варто визначати як невжиття стороною, що порушила договір, усіх достатніх засобів для належного його виконання, необхідних за наявної дбайливості та обачності з боку будь-якої особи, з урахування звичаїв і вимог, що ставляться. При цьому вина кредитора не буде розумітися так само, як і вина боржника. За таких умов вона не збігається з протиправністю, як це зазвичай трапляється у кримінальному праві, і не втрачає якостей суб'єктивної категорії.

З удосконаленням регулювання цивільно-правових відносин, пов'язаних із застосуванням вини як допоміжного (додаткового) засобу застосування договірної відповідальності за порушення зобов'язань у цивілістиці, цивільному законодавстві України, що, вважаємо, сприятиме підвищенню захисту інтересів сторін договору і забезпеченню розвитку цивільного обороту.

Джерела та література

1. Радбух Г. Філософія права / [пер. з нім. Є. Причепін, В. Приходько]. Київ: Тандем, 2006. С. 156–157.

2. Schäfer H. B., Schönenberger A. Strict Liability versus Negligence // Encyclopedia of law and economics. URL: <http://encyclo.findlaw.com/3100book.pdf>
3. Ткачук А. Л. Значення вини у відносинах відповідальності за порушення договірних зобов'язань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ., 2002. 20 с.

Кихтюк А. Р., Ковальчук К. М. – студенти
II курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Порядок та особливості реєстрації шлюбу за участю іноземних громадян

Постановка проблеми. Укладення шлюбу між громадянами України та громадянами інших держав – явище досить поширене, а тому актуальним є визначення юридичної природи державної реєстрації шлюбу з іноземним громадянином та її процедури.

Мета дослідження – визначити порядок державної реєстрації шлюбу з іноземними громадянами та його правові наслідки.

Результати дослідження. На сьогодні досить поширеною є практика укладення шлюбів з іноземцями, тобто так званих інтернаціональних шлюбів.

У ст. 26 Конституції України зазначено, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, що встановлені Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [1].

Таким чином, згідно ст. 56 Закону України «Про міжнародне приватне право» форма та порядок укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства визначається правом України [2].

Відповідно до ст. 21 Сімейного кодексу України (далі – СК України) шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [3].

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» для державної реєстрації шлюбу жінкою та чоло-

віком особисто подається заява до органу державної реєстрації актів цивільного стану за їх вибором [4].

Іноземці та особи без громадянства для реєстрації шлюбу в Україні повинні пред'явити національний паспорт або паспортний документ з відміткою про реєстрацію уповноваженого органу щодо законності їх перебування в Україні, якщо інше не передбачене чинним законодавством України.

Якщо жінка та/або чоловік не можуть через поважну причину особисто подати заяву про реєстрацію шлюбу, таку заяву, нотаріально засвідчену, можуть подати їх представники. Повноваження представника повинні бути нотаріально засвідчені.

Орган державної реєстрації актів цивільного стану, що прийняв заяву про реєстрацію шлюбу, зобов'язаний ознайомити наречених з умовами і порядком державної реєстрації шлюбу, їхніми правами та обов'язками як майбутніх подружжя і батьків, обов'язком повідомити один одному про стан свого здоров'я, попередити наречених про відповідальність за приховання відомостей про наявність перешкод для державної реєстрації шлюбу.

Державна реєстрація шлюбу проводиться після закінчення одного місяця з дня подання нареченими заяви про державну реєстрацію шлюбу. Якщо є відомості про наявність перешкод для державної реєстрації шлюбу, керівник ОДРАЦСу може відкласти таку реєстрацію, але не більш як на три місяці.

Якщо наречені не з'явилися для проведення державної реєстрації шлюбу і не повідомили про причину неявки протягом трьох місяців з дня подання відповідної заяви, заява втрачає чинність.

Якщо наречені не можуть з'явитися з поважної причини для проведення державної реєстрації шлюбу у встановлений день, строк такої реєстрації переноситься за їх письмовою заявою на інший день. У такому разі строк перенесення реєстрації шлюбу не може перевищувати одного року від дня подання відповідної заяви.

Державна реєстрація шлюбу проводиться у присутності нареченої та нареченого з пред'явленням для посвідчення їх особи і віку паспортів громадянина України або паспортних документів іноземця чи документа, що посвідчує особу без громадянства. Державна реєстрація шлюбу через представника не допускається. Свідоцтво про державну реєстрацію шлюбу видається кожному із подружжя [4].

Висновки. Державна реєстрація шлюбу з іноземцями має певні особливості правового регулювання у зв'язку з необхідністю перевірки законності перебування цих осіб на території України, підтвердження їх сімейного стану та врахування умов дійсності поданих ними документів, що підтверджують припинення попереднього шлюбу.

Законодавство України не містить жодних винятків чи обмежень щодо державної реєстрації шлюбу іноземних громадян та не беруться до уваги перешкоди, передбачені законом країни, громадянином якої є іноземець, а саме згода батьків, національні, релігійні чи расові обмеження.

Джерела та література

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відом. Верх. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2005. № 32. Ст. 42.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня 2000 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2010. № 38. Ст. 509.

Колядко А. О., Сімонова В. І. – студенти
II курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Щодо майнових наслідків конкубіату

Постановка проблеми. Сімейне законодавство України визначає поняття шлюбу та вказує на те, що проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя, але поряд з цим ст. 74 Сімейного кодексу України (далі – СК України) вказує про право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі.

Це є свідченням колізійності норм сімейного законодавства, яке не має чіткої регламентації співвідношення поняття та майнових наслідків цивільного шлюбу та фактичних відносин чоловіка та жінки,

які проживають у незареєстрованому шлюбі, дослідження яких є актуальним в умовах сьогодення.

Мета дослідження – з'ясування особливостей фактичних відносин чоловіка та жінки, які проживають у незареєстрованому шлюбі, шляхом встановлення його поняття, ознак та правової природи майнових наслідків.

Результати дослідження. Фактичні відносини сягають своїм корінням ще стародавнього Риму, де розповсюдженим було таке явище як конкубінат під яким розумілось як врегульоване законом фактичне співжиття чоловіка та жінки з наміром встановити шлюбні відносини [1].

У післяреволюційний період фактичним чоловікові та жінці надавалося право зареєструвати свої відносини як шлюб, що призвело до визнання судовою практикою за ними прав та обов'язків подружжя і тривало до 1944 р. Реанімовано фактичні відносини з набранням чинності Сімейним кодексом України, у якому законодавчого закріплення зазнали майнові наслідки конкубінату.

Сьогодні відносини між чоловіком і жінкою є фактичним, коли чоловік та жінка проживають на одній території, ведуть спільно побут і не реєструють свої відносини в органах державної влади.

Н. С. Андрєєва виділяє такі ознаки фактичних відносин: 1) різностатевість; 2) відсутність зареєстрованого в органах державної реєстрації актів цивільного стану шлюбу як між особами, що спільно проживають, так і з будь-якою іншою особою; 3) намір жінки та чоловіка встановити стійкі відносини, притаманні шлюбу; 4) постійне спільне проживання; 5) ведення спільного побуту; 6) взаємне матеріальне забезпечення та піклування; 7) неанонімність (публічність) відносин, відсутність приховування їх перед третіми особами [2, с. 179].

Щодо правових наслідків конкубінату, то згідно із ч. 1. ст. 74 СК України майно, набуте фактичним чоловіком та жінкою за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними [3].

Отже, фактичні відносини чоловіка та жінки породжують ті самі юридичні наслідки майнового характеру, що і перебування у зареєстрованому шлюбі.

Зокрема все майно, набуте фактичним чоловіком та жінкою, належить їм на праві спільної сумісної власності. Однак, при вирішенні спорів щодо спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю

без реєстрації шлюбу у суді чоловіку та жінці слід довести факт спільного проживання, на відміну від подружжя у яких є документ який підтверджує це – свідоцтво про шлюб.

В конкубінаті також виникають аліментні зобов'язання. Ст. 180 СК України вказує на обов'язок батьків утримувати дитину [3]. Батько або мати можуть звернутись до суду з заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів на дитину, а їхні повноваження будуть підтверджуватись свідоцтвом про народження дитини, нехай навіть шлюб між ними не буде укладено.

Що стосується права на спадщину чоловіка та жінки, які фактично проживають однією сім'єю, то відповідно до ст. 1264 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини [4]. А тому чоловік чи жінка, що проживали спільно однією сім'єю без реєстрації шлюбу, спадкуватимуть лише за відсутності спадкоємців першої, другої та третьої черг.

Висновки. Таким чином, явище фактичного співжиття жінки та чоловіка однією сім'єю досить поширене як в Україні. Тому й виникла потреба нормативно врегулювати питання спільного проживання осіб однією сім'єю, визначити режим майна, набутого ними спільно в таких відносинах тощо.

Фактичні відносини чоловіка та жінки (конкубінат) – це незареєстровані у встановленому порядку органом державної реєстрації актів цивільного стану стійкі, взаємні, усталені, постійні сімейні відносини чоловіка і жінки, які не суперечать моральним засадам суспільства.

Вважаємо необхідним виокремлення всіх норм, що регулюють відносини фактичних чоловіка та жінки, в окрему главу Сімейного кодексу України, що значно полегшить розуміння таких відносин, дозволить чітко усвідомлювати різницю між конкубінатом і цивільним шлюбом.

Джерела та література

1. Махинчук В., Звезла С. Конкубінат в Семейном кодексе. URL: <http://pravo.ua/article.php?id=10002739>
2. Андреева Н. С. Поняття та ознаки фактичних шлюбних відносин // Європейські перспективи. 2014. № 3. С. 177–181.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами і доповн. // Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. із змінами та доповн. // Відом. Верх. Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144.

Кот Т. Р. – студент юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Особливості проведення допиту свідків і потерпілих

Постановка проблеми. Досягнення завдань кримінального судочинства не можна уявити без проведення допиту свідків та потерпілих. Проблеми проведення допиту завжди знаходилися в центрі уваги науковців. В практиці здійснення кримінального провадження допит є найбільш поширеною серед інших дій і виступає основним процесуальним засобом отримання і перевірки доказової інформації.

В багатьох випадках професіоналізм і майстерність слідчого, прокурора та судді під час проведення допиту впливає на якість та результативність проведення усього кримінального провадження.

Стан наукового дослідження. Вагомий внесок у розроблення наукових основ підготовки, проведення допиту та використання його результатів у кримінальному провадженні належить відомим вченим, зокрема: В. В. Крижанівський, Л. М. Лобойко, О. П. Острійчук, Є. В. Повзик, А. Б. Смушкин, О. С. Степанов та ін.

Результати дослідження. У КПК України не визначено поняття допиту і його безпосередньої мети. Під метою проведення цієї слідчої (розшукової) дії необхідно розуміти можливість отримання та фіксації у встановленому КПК порядку показань, які об'єктивно відображають дійсність та вказують на наявність або відсутність обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [5, с. 9].

С. Ю. Карпушин вважає що допит – «це слідча (розшукова) дія, змістом якої є отримання та фіксування у встановленій кримінальним процесуальним законом формі показань підозрюваного, свідка, потерпілого, експерта, що містять відомості про відомі їм обставини, які мають значення для кримінального провадження» [1, с. 81].

У КПК України передбачено можливість проведення допиту таких учасників кримінального провадження, як підозрюваний, свідок, потерпілий та експерт.

Предметом допиту свідка і змістом його показань можуть виступати лише обставини, які підлягають доказуванню, але в ч. 1 ст. 95 КПК України йдеться про те, що показаннями є відомості про обста-

вини, що мають значення для кримінального провадження. Маємо розбіжність між нормами ст. 65 та ст. 95 КПК України щодо розуміння змісту показань, а отже й предмета допиту свідка. В одному випадку – це обставини, що підлягають доказуванню, а в іншому – що мають значення для кримінального провадження і можуть не підлягати доказуванню. Вимоги ст. 95 КПК України є більш широкими, загальними, стосуються показань усіх допитуваних осіб і тому предметом допиту свідка слід вважати встановлення будь-яких обставин, які мають значення для певного кримінального провадження, а не лише тих, що підлягають доказуванню [2, с. 81].

О. П. Острійчук слушно підкреслює, що «коли у сторони обвинувачення достатньо відомостей для повідомлення особі про підозру, але вона зловживає правом допиту особи як свідка, це слід трактувати як порушення прав такої особи, а отримувані відомості визнавати недопустимими з точки зору доказової сили» [4, с. 113].

Д. О. Шингарьов вважає, що ст. 63 Конституції України знайшла своє буквальне відображення в положенні п. 3 ч. 1 ст. 66 КПК. Так, якщо свідок, вважає, що показання надані ним можуть бути використані в майбутньому як підстава для повідомлення йому підозри у вчиненні кримінального правопорушення, то він має право не давати такі показання [6, с. 13].

Згідно з положеннями ст. 55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій завдано майнової шкоди. Відповідно до вимог п. 6 ч. 1 ст. 56 та ч. 2 ст. 95 КПК України, потерпілий має право давати показання, отже він може бути допитаним для надання під час допиту відомостей щодо відомих йому обставин, які мають значення для кримінального провадження [3].

Суб'єктом допиту може виступати лише фізична особа, від якої під час спілкування в межах проведення допиту як окремої слідчої (розшукової) дії слідчий, прокурор отримує показання. Тому якщо потерпілим визнано юридичну особу, свідчення від імені потерпілого в разі такої потреби повинен давати і може бути суб'єктом допиту офіційно уповноважений на те представник юридичної особи як особа фізична, якій відомі обставини, що мають значення для кримінального провадження [2, с. 82].

Висновок. Таким чином, допит свідків та потерпілих має вирішальне значення для правильно вирішення справи. Допит може проводитися як на стадії досудового розслідування так і під-час судового розгляду. Саме поняття допиту чинний КПК не містить, однак в правовій літературі є безліч підходів до тлумачення даного поняття. Специфіка допиту залежить від процесуального статусу особи яка допитується, однак незалежно від цього, метою будь-якого допиту є встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження одержаних в результаті отримання показань допитаної особи.

Джерела та література

1. Карпушин С. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій: дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 210 с.
2. Колесник Ю. В. Особи, що підлягають допиту, та предмет допиту за чинним КПК України // Вісн. Акад. адвокатури України. 2014. Т. 11. № 1. С. 78–85.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13.04.2012 // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. Ст. 88.
4. Острійчук О. П. Показання як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні: дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 243 с.
5. Шингарьов Д. О. Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення допиту на стадії досудового розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 20 с.
6. Шингарьов Д. О. Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення допиту на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 223 с.

Круглик В. П. – студентка IV курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Гусак А. П. – к. ю. н., доцент кафедри
кримінального права і процесу
СНУ імені Лесі Українки

Проблема корупційної злочинності в Україні

Постановка проблеми. У сучасному світі корупція визнається негативним соціальним явищем, яке загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, доброчесність і соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному

розвитку, загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства. Вона є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності. Деякі дослідники взагалі вважають, що корупція стала основною політичною проблемою ХХІ ст. За будь-яких підходів та оцінок однозначно одне – корупція є проблемою, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно актуальною справою. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості якої визнано її політичним керівництвом, законодавчим органом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

Мета дослідження. Вивчення сучасного стану корупційної злочинності в Україні та виділення найбільш ефективних стратегій її протидії.

Результати. Корупція в сучасних умовах стала чинником, який реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу України. Це явище негативно впливає на різні сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, із аномалії поступово перетворюються у норму поведінки.

В останні роки в Україні у сфері протидії корупції зроблено досить багато – прийнято спеціальний антикорупційний закон та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією, розроблено спеціальну антикорупційну програму, на політичному рівні проголошено курс на посилення протидії цьому злу, запроваджено систематичне проведення на найвищому рівні організаційних заходів за участю керівників правоохоронних та інших державних органів, присвячених питанням протидії корупції тощо.

Однак, ці та інші, здійснювані в державі та суспільстві, заходи не привели до відчутних позитивних результатів у справі протидії корупції. Причин тому багато – як об'єктивних, так і суб'єктивних. Одна з них полягає у тому, що протягом існування України як незалежної держави антикорупційні процеси не мали належного наукового забезпечення. Власне, на сьогодні проблему протидії корупції визначають три аспекти, співіснування яких є досить парадоксальним фактом: по-перше, вона є надзвичайно актуальною для соціального життя загалом і для юридичної науки і практики зокрема, що визна-

ється і підкреслюється усіма; по-друге, про неї надзвичайно багато говорять політики, журналісти, інші категорії громадян; по-третє, при цьому вона характеризується низьким рівнем наукового дослідження.

Констатація низького рівня дослідження не говорить про відсутність будь-яких наукових досліджень проблеми протидії корупції. Вони є, але їх рівень не відповідає потребам антикорупційної діяльності. При цьому не дослідженими належним чином залишається низка ключових для антикорупційної діяльності питань.

Ключовим питанням, яке не має на сьогодні чіткого і однозначного вирішення, є питання щодо визначення поняття корупції. У широко вживаний термін «корупція» різними авторами вкладається найрізноманітніший зміст, починаючи від зведення корупції до такого злочину як одержання хабара, закінчуючи визначенням корупції за допомогою загальних формулювань, які не містять конкретних ознак правопорушення (стійкий зв'язок, система взаємовідносин тощо). Не з'ясовано також, чи можливо дати універсальне поняття корупції, яке б відповідало вимогам різних галузей науки, що становить корупція у правовому відношенні тощо. Разом з тим, визначення поняття корупції дає можливість визначитись з колом корупційних діянь, а також наповнити конкретним юридичним змістом зазначений термін.

Висновки. Особливості корупційних процесів та антикорупційної діяльності в Україні - це цілий комплекс питань, які потребують свого дослідження. Відповідь на них дасть змогу визначити закономірності розвитку корупційних процесів, їх тенденції, недоліки антикорупційного законодавства, основні проблеми, які виникають у його застосуванні, інші причини неефективної антикорупційної діяльності. Стратегія протидії корупційній злочинності в Україні має бути доповнена низкою заходів, що полягають у: визначенні корупційних ризиків у різних сферах суспільного життя; недопущенні обрання службовим особам, які підозрюються у вчиненні кваліфікованих корупційних діянь, запобіжних заходів у виді особистої поруки, застави чи домашнього арешту; організації діяльності нових антикорупційних органів; зміні критеріїв оцінки роботи правоохоронних органів тощо.

Джерела та література

1. Бусол О. Корупційна злочинність та організована корупційна злочинність: поняття та проблеми співвідношення // Юрид. вісн. 2014. № 5. С. 121–126.
2. Маршуба М. О. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан та основні стратегії протидії // Питання боротьби зі злочинністю. 2016. Вип. 31. С. 123–134.

3. Маслій І. В. Корупційна злочинність та її кримінологічна характеристика // Актуальні проблеми держави і права. 2013. Вип. 70. С. 356–364.
4. Політова А. С. Корупційна злочинність в Україні: стан і тенденції // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. 2016. Вип. 2. С. 152–162.
5. Шостко О. Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Україні // Питання боротьби зі злочинністю. 2014. Вип. 28. С. 69–78.

Круглик В. П. – студентка IV курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Сокол М. В. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Особливості договору контрактації сільськогосподарської продукції

Постановка проблеми. Формування державних резервів сільськогосподарської продукції, забезпечення населення продовольством та переробних підприємств сировиною певною мірою залежать від налагодженої системи відносин із закупівель такої продукції в сільськогосподарських виробників. Виробники сільськогосподарської продукції самостійно розпоряджаються своєю продукцією, реалізуючи її через біржі, торгові та контрактіві дома, заготівельні й посередницькі організації. Однак значна частина сільськогосподарської продукції закуповується заготівельними та іншими організаціями безпосередньо в їх виробників саме за договорами контрактації. З огляду на нестабільність розвитку галузей народного господарства, у тому числі сільського, специфіку сільськогосподарського виробництва, що обумовлюється природно-кліматичними факторами, зміни співвідношення попиту й пропозиції на сільськогосподарську продукцію на ринку, недостатнє правове регулювання договірних відносин контрактації сільськогосподарської продукції важливо визначити та закріпити на законодавчому рівні основні умови реалізації сільськогосподарської продукції за договором контрактації [5].

Мета дослідження – виявити та охарактеризувати основні особливості договору контрактації сільськогосподарської продукції.

Результати дослідження. Договір контрактації сільськогосподарської продукції розглядається в кількох галузях права і відповідних нормативно-правових актах. Його регламентують Цивільний та Господарський кодекси України.

Відповідно до ст. 272 Господарського кодексу України за договором контрактації виробник сільськогосподарської продукції (виробник) зобов'язується передати заготівельному (закупівельному) або переробному підприємству чи організації (контрактанту) вироблену ним продукцію у строки, кількості, асортименті, що передбачені договором, а контрактант зобов'язується сприяти виробникові у виробництві зазначеної продукції, прийняти й оплатити її [1]. Визначення, яке наведено у Цивільному кодексі України, є більш загальним, у ньому не зазначено вимоги щодо дотримання строків, кількості та асортименту при передачі продукції [5].

Сторонами даного договору згідно господарського законодавства є виробник сільськогосподарської продукції та закупівельне або переробне підприємство чи організація. Тобто, Господарський кодекс дає пряму вказівку на те, що контрактантом є саме юридична особа. В той час як Цивільний кодекс не конкретизує, хто саме може виступати контрактантом.

За своїми юридичними ознаками договір контрактації сільськогосподарської продукції є взаємним, консенсуальним та відплатним. Договір контрактації повинен бути укладений у письмовій формі. Істотними умовами даного виду договору згідно чинного законодавства: види продукції (асортимент), номер державного стандарту або технічних умов, гранично допустимий вміст у продукції шкідливих речовин; кількість продукції, яку контрактант приймає безпосередньо у виробника; ціна за одиницю, загальна сума договору, порядок та умови доставки, строки здавання-приймання продукції; обов'язки контрактанта щодо подання допомоги в організації виробництва сільськогосподарської продукції та її транспортування на приймальні пункти й підприємства; взаємна майнова відповідальність сторін у разі невиконання ними умов договору [3].

Специфічною умовою договору контрактації є його предмет. Ним є лише сільгосппродукція. С. Д. Русу вважає, що така продукція сільськогосподарського виробництва повинна відповідати двом критеріям, щоб бути предметом договору контрактації: по-перше, вона повинна бути отримана в сільському господарстві, а по-друге, вона повинна бути отримана шляхом вирощування або збору того, що виросло без втручання людини, а також шляхом виробництва. На думку

Ю. О. Заїки, предметом договору контрактації є будь-яка продукція сільськогосподарського виробництва як у необробленому вигляді, так і та, що пройшла первинну обробки [4, с. 238].

Крім того, договір контрактації укладається лише щодо майбутніх товарів, які ще підлягають вирощуванню (наприклад, зерно, овочі тощо) чи виробництву в умовах сільського господарства (худоба, птахи). Отже, момент виконання договору не тільки не збігається з моментом його укладання, а й значно віддалений від нього у часі.

Висновки. Отже, договір контрактації сільськогосподарської продукції є самостійним інститутом договірної права, якому притаманні спеціальні юридичні ознаки й окрема правова регламентація, що обумовлюється особливостями виробництва, збереження, транспортування та реалізації сільськогосподарської продукції. Однак законодавче врегулювання відносин, що виникають на основі даного договору потребує вдосконалення. Адже вони врегульовані відразу кількома нормативно-правовими актами, між якими наявні певні відмінності.

Джерела та література

1. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // ВВР України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22.
2. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Єфімов О. М. Договір контрактації сільськогосподарської продукції // Вісн. Запоріз. нац. ун-ту. Юрид. науки. 2015. № 2 (2). С. 53–56.
4. Заїка Ю. О. Українське цивільне право: навч. посіб. 2-ге вид., змінене і доп. Київ: Правова єдність, Всеукр. асоціація видавців, 2008. 368 с.
5. Марич Х. Договір контрактації сільськогосподарської продукції // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 8792.

Курцеба Н. І. – студентка II курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Ширшикова Р. М. – к. ю. н., доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Особливості поліцейських заходів щодо неповнолітніх

Проблема попередження злочинності серед неповнолітніх, превентивної діяльності з молоддю, ресоціалізації осіб, які були при-

тягнуті до правової відповідальності є надзвичайно **актуальною** на сьогоднішній день. Аналіз юридичної літератури, практики повсякдення свідчить про те, що існує чимало способів попередження протиправної поведінки неповнолітніх. Ці питання розглядаються як на державному рівні, так і на рівні сім'ї, закладів загальної середньої освіти, закладів вищої освіти тощо. Так, законодавство визначає органи і служби у справах дітей, спеціальні установи для дітей, а також підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України. Відповідно до ЗУ «Про Національну поліцію» поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1]. Виходячи із визначення, цей орган виконує правоохоронну, організаційну, правозастосовну, виховну функції. Практика свідчить, що кожна із названих вище має важливе значення. В контексті обраної теми детальніше треба розглянути саме виховну функцію. Одним із методів реалізації виховної функції поліції є виховання правової культури та формування активної життєвої позиції. В розумінні діяльності підрозділів ювенальної превенції такою реалізацією є профілактична діяльність поліції [2, с. 78].

В Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції вказано, що основними завданнями є:

1) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;

3) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення;

4) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, а також жорстокому поводженню з дітьми;

5) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб;

б) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти [3].

Досліджуючи проблему профілактичної діяльності з неповнолітніми, нами з'ясовано, що базисом успішної роботи з ними виступає

інформаційно – аналітична діяльність. Унаслідок цього однією з умов успішної боротьби з дитячою бездоглядністю і злочинністю є постійний обмін інформацією між суб'єктами превентивного впливу. Своєчасна робота зі збору інформації про неповнолітніх правопорушників, її обробка, аналіз, чітка систематизація й зберігання допомагають вчасно реагувати і припиняти можливі правопорушення в майбутньому [4].

Для успішного забезпечення виконання своїх обов'язків поліція (в тому числі її підрозділи) здійснює дію, комплекс дій превентивного або примусового характеру, що називаються поліцейськими заходами. Так, ст. 29 Закону встановлює такі вимоги до застосування заходу: законність, необхідність, пропорційність та ефективність – вони є загальними, тому застосовуються для всіх категорій осіб. Проте, при обранні заходів щодо неповнолітніх, враховуються також норми міжнародного права (Декларація прав дитини, Конвенція ООН про права дитини, Мінімальні стандарти правил ООН, що стосуються правосуддя щодо неповнолітніх від 29 листопада 1985 р. («Пекінські правила») та інші). Названі документи додатково захищають права дитини і розраховані на те, щоб максимально позитивно вплинути на її розвиток у формуванні правової свідомості як основи її правової культури. Так, як зазначається у коментарі до правила 15.1 «Пекінських правил», під час допиту неповнолітніх свідків у судовому провадженні залучається захисник (адвокат), який надає неповнолітньому правову допомогу [5]. Важливою є участь законного представника для надання загальної психологічної та емоційної підтримки. Обрання заходу повинне відповідати принципам, які визнані Світовою спільнотою. Пункт 64 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи закріплює принцип правосуддя дружного до дитини. Це означає, що опитування та збір заяв дітей повинні, наскільки це можливо, проводитись кваліфікованими фахівцями. Всі зусилля мають бути направлені на те, щоб діти надавали свідчення у найбільш сприятливому оточенні й з-за найсприятливіших умов, з урахуванням віку, зрілості та рівня розуміння, а також інших бар'єрів і труднощів, які вони можуть мати.

Отже, як **висновок**, зауважуємо, що кожна дитина є унікальною, є найвищою цінністю, особистістю з індивідуальною гідністю й особливими інтересами й особистим життям, що має бути визнане й перебувати під захистом. Саме тому міжнародними актами сформульо-

вано принцип пріоритетного захисту прав та інтересів неповнолітніх. Держава зобов'язана забезпечити захист прав та інтересів дітей під час проведення внутрішньої соціальної й кримінальної політики. Нею передбачено спеціальні органи, які наділені повноваженнями для застосування заходів щодо неповнолітніх. В Україні це підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України. Насамперед, вони виконують виховну функцію, покликані позитивно впливати на свідомість дітей та при необхідності захищати їх права й законні інтереси в межах наданих повноважень.

Джерела та література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 01.01.2019 р. // ВВР. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Костенко Я. В. Ювенальна превенція як форма діяльності органів поліції в Україні // Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 31. Ст. 77–79.
3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 р. зі змінами та доп. // ВВР. 2018. № 1044.
4. Беженцев А. А. Профилактика правонарушений несовершеннолетних: учеб. пособие. Москва: Вузовский учебник; Инфра – М, 2015.
5. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»): міжнар. док. від 29 листоп. 1985 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_211

Лебедюк М. С. – студентка II курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Патронат за сімейним законодавством України

Постановка проблеми. Для повноцінного розвитку дитині необхідна сім'я, тому держава здійснює систему заходів щодо охорони дитинства та намагається забезпечити кожну дитину сім'єю за допомогою визначених законодавством форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [1]. Однією з таких форм влаштування дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є патронат.

Мета дослідження – визначення правової природи патронату як форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; розробка пропозицій щодо удосконалення правового регулювання патронату в Україні.

Результати дослідження. Патронат як форма влаштування на виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є предметом дослідження Л. М. Зілковської, Л. Міхеєвої, С. Я. Фурси та ін., проте і надалі залишається актуальним, адже в українському законодавстві цей інститут з'явився досить недавно, лише з прийняттям Сімейного кодексу України [2].

Правова природа патронату над дітьми регулюється главою 20 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [3].

Патронат характеризується рядом ознак, а саме:

- відносини патронатного виховання виникають на підставі укладення договору;
- договір про патронат – це відплатний сімейний договір;
- патронатне виховання має обмежений строком характер;
- не належить до підстав створення сім'ї, а тому патронат не є перешкодою для усиновлення дитини;
- при патронаті батьківських прав не виникає, а дитина передається лише на виховання;
- між патронатним вихователем і дитиною не виникає аліментних зобов'язань.

Патронат над дітьми – це правовий інститут не тільки сімейного, а й права соціального забезпечення, оскільки за такої форми родинного виховання у повному розумінні цього слова здійснюється соціальне обслуговування біологічних та соціальних сиріт.

Слід зауважити, що погляди українських фахівців на поняття соціального патронату та його призначення, потреби в урегулюванні ситуації продовжують бути суперечливими [4].

Так, директор Міжнародної благодійної організації «Партнерство “Кожній дитині”» В. Дибайло називає патронат «швидкою допомогою» для сім'ї.

У той час як Л. Волинець, експерт з прав дітей, наголошує на тому, що інститут сімейного патронату міг би повноцінно запрацювати в Україні, якби вдалось максимально врахувати в законодавстві те, що уже напрацьоване на практиці. Така позиція свідчить про те, що правове регулювання питань створення патронатних сімей далеке від

відпрацьованих у межах експерименту форматів взаємовідносин між батьками, вихователями, дітьми та органами, що відповідають за піклування над дітьми [4].

Крім цього, як видається, сімейний патронат може створити конкуренцію іншим формам сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, що залишилися без батьківського піклування; при його впровадженні можливі колізії з іншими нормами сімейного та процесуального права, зокрема, щодо природи договору про патронат (його цивільно-правового характеру і цивільно-правової відповідальності вихователів), щодо припинення такого договору тощо.

Подальший розвиток сімейного патронату, вказує І. Римаренко до певної міри залежить і від економічних чинників, зокрема, від того, наскільки держава та суспільство зможуть пом'якшити вплив нестабільності та економічної кризи на патронатні сім'ї, допомогти їм виконувати виховні функції [4].

Важливу роль має відіграти й організаційний чинник. Способом ефективної діяльності державних органів повинен бути послідовний моніторинг впровадження інноваційної форми піклування над дітьми, доопрацювання процедур та правил з тим, щоб сповна захистити права дітей, посилення контрольних функцій служби у справах дітей.

Висновки. Забезпечення прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є найважливішою соціальною проблемою. Забезпечити їм майбутнє можливо тільки шляхом посилення державної підтримки сім'ї, адже необхідність розвитку та удосконалення форм сімейного влаштування таких дітей обґрунтована необхідністю захисту прав дитини жити та виховуватися в сім'ї.

Діяльність держави повинна бути спрямована на створення таких правових форм утримання і виховання дітей, що здатні були б до певної міри замінити сім'ю.

Джерела та література

1. Черновалюк Ю. Ю. Університетські наукові записки. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Unzap_2009_1_25%20(3).pdf
2. Патронат як альтернативна форма влаштування дітей. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/23may2017/42.pdf>
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Римаренко І. Сімейний патронат як інновація у сімейному праві України. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_2_2017-39-46.pdf

Макушинська Ю. В. – студентка II курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;

Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент, кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Правове регулювання штучного переривання вагітності

Постановка проблеми. На сьогоднішній день існує безліч поглядів з приводу штучного переривання вагітності і, як наслідок цих дискусій, постає питання коли ж ембріон можна вважати людиною і, відповідно, коли починається життя людини, яке захищається законодавством будь-якої правової країни в першу чергу. В ході даних досліджень враховується не лише думка науковців, а й історичний аспект розвитку «абортивної психології» людства як дійсного і, на думку багатьох сучасних людей, не аморального способу планування сім'ї. Одні вважають аборт посяганням на фундаментальне і беззаперечне право кожного на життя, інші – засобом забезпечення жінкам права на вибір.

Мета дослідження – розгляд даних позицій та формування власної думки з приводу штучного переривання вагітності.

Результати дослідження. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1]. Саме так звучить ст. 27 Конституції України, яка забезпечує фундаментальне і невідчужуване право на життя. Ст. 3 КУ зазначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Важливим документом є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., яка в ст. 2 затверджує право на життя. Але коли виникає право на життя, коли плід в материнській утробі можна назвати людиною? Цей момент поки не визначено в правовому аспекті. Тут буде слушно згадати рішення Ради Європи з біоетики від 1996 р., яким визнано ембріон людиною на 14-й день після запліднення. Ч. 2 ст. 25 ЦКУ охороняє інтереси

зачатої, але ще не народженої дитини. Абзац 10 Преамбули Конвенції про права дитини, яку ратифіковано Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91, вказує: «дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження» [3].

Декларація прав дитини, прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р., зазначає: «Дитина має користуватися благами соціального забезпечення. Їй має належати право на здорове зростання і розвиток; з цією метою спеціальні догляд і охорона мають бути забезпечені дитині та її матері, зокрема належний допологовий і післяпологовий догляд. Дитина повинна мати право на належні харчування, житло, відпочинок і медичне обслуговування». В цьому випадку плід до пологів прирівнюється до дитини і відповідно має право на належний догляд та піклування.

Ч. 6 ст. 281 ЦКУ дозволяє штучне переривання вагітності за бажанням жінки до 12 тижнів вагітності. Від 15 лютого 2006 р. Постанова КМУ «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» наводить перелік підстав, за наявності яких, строк якої становить від 12 до 22 тижнів. Кримінальне законодавство передбачає відповідальність лише за незаконний (кримінальний) аборт [10].

Тема штучного переривання вагітності, як одне з понять, пов'язаних з особистими немайновими правами особи, знайшла відображення у працях таких учених, як В. А. Жакенов, Л. О. Красавчикова, М. Н. Малєїна, З. В. Ромовська, В. Л. Суховерхий та ін. Розгляду таких важливих аспектів, як встановлення моменту виникнення права на життя, присвятили низку публікацій А. Соловйов, Р. О. Стефанчук, К. Б. Ярошенко.

Висловив свої погляди з приводу штучного переривання вагітності Еріх Блехшмідт у праці «Збереження індивідуальності (дані ембріології людини)». В рамках біоетики досліджували аборт В. Ф. Москаленко, М. В. Попов. Аспекти беззаперечного права на життя досліджували і такі науковці, як І. А. Безклубий, О. В. Кохановська, Р. А. Майданик, М. Н. Малєїна, П. М. Рабінович, О. Г. Рогова.

Безліч сучасних авторів розглядає аборти з погляду права людини залишити після себе нащадків, визнаючи за вагітною жінкою як право народжувати, так і право переривати вагітність за власним бажанням. Інші розглядають штучне переривання вагітності з позицій права потенційного суб'єкта народитися [7, с. 45], у той час як окремі вза-

галі не відносять питання можливості проведення абортів до структури права людини на життя [8, с. 50].

Всесвітня Організація Охорони Здоров'я визначає аборт як переривання вагітності (мимовільне зганяння або вилучення ембріона/плода) в період до 22 тижнів вагітності чи до досягнення плодом ваги 500 грамів. Уточнення цього терміна залежить від причини аборту. Самовільний аборт/викидень (*abortus spontaneus*) настає без будь-якого втручання, всупереч бажанню жінки, штучний аборт (*abortus artificialis*) – навмисне переривання вагітності. Штучний аборт включає в себе переривання вагітності, дозволене законом і не дозволене (кримінальний аборт). Термін «медичний аборт» за визначенням повинен належати до операцій, проведених за медичними показаннями тоді, коли продовження вагітності загрожує життю чи здоров'ю жінки, або коли плід нежиттєздатний або має генетично-обумовлені вади розвитку. Однак на практиці цей термін часто відноситься до всіх абортів, дозволених законом.

Що стосується практики розповсюдження переривання вагітності в історичному аспекті, варто згадати, що у 1920 р. в СРСР був легалізований аборт, закон цілком виключав будь-яке покарання за його проведення як для лікаря, так і для жінки. Він провадився у лікарняних умовах дипломованим лікарем та був безоплатним. Таким чином, уперше в світі було легалізовано штучний аборт за бажанням жінки. У 1962 р. видано наказ «Про боротьбу з абортами», однак в 1974 р. розіслано інструктивний лист «Про побічні ефекти й ускладнення при застосуванні оральних контрацептивів», який фактично забороняв використання гормональних таблеток з метою контрацепції [12]. Отже, радянське законодавство вважало прийом гормональних контрацептивів недопустимим, а аборт вважався ефективним способом планування сім'ї.

Ст. 50 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р., за редакцією 01.01.2019 р., передбачає: «Операція штучного переривання вагітності (аборт) може бути проведена за бажанням жінки у закладах охорони здоров'я при вагітності строком не більше 12 тижнів. У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від дванадцяти до двадцяти двох тижнів. Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після дванадцяти тижнів вагітності, встановлюється законодавством» [9].

Наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення» регулює штучне переривання вагітності. Аборт у строк до 12 тижнів дозволяється у ч. 6 ст. 281 ЦКУ, а Постанова КМУ від 15 лютого 2006 р. «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» надає перелік обставин, за наявності яких можливе штучне переривання вагітності, строк якої становить від 12 до 22 тижнів.

Проблема є глобальною у світовому масштабі, оскільки про аборт можна говорити не лише як про медичну операцію припинення вагітності, але і як про факт незаконного позбавлення людини життя, навіть більше – знищення майбутньої особистості, право якої на життя було знівельоване за рахунок феміністичних переконань на захист тіла. Таким чином, сучасне законодавство більшості країн світу визнає пріоритет тіла над людським життям. Жінки просять надати їм право вибору, однак при цьому не враховується аморальність здійснення подібної процедури. Якщо в багатьох країнах статистика абортів не настільки висока за рахунок налагодженої системи контрацепції, то в Україні становище є катастрофічним. Лише за офіційними підрахунками, згідно досліджень З. В. Ромовської, за останніх 20 років було зроблено понад 30 мільйонів абортів, що враховуючи незадовільну народжуваність, приводить до виродження українського народу.

Цивільний кодекс України у ч. 6 ст. 281, як вже зазначалось вище, офіційно дозволяє переривання вагітності за бажанням матері у термін до 12 тижнів вагітності і тим самим оспорує факт законодавчого закріплення невід'ємного права на життя. Таким чином, проект Закону України про права пацієнтів, а саме ст. 6, яка мала б підтвердити права дитини на охорону здоров'я від моменту зачаття, є завідомо фальшивим. Як може забезпечуватись право ненародженої дитини на життя, якщо законодавець фактично дозволяє перервати життя ненародженої дитини, перекреслюючи зазначену вище норму?

Петро Гусак, д-р філософії Українського Католицького університету, у своїй доповіді на Всеукраїнській конференції 2005 р. «Аборт: заперечення права на життя», пише: «Цивільний Кодекс України (який по відношенню до Конституції є “конкретизуючим законом” і тому – керівництвом для дій юристів, відводячи Конституції лише декларативну роль) гарантує право на життя вже не кожній людині, а лише “фізичній особі” (ЦКУ, ст. 281 “Право на життя”, ч. 1 і ч. 2),

визначаючи її правоздатність з моменту народження (ЦКУ, ст. 25 “Цивільна правоздатність фізичної особи”, ч. 2). Таким чином, Цивільний Кодекс України вилучає з-під дії права на життя людей, які перебувають у лонах своїх матерів, дискримінуючи їх за стадією розвитку. Та сама ст. 281 ЦКУ (“Право на життя”), яка в ч. 1 і ч. 2 гарантує фізичній особі право на життя, в ч. 6. дозволяє на «штучне переривання вагітності», звужуючи таким чином застосування ст. 27 Конституції України тільки до вже народжених людей. Це суперечить ст. 22 Конституції України, яка гласить, що “при прийнятті нових законів ... не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод”».

Ч. 2 ст. 25 ЦКУ зазначає: «У випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини» [2]. Тобто, в такому випадку ненароджений плід прирівнюється до дорослого індивіда і виступає як особа, яка може мати цивільний інтерес і претендувати на об’єкти цивільного блага чи права, які є предметом цивільних відносин. Більше того, ненароджений ембріон називається у ст. 25 ЦКУ саме дитиною, право на життя якої має захищатись згідно ратифікованої в Україні Постановою Верховної Ради України № 789XII (78912) від 27 лютого 1991 р. Конвенції про права дитини, яка в ст. 6 проголошує: «Держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід’ємне право на життя» [3]. Гідне виконання конвенції, враховуючи статистику штучного переривання вагітності не лише на території України, а й на території багатьох держав-членів Генеральної Асамблеї ООН, легко може ставитись під сумнів.

Ст. 1 ЦКУ на перший план ставить особисті немайнові права, відводячи майновим вторинну роль. Але в зазначеному випадку ми бачимо протилежне – майнове право захищається, а немайнове забувається, якщо жінка бажає перервати життя власної дитини. Як законодавець може гарантувати певне право, якщо його ж і заперечує?

Беззаперечно, плід не може існувати самостійно, однак і назвати його частиною тіла матері, яка має повне право розпоряджатись власним тілом, дуже важко, оскільки генетично ембріон є окремим організмом, він не розвинений подібно дорослій людині, однак наділений всіма задатками для майбутнього формування протягом внутрішньоутробного періоду. Людина визначається як жива, наділена інтелектом особа. Тобто, аборт є певним узаконеним вбивством

людини, життя якої гарантується та визнається фундаментальним та беззаперечним правом.

Законодавство зазвичай дозволяє штучне переривання вагітності, не дивлячись на рішення Ради Європи з біоетики від 1996 р., яким визнано ембріон людиною на 14-й день після запліднення. Як наголошує професор З. В. Ромовська, правоздатність – це є природна здатність людини мати цивільні права та обов'язки [4, с. 52]. Отже, сам факт того, що перед нами – людина, означає, що вона – суб'єкт права, особа з правової точки зору. Звідси робимо висновок, що в Україні офіційно дозволене вбивство людини.

Дослідження перетанальної нейропсихології довели, що відчуття дитини при аборті рівні вбивству з тортурами. Таке вбивство, згідно п. 4 ч. 2 ст. 115 КК, карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна у випадку, передбаченому пунктом 6 частини другої цієї статті [10]. Однак, за аборт, якщо його зроблено до 12 тижнів вагітності, жодної санкції не передбачено в українському законодавстві.

Більше того, єдиним легалізованим способом позбавлення життя людини є смертна кара, яка скасована в Україні ще в 1995 р., однак досі діє в ряді держав, наприклад у КНР, Ірані та США. Застосовується таке покарання лише у випадку вчинення особливо тяжких злочинів, обвинуваченому надається гідний правовий захист та широкі можливості для подачі апеляцій. Особа має право і може себе захистити. У ненародженої дитини, як власне і у будь-якої дитини до досягнення певного віку, немає такої можливості. Вагітна жінка може призначити «смертну кару», яка вже 23 роки заборонена на території України, власній дитині і законодавство дає їй право вчинити так, більше того надає оплачуваний лікарняний. Невже існування людини може визначатись як найтяжчий злочин?

Висновки. Отже, за останніх 20 років в Україні зроблено понад 30 мільйонів абортів [13]. Причинами цього можна назвати як погану проінформованість з приводу ефективної контрацепції, нерозуміння того, що аборт фактично є самовільним перериванням людського життя, так і незадовільну роботу служб планування сім'ї [14] та кризову економіку, адже саме в силу обмеження коштів більшість жінок перериває вагітність, тим самим вбиваючи потенційних українських громадян. На сьогоднішній день Україна досі залишається однією з перших держав за статистикою штучного переривання вагітності.

Для вирішення проблеми необхідна не стільки заборона абортівного переривання вагітності, скільки підвищення проінформованості молоді з приводу абортів в аспекті людського життя, право на яке є фундаментальним та невідчужуваним у будь-якій правовій державі. В першу чергу необхідно боротись зі зубожінням нації, а вже згодом скасувати ч. 6 ст. 281 ЦКУ та внести відповідні зміни до законів та нормативно-правових актів. Громадяни будуть приймати і вважати закон слухним лише тоді, коли будуть дійсно розуміти сенс такої заборони. Крім цього, пропонуємо чітко розмежувати поняття медикаментозного та штучного абортів, не окреслюючи їх одним поняттям.

Джерела та література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. С. 356.
3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року // Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. С.205. (Міжнародний договір).
4. Ромовська З. В. Цивільна правоздатність громадян // Право України. 1994. № 10. С. 53.
5. Красавчикова Л. О. Право на життя // Вестник Гуманитарного університета. Серія «Право». 1996. № 1. С. 24.
6. Наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення» від 24.05.2013 р. // МОЗ України. 2013. № 40-423.
7. Крэнстон М. Права человека. Документы о правах человека. Paris, 1975. С. 375.
8. Малеина М. Н. О праве на жизнь // Государство и право. 1992. № 2. С. 51.
9. Постанова КМУ «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» від 15.02.2006 р. // Кабінет Міністрів України. 2006. № 144.
10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. С. 131.
11. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. С. 135.
12. Робак І. Ю., Демочко Г. Л. Охорона здоров'я в першій столиці радянської України: монографія. Харків: Колегіум, 2012. С. 259.
13. Ромовська З. Сімейний кодекс України: синтез свого та чужого // Актуальні питання з галузі сімейного законодавства та реєстрації актів цивільного стану / під ред. П. Каспшика. Люблін: Вид-во Люблін. католиц. ун-ту, 2007. С. 31.
14. Наказ МОЗ України «Про удосконалення системи планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я в Україні» від 29.11.2013 р. // МОЗ України, НАМН України. 2013. № 1030/102.

Мандрик А. Ю. – аспірант СНУ імені Лесі
Українки

Умови про нерозголошення та неконкуренцію в договорах у сфері інформаційних технологій

Постановка проблеми. Одними із гарантованих конституцією України прав є право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41) та право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42). У багатьох випадках ці норми мають неабияке значення для вільного розвитку економіки та конкуренції між суб'єктами ринку, однак, із розвитком цього самого ринку потребують ширшого тлумачення.

Особливо гостро постає питання про дійсність умов про нерозголошення та неконкуренцію в сфері розробки нових інформаційних технологій, де результат діяльності, з точки зору його інноваційності, прямопропорційно співвідноситься із отриманими прибутками.

Мета дослідження полягає у аналізі законодавства з точки зору застосування та дійсності умов про нерозголошення і неконкуренцію в сфері інформаційних технологій.

Результати дослідження. Застосування вищезгаданих умов не є регламентованим у чинному цивільному законодавстві. Проте на практиці все частіше зустрічається застосування таких положень у договорах із надання послуг у сфері інформаційних технологій, зокрема, комп'ютерного програмування. І, хоча ст. 627 Цивільного кодексу України закріплює, що сторони є вільні в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов Договору з урахуванням вимог ЦК, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості, так само як і ч. 2. ч. 3. ст. 6 Цивільного кодексу України, яка визначає, що сторони мають право врегулювати у договорі, який передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами та можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, у судовій практиці з даного питання виникає багато спірних моментів.

Незважаючи на принцип свободи договору, суди у своїх рішеннях приходять до висновку, що конституційне право кожної особи на

працю та підприємницьку діяльність вважається таким, що не може бути обмежено інакше як згідно з законом чи за рішенням суду. Відповідно, відсутність законодавчої можливості обмежити неконкуренцію, зокрема, у сферах розроблення програмного забезпечення та інших інформаційних послуг, не дає змоги встановлювати такі обмеження у договорах за згодою сторін.

На нашу думку, як умови про неконкуренцію (узгоджена між сторонами – замовником та виконавцем – заборона виконавцеві надавати послуги в аналогічній галузі чи у конкурентному продукті), так і нерозголошення інформації (мається на увазі конфіденційна інформація, що включає в себе відомості про використання технологій, алгоритми, структуру продукту) виступають ефективним механізмом боротьби із недобросовісною конкуренцією на ринку послуг.

Проте, при застосуванні таких умов на практиці важливо дотримуватися обґрунтованості обмежень стосовно часу, географії та обсягу діяльності та бути розумними, тобто у відповідній мірі, необхідній для захисту законних бізнес-інтересів замовника, такими, що не накладають на виконавця надмірних труднощів та не завдають шкоди громадськості.

Практика застережень про неконкуренцію є звичайною та нормальною у цій сфері відносин у розвинених країнах світу. Тому якщо правом, що регулює відносини за договором у зовнішньоекономічних контрактах, буде інше, ніж право України, положення швидше за все будуть визнаватися дійсними і будуть підставою стягнення штрафів за їх порушення.

Висновки. Стрімкий розвиток сфери інформаційних технологій та процеси євроінтеграції, безумовно, впливають на правозастосування в Україні, тому не виключено, що найближчим часом і законодавство, і практика судів даватиме можливість захищати свої інтереси щодо нечесної конкуренції та використання комерційної таємниці без порушення мінімальних гарантованих прав виконавців договірним встановленням обмежень та відповідальності за їх порушення.

Джерела та література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Матвійчук Н. І. – студентка V курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;

Наконечна Г. Я. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Бюджетна децентралізація в Україні: теоретичний аспект

Постановка проблеми. Потреба децентралізації державного управління в Україні стоїть на порядку денному з перших років виникнення української державності. В сучасний період питання бюджетної децентралізації актуалізується, бо саме вона є однією з ключових умов ефективної діяльності органів місцевої влади. Даючи можливість місцевим громадам управляти власними справами, а також використовуючи поглиблення співпраці між центральними і місцевими органами влади, ефективна система місцевого самоврядування дасть змогу більш адекватно реагувати на потреби і пріоритети людей тієї чи іншої громади, тим самим гарантуючи, що уряд здатний врегульовувати велике коло економічних та соціальних питань, зокрема проблему подолання бідності та створення нових робочих місць.

Мета дослідження – аналіз теоретичних положень реалізації реформи бюджетної децентралізації.

Результати дослідження. Насамперед слід зауважити, що на сьогоднішній день немає одного загального визначення поняття «децентралізації». Г. В. Возняк [2] вважає, що бюджетна децентралізація – це система відносин, що виникають між різними рівнями влади у процесі розподілу повноважень щодо прийняття управлінських рішень із формування та використання бюджетних ресурсів. О. Д. Василик [1] під бюджетною децентралізацією розуміє процес передачі повноважень (функцій, компетентності, відповідальності) від центральних органів влади до місцевих. Іншими словами, це є перерозподіл функцій і повноважень єдиної державної влади між відповідними органами державної влади, з одного боку, й органами регіонального (місцевого) самоврядування – з іншого.

На нашу думку найбільш доречним було б сказати, що децентралізація – це процес передачі повноважень і бюджетних надходжень від державних органів до органів місцевого самоврядування.

Реформа, котра втілюється в Україні, є унікально українською і не копіює досвіду будь-якої іншої країни. Вона має три складові: 1) реформа територіальної організації влади; 2) реформа місцевого самоврядування; 3. реформа регіональної політики.

Втілення в життя системних змін почалося відразу після зіткнень на Майдані і зміни уряду на початку 2014 р. 1 квітня 2014 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади [3].

На першому етапі втілення реформи (до кінця 2014 р.) Концепція передбачала: внесення необхідних змін до Конституції України; створення законодавчої бази для об'єднання громад; врегулювання нового адміністративно-територіального устрою; надання фінансової підтримки щойно створеним громадам, чітке розмежування їх власних і делегованих повноважень; створення необхідних матеріальних, фінансових і організаційних умов для виконання цих повноважень.

На другому етапі (2015–2017 рр.) планувалося уніфікувати стандарти надання послуг, реорганізувати місцеву владу на новій територіальній основі, провести вибори та ін.

За результатами реформи територіального устрою в Україні має бути сформовано три рівні місцевого самоврядування: область (або регіон), район і громада, що складається з декількох об'єднаних населених пунктів. На рівень громади мають бути передані повноваження згідно з її компетенцією за принципом субсидіарності. Серед них початкова і середня освіта, первинна медицина, житлово-комунальне господарство, будівництво, місцеві дороги, інфраструктура. Повноваження між трьома рівнями місцевого самоврядування мають бути чітко розмежовані. Виконавча влада перейде від місцевих адміністрацій до виконавчих комітетів місцевих рад, у той час як адміністративний контроль в рамках, окреслених Європейською хартією місцевого самоврядування, ляже на плечі префектів, які замінять глав обласних державних адміністрацій.

Проте внесення змін до Конституції було відкладено на невизначений термін. Незважаючи на те, що виконавчі органи місцевих рад та інститут префектів так і не було сформовано, як це передбачала конституційна реформа, реформування місцевого самоврядування та об'єднання громад продовжується.

Висновки. Децентралізація бюджетної системи України, наразі, є незавершеною. Реалізуючи реформу бюджетної децентралізації по-

трібно чітко розуміти цілі, функцію держави та органів місцевого самоврядування в процесі здійснення економічної політики країни загалом та регіонів зокрема, а також враховувати особливості фіскальної децентралізації в частині потужних регіонів до їх більшої автономії. Найважливішим є проведення бюджетної децентралізації, яке повинно зменшити роль держави у фінансовому забезпеченні розвитку громад та регіонів із паралельним створенням можливостей для зміцнення автономності місцевих бюджетів.

Джерела та література

1. Василик О.Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України. Київ: Центр навч. л-ри, 2004. 544 с.
2. Возняк Г. В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти // Проблеми економіки. 2015. № 2. С. 253–257.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

Миронченко Я. А., Трофіменко К. С. –
студенти юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Ненормований робочий день і його правове закріплення

Актуальність теми. Тривалість робочого часу є невід’ємною складовою частиною трудових відносин і закріплена у ст. 45 Конституції України[1]. Відповідно до ч. 1 ст. 50 КЗпП нормальна тривалість робочого часу не може перевищувати 40 годин на тиждень [2]. Проте на сьогоднішній день ми помічаємо таку тенденцію, при якій працівник так званого інтелектуального спрямування у зв’язку з неможливістю точного підрахунку часу, який він витратив на складення договору чи підготовки до судового засідання, змушений працювати понад встановлену законом норму. Поруч з цим, залишається не вирішеним питання про оплату праці, здійсненої протягом ненормованого робочого дня.

Мета цієї статті – розгляд та аналіз основних законодавчих актів, якими закріплене поняття ненормованого робочого часу та надання пропозицій до чинного законодавства, що регулює дане питання.

Результати дослідження. Сьогодні досить часто роботодавці зловживають можливістю залучення працівників до роботи понад встановлену законом тривалість, тим самим створюючи обставини за яких працівник зобов'язаний працювати в позаурочний час і, щоб виконати роботу вчасно, змушений продовжувати працювати навіть тоді, коли робочий час закінчився. Варто зазначити, що оплата за відпрацьований час не здійснюється і тривалість часу, протягом якого працівник змушений працювати, трудовим законодавством не встановлюється. Відмовитись від виконання покладених на нього обов'язків є порушенням трудової дисципліни, що тягне за собою дисциплінарні стягнення.

Відповідно до п. 25 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» для працівника з ненормованим робочим днем час перебування на роботі понад установлену його загальну тривалість вважається робочим [6].

Поняття ненормованого робочого часу не згадується в КЗпП. Станом на 2019 р. Закон України «Про відпустки» частково регулює це питання в частині надання працівникам, що працюють на умовах ненормованого робочого часу додаткової щорічної відпустки [4].

Тобто виникає своєрідна колізія між нормами: ненормований робочий час як вид робочого часу законодавством не закріплений, але за роботу у таких умовах передбачається додаткова відпустка.

У Рекомендаціях щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці, затверджених наказом Мінпраці та соціальної політики України № 7 від 10 жовтня 1997 р., вказується, що названий робочий день – це особливий режим робочого часу, який встановлюється для певної категорії працівників у разі неможливості нормування часу трудового процесу. У разі потреби ця категорія працівників виконує роботу понад нормальну тривалість робочого часу (ця робота не вважається надурочною) [5]. Тобто це означає, що певна категорія працівників виконує роботу понад встановлену тривалість (40 годин на тиждень), тим самим порушуючи норму КЗпП. Поряд з цим, ми не можемо застосувати ч. 2 ст. 62 КЗпП, адже як зазначено «ця робота не вважається надурочною».

Проаналізувавши Рекомендації про порядок надання працівникам з ненормованим робочим днем додаткової відпустки за особливий

характер праці, можна зробити висновок про те, що ненормований робочий день не може встановлюватися будь-якому працівникові і робота понад нормальну тривалість робочого часу для працівників з ненормованим робочим днем допускається тільки у разі потреби. Але, варто зауважити, що практичного відображення дана норма не має, адже застосовуючи термін «ненормований робочий час» більшість працівників виконують роботу і дехто може працювати навіть 24 години на добу. Проте, виходячи з фізіологічних властивостей організму, таке навантаження на людський організм є неприпустимим і може призвести до значних проблем зі здоров'ям. Але на сьогоднішній день чинне законодавство не визначає ні максимальної ні мінімальної тривалості ненормованого робочого дня.

Проект Трудового кодексу закріплює поняття ненормованого робочого часу. Згідно із ч. 1 ст. 156 проекту Трудового кодексу «Робота на умовах ненормованого робочого часу передбачає, що працівник епізодично за вказівкою роботодавця або без такої вказівки зобов'язаний працювати понад норму робочого часу. Роботодавець зобов'язаний вести облік роботи понад норму робочого часу». Поряд з цим, ч. 2 ст. 156 закріплює те, що працівник, який працює на умовах ненормованого робочого часу, залучається роботодавцем до роботи понад норму робочого часу систематично (двічі та більше протягом місяця), така робота вважається надурочною і може проводитися з додержанням норм ст. 144 цього Кодексу. Проте, ст. 153 не визначає такого виду надурочних робіт як «систематичне виконання трудових обов'язків понад норму робочого часу» [3]. Отже, з цих норм випливає, що Проект Трудового Кодексу закріплює поняття ненормованого робочого часу, але належним чином не регулює питання його застосування і оплати.

Висновки. Чинний КЗпП не закріплює такого поняття як «ненормований робочий час», у зв'язку з цим, ми пропонуємо внести зміни до ст. 62 КЗпП, закріпивши поняття ненормованого робочого часу як окремого виду робочого часу та встановити мінімальну та максимальну тривалість залучення працівників до роботи понад норму.

Пропонуємо надати право працівнику, який працює після закінчення робочого дня, можливість відпочинку для повноцінного сну та відновлення сил тривалістю не менше 12 годин.

Вважаємо за необхідне забезпечити працівнику подвійну оплату за час роботи ненормованого робочого дня, що зменшить випадки залучення роботодавцями до такого виду робочого часу.

Джерела та література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс Законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 р. (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1971. № 50. Ст. 375.
3. Проект нового Трудового кодексу України від 10.12.09 за реєстраційним номером 1108. URL: gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511
4. Про відпустки. Закон України від 15 листопада 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 2. Ст. 4.
5. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України «Рекомендації щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці»: від 10.10.1997 р., № 7 // Праця і зарплата. 1997. № 23.
6. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду від 06.11.1992 № 9. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>

Місечко І. В., Захарчук К. О. – студенти
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільного права та процесу
СНУ імені Лесі Українки

Правове регулювання донорства крові та її компонентів

Постановка проблеми. Одним із напрямів державної політики у сфері охорони здоров'я є донорство крові та її компонентів. Дане питання є досить актуальним в наш час та надзвичайно важливим, оскільки це не тільки вкрай необхідна для суспільства місія, а й певне втручання в складний людський організм. В Україні соціальна відповідальність щодо донорства особливо чітко почала проявлятися, коли тисячам поранених воїнів АТО знадобилися десятки літрів крові для переливання. Варто зазначити, що дане питання на законодавчому рівні врегульовано не повною мірою і потребує певних змін та доповнень.

Також на сьогодні дуже серйозною проблемою у світі є поширення небезпечних захворювань, що можуть передаватися з трансфузія-

ми крові та її компонентів. Ще однією важливою проблемою, на нашу думку, є непроінформованість населення щодо важливості для людини та суспільства в цілому такого суспільно необхідного процесу, як донорство.

Мета дослідження – вивчення актуальності та проблематики законодавчого врегулювання донорства в Україні, а також прогалин, що існують в нормативно-правових актах щодо даних процесів.

Результати дослідження. Закон України «Про донорство крові та її компонентів», а саме ст. 2 визначає донорство як добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях.

Міністерство охорони здоров'я (далі – МОЗ) встановлює, що донором може бути кожен дієздатний українець віком від 18 років, вага якого має бути не менше 50 кг – інакше забір крові може бути небезпечним для вашого здоров'я, а одноразова доза кроводавання не повинна перевищувати 450 мл цільної крові (для аналізів додатково використовують 40 мл крові). У донорів віком до 20 або понад 50 років доза первинного взяття крові не повинна перевищувати 300 мл (без урахування крові на аналізи). Для того, щоб стати донором, необхідно пройти відповідне медичне обстеження у медзакладі перед здачею крові, що підтвердить відсутність протипоказань, визначених МОЗ України.

На думку І. М. Паращича та О. М. Діюка, донорів можна класифікувати так:

- активні донори – особи, які дають кров або її компоненти регулярно (три рази чи більше на рік);
- донори резерву – особи, які дають кров або її компоненти нерегулярно (не більше двох разів на рік);
- донори родичі – особи, які дають кров або її компоненти для лікування близьких їм людей [2].

Встановлюється, що держава вживає заходи та ініціативи для сприяння самозабезпеченню кров'ю та компонентами крові найвищого рівня безпеки шляхом заохочення добровільного безоплатного донорства крові та компонентів крові та забезпечення отримання донором більшого суспільного визнання. Зокрема, згідно із ЗУ «Про

донорство крові та її компонентів», держава гарантує захист прав донора та охорону його здоров'я, а також надає йому пільги. Наприклад, працівник, який є або виявив бажання стати донором, звільняється від роботи із збереженням за ним середнього заробітку, донори з числа студентів закладів вищої освіти та учнів професійних навчально-виховних закладів у зазначені дні звільнюються від занять. Також після кожного дня давання крові та (або) її компонентів, в тому числі у разі давання їх у вихідні, святкові та неробочі дні, донору надається додатковий день відпочинку із збереженням за ним середнього заробітку. В день давання крові та (або) її компонентів донор забезпечується безкоштовними сніданком та обідом за рахунок коштів закладу охорони здоров'я, що здійснює взяття у донора крові та (або) її компонентів. У разі неможливості забезпечення таким харчуванням відповідний заклад охорони здоров'я має відшкодувати донору готівкову вартість відповідних наборів харчування.

Однією із актуальних проблем на сьогодні, є те, що норми чинного законодавства про донорство крові та її компонентів потребують принципових змін з метою імплементації Директив Європейського Союзу, що стосуються безпеки крові, на виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, приведення у відповідність до міжнародних стандартів у сфері безпеки та якості донорської крові та її компонентів, а також надання послуг з трансфузії компонентів крові в лікувальних закладах, що «дасть більше шансів для порятунку життів та забезпечить збереження здоров'я багатьох людей». В Україні рівень нового сучасного обладнання та закладів, що здійснюють забір крові є досить низьким, що тільки збільшує ризики поширення небезпечних захворювань, що можуть передаватися з трансфузіями крові та її компонентів: СНІД, гепатити, цитомегаловірус, сифіліс, пріонові інфекції та ін. Саме від рівня таких закладів, ретельності обстеження донорів та обов'язкового скринінгу їхньої крові залежить безпека хворих, які отримують лікування компонентами донорської крові [1].

Найперше, що нам потрібно зробити для вирішення цієї проблеми – це змінити стандарти перевірки і підвищити якість крові. Тому реформа служби крові передбачає встановлення у шести областях лабораторій ПЛР (лабораторій молекулярної діагностики), куди будуть звозити кров для перевірки з усієї України. Ірина Славінська,

президент «Асоціація молодих донорів України» зазначає, що в Україні немає регулярного донорства. Натомість є так зване родинне донорство. А це означає, що це донорство ажіотажне і ситуативне – сьогодні донор є, тому що трапилася біда, а завтра його немає. Тоді як служба крові потребує постійних запасів, адже люди потрапляють в аварії кожного дня, крім того, є породіллі, є люди з різними захворюваннями, йде війна на Сході, тому запаси крові потрібні завжди. До того ж в Україні кров перетворилась на товар, на якому можна непогано заробляти, – держава виступає лише як «регулятор цін». Безкоштовної крові – вічно бракує.

Висновки. Отже, донорство – добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях.

Дослідивши та проаналізувавши нормативно-правові акти та наукові коментарі щодо даного питання, можна зробити висновок, що в Україні існує багато проблем, що перешкоджають якісному та безпечному здійсненню донорства.

Для вирішення даних проблем, на нашу думку, необхідно привести вітчизняне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, що включає в себе зміну та облаштування закладів якісним сучасним обладнанням, а також змінити стандарти перевірки і підвищити якість крові, що дозволить зробити встановлення лабораторій ПЛР (лабораторій молекулярної діагностики), куди будуть звозити кров для перевірки з усієї України.

Також необхідна відповідна підтримка держави, написання національної програми розвитку безоплатного добровільного донорства. На кожній станції переливання лікар має заохочувати здавати кров, щоб донор прийшов туди із задоволенням ще раз.

Джерела та література

1. Гематологія і трансфузіологія / за ред. С. М. Гайдукової. Київ: ВПЦ «Три крапки», 2001. 752 с.
2. Деякі проблеми донорства / за ред. І. М. Парашиц, О. М. Діюк. Москва: Медицина, 2003.
3. Закон України «Про донорство крові та її компоненти» // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 23. С. 183.
4. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40–44. С. 356.

Мокійчук С. Р. – студентка IV курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;

Гусак А. П. – к. ю. н., доцент кафедри
кримінального права і процесу
СНУ імені Лесі Українки

Кримінально-правова характеристика незаконного проведення абортів

Постановка проблеми. У нашій країні прийнято одне з найбільш ліберальних, лояльних законодавств про штучне переривання вагітності. Існує необхідність внести в кримінальний закон зміни, які б забезпечили належну правову охорону репродуктивного здоров'я жінки. На думку Г. Б. Романовського, питання надання можливості кожній жінці зробити аборт є настільки важливим, що іноді залежно від його вирішення державою оцінюють ступінь демократичності суспільства. З одного боку, постає питання, якою мірою ненароджена дитина має право на життя, з іншого – необхідно з'ясувати, чи має право мати сама розпоряджатися своїм тілом і чи має вона внаслідок цього, право на фізичну недоторканість та особисте життя [2, с. 26].

Мета дослідження – здійснення комплексної кримінально правової характеристики незаконного проведення абортів.

Результати дослідження. Питання незаконного проведення абортів досліджувалися в роботах М. Б. Фішмана (Львів, 1950 р.) та Т. А. Лаврентьевої (Саратов, 1974 р.). Але з тих пір кримінальне законодавство зазнало чималих змін, у тому числі й стосовно незаконного проведення абортів. На жаль, цій проблемі у вітчизняній правовій науці, і особливо в кримінальній правовій науці, приділяється мало уваги. Відповідно до ст. 134 КК України незаконним є проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти, якщо незаконне проведення абортів спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої. Операція штучного переривання вагітності може бути проведена за бажанням жінки в акредитованих закладах охорони здоров'я при вагітності не більше 12 тижнів [1].

Вагітність у кримінальному аборті припиняється різними способами: механічними, медикаментозними та термічними. Відповідальність настає і у разі, коли жінка погоджується на переривання вагіт-

ності під впливом погроз з боку інших осіб. Для встановлення факту передчасного переривання вагітності провадиться судово-медична експертиза. Переривання вагітності незалежно від її тривалості без згоди потерпілої внаслідок застосування до неї фізичного насильства (скажімо, в результаті нанесення їй удару чи побоїв) залежно від форми вини та інших обставин справи може бути кваліфіковане за ст. 121, 128 або 140 Кримінального Кодексу України [3, с. 128].

Об'єктом злочину є здоров'я вагітної жінки. З об'єктивної сторони злочин полягає в діях, які виражаються у: 1) проведенні абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти; 2) незаконному проведенні абортів, якщо воно спричинило: а) тривалий розлад здоров'я; б) безплідність; в) смерть потерпілої. Суб'єктом злочину, є особа, яка досягла 16-річного віку і не має спеціальної медичної освіти. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого характеризується прямим умислом. Злочин, передбачений ч. 1 ст. 134 КК України, вважається закінченим з моменту фактичного переривання вагітності. При цьому факт вилучення плоду, який не здатен більше розвиватися, з організму матері не має значення для визначення злочину закінченим. Моментом закінчення злочину слід визнавати дії, що призвели до неминучого припинення розвитку плоду. Якщо при незаконному проведенні абортів буде доведено прямий або непрямої умисел до смерті, то відповідальність повинна наставати за умисне вбивство [4, с. 71].

Висновки. Отже, для зниження кількості незаконних абортів потрібно не забороняти їх, а вирішувати питання щодо відповідальності за схилання до абортів та проведення штучних передчасних пологів а також, необхідні реальні соціальні гарантії з боку держави, щоб жінки не ставили під загрозу своє життя.

Джерела та література

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: від 26.02.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Романовський Г. Б. Право на аборт: вітчизняний і зарубіжний досвід. 2003. № 6. 71 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юрид. думка, 2010. 308 с.
4. Алієва О. М. Деякі проблеми кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів // Вісн. ОНУ ім. І. І. Мечникова. Правознавство. 2015. Вип. 2. 89 с.

Мокійчук С. Р., Попович Н. Р. – студенти
IV курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Поняття терміну «режим» виконання і відбування покарання за національним та зарубіжним законодавством

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів оптимізації Державної кримінально-виконавчої служби України є забезпечення в кримінально-виконавчих установах порядку виконання й відбування покарання (режиму) і наближення вимог останнього до міжнародних принципів і стандартів, рекомендацій міжнародних організацій у сфері виконання покарань. Питання про режим виконання й відбування покарання, знаходиться в центрі уваги не тільки спеціалістів у галузі права, а й інших вчених – педагогів, психологів.

Мета дослідження – здійснити аналіз поняття терміну «режим» виконання і відбування покарання за національним та зарубіжним законодавством.

Результати дослідження. Визначення режиму давалося багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими як за часів виправно-трудового, так і кримінально-виконавчого законодавства, зокрема: М. А. Беляєвим, І. Г. Богатирьовим, Т. А. Денисовою, О. Г. Колбом, С. В. Познишевим, А. Х. Степанюком, С. О. Стефановим, М. О. Стручковим, В. М. Трубніковим, І. С. Яковець та іншими.

Законодавче визначення режиму, закріплене у ч. 1 ст. 102 КВК України, узагальнило здобутки вітчизняної пенітенціарної науки щодо поширення сфери впливу режиму на суб'єктів виконання покарань – адміністрацію установ виконання покарань та суб'єктів відбування покарань – засуджених до позбавлення волі, встановивши, що режим у колоніях – це встановлений законом порядок виконання та відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених [1].

На думку професора М. О. Стручкова: «Якщо ґрунтуватися на загальноживаному і зрозумілому кожному значенні слова «режим», то не можна сказати нічого іншого, як визнати режимом (від франц. *regime*) уклад, порядок або спосіб життя людини. Режим під час відбування покарання – це уклад або спосіб життя засудженого. Якщо спробувати дати його визначення як правового явища, то доведеться сказати наступне: під режимом у виправних установах слід розуміти

врегульований нормами права порядок виконання покарання у виді позбавлення волі» [2, с. 228–230].

Під режимом виконання та відбування покарання розуміється сукупність норм кримінально-виконавчого права, що регулюють порядок і умови виконання і відбування кримінальних покарань, які забезпечують реалізацію покарання засуджених і створюють умови для ефективного застосування інших засобів впливу [3, с. 148].

Щодо здійснення «режиму» у зарубіжних країнах, то у виконавчих установах США характерною особливістю режиму є використання спеціальної техніки: портативних пристроїв тривожної сигналізації, які дозволяють забезпечити безпеку засуджених. У Англії існує чотири режими тримання засуджених, відповідно за рівнем безпеки. У Німеччині відсутня класифікація за рівнем безпеки, натомість здійснюється за статевим і віковим критерієм. Для підтримання режиму у колоніях здійснюється система заходів заохочення до засуджених, система соціальної реабілітації та інші [4, с. 26].

У Норвегії вважають, що режим у колоніях, який має посилену технічну безпеку, навпаки призводить до більшого насильства і агресії засуджених. Тому у Норвегії створенні так звані «перехідні тюрми», оскільки вони вважають, що основною метою є не забезпечення їхньої ізоляції, а забезпечення особистої безпеки [5, с. 28].

Як і в Україні так і у зарубіжних країнах поняття «режиму» включає правила поведінки всіх учасників і суб'єктів правовідносин, їх права та обов'язки, що виникають з приводу виконання і відбування покарання. Режим виступає сполучною ланкою в сфері застосування інших засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, передбачених законом.

Висновки. Отже, суть режиму полягає у примусі, які пов'язані з певними обмеженнями засуджених, але головна його мета – це виправлення і ресоціалізація засуджених. Хоча і є законодавче визначення режиму, але на сьогодні постає питання про внесення змін у визначення поняття «режим», яке має охоплювати, крім зазначених вимог, ще і вимогу охорони засуджених, здійснювати систему соціальної реабілітації, яку практикують та удосконалюють зарубіжні країни світу.

Джерела та література

1. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України від 01.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>

2. Стручков Н. А. Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1970. 271 с.
3. Кримінально-виконавче право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [В. М. Трубников, В. М. Харченко, О. В. Лисодід та ін.]; за ред. В. М. Трубникова. Харків: Право, 2001. 384 с.
4. Назаренко В. В. Міжнародна правова охорони установ для тримання засуджених // Право і суспільство. Київ, 2015. 224 с.
5. Богунов С. О., Копотун І. М., Пузирьов М. С. Пенітенціарні системи України та Норвегії: порівняльно-правовий аналіз / за заг. ред. О. М. Джужи. Київ, 2012. 52 с.

Парашак Т. О., Мисюк К. Р. – студенти
III курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Кондратішина В. В. – к. ю. н., доцент
кафедри кримінального права і процесу
СНУ імені Лесі Українки

Про зворотню дію в часі «Закону Савченко»

Постановка проблеми. Законодавець настільки неочікувано й непередбачувано реформує кримінальний закон, що серед численних змін до Кримінального кодексу України окремі з них отримують особливий соціальний резонанс.

Одними з таких стали зміни порядку зарахування попереднього ув'язнення до строку призначеного судом покарання, що широко стали відомими у фаховому середовищі під назвою «Закон Савченко». Суть цих змін полягала у тому, що ч. 5 ст. 72 КК в редакції, що була чинною ще з 1 вересня 2001 р., передбачала, що «Попереднє ув'язнення зараховується судом у строк покарання у разі засудження до позбавлення волі день за день...». 26 листопада 2015 р. був прийнятий і з 24 грудня того ж року набув чинності закон, яким указана норма була викладена у новій редакції. Відповідно до неї «Зарахування судом строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі в межах того самого кримінального провадження, у межах якого до особи було застосовано попереднє ув'язнення, проводиться з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі» [1].

Мета дослідження – дослідити питання зворотної дії в часі ч. 5 ст. 72 КК України у редакції так званого «Закону Савченко».

Результати дослідження. Особливо гостро постало питання про зворотню дію в часі даного закону, яке викликало неоднозначні правові підходи до його застосування: одні дослідники її підтримували, інші – критикували. Застосування нового порядку зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання поглиблено досліджував К. П. Задоя. Науковець описав підставу, межі та кримінально-правові наслідки ретроактивності ч. 5 ст. 72 КК у редакції «Закону Савченко». У своєму дослідженні науковець дійшов висновку, що фактичне припинення застосування до особи умовно-дострокового звільнення, якщо після зарахування строку попереднього ув'язнення за правилами нової редакції ч. 5 ст. 72 КК виявиться, що з огляду на строк фактично відбутого нею покарання або навіть з огляду на строк призначеного їй покарання, особа має вважатись такою, що повністю відбула його [2, с. 218].

Вирішенням цієї проблеми стала постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 663/537/17 від 29.08.2018 р. у якій судом зроблено висновок про те, що «...Якщо особа вчинила злочин до 20 червня 2017 року (включно) і щодо неї продовжували застосовуватися заходи попереднього ув'язнення після 21 червня 2017 року, тобто після набрання чинності Законом № 2046-VIII, то під час зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання застосуванню підлягає ч. 5 ст. 72 КК України в редакції Закону № 838-VIII. В такому разі Закон № 838-VIII має переживаючу (ультраактивну) дію. Застосування до таких випадків Закону № 2046-VIII є неправильним, оскільки зворотна дія Закону № 2046-VIII як такого, що «іншим чином погіршує становище особи», відповідно до ч. 2 ст. 5 КК України не допускається» [3].

Такий висновок Великої Палати Верховного Суду узгоджується з рішенням Конституційний Суд України, який зазначив, що «суть зворотної дії в часі законів та інших нормативно-правових актів полягає в тому, що їх приписи поширюються на правовідносини, які виникли до набрання ними чинності, за умови, якщо вони скасовують або пом'якшують відповідальність особи» [3]. Конституційний Суд України не обмежує зворотню дію закону в часі лише правовідносинами, які припинилися до набрання ним чинності. Таку ж само позицію займає й законодавець, який у ч. 1 ст. 5 КК спеціально застерігає, що

закон, який має зворотну дію в часі, поширюється, у тому числі й на осіб, які хоч і вчинили злочини до набрання ним чинності, але на момент набрання ним чинності ще відбувають покарання або відбули покарання але мають судимість.

Здавалося б, на перший погляд, проблему вирішили. Разом з тим є ряд інших питань, які заслуговують на увагу. Зокрема, одним із таких питань є строк фактично відбутого покарання для цілей ст. 81 КК.

Наприклад, якщо особа упродовж 1 року перебувала під вартою, згодом їй за умисний особливо тяжкий злочин було призначено покарання у виді 8 років позбавлення волі (на день вступу вироку у законну силу «Закон Савченко» ще було не прийнято). Відбувши фактично три четверти призначеного покарання (6 років) особа була умовно-достроково звільнена. Через 1 рік після звільнення («Закон Савченко» уже діє), особа знову вчиняє особливо тяжкий злочин, перебуває під вартою упродовж 1,5 року, а згодом їй за останній злочин призначають покарання у виді позбавлення волі строком на 10 років і 6 місяців. За сукупністю вироків, зарахувавши частково невідбуту частину покарання за попереднім вироком, остаточно призначають покарання у виді 11 років позбавлення волі). У даному випадку виникає питання, чи зараховується строк попереднього ув'язнення особі у строк відбуття покарання, якщо вона була умовно-дострокового звільнена?

Враховуючи правову позицію Верховного Суду зазначимо, якщо через 1,5 року особа вчиняє новий злочин будучи умовно-достроково звільненою під час дії «Закону Савченко», який до неї не було застосовано, то тримання під вартою за попереднім вироком, на нашу думку, слід зараховувати за новими правилами, що означатиме зникнення підстав для подальшого умовно-дострокового звільнення, оскільки внаслідок застосування редакції ч. 5 ст. 72 КК невідбута частина в даному конкретному випадку скоротиться до 2 років, а такий термін умовно-дострокового звільнення вже минув.

Висновок. Фактичне припинення застосування до особи умовно-дострокового звільнення, якщо після зарахування строку попереднього ув'язнення за правилами – нової редакції ч. 5 ст. 72 КК виявиться, що з огляду на строк фактично відбутого нею покарання або навіть з огляду на строк призначеного їй покарання, особа має вважатись такою, що повністю відбула його.

Джерела та література

1. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання: Закон України від 26 листопада 2015 р. № 838-VIII // *Голос України*. 2015. 23 груд. (№ 242).
2. Задоя К. П. Проблеми застосування нового порядку зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання // *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 3. С. 212–241.
3. Правові висновки Верховного Суду (кримінальна юрисдикція) за 2018 рік / упоряд.: Н. О. Антонюк, С. І. Кравченко. Київ: Алерта, 2019. С. 8–10.
4. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 р. у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) // *Офіційний вісник України*. 2000. № 39. Ст. 1662.

Пеньшіна С. О. – студентка III курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Журавська З. В. – к. ю. н., доцент кафедри
кримінального права і процесу

СНУ імені Лесі Українки, доцент

**Проблеми застосування висновків поліграфа як доказу
в кримінальному провадженні**

Постановка проблеми. Нині у світі налічується понад 70 країн, де широко використовуються поліграфічні перевірки. В Україні питання використання поліграфа все ще стоїть на порядку денному, особливо у моменті використання його висновків як доказів у кримінальному провадженні. Тому постає питання чи не взяти Україні приклад з її іноземних соратників і також впровадити застосування поліграфа у правові сфери?

Метою наукового дослідження є встановлення позитивних та негативних моментів використання поліграфічних перевірок та їх висновків у процесі доказування у формі кримінального провадження.

Результати дослідження. Для цілей дослідження вважаємо за необхідне з'ясувати дефініцію. Поліграф (polygraph – детектор брехні)

є різновидом психофізіологічної апаратури і являє собою комплексну багатоканальну апаратну методику реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. Аналіз цих змін, що відбуваються в процесі опитування за допомогою поліграфа, дає змогу одержувати необхідну орієнтувальну інформацію та виявляти ту, яку людина приховує [1].

Наразі в Україні існують такі правові підстави використання поліграфа: ст. 28 Конституції України передбачає, що ніхто без його добровільної згоди не може бути підданим медичним, науковим чи іншим дослідженням. А ст. 32 КУ встановлює, що збір, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, за винятком випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2]. На підставі зазначеного, прямої заборони у використанні поліграфа в Україні на сьогодні чинне законодавство не передбачає, а отже його застосування прийнятне, проте лише за добровільною згодою особи, оскільки дослідження на поліграфі може розумітись у контексті медичної чи наукової експертизи.

Крім того, підставою широкого застосування поліграфів правоохоронними органами України є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Ст. 8 цього Закону закріплює право органів, що здійснюють ОРД, опитувати осіб за їх згодою [4]. Відповідно використання поліграфа витлумачується як різновид опитування. В доповнення вищенаведеного, у ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України зазначається, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів [3]. А оскільки висновки поліграфолога вважаються різновидом опитування, яке згідно з положень КПК не вказується у ст. 84 як джерело доказів, то і використання результатів дослідження поліграфа не буде допустиме до розгляду в суді в порядку кримінального провадження. Отримані таким чином відомості є лише орієнтирами для збирання офіційних, передбачених законом, доказів.

Однак, в Україні вже є прецеденти спроб законодавчого закріплення використання поліграфа у правових сферах. Нині у Верховній Раді України зареєстрований проект закону «Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі». Відповідно до положень проекту, опитування осіб на поліграфі має здійснюватись з метою отримання запитів приватного характеру, оперативно-розшукових даних, службових і кадрових перевірок, а також виконання судових психофізіологічних експертиз, пов'язаних з цивільним, кримінальним, адміністративним, господарським та іншим судочинством України [5].

Тобто, автори цього закону пропонують все-таки перевести висновки дослідження на поліграфі у ранг загальних висновків експертів, що у свою чергу надалі можуть бути допустимими доказами у порядку, в тому числі, і кримінального судочинства.

Однак, чи є впровадження такого, здається, новаторського для усталеної кримінально-процесуальної практики закону відповідним до реалій українського правового життя та чи не потягне це більше негативних, аніж позитивних наслідків? Для отримання відповіді на це питання варто поглянути на ситуацію з діаметрально протилежної точки зору. Критики використання поліграфа наводять чимало підтверджених фактів, що існують такі види особистостей, що не демонструють змін фонових фізіологічних параметрів навіть при запереченні скоєних ними жорстоких злочинів. І навпаки, людина, яка не скоювала злочин, але зіштовхнулася з його проявом (наприклад, виявила труп), демонструє фізіологічні параметри, властиві особі, яка вчинила злочин. Крім того, відомі досить прості техніки, що дозволяють довільно змінювати фонові характеристики, які реєструються поліграфом, наприклад, напруга м'язів, покусання язика [1].

Висновки. Питання використання поліграфа в Україні за сучасних обставин потребує додаткового дослідження. Визнання його висновків як джерел доказів у кримінальному провадженні можливе, однак лише з врахування супутніх обставин кожної окремої справи та якщо розглядати їх в сукупності з усіма іншими наявними доказами. Це необхідно, насамперед, для ефективного забезпечення охоронюваних законом прав та інтересів людини і громадянина та захисту і відновлення прав, в разі їх порушення.

Джерела та література

1. Бусол О. Правові підстави застосування поліграфа в Україні. URL: http://www.nbuvip.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2097:pravovi-pidstavi-zastosuvannya-poligrafa-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 р. № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1048>
4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
5. Проект закону «Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі» від 17.02.2016 № 4094. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4094&skl=9

Полюх О. В., Роюк А. А. – студенти
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін

СНУ імені Лесі Українки

**Правові наслідки вчинення правочину неповнолітньою
особою за межами її цивільної дієздатності**

Постановка проблеми. Актуальність питання про правові підстави визнання правочину недійсним зумовлена значною кількістю судових спорів щодо відповідності правочинів правовому регулюванню, а також важливістю правочинів для забезпечення належного обороту речей у цивільному праві.

Мета дослідження – з'ясувати правові наслідки вчинення правочину неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності

Результат дослідження. На даний час в українській науковій літературі досить гостро стоїть питання про теоретичні та практичні аспекти визнання правочинів недійсними, зокрема щодо проблеми визнання нікчемності правочинів як на підставі положень закону, так і про необхідність визнання таких правочинів недійсними в судовому порядку. Дана проблема є актуальною і була предметом досліджень багатьох науковців. Серед учених, які досліджували окремі аспекти

даної проблеми, доцільно виокремити праці О. В. Перова, М. В. Рабінюка, Н. С. Хатнюк та ін.

Відповідно до ч. 1 ст. 202 Цивільного кодексу України (далі ЦКУ): «Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків». Для того, щоб правочин мав належну юридичну силу, він повинен задовольняти ряд умов. Ці умовами дійсності правочину містяться в ст. 203 ЦКУ. У тому випадку, якщо сам правочин відповідає вимогам законодавства та тим умовам, які для нього визначають безпосередньо самі сторони, то він вважається дійсним та породжує певні юридичні факти, а також встановлює відповідні права та обов'язки. Також слід відмітити, що ЦКУ встановлює презумпцію правомірності правочину (ст. 204), крім випадків, якщо його недійсність прямо не встановлена законом, або якщо він не визнаний недійсним. У даному випадку під недійсністю слід розуміти правову категорію, при появі якої правочин як юридичний факт втрачає юридичну силу.

Тобто недійсність правочину «полягає у встановленні нездатності цього правочину створювати правовий ефект» [1, с. 9], а саме означає, що дії, здійсненні у вигляді правочину, не породжують юридичних наслідків, тобто не тягнуть виникнення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. Недійсний правочин являє собою неправомірну юридичну дію. Відповідно до законодавства за ступенем недійсності всі правочини поділяються на: – абсолютно недійсні правочини, що є такими з моменту їх вчинення (нікчемні), та недійсність яких прямо передбачена законом. До нікчемних правочинів належать такі: правочин, вчинений малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності; правочин, вчинений без дозволу органу опіки та піклування; правочин, вчинений недієздатною фізичною особою; правочин, який порушує публічний порядок; правочин, у якому сторони не додержали вимог закону про його нотаріальне посвідчення; правочин, яким скасовується чи обмежується відповідальність за умисне порушення зобов'язання; правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання, вчинений із недодержанням письмової форми; правочин, що обмежує можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки – відносно недійсні, які можуть бути визнані судом недійсними за певних умов (оспорювані).

Оспорюваний правочин може бути визнаний недійсним лише за рішенням суду. До них належать правочини, вчинені: неповнолітньою особою, віком від 14 до 18 років (без згоди батьків, піклувальника); фізичною особою, що обмежена в дієздатності (без згоди піклувальника); дієздатною фізичною особою, яка в момент вчинення не усвідомлювала значення своїх дій або не могла керувати ними; фізичною особою під впливом помилки; фізичною особою під впливом обману; фізичною особою під впливом насильства; фізичною особою під впливом збігу тяжких обставин; внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною; юридичною особою, яких вона не мала права вчиняти; фіктивні й удавані правочини.

Дискусійним у юридичній науці залишається питання про можливість чи необхідність судового підтвердження нікчемності правочину. Беззаперечним залишається факт про необхідність такого підтвердження для оспорюваних правочинів. Так, як уже зазначалося, ч. 1 ст. 215 ЦКУ закріплена норма, за якою не вимагається встановлення судом факту нікчемності правочину.

Однак деякі автори, зокрема Н. С. Хатнюк [2], вважає: «У судовому порядку підтвердження нікчемності правочину не є обов'язковим, але за ініціативи його учасників або третіх осіб закон не позбавляє можливості їх звернення в суд для отримання рішення, яке підтвердить факт нікчемності». Зовсім іншої точки зору притримуються інші науковці, які вказують на неможливість визнання судом нікчемного правочину недійсним, оскільки такий спосіб не передбачений способами захисту прав та інтересів осіб, що містяться в ч. 2 ст. 16 ЦКУ. Ці ж науковці звертають увагу на помилковість застосування на практиці п. 2 ч. 2 ст. 16 ЦКУ, який вказує на порядок визнання правочину недійсним, але не уточнюється, що такий спосіб захисту прав характерний лише щодо оспорюваних правочинів, та зазначають, що це відповідає практиці Верховного Суду України, постановами якого закриваються провадження в справах про визнання нікчемних правочинів недійсними [3, с. 115].

Висновки. На нашу думку, рішення про визнання нікчемного правочину недійсним має постановити суд, який таким чином, констатує факт недійсності такого правочину, а отже, надає заінтересованим особам можливість здійснити захист своїх порушених прав, шляхом застосування передбачених законом правових наслідків недійсності правочину.

Джерела та література

1. Перова О. В. Недійсність правочину, який порушує публічний порядок: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків, 2010. 15 с.
2. Хатнюк Н. С. Юридична природа нікчемних правочинів. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pre/2008/Hatnyuk.pdf
3. Гусак М., Данішевська В., Попов Ю. Нікчемні та оспорювані правочини: регулювання за Цивільним кодексом України // Право України. 2009. № 6. С. 114–120.

Пономаренко О. І. – студент I курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Фідря Ю. О. – к. ю. н., доцент, завідувач
кафедри кримінального права і процесу
СНУ імені Лесі Українки

Застосування засобів примусу поліцейськими

Постановка проблеми. зміцнення державності в Україні, охорона прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення верховенства права в усіх сферах суспільного життя залишаються головними напрямками розвитку правової держави, а успішне виконання цих завдань значною мірою залежить від правильного, науково обґрунтованого керівництва суспільством усіма проявами його життєдіяльності. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості й ефективності діяльності правоохоронних органів.

Актуальність теми дослідження. У зв'язку з подіями, які відбуваються останнім часом на території України, надзвичайно актуалізувалися пошуки та запровадження нових підходів, спрямованих на підвищення якості забезпечення безпеки професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Стан дослідження. Науковим розробленням щодо функціонування правоохоронних органів та застосування поліцією заходів примусу присвятили роботи такі фахівці, як: А. Авер'янов, О. Бундурка, Є. Безсмертний, В. Богущкий, І. Голосніченко, М. Дорогих, В. Захаров та ін.

Метою статті – з'ясування сутності заходів примусу, які застосовуються в діяльності поліції.

Поліція зобов'язана служити в інтересах суспільства. Проте неодноразово ми чуємо або бачимо у засобах масової інформації як працівниками поліції порушуються права і свободи громадян шляхом або перевищення службових обов'язків або взагалі їх ігнорування. І в більшій кількості раз це відбувається саме тоді коли особа не знає своїх основних прав, і саме цим користуються працівники поліції або інші правоохоронні органи.

Працівники поліції в межах здійснення своїх повноважень відповідно до чинного законодавства здійснюють чітко визначені законом заходи. Поліцейський захід – це певна дія або певний комплекс дій для досягнення мети його застосування, превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до спеціального закону (тобто чітко встановленої процедури).

Зокрема, заходами примусу є:

- фізичний вплив (сила);
- застосування спеціальних засобів;
- застосування вогнепальної зброї [3].

Слід пам'ятати, що порядок та умови застосування таких засобів впливу чітко регламентовані законодавством і мають здійснюватися у відповідності до нього.

Регламентується порядок застосування заходів примусу статтями 42, 43, 44, 45, 46 Закону України «Про Національну поліцію».

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спецзасобів і вогнепальної зброї. Без попередження фізична сила, спеціальні засоби і зброя можуть застосовуватися, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю осіб чи працівників поліції або якщо таке попередження є невинуватим/неможливим. Також, обов'язковою умовою їх використання є випадок, коли були використані та не дали бажаних результатів усі інші застосовані раніше форми.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку, і в кожному випадку бажано рідною мовою осіб, проти яких ці засоби будуть застосовуватись, та українською і російською мовами не менше як два рази з наданням часу, достатнього для

припинення скоєння правопорушення (ч. 2 ст. 43 ЗУ «Про Національну поліцію») [2].

Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю: якщо існує безпосередня загроза життю особам (поліцейському, членам його сім'ї, жертві нападника, заручнику тощо) або для затримання особи, що чинить збройний опір (що теж створює загрозу життю працівника поліції), спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським (ч. 4 ст. 46 ЗУ «Про Національну поліцію») [2]. Часто працівників поліції звинувачують у скоєних ними діями, які несуть за собою завдання шкоди особам, які є небезпечними для громадян та самих працівників правоохоронних органів, тому в таких випадках потрібно діяти вкрай обережно та обдуманно, але в екстремальних ситуаціях не завжди так виходить і тому тут є дві сторони медалі, або працівнику поліції захистити своє життя та здоров'я, або нести відповідальність за скоєний вчинок.

Проте, не зважаючи на існуюче законодавче регулювання, працівники поліції часто його порушують. Особливо це стосується вимог щодо співрозмірності фактичної небезпеки, яка виникла, та виду спеціального засобу, який підлягає використанню в даному випадку.

З огляду на відсутність ефективного розслідування таких порушень, низьку практику оскарження та покарання, працівники поліції звикли у таких випадках виправдовувати свої незаконні дії, аргументуючи їх загрозою заподіяння шкоди власному життю або життю та здоров'ю громадян. Не допустити цього можуть тільки своєчасно виявлені, задокументовані і оскаржені спільно із правозахисниками факти порушень з боку працівників поліції.

Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування. Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським. Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або

виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб, це є нормальною світовою практикою.

Висновки. Отже, як ми бачимо, поліція зобов'язана служити в інтересах суспільства. У кожному конкретному випадку буде перевірятись, чи була завдана шкода необхідною і достатньою в такій обстановці, чи мав місце напад, чи припинення відповідного нападу можливо було досягнути іншими засобами, тобто чи мала подія винятковий характер.

Джерела та література

1. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 р. // Урядовий кур'єр від 12.08.2015. 2015. № 146.
2. Експрес-аналіз Закону «Про Національну поліцію». URL: <http://www.ostro.org/blogs/synieralov/161283/>
3. Національна поліція України: проблеми становлення та перспективи розвитку: зб. матеріалів наук.-практ. конф. курсантів та студ. (м. Харків, 10 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. 192 с.

Попович Н. Р. – студентка IV курсу
юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Гусак А. П. – к. ю. н., доцент кафедри
кримінального права і процесу
СНУ імені Лесі Українки

Питання зброї при вчиненні дезертирства

Постановка проблеми. Самовільне залишення військової частини або місця служби нерідко супроводжується здійсненням більш небезпечних злочинних дій, часто вони пов'язані із використанням зброї. Всемірна боротьба з ними необхідна не лише для зміцнення військової дисципліни і статутного порядку, але й для попередження можливості здійснення інших злочинів. Тому важливо розуміти, що саме відноситься до поняття «зброї».

Мета дослідження – визначити особливості зброї як предмета злочину у ч. 2 ст. 408 КК України

Результати дослідження. Важливість дослідження злочинів проти військової служби визначається, насамперед, тим, що такі протиправні діяння, порушуючи встановлений порядок комплектування Збройних Сил, призводять до ослаблення військової дисципліни, в результаті чого підриваються їх боєготовність і, як наслідок – обороноздатність країни. Дезертирство являється одним із найбільш тяжких і небезпечних злочинів проти порядку несення військової служби, відповідальність за який встановлений ст. 408 Кримінального Кодексу України (далі – КК).

Відповідно до ч. 1 ст. 408 КК України дезертирство – це самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу. Кваліфікуючим складом цього злочин є вчинення дезертирства зі зброєю або за попередньою змовою групи осіб [1].

Що стосується поняття «зброї», то С. О. Харитонов зауважує, що дезертирство зі зброєю передбачає, що військовослужбовець, який залишає місце служби з метою ухилення від військової служби, «виносить із собою штатну зброю», під якою розуміється зброя, яка перебуває на озброєнні Міністерства оборони України, військ та військових формувань інших міністерств і відомств [2, с. 65]. Слід відмітити, що в літературі висловлюється позиція щодо того, що дезертирство, учинене з холодною зброєю, не можна кваліфікувати як злочин, передбачений ч. 2 ст. 408 ККУ [3, с. 114]. Однак тут можна не погодитись, оскільки однією з основних ознак зброї є її конструктивне призначення для ураження живої або іншої цілі, і холодна зброя, як і вогнепальна, наділена цією ознакою. Крім того, як зазначають фахівці, холодна зброя разом із вогнепальною знаходиться на озброєнні військових частин Збройних Сил України, тому підпадає під вищенаведене визначення штатної зброї. Висновок, що до предметів злочину, передбаченого ч. 2 ст. 408 ККУ, може відноситися холодна зброя, підтримується багатьма спеціалістами [4, с. 548].

У науці також існує думка, що ч. 2 ст. 408 ККУ повинна бути доповненою зазначенням бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв як предметів учинення цього злочину та має бути викладеною в такій редакції: «Дезертирство зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи пристроями карається позбавленням волі на

строк від...». Це обґрунтовується тим, що випадки дезертирства з бойовими припасами, вибуховими речовинами та пристроями несуть не меншу суспільну небезпечність, ніж учинення дезертирства зі зброєю, тому що також порушують зазначений порядок обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв [5, с. 555].

Варто також зазначити, що якщо зброя надається військово-службовцю у зв'язку з виконанням ним спеціальних обов'язків з військової служби, то вчинене ним дезертирство із зброєю передбачене у ч. 2 ст. 408. Заволодіння при цьому зброєю додаткової кваліфікації за іншими статтями чинного КК не потребує.

Крадіжка зброї – це протиправне заволодіння вогнепальною зброєю з наміром привласнити викрадене або розпорядитися ним за власним розсудом або іншим чином. Дії винних осіб у таких випадках слід кваліфікувати за сукупністю злочинів за статтями 408 та 410, а також за порушення правил виконання спеціальної служби, якщо це спричинило наслідки, для запобігання яким було встановлено виконання даного виду спеціальної військової служби. Треба урахувати, що дезертирство зі зброєю кваліфікується за ч. 2 ст. 408 КК лише у тому разі, коли відсутні ознаки викрадення зброї (ст. 410), тобто залежно від умислу винної особи. Наприклад, якщо дезертирство було вчинено зі зброєю для подальшого збереження цієї зброї, недопущення її втрати, для її передавання до органів влади, то таке дезертирство додаткової кваліфікації за ст. 410 КК не потребує [1].

Висновки. Щодо кваліфікуючої ознаки вчинення діяння «зі зброєю», яка також передбачена ч. 2 ст. 408 ККУ, можна дійти висновку, що до такої зброї відноситься як вогнепальна, так і холодна. Крім того, можна сформулювати зазначену пропозицію щодо вдосконалення положень цієї норми шляхом доповнення переліку предметів злочину.

Джерела та література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): [навч. посіб./] / [Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.]; за ред. М. І. Панова. Харків: Право, 2011. 184 с.
3. Ахметшин Х. М. Преступления против военной службы. Военно-уголовное законодательство Российской Федерации. Москва, 1999. 167 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина: [підручник] / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. 608 с.

5. Касько Т. Ю. Кваліфікуючі ознаки дезертирства // Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 73. С. 532–537. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_73_86

Попович Н. Р., Мокійчук С. Р. – студенти
IV курсу юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки
Сокол М. В. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Земельні правовідносини в особистому селянському господарстві

Постановка проблеми. Основним об'єктом, з яким пов'язана діяльність особистого селянського господарства (далі – ОСГ), є земля, тому питання врегулювання земельних відносин є досить актуальним. Саме ОСГ являється особливим суб'єктом аграрних та земельних відносин.

Мета дослідження – визначити особливості врегулювання земельних правовідносин в особистому селянському господарстві

Результати дослідження. На думку О. С. Мірошніченко ЗК України не розкриває усього змісту земельних відносин, тому вона визначає земельні відносини як засновані на власності на землю суспільні відносини, що виникають із приводу використання, управління й охорони землі як особливого природного ресурсу [3, с. 274].

Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство», ОСГ – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму [5].

Перш за все, варто зазначити, що не слід ототожнювати правовий режим земель ОСГ правовим режимом земель для садівництва та

городництва. Земельні ділянки для городництва є об'єктами виключно державної або комунальної власності й надаються в користування громадян на умовах оренди. Господарська діяльність на цих землях обмежується можливістю зведення лише тимчасових споруд для зберігання інвентарю та захисту від непогоди. Цільове призначення земельних ділянок для садівництва полягає в закладанні багаторічних плодкових насаджень, вирощуванні сільськогосподарських культур, а також зведенні відповідних будинків, господарських споруд тощо [2].

Порівнюючи зміст правового режиму земель для садівництва та городництва зі змістом правового режиму земель ОСГ, О. О. Погрібний робить висновок, що правовий режим земель ОСГ є більш універсальним. Такі земельні ділянки можуть використовуватися для будь-якої сільськогосподарської діяльності, в тому числі садівництва та городництва. Також члени ОСГ мають більший обсяг повноважень щодо здійснення господарської діяльності на землях таких господарств, ніж власники (користувачі) для садівництва та городництва [1, с. 311–312].

Ще однією особливістю земель наданих для ведення ОСГ є відсутність заборони на продаж та інше відчуження таких земельних ділянок. Тут варто зазначити, що відповідно до Перехідних положень ЗК України не допускається купівля-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства. Як впливає з наведеного положення, заборона поширюється не на всі землі сільськогосподарського призначення, а стосується лише земель товарного сільськогосподарського виробництва та земельних часток (паїв). А це означає, що такі землі сільськогосподарського призначення, як земельні ділянки, надані громадянам у власність для ведення ОСГ в межах норм безоплатної приватизації передбачені ст. 121 ЗК України, під дію зазначеної заборони не підпадають.

Так, закон встановлює максимальний розмір ділянки для ведення ОСГ та умови, за яких ця ділянка може бути збільшена, при цьому не вказуючи на мінімальний розмір. Для ведення ОСГ використовують земельні ділянки розміром не більше 2,0 гектара, передані фізичним особам у власність в порядку, встановленому законом. Розмір земель-

ної ділянки ОСГ може бути збільшений у разі отримання в натурі (на місцевості) земельної частки (паю) та її спадкування членами особистого селянського господарства.

Громадяни України, які реалізували своє право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення особистого підсобного господарства в розмірі менше 2,0 гектара, мають право на збільшення земельної ділянки в межах норм, установлених ст. 121 Земельного кодексу України для ведення особистого селянського господарства [6].

Відповідно до частини першої ст. 56 Земельного кодексу України від 18 грудня 1990 р. для ведення особистого підсобного господарства громадянам за рішенням сільської, селищної, міської Ради народних депутатів передавалися безоплатно у власність земельні ділянки, в межах населених пунктів, у розмірах, вказаних у земельно-облікових документах, або надавалися безоплатно у власність у розмірі не більше 0,6 гектара.

З огляду на системний аналіз положень вище наведених норм законодавства, ВСУ досліджуючи співвідношення понять «особисте підсобне господарство» та «особисте селянське господарство» робить висновок, що право на збільшення земельної ділянки в межах норм, установлених ст. 121 ЗК України для ведення особистого селянського господарства, у випадку повторного звернення до органів державної влади чи місцевого самоврядування, мають ті громадяни, які реалізували своє право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення ОСГ в розмірі не більше 0,6 га відповідно до приписів Земельного кодексу України від 18 грудня 1990 р. У такому випадку безоплатна передача земельної ділянки буде здійснюватися за загальним порядком, визначеним ст. 118 ЗК України [4].

Тобто, особи, які вже реалізували своє право на отримання землі для ведення ОСГ в розмірі меншому за 2 га мають право на безоплатне збільшення земельної ділянки в межах норм, установлених ст. 121 ЗК України, а решта осіб – лише шляхом отримання в натурі (на місцевості) земельної частки (паю) та її спадкування членами ОСГ.

Висновки. Враховуючи вище викладене, можна дійти до висновку, що особисте селянське господарство справді є особливим суб'єктом земельних відносин і, правове регулювання яких має багато особливостей.

Джерела та література

1. Аграрне право України: підручник / за ред. О. О. Погрібного. Київ: Істина, 2007. 448 с.

2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Мірошниченко О. С. Місце та роль державних органів у забезпеченні правової охорони земельних ресурсів // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. 2003. Вип. 23. С. 271–275.
4. Правовий висновок Верховного Суду України у справі про скасування рішень сільської ради, визнання державних актів на право приватної власності на земельну ділянку недійсними від 24.06.2015. URL: <https://mn.te.court.gov.ua/sud1911/pres-centr/news/194547/>
5. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15 травня 2003 р. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15>

Роман М. І. – студент V курсу юридичного факультету СНУ імені Лесі Українки;

Чупринський Б. О. – к. ю. н., доцент кафедри кримінального права і процесу СНУ імені Лесі Українки

Вплив обставин, що пом'якшують покарання, на його призначення неповнолітнім

Постановка проблеми. Вплив обставин, що пом'якшують покарання, на призначення кримінального покарання як правового інструменту, необхідного й достатнього для виправлення неповнолітнього та запобігання новим злочинам, визначається їх гуманістичною спрямованістю щодо неповнолітніх. Найактуальнішою суспільно-правовою проблемою сьогодення є гуманізація кримінального законодавства України. Докорінні зміни в соціально-політичних та інших умовах життя суспільства й держави на нинішньому етапі розвитку України та прийняття Конституції України створили передумови для реформування системи кримінальної юстиції в напрямі дальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством.

Мета дослідження. Серед заходів нормативно-правового забезпечення слід передбачити вдосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства, зокрема, в частині здійснення

кримінального судочинства щодо неповнолітніх з урахуванням їх вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку, а також застосування програм відновного правосуддя.

Результати дослідження. Гуманізація кримінального покарання на рівнях законотворення та правозастосування реалізується в потенційному й реальному впливі обставин, що пом'якшують покарання, на призначення кримінального покарання необхідного та достатнього для виправлення неповнолітнього й запобігання новим злочинам. У п. 3 ч. 1 ст. 65 КК обставини, що пом'якшують покарання, є самостійними елементами загальних засад призначення покарання, які нерозривно пов'язані між собою й мають бути враховані судом при призначенні покарання неповнолітньому в сукупності. Закон не визначає, яким чином, в якому порядку та обсязі повинен враховувати суд вказані обставини, щоб призначити кримінальне покарання, необхідне й достатнє для виправлення неповнолітнього та запобігання новим злочинам. Зрозумілим є лише загальний напрям їх пом'якшувального впливу на покарання, що призначається.

У доктрині теорії кримінального права було дискусійним питання стосовно імперативності припису щодо врахування обставин, що пом'якшують покарання. Свого часу М. М. Ісаєв, Г. А. Крігер та інші дотримувалися думки про те, що врахування обставин, що пом'якшують покарання, є правом суду. На користь своєї позиції вони наводили аргумент, що наявність обставин, які пом'якшують покарання, не створює для суду обов'язку пом'якшити покарання, оскільки суд, призначаючи покарання, враховує не лише ці обставини, а й обставини, що його обтяжують, а також характер та ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину й особу винного [3, с. 44].

Найбільш поширеною була і є позиція, згідно з якою врахування обставин, які пом'якшують покарання, – обов'язок суду в будь-якому випадку, оскільки принцип індивідуалізації покарання поширюється на всі злочини без будь-яких винятків. Суд повинен врахувати сукупність усіх наявних у справі обставин, незалежно від тяжкості вчиненого злочину [4, с.180]. Натомість, урахування обставин, що пом'якшують покарання, деякі дослідники ставлять у залежність від інших обставин у справі. Так, Н. Ф. Кузнєцова і Б. А. Курінов вважали, що обставини, які пом'якшують покарання, не можна враховувати при призначенні покарання за тяжкий злочин. М. І. Бажанов звертав увагу,

що обов'язком суду є врахування лише обставин, які пом'якшують покарання, закріплених у законі, а врахування обставин, не передбачених законом, але які враховуються як такі в судовій практиці, є правом суду [1, с. 144]. Остання точка зору видається найбільш прийнятною. У чинному законі про кримінальну відповідальність вона знаходить своє підтвердження в диспозиції ч. 1 ст. 66 КК, у котрій вказано на імперативне визнання при призначенні покарання обставин, які його пом'якшують, що вказані в цьому Кодексі. А згідно із ч. 2 ст. 66 КК, при призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, й інші обставини, не зазначені в частині першій цієї статті. Відтак, визнання в конкретній справі обставин, які пом'якшують покарання, не передбачених законом, є правом, а не обов'язком суду.

Науковці і практики наголошують, що саме персоніфікований підхід при призначенні покарання унеможливить шкідливі для відправлення правосуддя елементи формалізму, адже судді здатні правильно оцінити значення тієї чи іншої обставини, яка пом'якшує покарання, у кожному конкретному випадку [6, с. 184].

Висновки. Отже, вплив обставин, що пом'якшують покарання, при призначенні покарання неповнолітнім має бути виключно персоніфікованим. Вплив певної обставини, що пом'якшує покарання, має визначатись у кожній конкретній справі судом індивідуально. Тому призначення покарання з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи неповнолітнього та обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання, повинно максимально сприяти досягненню мети покарання, яка полягає у виправленні неповнолітнього засудженого, його вихованні й соціальній реабілітації.

Джерела та література

1. Бажанов М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву: монография. Киев: Голов. изд-во «Вища школа», 1980. 216 с.
2. Іванюк Т. І. Проблеми врахування обставин, що пом'якшують покарання, передбачених ч. 1 ст. 66 Кримінального кодексу України // Вісн. Хмельниц. ін-ту регіон. упр. та права. 2004. № 3 (11). С. 183–188.
3. Кригер Г. А. Наказание и его применение: монография. Москва: Госюриздат, 1962. 70 с.
4. Маньковський Л. К. Призначення кримінального покарання неповнолітнім за обставин, що його пом'якшують: стан розробленості проблеми // Право та державне управління: зб. наук. пр. 2012. № 4. С. 179–185.

Романюк В. О. – аспірант СНУ імені Лесі
Українки

Теоретичні аспекти цивільно-правової відповідальності як виду юридичної відповідальності

Постановка проблеми. В умовах розвитку сучасної правової держави одним із першочергових завдань є утвердження законності і правопорядку, підвищення правосвідомості громадян, реалізація фізичними та юридичними особами своїх прав, а також їхній захист у випадку порушення. Одним із дієвих інструментів забезпечення законності та дотримання прав і свобод людей виступає юридична відповідальність. Якщо ми говоримо про цивільні права фізичних та юридичних осіб, то має місце саме цивільно-правова відповідальність, яка є самостійним видом юридичної відповідальності. З врахуванням стрімкого розвитку суспільних відносин, категорія цивільно-правової відповідальності не втрачає своєї актуальності і потребує постійного аналізу і дослідження.

Слід відзначити, що питання цивільно-правової відповідальності були предметом наукових досліджень таких вчених-цивілістів як І. Бірюкова, Д. Бобрової, С. Братуся, В. Гопанчука, В. Кудрявцева, Н. Кузнецової, В. Луця, Г. Матвєєва, Є. Харитонова, В. Щербини та багатьох інших.

Мета дослідження полягає в аналізі та розкритті основних аспектів цивільно-правової відповідальності як виду юридичної відповідальності.

Результати дослідження. Варто відмітити, що поняття цивільно-правової відповідальності, формуючись протягом довгого часу, залишається предметом наукових дискусій. Досі немає його однозначного визначення і законодавчого закріплення, чим і пояснюється розмаїття точок зору щодо його сутності.

Так, В. П. Грібанов визначає цивільно-правову відповідальність як форму державного примусу, пов'язаного із застосуванням санкцій майнового характеру, які спрямовані на відновлення порушених прав та стимулювання нормальних економічних відносин юридично рівноправних учасників цивільного обігу [1, с. 172–173].

Б. І. Пугінський також дотримується такої точки зору і вважає, що незважаючи на те, що відповідальність може бути реалізована у

безспірному (непозовному) порядку і навіть добровільно покладена на себе боржником шляхом сплати суми неустойки або збитків потерпілій стороні, це не замінює її державно-примусового характеру [4, с. 137].

Ми розділяємо точку зору цих науковців і пропонуємо визначити цивільно-правову відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні державного примусу до правопорушника шляхом позбавлення його певних благ та привілеїв чи покладення обов'язків майнового характеру.

Незважаючи на те, що цивільно-правова відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, а тому має властивості останньої, для неї характерні власні специфічні ознаки, такі як: майновий характер; додатковість обтяження; відповідальність юридично рівних суб'єктів; компенсаційний характер.

Досліджуючи питання щодо відповідальності за порушення цивільних прав та обов'язків, В. Грібанов зазначав, що умовами, при яких спрацьовує механізм цивільно-правової відповідальності є наявність прав та обов'язків, порушення яких тягне за собою покладення на їх порушника мір цивільно-правової відповідальності; протиправне порушення особою, покладених на нього обов'язків і суб'єктивних прав інших осіб; наявність шкоди, завданої протиправною поведінкою правопорушника; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою правопорушника і шкідливими наслідками, що наступили; наявність вини правопорушника [2, с. 49].

Також варто зазначити, що цивільно-правове покарання відрізняється від покарання, що застосовується на підставі норм публічного права. Порівняємо його з кримінальним правом, що є найтипівішим для публічного права: по-перше, майнові стягнення у цивільному праві відбуваються на користь потерпілого, а конфіскація у кримінальному праві провадиться на користь держави; по-друге, цивільно-правова відповідальність може переходити на спадкоємців, тоді як кримінальне покарання має виключно особистий характер; по-третє, порушниками цивільних прав, як і кримінальних, можуть бути декілька осіб, але вони притягуються до цивільно-правової відповідальності як одна особа (солідарна відповідальність); по-четверте, до цивільно-правової відповідальності можуть притягуватися треті особи, які не брали участь у правопорушенні (субсидіарна відповідальність), тоді як у кримінальному праві такого не допускається; по-п'яте,

учасники договірних цивільно-правових відносин можуть встановлювати розмір відповідальності на випадок порушення умов договору, тоді як кримінально-правова відповідальність встановлюється законом [3, с. 28].

Висновки. Таким чином, цивільно-правова відповідальність є одним із різновидів юридичної відповідальності і тому у всіх істотних характеристиках має властивості останньої. Проте сфера застосування цивільно-правової відповідальності набагато ширша, а її форми та види дають можливість потерпілим захистити свої порушені права. Тому дослідження теоретичних аспектів цивільно-правової відповідальності є, безумовно, необхідним, адже дає необхідні методологічні основи для більш глибокого та фундаментального дослідження цієї категорії.

Джерела та література

1. Гражданское право: учебник. В 2 т. Т. 1 / под ред. Е. А. Суханова. Москва: БЕК, 1993. 384 с.
2. Грибанов В. П. Ответственность за нарушение гражданских прав и обязанностей. Москва: Знание, 1973. 96 с.
3. Мироненко В. П. Цивільно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності // Юрид. наука. 2011. № 6. С. 24–30.
4. Пугинский Б. И. Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях. Москва: Юрид. лит., 1984. 224 с.

Столярчук І. Ю. – студентка II курсу
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки

Кримінально-правова оцінка евтаназії

Постановка проблеми. Проблема евтаназії, її правової оцінки є актуальною не лише у юридичній науці, зокрема у кримінально-правовій, а й у сфері медицини. Питання про заборону чи легалізацію евтаназії викликає особливий суспільний резонанс.

Мета дослідження полягає у вивченні різних підходів щодо заборони чи легалізації евтаназії та обґрунтування можливих шляхів удосконалення кримінального законодавства України про відповідальність за евтаназію.

Результати дослідження. Вперше термін «евтаназія» було введено в сімнадцятому столітті англійським філософом (Френсісом Беконом), в роз'ясненнях, якого це означало як легка смерть. Папа Іван Павло II так визначив термін «евтаназія»: «Евтаназія – це дія або бездіяльність, що за своєю природою чи наміром виконавця спричиняє смерть з метою уникнути будь-якого страждання» [1].

У нормах зарубіжного законодавства юридична оцінка евтаназії є різною та зводиться до наступних підходів: країни, в яких евтаназія легалізована (як правило, евтаназія визнається обставиною, яка виключає злочинність діяння); країни, де евтаназія вважається кримінальним правопорушенням. При цьому, кримінальне законодавство останніх країн вирізняє різні підходи щодо диференціації кримінальної відповідальності за це кримінальне правопорушення. В одних КК це діяння визнане простим вбивством, в інших привілейованим, а деякі КК визнають це діяння як кваліфіковане вбивство.

В останні десятиліття парламенти деяких країн ухвалили законопроекти що дозволяють деякі форми добровільної евтаназії. Це, зокрема Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Швейцарія, деякі штати США. Бельгія є єдиною країною, яка поряд з дорослими, дозволяє неповнолітнім будь-якого віку обирати евтаназію. Але вони повинні бути при здоровому глузді й мати останню стадію невиліковної хвороби. Батьки дітей до 18-ти років також повинні дати згоду. Нідерланди також дозволяють евтаназію, у тому числі й для неповнолітніх, але вони повинні бути старшими 12-ти років. Крім трьох монархій Бенілюксу, евтаназія також легальна у Швейцарії, Колумбії, Канаді, а також в американських штатах Орегона, Вашингтон, Вермонт і Монтана [2].

Такий підхід щодо медико-правової оцінки евтаназії, на наш погляд, є зрозумілим з наступних міркувань. Так, евтаназія надає людині право розпорядитися своїм життям. Полегшує муки і останні дні життя невиліковно хворого пацієнта. Кожна людина є найвищою цінністю держави, і до всіх прав що вона має, забезпеченим має бути і її право на гідну смерть. Держава і суспільство повинні підтримати, враховуючи медичні обставини, чималу кількість людей, які страждають на невиліковні хвороби. Так, дані медичної статистики свідчать про те, що за останні 100 років за рівнем захворюваності та смертності в світі онкопатологія перемістилася з десятого місця на друге, поступаючись лише хворобам серцево-судинної системи. За

даними ВООЗ, щороку знову хворіють 10 млн чоловік. Як стверджує ВООЗ, смертність від раку до 2030 р. зросте на 45 %, в порівнянні з рівнем 2007 р. [3].

За КК України евтаназія визнається простим вбивством та кваліфікується за ч. 1 ст. 115, як і вбивство з ревнощів, помсти, особистої неприязні. Проте, мотив співчуття, який домінує при вчиненні евтаназії не відноситься до низинних, а є суспільно-прийнятним. Також у цьому діянні домінуючою метою є позбавлення людини від страждань, яка сформована стійким почуттям (мотивом) жалю до такої людини. Ця мета не тільки не є небезпечною. Навпаки вона є суспільно корисною. Наявність соціально корисної мети перетворює означений випадок спричинення смерті з убивства на «не вбивство» [4, с. 106]. Тому, на наш погляд, евтаназію слід визнати злочином, який вчиняється при пом'якшуючих відповідальність винного обставинах.

Водночас на сьогодні залишається актуальним питання, як допомогти людині гідно подолати останній рубіж свого життя, як хворим, приреченим на неминучу смерть, позбутися страху та невимовних страждань, пов'язаних з її наближенням. Одним з гуманних напрямів розв'язання цієї проблеми є створення альтернативи евтаназії – удосконалення діяльності системи хоспісів, тобто стаціонарних медичних закладів для невиліковно хворих, метою діяльності яких є надання можливості таким хворим прожити останні дні свого життя без болю та страждань.

Висновки. Отже, враховуючи менший ступінь суспільної небезпечності позбавлення життя на прохання невиліковно хворої людини, слід визнати дане діяння привілейованим видом злочину. Крім того, в умовах сучасного розвитку медичної науки можна і необхідно удосконалити систему надання кваліфікованої паліативної допомоги.

Джерела та література

1. Евтаназія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%>
2. Володимир Кречотін . Право на смерть про плюси і мінуси евтаназії. URL: <https://ua.news.ua/pravo-na-smert-pro-plyusy-minusy-ta-istoriyu-evtanaziyi>
3. Статистика онкологічних захворювань в Україні. URL: <http://uozter.gov.ua/ua/news-1-0-223-statistika-onkologichnih-zahvoryuvan-v-ukraini>
4. Куц В. М. Прогалини в законодавчій регламентації відповідальності за деякі види позбавлення життя іншої людини // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві: міжнар. симпозиум: тези і реферати доп. (12–13 верес. 2008 р.). Львів, 2008. 352 с.

Тачинська І. І. – студентка ІV курсу

юридичного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Гусак А. П. – к. ю. н., доцент кафедри

кримінального права і процесу

СНУ імені Лесі Українки

Підстави притягнення до кримінальної відповідальності за торгівлю людьми

Постановка проблеми. На сьогоднішній день Україна займає одне з провідних місць серед країн, де наявна проблема торгівлі людьми. Чоловіки, жінки та діти все частіше зазнають примусової праці та сексуальної експлуатації не лише в межах нашої держави, а й закордоном. Саме це зумовило широко дослідити наявні проблеми у суспільстві, шляхи їх подолання та способи боротьби для подальшого зниження рівня злочинності в Україні.

Мета дослідження. Поглиблений аналіз та вивчення підстав притягнення до кримінальної відповідальності за торгівлю людьми або іншої незаконної угоди щодо людини.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 28 Конституції України кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [1, ст. 10].

Крім того, Протоколом «Про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї» визначено термін «торгівля людьми», що означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [4].

В українському законодавстві, а саме в Кримінальному кодексі України даний злочин закріплений у ст. 149 – торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи,

яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [2]. Підставами для притягнення до кримінальної відповідальності за даний вид злочину є вчинення особою (групою осіб) суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину.

Елементами складу злочину за торгівлю людьми або іншої незаконної угоди щодо людини виступають:

1) основним безпосереднім об'єктом цього злочину є воля і гідність людини. Його додатковим факультативним об'єктом можуть виступати здоров'я людини, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень, встановлений порядок перетинання державного кордону України;

2) з об'єктивної сторони цей злочин може виражатись у трьох формах: 1. торгівля людьми; 2. здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина; 3. вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини;

3) суб'єкт злочину – загальний;

4) суб'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини характеризується ознаками: вини; мети; мотиву. При вчиненні цього злочину вина може бути лише у формі прямого умислу, зміст якого полягає в тому, що особа усвідомлює суспільну небезпечність вчиненого діяння і бажає вчинити саме так. Мета вчинення зазначеного злочину – експлуатація – є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони лише для третьої форми. Що ж стосується такої ознаки суб'єктивної сторони цього злочину, як мотив, то в ст. 149 КК України прямо не зазначається, але вона витікає із змісту кримінально-правової норми. Тому що мотивом вчинення цього суспільно небезпечного діяння є користь, оскільки винний має на меті здійснення експлуатації, і керується корисливими спонуканнями [5, с. 306–316].

Ч. 2 ст. 149 КК України визначає кваліфікуючі ознаки торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини. До них законодавець відніс вчинення дій, передбачених частиною 1 статті: щодо неповнолітнього; щодо кількох осіб; повторно; за попередньою змовою групою осіб; службовою особою з використанням службового становища тощо.

Саме тому за наявності у злочинних діях складу злочину, який міститиме усі зазначені вище елементи, можна говорити про підставу притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 149 КК України і застосування до винних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Висновки. Аналіз нормативно-правової бази дозволяє стверджувати, що внутрішнє законодавство нашої держави, як і міжнародно-правові акти на належному рівні здатні забезпечувати громадян, які стали жертвами торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини, їхніми правами, свободами та обов'язками.

Джерела та література

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 №3739-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012. № 19–20. Ст. 173.
4. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791
5. Негодченко Д. О. Юридичний аналіз структури злочину, передбаченого ст. 149 КК України // Юрид. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. 2011. № 2.

Тихончук С. В. – студент юридичного факультету СНУ імені Лесі Українки;
Чупринський Б. О. – к. ю. н., доцент кафедри кримінального права і процесу СНУ імені Лесі Українки

Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення

У ч. 9 ст. 129 Конституції [1] як Основного Закону України обов'язковість судових рішень віднесено до основних засад судочинства в державі. Цей інститут включає як обов'язковість винесення судового рішення судовими органами, так і наступне його виконання особами чи суб'єктами, щодо яких воно виносилося і органів, які це повинні контролювати. Невиконання судового рішення і відсутність контролю щодо його виконання підриває авторитет державних органів правосуддя і ущемляє права та законні інтереси громадян і юридичних осіб, права яких порушені. Складність процедури контролю і виконання судових рішень і важливість доведення справи до її логіч-

ного та справедливого закінчення настільки глибока, що держава забезпечила цю процедуру кримінальною відповідальністю за невиконання. Але і ця процедура потребує доповнень, змін і допрацювань в зв'язку з зміною законодавства і конкуренцією правових норм, які стосуються виконання судових рішень за різними галузями судових справ.

Окреслене питання у своїх наукових працях досліджували такі вчені, як Ю. Александров, В. Борисов, В. Ларічев, С. Максимов, М. Мельник, П. Скобліков, В. Тюнін, В. Тютюгін, Т. Устінов, М. Хавронюк, Є. Четвертаков та ін.

Мета дослідження – вивчення загальних питань кримінальної відповідальності за невиконання судових рішень, виокремлення проблем законодавчого регулювання у цій сфері, а також формулювання напрямків щодо врегулювання механізму виконання судових рішень і покарання за порушення.

Законом України від 2 червня 2016 р. «Про виконавче провадження» (Закон) [3] примусове виконання рішень покладено на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках – на приватних виконавців. У статтях 63, 75 Закону встановлено, що у разі невиконання без поважних причин боржником рішення, що зобов'язує його вчинити певні дії, та рішення про поновлення на роботі виконавець виносить постанову про накладення на боржника штрафу. У разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин виконавець накладає на нього штраф у подвійному розмірі та звертається до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення [5, с. 56].

Статтею 382 КК України передбачено кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення [2; 6, с. 576].

Відповідно до ст. 75 Закону України «Про виконавче провадження» невиконання без поважних причин у встановлений державним виконавцем строк рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі державний виконавець виносить постанову про накладення штрафу на боржника – фізичну особу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; на посадових осіб – від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; на боржника – юридичну особу – від сорока до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та встановлює новий строк виконання [3; 7].

У разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин державний виконавець у тому ж порядку накладає на нього штраф у подвійному розмірі та звертається до правоохоронних органів з поданням (повідомленням) про притягнення боржника до кримінальної відповідальності відповідно до закону [3; 7].

Частиною 1 статті 76 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено, що за порушення вимог цього Закону, невиконання законних вимог державного виконавця фізичними, юридичними чи посадовими особами, несвоєчасне подання або неподання звітів про відрахування із заробітної плати та інших доходів боржника, неподання або подання неправдивих відомостей про доходи і майновий стан боржника, а також неповідомлення боржником про зміну місця проживання чи місцезнаходження або місця роботи (отримання доходів), а також за неявку без поважних причин за викликом державного виконавця винні особи несуть відповідальність у встановленому законом порядку [3; 4].

Відповідно до ст. 76 Закону за наявності ознак кримінального правопорушення в діях особи, яка умисно перешкоджає виконанню рішення чи в інший спосіб порушує вимоги закону про виконавче провадження, виконавець складає акт про порушення і звертається до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення. Тобто законодавець наділив виконавців повноваженнями ініціювати притягнення винних осіб до відповідальності [3; 5, с. 56–57].

Однією з причин невиконання судових рішень є бездіяльність службових осіб державної виконавчої служби [5, с. 58].

Поширеними є факти умисної фальсифікації державними виконавцями матеріалів виконавчих проваджень, поєднаної із службовим зловживанням, для штучного підвищення кількості завершених виконавчих проваджень з причин відсутності у боржників майна, на яке може бути звернуто стягнення [5, с. 58].

Отже, беручи до уваги прогалини в кодифікованих актах щодо виконання судових рішень (мова йде про конкуренцію правових норм Кримінального кодексу та Цивільного, Господарського кодексів, Законів про працю в Україні тощо), вважаємо за необхідне допрацювання ст. 382 КК України щодо введення в неї конкретизуючих умов призначення кримінальної відповідальності за невиконання судових рішень. Також необхідним вважаємо введення в зміст ст. 382 КК України механізму звільнення від кримінальної відповідальності за

фактом негайного виконання порушення, тобто введення спеціальних умов звільнення від кримінальної відповідальності.

Враховуючи складність питань виконання судових рішень, прогалини в механізмі обрахування термінів та умов виконання судових рішень, інститут кримінальної відповідальності за невиконання чи неякісне виконання судових рішень слід ґрунтовно систематизувати та вдосконалити, враховуючи позитивну практику та застосовуючи принципи гуманізації, мирного врегулювання та зменшення часу та рівня кримінальної завантаженості на порушників в разі їх свідомого підходу до вирішення проблемних питань.

Джерела та література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131 (редакція від 11.01.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII (редакція від 19.01.2019) // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 542. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T161404.html
4. Головчук А. В. Протидія невиконанню судових рішень вимагає удосконалення законодавчих приписів // Держава і право. 2009. Вип. 44. С. 509–515.
5. Драган О. Кримінальна відповідальність за невиконання судових рішень: питання теорії та практики // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. 2017. № 1. С. 56–61. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vnapu_2017_1_10.pdf
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юрид. думка, 2012. 1316 с.
7. Синишин О. В. Кримінальна відповідальність за невиконання рішення суду // Офіційний веб-сайт Рогатинського районного управління юстиції. URL: <http://obljustif.gov.ua/rogatun/35787-2/>

Фурсік І. І. – студентка II курсу юридичного факультету СНУ імені Лесі Українки;

Старчук О. В. – к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін СНУ імені Лесі Українки

Щодо ознак шлюбного договору в Україні

Постановка проблеми. Необхідність існування інституту шлюбного договору в українському суспільстві зумовлена сучасним станом

соціально-економічного розвитку, триваючою еволюцією сімейних відносин та позитивним ставленням населення до договірних регулювань сімейних майнових правовідносин.

Метою існування шлюбного договору можна вважати потребу належного врегулювання майнових прав та інтересів громадян України з різним майновим статусом

Мета дослідження – визначення правової природи шлюбного договору в умовах становлення ринкових відносин, що сприятиме більш вільному розпорядженню подружнім майном, наданні подружжю широкого кола можливостей для визначення своїх майнових відносин тощо.

Результати дослідження. Можливість укладення шлюбного контракту в Україні існує з 1992 р., що було передбачено у Кодексі про шлюб та сім'ю України, що втратив чинність, який в пізніше був закріплений у Сімейному кодексі України (далі – СК України) у гл. 10 «Шлюбний договір» [1].

В СК України немає визначення шлюбного договору. Виходячи з аналізу норм СК України та його загальної характеристики, можна дійти висновку, що шлюбний договір – це домовленість, яка укладається особами, що подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям, виходячи з рівності сторін та їх взаємної волі, для регулювання майнових відносин між ними у шлюбі, а також у разі його розірвання.

Ознаками шлюбного договору згідно СК України є: це правочин, оскільки спрямований на зміну відносин між подружжям; по-друге, має спеціальний суб'єктний склад (подружжя, наречені); укладається у складній письмовій формі; по-четверте, регулює лише майнові відносини між подружжям [1].

В свою чергу шлюбний договір має специфічні ознаки, якими є: двосторонність; консенсуальність; строковий або безстроковий характер; спрямованість на встановлення правового режиму майна подружжя, а також їх взаємних майнових прав та обов'язків [2].

Шлюбний договір окрім основних та специфічних ознак має певні особливості на відміну від інших договорів подружжя. По-перше, шлюбний договір має комплексний характер і може одночасно включати умови, які складають зміст окремих видів договорів. По-друге, шлюбний договір – це єдиний вид договорів, предметом якого може бути не наявне, а так зване майбутнє майно, тобто майно, що буде

придбане сторонами в майбутньому. Шлюбний договір, на відміну від більшості інших правочинів майнового характеру, нерозривно пов'язаний з особою його учасника. Він не може бути укладений за участю представника, а також не допускається заміна сторони в договорі. Дружина або чоловік не можуть передати свої права й обов'язки за договором третім особам [3].

Сімейно-правова природа шлюбного договору зумовлює те, що кожен з притаманних йому цивільно-правових елементів, а саме предмет, зміст, об'єкт шлюбного договору, порядок укладення, міра відповідальності та способи захисту сторін набувають в сфері дії шлюбного договору специфічних сімейно-правових рис та особливостей, які полягають у тому, що об'єктом шлюбного договору не може бути майно дитини подружжя; шлюбний договір може укладатися як щодо існуючого майна (майнових прав), так і того (тих), яке буде (будуть) набути (набуті) подружжям в майбутньому; всі різновиди майна подружжя можуть бути об'єктом шлюбного договору, крім об'єктів нерухомого майна та іншого майна, право на яке підлягає державній реєстрації.

Висновки. Шлюбний договір – це домовленість між нареченими або подружжям, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх майнових прав та обов'язків під час шлюбу та (або) у випадку його розірвання.

Необхідність існування інституту шлюбного договору в сучасному суспільстві об'єктивно і закономірно зумовлена сучасним станом соціально-економічного розвитку, триваючою еволюцією сімейних відносин та позитивним ставленням населення до договірної регулювання сімейних майнових правовідносин.

Шлюбний договір є особливим сімейно-правовим договором, проте на практиці він насамперед застосовується не для регулювання спільного проживання і користування майном, а на випадок розірвання шлюбних відносин.

У сучасних умовах європейської інтеграції України шлюбний договір – надзвичайно важливий правовий інститут, що розширює диспозитивні можливості суб'єктів сімейно-правових відносин, надаючи їм можливість відійти від законом встановленого правового режиму майна подружжя та регулювати свої майнові відносини відповідно до своїх індивідуальних потреб.

Джерела та література

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
2. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ: Ін Юре, 2003. 532 с.
3. Дякович М. М. Сімейне право: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ: Правова єдність, 2009. 512 с.

Хмара П. В., Борисюк А. В. – студенти
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
СНУ імені Лесі Українки

Позовна давність у цивільному праві

Постановка проблеми. Значення інституту позовної давності полягає у тому, що він становить одну з гарантій захисту прав і обов'язків особи відповідно до законодавства України та забезпечує стабільність цивільного обороту, зміцнюючи фінансову і господарську дисципліну учасників цивільно-правових відносин. Для давності необхідно, щоб певний період закінчився, а в деяких випадках і тривав за наявності або відсутності певних умов. Держава має сприяти розвитку комплексу суспільних відносин загалом, державний захист деяких цивільних прав не є і не може бути безстроковим.

Мета – дослідження правових засад позовної давності в цивільному праві, виявлення її юридичної природи та місця в системі цивільно-правових строків.

Результати дослідження. Під строком у юридичній літературі прийнято розуміти «період або момент часу». Отже, час, періодом або моментом якого є строк, виступає невід'ємним елементом давності. Серед зарубіжних та українських цивілістів існує думка, що для цивільних правовідносин правове значення має не сам час, а закінчення визначеного періоду часу. У ЦК України законодавець вперше легалізував поняття «строк» та «термін». Відповідно до ст. 251 ЦК України, строком визнається період у часі, зі спливом якого пов'язана

певна дія чи подія, яка має юридичне значення . Так, фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років .

Чинний Цивільний кодекс України у ст. 256 встановлює, що позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутись до суду з вимогою про захист свого цивільного права та інтересу [1]. Відповідно до Цивільного кодексу України позовна давність поділяється на загальну і спеціальну. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки, що визначено ст. 257 даного ЦКУ. Вона застосовується до всіх позовів, крім тих, для яких встановлені спеціальні правила. Для окремих видів вимог законом може встановлюватися спеціальна позовна давність: скорочена або більш тривала порівняно із загальною позовною давністю. Позовна давність в один рік застосовується, зокрема, до вимог: 1) про стягнення неустойки (штрафу, пені); 2) про спростування недостовірної інформації, поміщеної у засобах масової інформації. У цьому разі позовна давність обчислюється від дня поміщення цих відомостей у засобах масової інформації або від дня, коли особа довідалася чи могла довідатися про ці відомості; 3) про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності; 4) у зв'язку з недоліками проданого товару; 5) про розірвання договору дарування; 6) у зв'язку з перевезенням вантажу, пошти; 7) про оскарження дій виконавця заповіту [2, с. 8–9].

До позовних вимог про визнання правочинів недійсними встановлена загальна позовна давність тривалістю у три роки (ст. 257 ЦК). Перебіг позовної давності за такими вимогами повинен починатися відповідно до ч. 1 ст. 261 ЦК від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Натепер у судовій практиці співіснують різні правові позиції щодо застосування зазначеної норми. Так, у п. 28 постанови пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» зазначено, що перебіг позовної давності щодо вимог про визнання правочинів недійсними обчислюється не з моменту вчинення правочину, а відповідно до ч. 1 ст. 261 ЦК – від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Інша, пізніше сформульована ВСУ позиція, яка видається нам правильною, полягає в тому, що, оскільки дії органу або особи, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, у відносинах із третіми особами розглядаються як дії самої юридичної особи, то для юридичної особи (суб'єкта підприємницької діяльності) як сторони правочину (договору) днем початку перебігу позовної давності слід вважати день вчинення правочину (укладання договору), оскільки він збігається з днем, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права [3, с. 6].

Висновок. Цивільно-правові строки є часовою формою розвитку цивільних правовідносин, формою існування і здійснення (виконання) суб'єктивних прав та обов'язків, що становлять зміст правовідносин. Вчинення позову з точки зору здійснення суб'єктивного права є одним з етапів здійснення матеріального права, відповідно, в матеріально-правовому розумінні право на позов – це власне спірне суб'єктивне право, яке може бути примусово здійснене. Обмежене строком давності право на позов означає лише можливість одержати примусовий захист порушеного суб'єктивного права від юрисдикційного органу.

Джерела та література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року із змінами та доп. // Відом. Верх. Ради України. 2003. Ст. 256.
2. Петренко К. Р. Строки давності за українським законодавством: особливості та класифікація // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. 2015. С. 10.
3. Беляневич О. Про особливості застосування норм про позовну давність у справах про банкрутство // Цивільне право і процес. 2017. С. 9.

Холейко К. І. – аспірант СНУ імені Лесі Українки

Щодо закріплення затримання особи в національному законодавстві

Підвищення рівня правового захисту прав, свобод і законних інтересів особи, у тому числі й у сфері кримінального судочинства, є

одним з пріоритетних напрямів розвитку сучасної правової держави. Однак, незважаючи на потребу у чіткій регламентації, права й законні інтереси суб'єкта можуть гарантуватися і дотримуватися навіть тоді, коли в національному законодавстві відсутнє закріплення й визначення тієї чи іншої процесуальної дії, у ході здійснення якої такі права ймовірно можуть бути обмежені. У зв'язку з цим, цілком слушною видається позиція О. М. Коріняк про те, що захист прав і свобод людини як засаду (принцип) кримінального судочинства необхідно розуміти як зобов'язання державних органів, що здійснюють кримінальне переслідування, та суду визнавати, додержувати, захищати та поновлювати (у разі їх порушення) права, свободи та законні інтереси всіх учасників кримінального провадження [1, с. 144].

Розглянемо цю тезу на прикладі затримання особи як тимчасового запобіжного заходу, який застосовується з підстав та в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України). З одного боку, затримання особи захищає інтереси правосуддя: перешкоджає ухиленню підозрюваного від кримінальної відповідальності, сприяє своєчасному розслідуванню кримінальних правопорушень, їх розкриттю, а також нерідко позбавляє компетентні органи держави від необхідності проведення тривалого розслідування, що зазвичай пов'язане із затратою значних ресурсів.

Значення затримання полягає не тільки у справлянні превентивного впливу на осіб, які вчинюють суспільно небезпечні діяння, але і в безпосередньому припиненні злочинних проявів [2, с. 29].

Однак, на сьогоднішній день потребують вдосконалення та уточнення положення КПК України щодо затримання особи, оскільки це дозволить досягнути ефективного виконання завдань кримінального провадження, а значення затримання не переросте у зловживання своїми правами з боку правоохоронних органів та судової влади.

На необхідність закріплення в КПК України чіткої процедури затримання, до прикладу, в частині забезпечення захисту затриманої особи, неодноразово вказував Європейський суд з прав людини.

Так, у рішенні ЄСПЛ у справі «Чанєв проти України» від 09.10.2014 вказано, що Суд повторює, що слово «законний» і словосполучення «відповідно до процедури, встановленої законом» у п. 1 ст. 5 Конвенції за своєю суттю відсилають до національного законодавства та

встановлюють зобов'язання забезпечувати дотримання його матеріально-правових і процесуальних норм. І хоча саме національні органи, насамперед суди, повинні тлумачити й застосовувати національне законодавство, Суд може перевірити, чи було дотримано норм національного закону в розумінні цих положень Конвенції [3, с. 179].

Крім того, варто звернути увагу і на інші рішення ЄСПЛ, зокрема, у рішенні «Копп проти Швейцарії» зазначено, що словосполучення «відповідно до закону» не лише вимагає наявності для оскаржуваного заходу певних підстав в національному законодавстві, а й має на увазі якість закону, що застосовується у цьому випадку, вимагаючи, щоб він був доступним для зацікавленої особи й передбачуваним у своїх наслідках. Тобто, йдеться про закріплення відповідної процесуальної форми у національних нормативно-правових актах [1, с. 165].

На сьогодні у КПК України не закріплено «визначення» затриманої особи, чітко не виділено процесуальної форми затримання, не встановлено наслідки порушення прав і свобод затриманої особи, що дає можливість не тільки широко застосовувати поняття «затримання» правоохоронним органам та судам (суддям), а також у певних випадках знівелювати затриманням особи як необхідною складовою у кримінальному провадженні у разі наявності обґрунтованої підозри.

Також, вважаємо, що допоки загальне тлумачення затримання особи у національному законодавстві вважатиметься нормою КПК України, доти будуть порушуватися права і законні інтереси затриманих, а також зростати кількість випадків перевищення службових повноважень під час затримання особи.

Джерела та література

1. Лук'яненко Ю. В., Юхно О. О. Затримання особи як захід забезпечення кримінального провадження: монографія / за заг. ред. О. О. Юхна. Харків: Панов, 2016. 264 с. (Серія «Бібліотечка слідчого і детектива: учасники кримінального провадження»).
2. Бушуев Г. В. Социальная и уголовно-правовая оценка причинения вреда преступнику при задержании. Горький: Горьк. высш. шк. МВД СССР, 1976.
3. Навчально-методичний посібник для тренерів навчального курсу для суддів «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя». Київ: ВАІТЕ, 2017. 192 с.

Хомич К. А. – студентка II курсу юридичного факультету СНУ імені Лесі Українки

Поняття стану сильного душевного хвилювання як конститутивної ознаки складу злочину за ст. 116 Кримінального кодексу України

Постановка проблеми. Серед підстав диференціації кримінальної відповідальності за різні види вбивств виділяють обставини вчинення злочину, які пом'якшують відповідальність. Ст. 116 Кримінального кодексу (далі – КК) України передбачає відповідальність за умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, зумовленому жорстоким поводженням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поводження з боку потерпілого. Підставою пом'якшення відповідальності є стан сильного душевного хвилювання, викликаний провокуючою поведінкою потерпілого.

Частка цього виду вбивства є досить незначною у структурі умисних вбивств в Україні (у 2013 р. обліковано – 13 вбивств цього виду, у 2014 р. – 4, у 2015 р. – 6, у 2016 р. – 7, у 2017 р. – 5, у 2018 р. – 6) [1]. Проте, у судово-слідчій практиці та у доктрині кримінального права питання про зміст стану сильного душевного хвилювання тлумачиться неоднозначно, що не сприяє правильній кваліфікації цих діянь. При цьому, у КК України немає вказівки на будь-які емоційні стани, притаманні сильному душевному хвилюванню. Складність тлумачення цього терміна полягає у тому, що його не застосовують у психології.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу змісту та сутності стану сильного душевного хвилювання, керуючись загальними критеріями впливу психічних станів на свідомість і волю людини під час вчинення злочину, виробленими в теорії кримінального права.

Результати дослідження. Кримінально-правове значення мають лише такі емоційні стани, які суттєво впливають на здатність особи усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними. Окремі з таких емоційних станів у кримінальному законі позначаються терміном «стан сильного душевного хвилювання» [2, с. 57]. Часто у судово-слідчій практиці стан сильного душевного хвилювання ототожнюють із фізіологічним афектом. Проте, у літературі з психології зазначено,

що, крім афектів, такою ж властивістю деструктивного впливу на свідомість, а, отже, і на поведінку людини, мають і інші емоційні стани – передусім стрес, фрустрація та конфлікт [2, с. 57].

Афект (від латин. *affectus* – душевне хвилювання) – це нервово-психічне збудження, яке раптово виникає в гострій конфліктній ситуації і проявляється у тимчасовій дезорганізації свідомості (її звуженні) та крайній активізації імпульсивної реакції [3, с. 84]. В. М. Бурдін у своїй монографії виділяє 3 підвиди афектів: фізіологічний, кумулятивний, патологічний. «Патологічний афект» науковець визначає як такий, при якому особа втрачає можливість усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними, і вказує, що вчинення особою в такому стані суспільно небезпечного діяння дає підстави визнати її неосудною [2, с. 59].

Окремо правознавець виділяє такі психологічні стани, які можуть входити в поняття «стан сильного душевного хвилювання», як конфлікт, фрустрація та стрес. Зокрема, конфлікт (від латин. *conflictus* – зіткнення) – це важко вирішувана суперечність, яка пов'язана з гострими емоційними переживаннями і протистоянням. М. І. Єнікеєв зазначає, що сторони у конфлікті, як правило, перебувають у ситуації вибору, часто пов'язаного із великим ризиком. І часто вибір, який робиться в ситуації сильного психічного напруження, буває неадекватним [3, с. 204].

Фрустрація (від латин. *frustratio* – невдача, обман) – це конфліктний емоційно-негативний стан, який виникає внаслідок руйнування надій, несподіваного виникнення нездоланих перешкод на шляху досягнення важливих для особи цілей, що супроводжується дезорганізацією свідомості. Фрустрація часто пов'язана з агресивною поведінкою, спрямованою проти фрустратора – джерела фрустрації. У випадку своєчасного неусунення причин фрустрації може виникнути глибокий депресивний стан, пов'язаний зі значною та тривалою дезорганізацією психічної діяльності [4, с. 400].

Стрес (від англ. *distress* – горе, виснаження) – це нервово-психічне перенапруження, викликане надзвичайно сильним впливом (подразником), адекватна реакція на який заздалегідь не сформована, але повинна бути знайдена в конкретній ситуації. Стресові стани або, як і стан афекту, також проходять три стадії: кумуляція емоційного напруження, інтенсивне емоційне напруження, психічне виснаження. Розрізняють фізіологічний та психологічний стреси [2, с. 62].

Висновки. Таким чином, «стан сильного душевного хвилювання» як експертне поняття може бути діагностоване у тих осіб, емоційний стан яких можна описати через загальні психологічні поняття «афект», «стрес», «фрустрація», «конфлікт». Необхідною умовою зарахування цих станів до експертного поняття «стан сильного душевного хвилювання» є здатність впливати на психічну діяльність особи, зменшуючи при цьому можливість людини в повній мірі усвідомлювати свої діяння та (або) керувати ними.

Джерела та література

1. Статистична інформація. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo
2. Бурдін В. М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання: монографія. Львів: ПАІС, 2006. 200 с.
3. Еникеев М. И. Общая, социальная, юридическая психология: учеб. пособие для ВУЗов. Москва: ПРИОР, 2002.
4. Балабанова Л. М. Судебная психопатология (вопросы определения нормы и отклонений). Днепропетровск: Сталкер, 1998.

Челій В. П. – студент V курсу юридичного факультету СНУ імені Лесі Українки;

Щирба М. Ю. – к. ю. н., доцент кафедри теорії та історії держави і права СНУ імені Лесі Українки

Деформації правової свідомості

Постановка проблеми. В даний час в Україні відбуваються безліч політико-правових змін, які вимагають високого рівня правосвідомості не лише у представників владних структур, а й у всіх громадян держави. Його наявність і здатність свідомо контролювати діяльність представників влади, приймати активну участь в суспільно-політичних процесах відіграє вирішальну роль для ефективного функціонування суспільного життя і суспільства в цілому. Для розвитку правової держави з розвиненим громадянським суспільством необхідним фактором є формування правової свідомості громадянськості. При цьому необхідно враховувати можливість виникнення

відхилень, небажаних наслідків. Тому дослідження такого явища, як деформація правосвідомості в загальному, і деформація правосвідомості українського суспільства, зокрема, є актуальним, оскільки подальше формування правосвідомості в Україні тісно пов'язане з питаннями подальшої модернізації українського суспільства на правових і демократичних засадах.

Мета дослідження – вивчення особливостей деформації правової свідомості.

Результати дослідження. Деформація індивідуальної правової свідомості проявляється в дефектах його суб'єктивно-психологічних, пізнавальних, емоційних або поведінкових компонентів. Вони знаходять своє вираження в «незрілості» правових поглядів і уявлень (раціональний компонент) і в наявності позитивних правових почуттів, настроїв і переконань (емоційний компонент). Найбільш яскраво дефекти правової свідомості проявляються в поведінковому компоненті при вдосконаленні правопорушень як специфічної форми вираження протиріч між суспільною та індивідуальною правовою свідомістю на стадії реалізації права [2, с. 15]. Деформація ж професійної правової свідомості юристів в даний час проявляється в різних формах.

У зв'язку з цим необхідно дати своє визначення цього явища. Деформація правової свідомості – це, на наш погляд, один зі станів свідомості індивіда, уявлень останнього про право, в якому акумулюються зміни, спотворене розуміння права і формуються специфічні неправові (позаправові) ідеї, погляди, уявлення, знання, настрої, звички, які в своїй сукупності виражають негативне ставлення до діючого законодавства в цілому.

Деформація правової свідомості – це один із неоднозначних станів правової свідомості, щодо якого правовою наукою не визначено єдиного підходу. Як формування, так, безумовно, і деформація правової свідомості залежать від ряду соціальних факторів, таких як економічні, політичні, правові, соціально-психологічні, культурно-етнічні, організаційно-управлінські, у випадках деструктивних змін яких неодмінно виявляється негативний вплив на правову свідомість суспільства.

Крім того, глибока зміна правової свідомості (деформації) обумовлює такі негативні соціально-правові явища як правовий нігілізм і правовий ідеалізм, правовий суб'єктивізм і правовий релятивізм, що ведуть до зловживання правом, порушень прав і свобод людини та громадянина.

Дослідження аспектів деформації правосвідомості, безумовно, є актуальним напрямком вивчення правознавства. У зв'язку з цим слід зазначити проблему нівелювання загальної теорії права, питань причинності та казуальної природи спотвореної і нездорової правової свідомості.

Для того, щоб пізнати яким чином суб'єкти правових відносин можуть узагальнювати, оцінювати, конструктивно і творчо брати участь в позитивному перетворенні правової дійсності, необхідно, перш за все, знати потенційні можливості правової ідеології, впливати і формувати належне розуміння про право і закон. Правова психологія індивідів здатна уніфіковано оцінювати і структурувати уявлення про право, відповідно до розуміння його як символу справедливості, рівності, свободи. До числа об'єктивних причин, здатних вплинути на деформацію правової свідомості, вчені справедливо відносять низький рівень правової культури як окремих індивідів, так і суспільства в цілому [1, с. 127].

До суб'єктивно-психологічних факторів деформації правової свідомості належать випадки виникнення когнітивного дисонансу, тобто неузгодженості сутності права, що виникають в психологічній структурі особистості, характерні для суб'єктів правовідносин, які перебувають в маргінальному становищі (ситуації, обставинах), тобто відчуженому від ціннісно-нормативної системи соціуму. Такий стан зумовлює специфічні форми функціонування правової свідомості, призводить до сублімації, есканізму, фрустрації, протестної реакції [1, с. 22].

Казуальна природа, особливості та закономірності, а також стохастичні фактори, що беруть участь в процесах деформації правової свідомості є надзвичайно складними. Вивчення суб'єктивних умов та передумов спотворення масової і індивідуальної правової свідомості викликають негативні юридичні почуття, емоції, відчуття, переживання, що детермінують в цілому неповагу до правових розпоряджень, повинні стати об'єктом пильної уваги сучасної фундаментальної юриспруденції.

Висновки. Таким чином, рівень правової свідомості громадян України в даний час вимагає значного підвищення і доведення в найближчій перспективі до рівня правової свідомості демократичного суспільства. А це передбачає вдосконалення правових норм, практики діяльності юридичних інститутів і правовідносин, політичної оцінки права, законотворчої і правозастосовчої діяльності, поліпшення правового виховання. Розвиток демократичного суспільства, становлення громадянського суспільства, характер правосвідомості на даному

етапі вимагає реформування державотворчої системи України. У цьому складному процесі важливо не порушити чи не деформувати правову свідомість громадян, яке є важливою ланкою, що зв'язує суспільство з державним апаратом. Останнім часом ми можемо спостерігати підвищення громадської та правової активності населення в спробах громадян відстоювати свої права, інтереси та суспільні цінності. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне впроваджувати програми правового виховання та правової освіти громадян, не забуваючи при цьому історичних, ментальних, соціально-економічних особливостей розвитку українського народу, результатом чого стане сформоване українське суспільство з належним для правової, соціальної, демократичної держави високим рівнем правової свідомості.

Джерела та література

1. Пінська О. С. Деформація правової свідомості та її класифікація // Право і безпека. 2011. № 1. С. 54–58.
2. Клімова Г. П. Правовий нігілізм як форма деформації правосвідомості // Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2013. № 5. С. 105–112.

Шило М., Маркевич А. – студенти
юридичного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Чубоха Н. Ф. – к. ю. н., доцент кафедри
цивільного права та процесу
СНУ імені Лесі Українки

Компенсація моральної шкоди

Поняття моральної шкоди та механізм її регулювання є відносно новим поняттям у національному цивільному законодавстві. Хоча дана норма отримала своє відповідне галузеве закріплення, проте питання практичного застосування залишається досі відкритим і потребує відповідного правового врегулювання.

Важливими питанням, які й досі, на жаль, не є доопрацьованими залишаються:

- питання визначеності кола осіб ,які можуть претендувати на відшкодування моральної шкоди;
- порядок та критерії розрахунку завданої моральної шкоди тій чи іншій особі;

- законодавча невизначеність поняття;
- розбіжності в судовій практиці України.

Стаття 23 Цивільного кодексу України визначає моральну шкоду, як порушення, що полягає:

- 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;
- 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [1].

Варто зазначити, що в цивільному законодавстві такі поняття як «моральна» шкода та «немайнова» шкода розглядаються і трактуються як тотожні. На відміну, у цивілістиці існує розмежування понять, «майнова» шкода – застосовується тільки щодо фізичної особи, а от «немайнова» стосовно тих самих втрат, але вони стосуються юридичної особи.

Проблема визначення поняття майнової шкоди сьогодні є яскраво вираженою, коли йде мова про співвідношення понять «майнова шкода» та «збитки». Необхідно вказати, що це зумовлено тим, що в діючому Господарському Кодексі України, а саме в ст. 225 «Склад та розмір відшкодування збитків» чітко зазначається, що «компенсація моральної шкоди» входить до складу збитків [2]. Це свідчить про те, що законодавець в Господарському Кодексі визначає склад збитків і до того ж включає до них компенсацію моральної шкоди. Це можна пояснити тим, що збитки – це грошова оцінка заподіяної моральної шкоди.

Саме це положення Господарського Кодексу має колізію з положенням Цивільного Кодексу, який визначає поняття «моральної шкоди» та «збитків» як дві окремі самостійні та невзаємопов'язані юридичні категорії. Навіть більше того, у ч. 4. ст. 23 вказується, що моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню та не пов'язана з розміром цього відшкодування. Незважаючи на це, застосування спеціальних норм Господарського Кодексу України при вирішенні питань господарського характеру впливає на судову практику. Саме тому виникають правові колізії у застосуванні інституту моральної шкоди.

Неможливо не звернути увагу на такий важливий аспект компенсації моральної шкоди як форма відшкодування. У практиці найчастіше використовується грошове відшкодування, так як гроші – загальноприйнятий еквівалент рохрахунків. Але за погодженням сторін або за рішенням суду відшкодувати можна не грошми, а певними майновими цінностями: транспортний засіб, техніка, художні вироби, надання певного виду послуг (наприклад, ремонтні, перукарські, косметичні і т. д.) [3, с. 113]. За загальнозживаним правилом для того, щоб призначити справедливе відшкодування, сторони та суд повинні оцінити адекватність наданого майнового блага стосовно завданої шкоди. Власне для цього варто зробити адекватну грошову оцінку та співвідношення цих категорій. Якщо говорити стосовно юридичної особи, то тут при компенсації моральної шкоди мова може йти про надання певних послуг.

У більшості випадків відшкодування моральної шкоди (компенсації) реалізовується в одноразовій виплаті, у випадку грошової компенсації – то вона повинна здійснюватися в повному обсязі, а також якщо це стосується речової компенсації, то передачі даного майнового блага [4, с. 49]. Відшкодування моральної шкоди існує не тільки у формі «одноразового акту», за вироком суду чи за погодженням сторін або якщо передбачено договором чи законодавством компенсація може застосовуватися у формі систематичних виплат. Однак, на нашу думку, в такому випадку нівелюється компенсаційна функція цього засобу захисту порушених цивільних немайнових прав. А чому???

Найбільш складним питанням залишається визначення розміру компенсації. В юридичній літературі пропонується величезна кількість методик і підходів до вирішення даного питання, однак однозначної думки в цивільно-правовій доктрині дотепер не сформувався [5, с. 15]. Розмір відшкодування має визначатися у кожному випадку з урахуванням всіх обставин конкретної справи.

Стаття 23 Цивільного Кодексу України встановлює певні критерії, які повинні бути врахованими судом при винесенні вироку:

– характер правопорушення (це може бути як і адміністративний проступок, так і злочин середньої тяжкості чи тяжкий злочин або діяння, яке взагалі цивільним законодавством не кваліфікується як проступок чи злочин, також важливе значення має об'єкт, на який було здійснено посягання – здоров'я чи життя, певні матеріальні цінності і т. д.);

– наскільки глибокими були фізичні або душевні страждання завдані потерпілому, така оцінка повинна базуватися на особистих рисах людини, її особливостях психіки;

– різного виду обмеження, погіршення чи позбавлення можливостей потерпілого (завдання шкоди професійній працездатності потерпілого, втрата потерпілим інших навичок і т. д.);

– ступінь вини особи, яка безпосередньо і завдала потерпілому моральної шкоди, якщо в даному випадку вина є підставою для компенсації. За загальним правилом, вина є підставою відшкодування;

– також важливе значення мають інші обставини, які включають в себе: тривалість страждань, рівень вимушених змін у життєдіяльності потерпілого, а також, яка можливість усунення наслідків, які були спричинені внаслідок посягання на права особи [8, с. 33].

Отже, компенсація моральної шкоди – це можливість замінити понесені особою втрати відповідними матеріальними цінностями. Згідно з ч. 2 ст. 23 ЦК моральна шкода полягає для фізичних осіб у фізичному болю, душевних стражданнях, у приниженні честі, гідності, ділової репутації, а от для юридичної особи – тільки у приниженні її ділової репутації. І тому на нашу думку, визначаючи розмір відшкодування суд має керуватися принципами рівності втраченого блага, поміркованості, розумності та справедливості задля максимально якісного відновлення порушеного права потерпілого.

Джерела та література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відом. Верховної Ради України 04.02.2019. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відом. Верховної ради України 07.02.2019. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>
3. Братель О. Г., Пилипенко С. А. Цивільне право України. Київ: Вид. О. С. Ліпкан, 2010. 256 с.
4. Бобрик В. І. Особисте життя як об'єкт цивільно-правової охорони: монографія. Київ, 2008. 208 с.
5. Заїка Ю. О. Українське цивільне право: навч. посіб. 2008. 367 с.
6. Ромовська З. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: підручник. 3-тє вид., допов. Київ, 2013. 672 с.
7. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: монографія. Київ, 2007. 626 с.
8. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 12: Право власності та інші речові права / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків, 2009. 544 с.

Вовк Н. М. – студентка II курсу

факультету психології та соціології

СНУ імені Лесі Українки;

Магдисюк Л. І. – к. психол. н., доцент

кафедри практичної та клінічної психології

СНУ імені Лесі Українки;

Карпюк Л. І. – вчитель Луцької гімназії № 21

Психологічні особливості прояву лідерства у підлітків

Постановка проблеми. Сучасні дослідження проблеми лідерства доводять, що лідером стає особистість із лідерськими здібностями, яка здатна реалізувати їх у відповідних ситуаціях. Отже, існує об'єктивна потреба в лідерстві, проблема формування лідерських якостей підлітків у виховному процесі.

Мета дослідження. полягає у вирішенні проблеми оптимізації взаємин підлітків між собою та гармонізації їх взаємин в цілому.

Результати дослідження. Під словом лідерство у психології, як правило, розуміють процес соціально-психологічного впливу, коли індивід чи колективний суб'єкт управління з певним номером впливає на інших людей з метою структурування взаємин в групі чи організації. Вважається, що саме визначення таких цілей, структурування діяльності й стосунків під час виконання завдань спільноти, здійснення впливу на персонал становить сенс і сутність процесу керівництва [2].

У психологічному словнику лідерство – це соціально-психологічний феномен, що пов'язаний з динамічними процесами у малій групі; поняття, яке характеризує відношення домінування і підпорядкованості в групі. Лідерство є результатом дії як об'єктивних чинників (мети і завдань групи в конкретній ситуації), так і суб'єктивних (потреби, інтереси, індивідуально-психологічні особливості членів групи), а також це дії лідера як ініціатора й організатора групової діяльності [2].

Тому, як бачимо, лідерство – це складний соціально-психологічний процес групового розвитку, коли окремих індивід виконує роль лідера, тобто об'єднує, спрямовує дії всієї групи, яка очікує, приймає і підтримує його рішення. У результаті цього процесу відбувається виникнення та диференціація групової структури, її оптимізація і вдосконалення [1].

Функції лідера в групі можна розглядати з точки зору сфери активності групи. Активність будь-якої групи реалізується одночасно в двох планах: перший становить активність, спрямована на досягнення загальногрупових цілей, другий – активність, що забезпечує підтримку та розвиток відносин між членами групи [2].

Якщо розглядати функції лідера з погляду психологічної сфери реалізації, то їх структуру можна представити інакше і виокремити [3]:

- інформаційні функції, спрямовані на пошук і структурування інформації, а також на використання інформації у вирішенні проблем;

- когнітивні функції, що забезпечують постановку загальногрупових цілей, осмислення і роз'яснення отриманої інформації і виникаючих завдань, визначення вимог та заходів, які пред'являє виникла задача, планування дій (власних і членів групи) по досягненню цілей;

- мотиваційні функції, спрямовані на спонукання себе та інших членів групи до діяльності для досягнення певних цілей;

- афективні функції, що забезпечують зворотний зв'язок з членами групи, оцінку і прогноз їх відносин між собою, до цілей групи, її діяльності, самому лідеру;

- координаційні функції, спрямовані на суміщення здібностей членів групи з рольовими вимогами, спостереження за змінами по зовнішній обстановці, перепроверку своїх дій тощо [3].

Можна також розглядати функції лідера з погляду самоорганізації групи як частини ширшого соціуму. У цьому випадку лідер буде здійснювати дві базові функції: збереження внутрішньої цілісності групи і її адаптації до зовнішніх умов.

У цьому випадку основними функціями лідера будуть:

- виконання завдання (тобто досягнення загальногрупових цілей);

- формування та збереження групи;

- особистісний розвиток членів групи

Емпіричне дослідження було проведене у Луцькій гімназії № 21, використано методика опитування «Оцінка фахівця на лідерство», яка дозволяє визначити рівень лідерських здібностей. Отриманні наступ-

ні результати: високий рівень лідерських здібностей мають – 3 учні, середній рівень – мають 13 учнів, низький рівень має один учень. Необхідно зазначити, що більша частина членів даної групи мають середній рівень лідерських здібностей. Виходячи з даного дослідження, ми бачимо групу, в якій більша частина мають середній рівень лідерських здібностей.

Висновки. Лідерство – це складний соціально-психологічний процес групового розвитку, коли окремих індивід виконує роль лідера, тобто об'єднує, спрямовує дії всієї групи, яка очікує, приймає і підтримує його рішення. У результаті цього процесу відбувається виникнення та диференціація групової структури, її оптимізація і вдосконалення.

Джерела та література

1. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2010. 360 с.
2. Скрипченко О. В. Загальна психологія: підручник. Київ: Каравела, 2009. 464 с.
3. Zaccaro S., Rittman L., Marks M. L. Team Leadership // The Leadership Quarterly. 2001. Vol. 12. P. 451–483.

Жуган І. В. – студентка V курсу
факультету психології та соціології
СНУ імені Лесі Українки;

Магдисюк Л. І. – к. психол. н., доцент
кафедри практичної та клінічної психології
СНУ імені Лесі Українки

Психологічні особливості якості життя осіб пізньої зрілості

Постановка проблеми. Сьогоднішні соціально-психологічні умови життя є важкими для усіх людей, проте найважче їх переживають люди у віці пізньої зрілості. Це пояснюється тим, що в силу свого віку змінюються мотиви, бажання, аналізується сенс життя та досвід, який був отриманий. Відповідно, змінюються і особливості фізичного здоров'я, виникають хвороби, котрі притаманні для даного віку. Усі ці фактори складають систему, котра здатна змінювати та впливати на психологічні аспекти якості життя осіб пізньої зрілості.

Мета дослідження полягає у теоретичному аналізі віку пізньої зрілості та психологічних особливостей якості життя осіб даної вікової категорії.

Результати дослідження. Сучасна наука і практика доводить, що період пізньої зрілості – це закінчення професійної кар'єри, підготовка себе до ролі пенсіонера, переживання феномену «спорожнілого гнізда» у зв'язку з відходом дітей з батьківського дому, виконання ролі бабусь і дідусів з усіма супутніми цим ролям переживаннями і проблемами, і в той же час це вік, коли люди не хочуть визнавати неминучість свого старіння, погіршення своїх фізичних кондицій і зовнішнього вигляду [1; 3, с. 180–184].

Згідно Е. Еріксону, в період пізньої зрілості «фокус уваги людини» зсувається від турбот про майбутнє до минулого досвіду. Відбувається психологічне старіння, поява почуття старості. При прогресивній лінії розвитку на попередніх стадіях людина може позитивно оцінити все своє минуле життя, із задоволенням підвести підсумки як у професійній діяльності, суспільних відносинах, так і по лінії шлюбу і сім'ї. Бачачи своє продовження в дітях і онуках, в тому, що зміг зробити як професіонал, людина не боїться невідворотності смерті. Крім свого минулого, людина повинна дбати про сьогоднішнє та майбутнє, залучатися до різних можливих занять, бути з внуками, дітьми, продовжувати розвивати себе [4].

Проте, досить часто люди навпаки стають дратівливішими в спілкуванні з людьми, зарозумілі, присутня неадекватність у рішеннях життєвих ситуацій, розчарування в житті, спустошеність і відчуття втоми, часті депресії, поява тривожності і відчуження в сім'ї, страх старіння і смерті, загострюються або з'являються нові захворювання організму, які викликають підвищену увагу до свого здоров'я. Не впоравшись із прийняттям свого віку, люди найчастіше переживають кризу пізньої зрілості, яка характеризується природним зниженням психофізіологічних можливостей, зміни соціальних ролей і способу життя, появою захворювань, котрі провокують ще інші захворювання, котрі не дозволяють нормально комунікувати та бути включеними у соціум [2].

Відбуваються зміни у пізнавальній сфері, які також впливають на якість життя: спостерігається вузькість сприйняття, неуважність, зберігає свої функції логічна пам'ять, а також знижуються швидкість когнітивних процесів, функції сенсорної сфери, пізнавальна активність, критичність мислення, обсяг уваги і пам'яті. Також, особливості осо-

бистісної сфери змінюються таким чином: самосвідомість інтегрує в собі минуле, сьогодення і майбутнє, набувається духовна зрілість, спостерігається емоційна неврівноваженість через зниження самоконтролю та саморегуляції, типовими рисами стають – черствість, нетерпимість, тривожність, образливість, загострюється потреба в позитивній увазі з боку членів сім'ї (особливо дітей, онуків) для задоволення потреби в захищеності і почуття стабільності [3, с. 104–184].

Відповідно, до цих характеристик, вчені-психологи умовно ділять людей даного віку залежно від кількості наявної у них психічної енергії: перша група включає тих, хто відчуває себе досить бадьорим і енергійним, продовжує трудитися, виконуючи певні обов'язки перед суспільством, залишаючись на тому ж місці роботи, де був у зрілі роки. Друга група включає тих, хто не працює за наймом, не виконує громадських обов'язків, а займається власною справою – хобі. Третя група включає людей зі слабкою психічною енергією, дійсно не зайнятих або зайнятих головним чином собою [1; 2].

На цій стадії розвитку особливе значення має здійснення літніми людьми творчої діяльності, котра допоможе розвивати себе, не занурюватися у хвороби, негативізм, а навпаки – покращити якість життя у період пізньої зрілості [1].

Висновок. Проаналізувавши теоретичні джерела, ми дійшли логічного висновку, що якість життя, її психологічні особливості у віці пізньої зрілості великою мірою залежить від самих людей. Під цим ми маємо на увазі, спосіб життя, саморозвиток, мотиви, бажання, самосприйняття та самоусвідомлення, за допомогою яких людина реально сприймає себе, свій вік, аналізує уже своє минуле, робить висновки, тоді формується мудрість і правильне розуміння себе, самоідентифікація. Коли цього не відбувається, люди хворіють частіше, стають депресивними, не включеними у соціум, закриваються у собі, таким чином, знижується якість їх життя.

Джерела та література

1. Вікова психологія: навч. посіб. для вузів. 2-ге вид. Москва: Акад. проект, 2005. 549 с.
2. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / за ред. І. Я. Коцана. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 352 с.
3. Магдисюк Л. І. Психологічні особливості якості життя осіб з серцево-судинними захворюваннями // Психологія: реальність і перспективи: зб. наук. пр. Вип. 8 / упоряд. Р. В. Павелків та ін. Рівне: РДГУ, 2017. С. 180–184.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник: у 2кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. Київ, 2004. 463 с.

Заяць М. С. – студентка V курсу
факультету психології та соціології
СНУ імені Лесі Українки;

Іванашко О. Є. – к. п. н., доцент кафедри
вікової та педагогічної психології
СНУ імені Лесі Українки

Особливості якості життя літніх людей: теоретичні аспекти дослідження

Постановка проблеми. Невпинне зростання чисельності людей похилого віку в суспільстві вимагає перенесення основної уваги від проблеми збільшення тривалості життя до покращення її якості, зокрема, забезпечення активної продуктивної старості. З огляду на це великого значення має вивчення компонентів якості життя літніх людей та виявлення факторів, що негативно на неї впливають.

Мета дослідження – проаналізувати сутність поняття «якість життя» та охарактеризувати фактори, що впливають на якість життя у похилому віці.

Результати дослідження. Загалом якість життя – комплексна характеристика життєдіяльності людини, що включає об'єктивні показники та суб'єктивні оцінки задоволеності матеріальних, культурних, духовних потреб, та пов'язана із сприйняттям людиною свого положення у суспільстві [3, с. 152].

Виділяються специфічні для різних наук підходи до розуміння сутності якості життя: медичний (медико-соціальне явище, яке охоплює фізіологічне та психічне здоров'я, а також оцінку задоволеності системи потреб), економічний (рівень життя або умови життя, в яких людина має достатні можливості для задоволення своїх не лише базових матеріальних, але і культурних, духовних та інших потреб; оптимальний рівень добробуту), екологічний (відповідність умов навколишнього середовища потребам людини), правовий (реалізація гарантованого права на гідне життя), філософський (комплексна характеристика становища людини, що виражає ступінь її волі та можливості всебічного розвитку), психологічний (внутрішнє задоволення умовами існування та почуття благополуччя) [4, с. 119].

Показники якості життя можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних належать нормативи задоволення потреб люди-

ни, зокрема, фінансове становище людини, стан здоров'я, житлові та побутові умови, сімейний стан і соціальні контакти тощо. Суб'єктивна сторона якості життя відображає внутрішнє відчуття щастя, благополуччя та задоволення від власного життя [2, с. 95]. При цьому об'єктивна та суб'єктивна оцінка якості життя людини може не співпадати: можлива як висока оцінка за об'єктивними параметрами при низькій суб'єктивній задоволеності життям, так і навпаки, відсутність фактичного добробуту при внутрішньому відчутті благополуччя [5, с. 56].

Згідно з результатами досліджень (Р. М. Burbank, М. Farquhar, R. Fernandez-Ballesteros, D. Raphael) компонентами якості життя в похилому віці є фізичне здоров'я, соціальна активність, психологічне здоров'я, наявність сім'ї та друзів, економічні фактори та безпека навколишнього середовища [5, с. 57]. За визначенням ВООЗ важливими є також рівень незалежності та духовність, що включає не лише віру, але і систему цінностей.

Значення кожного із факторів для оцінки якості життя літніх людей зумовлюється специфікою похилого віку. Зокрема, рівень здоров'я набуває виключного значення на тлі його різкого погіршення порівняно із попередніми віковими етапами, виникнення численних патологій, формування або загострення хронічних захворювань, зниження здатності до повноцінного самообслуговування [1, с. 447]. Вплив економічних факторів збільшується, з одного боку, через завершення професійної діяльності та вихід на пенсію, що зазвичай призводить до зниження доходу, та, з іншого, через необхідність компенсувати погіршення здоров'я великою кількістю ліків. Серйозною проблемою похилого віку, що знижує якість життя, є самотність, спричинена виходом на пенсію, зниженням активності, обмеженням соціальних контактів поза сімейним колом, можливою смертю чоловіка/дружини та зайнятістю дорослих дітей власним життям; літні люди, що проживають в шлюбі, демонструють значно вищий рівень задоволеності життям, ніж самотні, попри вплив інших факторів [6, с. 152]. Специфічним фактором якості життя літніх людей є спогади про минуле в контексті переоцінки життєвого шляху та окремих його відрізків і переживання задоволення або незадоволення [6, с. 154].

Висновки. Якість життя розглядається як ступінь задоволення потреб різного рівня та суб'єктивне відчуття благополуччя. Основними факторами, що впливають на якість життя у похилому віці, є стан здоров'я, матеріальна забезпеченість та соціальні зв'язки (зокрема, сімейний стан).

Джерела та література

1. Бачинська М. В. Міграція як детермінанта якості життя осіб похилого віку // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2013. Вип. 3. С. 444–450.
2. Галушинская Ю. О. К проблеме повышения качества жизни лиц пожилого возраста // Вестн. Шадрин. гос. пед. ун-та. 2015. № 2. С. 94–100.
3. Житинська М. О. Деякі аспекти життєдіяльності людей похилого віку // Наук. часоп. НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. 2014. Вип. 18. С. 171–177.
4. Житинська М. О. Забезпечення якості життя людей похилого віку як соціальна проблема // Освітологічний дискурс. 2015. № 1. С. 116–124.
5. Мелёхин А. И. Качество жизни в пожилом и старческом возрасте: проблемные вопросы // Современная зарубежная психология. 2016. Т. 5. № 1. С. 53–63.
6. Щербак Т. І. Фактори задоволеності життям у похилому віці // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія: Психол. науки. 2017. Вип. 5 (2). С. 151–156.

Збишко А. Р. – студентка III курсу
факультету психології та соціології
СНУ імені Лесі Українки;

Магдисюк Л. І. – к. психол. н., доцент
кафедри практичної та клінічної психології
СНУ імені Лесі Українки

Психологічні важелі впливу стаху майбутнього на емоційних розвиток осіб пізньої зрілості

Постановка проблеми. Люди піддаються відчуттю страху в будь-якому віці, але в осіб пізньої зрілості страх – одна з найпоширеніших реакцій. У теорії Е. Еріксона пізня зрілість – це вік «здійснення діянь», найбільш повний розквіт, коли людина стає тотожною сама собі. Головні лінії розвитку людини – це генеративність та не заспокоєність. Робота та піклування – основні турботи зрілих людей. Якщо особистість виявляється «заспокоєною» в якомусь сенсі, то починається застій та деградація, які проявляються в інфантильності та самопоглинутості [3, с. 592].

«Я – концепція» періоду пізньої зрілості являє собою складне утворення, в якому записана інформація про безліч «Я» – образів, що виникали в різних варіантах самосприйняття і самопредставлення.

«Я – концепцією» в старості керує прагнення інтегрувати своє минуле, сьогодення і майбутнє, зрозуміти зв'язки між подіями власного життя. До умов, що сприяють особистості ефективно інтегрувати своє життя, відносяться: успішне вирішення індивідом нормативних криз і конфліктів, вироблення їм адаптивних особистісних властивостей, вміння отримувати корисні уроки з минулих невдач, здатність акумулювати енергетичний потенціал всіх пройдених стадій. У пізній період життя людини «Я – концепція» збагачена всім тим, що було найбільш значимою в кожний з періодів особистісного становлення. Позитивна і діяльна «Я – концепція» забезпечує продовження особистісного розвитку та оптимістичний підхід до життя в пізні роки, дозволяє пригальмувати фізичне старіння і вносить велику духовність і творче осяяння в самоактуалізацію особистості.

Мета дослідження полягає у визначенні феномену страху майбутнього у осіб пізньої зрілості.

Результати дослідження. Страх майбутнього (футурофобія) – це суб'єктивне відчуття людиною тривоги щодо подальших подій життя [1, с. 85]. Страх майбутнього актуалізується як результат впливу стресогенних чинників, включаючи суб'єктивно позитивних для особистості подій.

Зазвичай, у людей зрілого віку з'являється страх майбутнього: самотності, незворотніх хвороб старості і пов'язаної з ними немічності, безпомічі, страх глибини, висоти, замкнутого простору, страх перед публічними виступами, війни, смерті, хвороби близьких, що можуть призвести до зміни життєвого стереотипу – змін умов побуту, змін в суспільстві. Як правило, неодноразово з'являється страх померти, не спокутувавши свою провину перед рідними. В старості сновидіння часто відображають переживання і навіть конкретну психотравмуючу ситуацію: страхітливі сновидіння пов'язані з думками про муки, фізичні страждання, загибель або смерть близьких людей. Після таких сновидінь люди зрілого віку бояться засинати, тому що це на їх думку може породити ще більшу тривогу або страх [6, с. 61].

Переживання наближення смерті у своєму розвитку долають такі стадії [2, с. 453]:

1) стадія опору, протидії – поки є хоч якісь шанси на виживання, людина усвідомлює загрозу, відчуває страх, налаштовується на боротьбу із загрозою. Усвідомивши, що спроби вижити безуспішні,

відмовляється від опору, позбавляється страху і проймається відчуттям безнадійності і спокоєм;

2) стадія огляду життя – відбувається у формі спогадів, що швидко змінюють один одного й охоплюють усе минуле людини. Супроводжуються вони як позитивними емоціями, так і негативними переживаннями;

3) стадія трансцендентності – людина усвідомлює своє минуле як дуже віддалене. Вона досягає стану, за якого сприймає своє життя як цілісність. Відчувши себе на порозі смерті, вона ніби виходить за межі себе, досягає трансцендентного стану [2, с. 453].

Особи зрілого віку, які відчувають страх перед майбутніми подіями наслідків хвороби близьких людей, можуть провокувати виникнення страху щодо статевих функцій організму. Якщо зростатиме один страх, то й підвищуватиметься інтенсивність відчуття іншого. Так само особи зрілого віку піддаються страху злочину. Це означає, що зі зростанням у людини боязню стати жертвою якогось злочину, зростає переживання відповідальності. Тобто стан жертви злочину чи бути задіяним до злочинних дій, які викликають душевний та емоційний дискомфорт, утворюють нерозривний зв'язок зовнішніх та внутрішніх явищ, впливаючи на психологічний стан людини підвищенням у неї почуття відповідальності [5, с. 25].

Збільшення переживання страху замкнутого простору та зростання боязні знаходитись наодинці у малих приміщеннях у людини, призводить до збільшеного переживання страху глибини та зростання боязні занурюватись у воду, навіть у спеціальному спорядженні. Не залишає таких людей і страх війни. Коли у осіб зрілого віку виникає страх війни, то підвищується емоційне напруження, зростає відчуття наближення небезпеки та незахищеності, відповідно й загострюється відчуття страху смертельної небезпеки та невідомості, що підтверджує екзистенційну природу цих страхів [4].

Висновок. Переважаючими психологічними чинниками страхів осіб пізньої зрілості можна вважати: втрата близьких людей – розлука з рідними по причині їх смерті, переїзду, вступу в шлюб завжди дуже болісно сприймається людьми цього віку; завершення професійної діяльності – вихід на пенсію більшість людей у даному віці розцінюють як показник своєї фізичної слабкості, професійної непридатності; порушення фізичного і психологічного здоров'я – поява страхів і фобій іноді може бути спровоковано фізичними або психологічними

захворюваннями; соціальна ізоляція – самотність, ізоляція від зовнішнього світу, відсутність поруч уважного співрозмовника, людини, з якою можна просто поговорити, поділитися своїми проблемами можуть стати чинниками появи різних фобій.

Джерела та література

1. Бреслав Г. Психологія емоцій. Москва: Сенс; Вид. центр «Академія», 2004. 85 с.
2. Гамезо М. В. Вікова психологія: особистість від молодості до старості: уч. посіб. Москва: Пед. т-во, дім «Ноосфера», 2009. 453 с.
3. Еріксон Е. Основи вікової психології: пер. з англ. 2-ге изд., переробл. і доп. Санкт-Петербург: Ленат, АСТ Фонд «Університ. кн.», 2006. 592 с.
4. Засєкіна Л. В., Магдисюк Л. І. Психологічна готовність особистості до виходу на пенсію: монографія. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2018. 290 с.
5. Осадько О. Страх як прояв особистісних самообмежень // Психолог. 2004. № 7 (103). 25 с.
6. Щербатих Ю. В. Фізіологія і психологія страху // Природа. 2000. № 5. 61 с.

Казмірук О. Ю. – студентка III курсу
факультету психології та соціології
СНУ імені Лесі Українки;

Магдисюк Л. І. – к. психол. н., доцент
кафедри практичної та клінічної психології
СНУ імені Лесі Українки

Психодіагностика особливості стресостійкості медичних працівників

Постановка проблеми. Тема стресу є дуже актуальною в наші дні. Організація праці фахівців різних професійних груп, особливо мед-працівників, пов'язане з інтенсивним і нерідко напруженим міжособистісним спілкуванням, професійним стресом, синдромом «вигорання».

Метою статті – дослідження особливостей стресостійкості медичних працівників та синдрому «вигорання».

Стресостійкість – інтегративна властивість особистості, що характеризується такою взаємодією емоційних, вольових, інтелектуальних та мотиваційних компонентів психічної діяльності індивідуума, що забезпечує оптимальне успішне досягнення мети в складній емоційній обстановці [2].

Професійний стрес – це багатовимірний феномен, що виражається у психічних і фізичних реакціях на напружені ситуації в трудовій діяльності людини [3].

На думку спеціалістів, до професійного стресу призводять [1; 4]:

- перевантаження людини роботою;
- недостатньо чітке обмеження її повноважень та посадових обов'язків;
- неадекватна поведінка колег;
- довга і «вимотуюча» дорога на роботу і назад, їзду в переповнених маршрутках;
- недостатня оплата праці;
- одноманітна діяльність або відсутність кар'єрних перспектив.

Медична спеціальність відноситься до представників професій системи «людина – людина». Формування і протікання синдрому «вигорання» в різних професійних групах показало, що це явище найбільш часто зустрічається і найбільш різко виражене саме у цій системі.

Основні характеристики професійного стресу :

- емоційне виснаження (призводить до зниження професійної продуктивності);
- деперсоналізація (знеособленість і прагнення формалізувати роботу);
- зниження професійної самооцінки [4].

Стрес медичних працівників викликаний низкою специфічних особливостей їх професії [1]:

- це величезна відповідальність за життя й здоров'я пацієнтів, яка важким тягарем лягає на їхні плечі;
- тривале перебування в «полі» негативних емоцій – страждання, болю, відчаю, роздратування, які так чи інакше за механізмом емоційного зараження передаються і на медичний персонал;
- «це нерівномірний режим роботи з нічними та добовими чергуваннями, що порушує природні біоритми праці та відпочинку і негативно впливає на адаптаційні здатності організму;
- заробітна плата лікарів та середнього медичного персоналу явно не відповідає ступеню їх соціальної відповідальності, що викликає почуття незадоволення своєю професією та пов'язані з цим фактом особистісні стреси.

Дослідження показують, що явище стресу супроводжує щоденну, рутинну професійну діяльність, часто вимагає від лікарів досить інтенсивного, не обов'язково конфліктного, але емоційно напружено-

го спілкування з пацієнтами, причому у лікарів загальної практики частота та інтенсивність цього синдрому виявилася навіть більшою, ніж у хірургів або травматологів.

Симптоми «стресу медпрацівників» не відрізняються строгою специфічністю і можуть варіювати в широкому діапазоні – від легких реакцій типу дратівливості, підвищеної стомлюваності до невротичних, психосоматичних розладів у самих лікарів. При цьому велике значення відіграють риси особистості, наприклад, у меланхоліка більше шансів впадати в зневіру і неспокій з приводу роботи, а у холерика вища ймовірність виникнення агресивного стилю спілкування з пацієнтами [3].

Висновки. Професійний стрес – багатовимірний феномен, що виражається у психічних і фізичних реакціях на напружені ситуації в трудовій діяльності людини. Встановлено також, що стресором можуть бути: невідповідність між бажанням і тим, що робота може надати, і між тим, що робота вимагає від людини, і можливостями або ресурсами людини відповідати цим вимогам; організаційні особливості; професійні вимоги та рольові характеристики; індивідуальні особливості та очікування; фізичні параметри навколишнього середовища: стресори групових процесів, стресори на організаційному рівні.

Джерела та література

1. Винокур В. А. Професійний стрес у медичних працівників та її попередження // Рівненська газета. 2004. № 11. 28 с.
2. Крилов А. А. Психологія. Москва: Проспект, 2002. 584 с.
3. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 324 с.
4. Психологічне забезпечення професійної діяльності / за ред. Г. С. Нікіфорова. Санкт-Петербург: Світ, 1991. 355 с.

Коструба Н. С. – к. психол. н., асистент кафедри загальної і соціальної психології та соціології СНУ імені Лесі Українки

Психолінгвістичний аналіз релігійного дискурсу: теоретико-методологічний підхід

Постановка проблеми. Церква як соціальна інституція залишається одним з лідерів довіри українців. Станом на грудень 2018 р.

рівень довіри – 51 % [5]. У грудні 2018 р. в Україні офіційно проголошено об'єднання українських церков в єдину Православну церкву України. Це історичний момент, який актуалізує дослідження релігійних комунікацій та релігійного дискурсу. Зважаючи на актуальність проблеми **метою дослідження** обрали на теоретичному рівні здійснити психолінгвістичний аналіз релігійного дискурсу як специфічної сфери соціальних комунікацій.

Результати дослідження. Релігійний дискурс постає як особливе структурно-семантичне та комунікативно-прагматичне утворення; спілкування, основна інтенція якого підтримання віри або залучення людини до віри [1].

Основним соціальним інститутом у межах якого реалізується релігійний дискурс є церква, але реальним місцем актуалізації та реалізації релігійного дискурсу не завжди є простір храму. Вважаємо за необхідне виділити сфери функціонування релігійного дискурсу, серед яких: 1) спілкування в церкві, що характеризується чітким розмежуванням ролей між учасниками спілкування, розглядається як проміжний компонент, сполучна ланка між світом віруючих і Богом; 2) спілкування в малих релігійних групах, що характеризується ефектом єднання емоційного (віра в Бога, вище начало) і раціонального (спроба знайти відповіді на гострі питання сучасності); 3) спілкування людини з Богом (молитва колективна чи індивідуальна, не обов'язково повинна бути реалізована вербально); 4) спілкування у ЗМІ. Церква у ЗМІ не тільки пропонує свої ідеї для широкої аудиторії і відкрито звертається до своїх членів, але й у межах сучасних суспільств намагається досягнути діалогу з кожним реципієнтом. Через налагодження діалогу з певними сегментами суспільства та й із соціумом загалом церква водночас прагне налагодити комунікацію з кожною окремою людиною, яка формує ці комунікативні сегменти. Сучасні релігійні ЗМІ представлені у нових медіа, тобто на веб-ресурсах суспільно-політичного і спеціалізованого релігійного напрямку (блоги та акаунти в соціальних мережах, а саме у Facebook, Twitter та на YouTube-каналах).

Таким чином, де б не розгортався релігійний дискурс, одну з основних його завдань можна сформулювати наступним чином: висловити сподівання, благання, надії віруючої людини, знайти духовну підтримку. Розвиток і форми існування релігійного дискурсу визначаються його цілями: а) отримати підтримку у Бога; б) очистити душу;

в) закликати ближніх до віри і покаяння; г) затвердити віруючих у вірі і доброчесності; д) через ритуал усвідомити свою приналежність до тієї чи іншої конфесії [2, с. 325].

Релігійний дискурс відрізняється максимальним ступенем ритуалізованості, ритуал релігійного дискурсу значущий сам по собі. Навіть будучи вирваним з безпосереднього релігійного контексту, багато релігійних дій, які супроводжують той чи інший мовний акт, не втрачають значення, продовжують функціонувати без слів. У будь-якому іншому виді дискурсу ритуал накладається на мовну тканину, тоді як в релігійному дискурсі вербальний компонент доповнює ритуал, накладається на нього.

Усі дискурси розглядаються через сферу базових концептів, що становлять ядро, понятійну базу, формують семантичний простір тієї чи іншої специфічної сфери спілкування. «Концепт – це одиниця ментальних і психічних ресурсів нашої свідомості, змістовна одиниця ментального лексикону, концептуальної системи, відображеної в людській психіці» [3, с. 95]. Концепт – це ментальна одиниця, елемент свідомості. Саме людська свідомість грає роль посередника між культурою і мовою. Концепт – базова одиниця культури, її концентрат.

Кожен тип дискурсу визначається серед інших своїми базовими концептами. Для релігійного дискурсу провідними є концепти «віра», «Бог». Здійснений нами теоретичний аналіз релігійної літератури дозволив виокремити основні концепти релігійного дискурсу, серед яких: «священнослужитель», «священик», «богослов», «церква», «релігія», «молитва», «проповідь», «таїнства», «віра», «гріх». Для дослідження вербалізованих концептів використовують багато методів, серед яких: опис асоціативного поля, аналіз дефініційних значень, етимологічний та когнітивно-семантичний аналіз, опис лексико-граматичного поля лексеми, аналіз вербалізації в індивідуально-авторських номінаціях, порівняння національних та індивідуально-авторських концептів.

Висновки. Теоретичний аналіз релігійного дискурсу дозволив окреслити основні його психолінгвістичні характеристики. Сфери застосування релігійних комунікацій у останні роки значно розширились від спілкування у храмах до ЗМІ (соціальні мережі, веб-сайти, масові друковані видання). У межах релігійного дискурсу вербальний компонент лише доповнює ритуал і не є обов'язковим. Найперспек-

тивнішим вважаємо вивчення концептів релігійного дискурсу які функціонують у свідомості людей. З результатами емпіричного дослідження концептів «проповідь» та «церква» шляхом асоціативного експерименту можна ознайомитися у наших попередніх працях [4; 6].

Джерела та література

1. Бобьрева Е. В. Религиозный дискурс: ценности, жанры, языковые характеристики: монография. Волгоград: Перемена, 2007. 385 с.
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
3. Кубрякова Е. С. Концепт // Краткий словарь когнитивных терминов. Москва, 1997. С. 90–93.
4. Коструба Н. С. Вербальна репрезентація концепту «церква» (за даними асоціативного експерименту) // Психолінгвістика. 2018. № 23 (1). С. 160–174.
5. Паніотто В. І. Довіра соціальним інститутам, грудень 2018 р.: прес-реліз. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=817&page=1>
6. Чміль Н. С. Вербальна репрезентація концепту «проповідь» (за даними асоціативного експерименту) // East European Journal of Psycholinguistics. 2017. № 4 (1). С. 30–39.

Пасічко В. В. – студентка IV курсу
факультету психології та соціології
СНУ імені Лесі Українки;

Магдисюк Л. І. – к. психол. н., доцент
кафедри практичної та клінічної психології
СНУ імені Лесі Українки

Вплив міжособистісного спілкування на функціонування осіб пізньої зрілості

Постановка проблеми. Проблема міжособистісного спілкування є однією з найважливіших і складних у психології. В багатьох дослідженнях покладено припущення про те, що міжособистісне спілкування осіб пізньої віку є важливим елементом комунікативної психіки особистості в цьому віці, а також значущим чинником вирішення життєво важливих для неї завдань, а саме – коригування смислу життя та регулювання власних емоційних станів і переживань; таке спілкування виявляється у інформуванні емоційних взаємин людей даного віку з окремими суб'єктами, котрі їх оточують, і це передбачає

емоційне ставлення один до одного та його структуру. Також, важливим чинником, що зумовлює міжособистісне спілкування літньої людини є її здатність до осмислення життя [2].

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні міжособистісного спілкування осіб пізньої зрілості.

Результати дослідження. Міжособистісне спілкування в осіб пізньої зрілості є важливим проявом комунікативної підсистеми психіки особистості, воно дозволяє літнім особам коректувати смисл життя та регулювати власні емоційні стани й переживання (зумовлює функціонування когнітивної і регулятивної підсистем її психіки) [3].

Кожна людина осмислює своє життя, виходячи з власного світогляду. Він є системою сформованих поглядів на природу і суспільство і себе, а також ідеали, переконання і принципи пізнання [1].

Міжособистісне спілкування осіб пізньої зрілості розглядаємо як процес формування емоційних взаємовідносин особи пізньої зрілості з окремими суб'єктами, котрі її оточують, що передбачає емоційне ставлення один до одного, взаємне соціальне пізнання, певний спосіб поведінки їх один з одним. Тобто міжособистісне спілкування в пізній зрілості є суб'єкт-суб'єктним складним процесом, що має емоційну, пізнавальну й поведінкову складові [1].

Здійснивши теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, ми виокремили особливості міжособистісного спілкування осіб пізньої зрілості: емпатія, симпатія, рефлексія, взаєморозуміння, децентрація, ідентифікація, конструктивні способи взаємодії, потреба у спілкуванні, рівень самотності.

За результатами емпіричного дослідження, отриманими за допомогою методики «Тест на визначення потреби у спілкуванні» (Ю. Орлов, В. Шкуркін, Л. Орлов) показали, що 10 % респондентів відчують дуже високу потребу у спілкуванні, 27 % осіб – мають високу потребу у підтриманні комунікативних зв'язків, ще 33 % потрібне спілкування на середньому рівні. Низьку потребу у спілкуванні переживають 27 % респондентів та дуже низьку – 3 %.

Отримані дані загальних характеристик спрямованості особистості у спілкуванні за методикою «Спрямованість особистості у спілкуванні» (С. Братченко), ми визначили «формулу» комунікативної спрямованості особистості вибірки, визначивши середні бали: Д-0 %, АВ-21,4 %, М-19,8 %, АЛ-21 %, К-20,3 %, И-17 %.

Ми виявили у респондентів домінуючу маніпулятивну спрямованість у спілкуванні. Особи пізньої зрілості у своєму спілкуванні намагаються уникати теж маніпулятивного виду спрямованості (за найнижчими показниками) [2].

Висновок. Важливою все-таки у розвитку особистості і однією з основних потреб людини є потреба в спілкуванні. В її основі лежить потреба в емоційному контакті, яка виникає в процесі нагромадження досвіду міжособистісної взаємодії. У результаті міжособистісного спілкування також відбувається розвиток особистості, її морально-духовне зростання.

Перспективи подальшої роботи можна вбачати у підготовці програми соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на оволодіння знаннями про особливості міжособистісного спілкування та розвиток умінь і навичок застосування отриманих знань у процесі міжособистісної взаємодії осіб пізньої зрілості.

Джерела та література

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.
2. Засекіна Л. В., Магдисюк Л. І. Психологічна готовність особистості до виходу на пенсію: монографія. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2018. 290 с.
3. Коваленко О. Г. Модель міжособистісного спілкування осіб похилого віку // Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України: [за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої]. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 28. С. 191–202.

Рубцова І. О. – студентка V курсу
факультету психології та соціології
СНУ імені Лесі Українки;

Магдисюк Л. І. – к. психол. н., доцент
кафедри практичної та клінічної психології
СНУ імені Лесі Українки

Психологічні особливості емоційного стану осіб, які тимчасово не працюють

Постановка проблеми. На сьогоднішній день соціально-економічна криза, політична нестабільність в країні спричинили появу великої кількості безробітних. Наслідком цього стало виникнення

психологічних проблем у безробітних осіб, за такими, зокрема, емоційними факторами, як невпевненість у завтрашньому дні, неспроможність матеріально забезпечити себе і сім'ю, вимушений вибір професії, тривожність, яка є наслідком попередніх факторів. Тобто, усі ці чинники впливають на емоційний стан осіб, провокуючи депресію, соматичні проблеми і тривожність, котра постійно супроводжує людей [4].

Мета дослідження полягає у теоретичному аналізі впливу проблеми безробіття на емоційний стан особистості.

Результати дослідження. Сучасна наука і практика розглядає безробіття як втрату зв'язку людини з інститутом трудової зайнятості, як одну з найважливіших проблем у системі відносин типу «людина – суспільство». Коли пошук роботи затягується, а сьогодні, на жаль, це типове явище, то на безробітного чекає багато неприємностей, зокрема і психологічного плану. Втрата роботи веде до послаблення зв'язків особистості з соціумом, що розкривається через статусно-рольову поведінку особистості, через трудову зайнятість [1; 3, с. 131–136].

Безробітні відчують труднощі в організації своєї поведінки, що позначається на їхній мотивації та самопочутті. Варто також відмітити, що зайняті люди регулярно взаємодіють з іншими людьми, що допомагає їм встановити професійні та дружні контакти, розширити їх соціальне середовище. Взаємодія з колегами розширює досвід спілкування та виступає амортизатором багатьох проблем, що виникають у професійній діяльності та за її межами. Безробітні ж обмежені в спілкуванні та міжособистісних контактах. Праця є механізмом залучення індивіда до колективних цілей, що робить його працю осмисленою, підтримує в нього почуття загальної компетентності. Безробітні ж часто відчують безцільність існування й непотрібність [2].

Дані досліджень з психології, фізіології праці, медицини свідчать, що безробіття (ситуація втрати роботи, втрати постійного заробітку та зниження соціальних гарантій) переживається людиною як ситуація максимально критична та така, що часто призводить до серйозних негативних наслідків як в його психофізіології, так і в організації соціального життя. Таким чином, втрата роботи викликає складний стресовий стан, який супроводжується негативними психологічними проявами, впливає на загальний рівень активності, фізичне та психічне здоров'я, провокуючи появу надто високої тривожності, апатії, стресових станів, навіть фрустраційних переживань [5, с. 201–211].

Варто зазначити, що для безробітних характерні такі загальні особистісні якості, котрі включають також і емоційні аспекти, як: високий

рівень тривожності та неспокою; песимістичність; консервативність та відокремленість; часті сумніви та складнощі адаптації до мінливих умов праці; висока ригідність відносно професійних уподобань [2].

Висновок. Аналіз теоретичних джерел показав, що проблема безробіття на сьогоднішній день є надзвичайно актуальною, оскільки вона впливає на психологічний стан людей, зокрема на емоційну сферу. Породжуючи розгубленість, страх, непотрібність, депресію, втрата сенсу життя, зміна соціального статусу, звичного рівня життя та колишніх соціальних зв'язків, зростання кількості неорганізованого часу, нерозуміння значення власної активності у вирішенні кризової ситуації, тривожність та фрустраційні стани. Відповідно, перспективи нашої подальшої роботи можна вбачати у емпіричному дослідженні проблеми безробіття, зокрема її впливу на емоційний стан людини. Відповідно до отриманих результатів, також створення корекційно-реабілітаційної програми, котра дозволить знизити негативний вплив ситуації безробіття на емоційний стан людей.

Джерела та література

1. Глуханюк Н. С. Психология безработицы: введение в проблему: монография. 2-е изд., доп. Москва: Моск. псих.-соц. ин-т, 2003. 84 с.
2. Дановский С. Л. Социальная и психологическая характеристика безработных // Социол. исследования. 2007. № 5. С. 82–89.
3. Магдисюк Л. І. Якість життя особистості в період виходу на пенсію // Психологія: реальність і перспективи: зб. наук. пр. Вип. 8 / упоряд. Р. В. Павелків та ін. Рівне: РДГУ, 2016. С. 131–136.
4. Психологічні особливості безробітних URL: https://otherreferats.allbest.ru/psychology/00017368_0.html
5. Рудюк О. В. Перспективні напрями вивчення безробіття в зарубіжній науково-психологічній традиції // Психол. перспективи. Вип. 20. Луцьк: Східно-європ. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. С. 201–211.

Трофімчук Ю. Ю. – студентка III курсу факультету психології та соціології СНУ імені Лесі Українки;

Магдисюк Л. І. – к. психол. н., доцент кафедри практичної та клінічної психології СНУ імені Лесі Українки

Психологічні особливості прояву депресії у дітей та підлітків

Постановка проблеми. Актуальність теми депресії обумовлена значною поширеністю цієї патології. І не дарма, оскільки міжнародні

дослідження вказують на динамічну тенденцію зростання кількості людей, які страждають на депресію. Проблема депресивних розладів є проблемою сьогодення, яка набуває дедалі більшого розповсюдження. За рівнем поширеності вона є лідером серед психічних розладів. Депресія – це відчайдушний стан, коли людина відчуває себе пригніченою, бачить все в похмурих тонах, часто страждає почуттям провини, сумує, плаче, відчуває безпричинну тугу, безнадійність і відчай [4].

Мета дослідження полягає в необхідності теоретичному, психодіагностичному аналізі вивчення причин та симптомів депресії у молодших школярів та підлітків.

Результати дослідження. Існує ряд вказівок на те, що мають бути присутніми певні соматичні та соціальні умови для того, щоб могла розвиватись депресія. У випадках, коли когнітивно-афективна сфера переробки інформації різко порушена внаслідок структурних чи біохімічних змін мозку, депресивна реакція неможлива. Поряд з такими біологічними передумовами повинні існувати і певні соціальні умови, які б могли зробити можливою депресивну реакцію. У дітей, що ростуть без прихильності до когось, без турботи, без догляду, не формується поведінка прихильності. Ці діти проявляють тенденцію до агресії, асоціальних вчинків тощо, але не до депресії. Такі діти, в зв'язку з недостатньою довірою до них, не терплять відстрочки у задоволенні своїх бажань. Вимоги негайно виконати бажання руйнують соціальні зв'язки, що може призвести в кінцевому випадку до депресивних реакцій [1; 3].

Мелані Кляйн, говорячи про необхідність «депресивної позиції» як проміжної фази в розвитку людини, має на увазі не істинну депресію, а досить болісний процес, який змушує дитину зробити висновок, що мама не «тільки гарна» або «тільки погана», а одночасно і та, і інша [2]. З іншого боку, несприятлива позиція очікувань формується тоді, коли дитина не може виразити важливі для неї емоції, такі, як страх і печаль, оскільки, ці прояви викликають у матері панічний страх того, що дитина розвивається не правильно. Дана ситуація очікування може сформуватись і тоді, коли дитині постійно вказувати на те, що вона нездара, і не достойна любові [4].

Ще десять років тому спеціалісти навіть не припускали виникнення депресивних переживань у дітей. Проте найновіші дослідження підтверджують реальність дитячих депресій, особливо, в період під-

літкового віку та вказують на наявність у даній віковій групі багатьох ознак «дорослої» депресії [1–4]. По мірі того як діти наближаються до більш старшого віку, картина їх симптомів стає більш схожою на дорослу. Наявний депресивний настрій, а також вираження само звинувачення та провини. Втрата мотивації впливає на інтерес молодших школярів до участі в соціальній та шкільній діяльності. До того ж діти, даного вікового періоду, стають схильними до деструктивної та агресивної поведінки, яка негативно відбивається на їх стосунках з однолітками і на навчальній успішності. Спостерігаються порушення сну і харчування поряд із затримкою в розвитку.

У підлітковому віці організм зазнає значних змін, зокрема, гормональних, які істотно впливають на всі сторони біологічного, психологічного і соціального розвитку дитини. Соціальний розвиток йде за двома основними лініями: звільнення від батьківської опіки та встановлення взаємовідносин з ровесниками. Розвиток самосвідомості характеризується становленням нової суб'єктивної реальності, як продукту сексуальних, когнітивних та соціальних трансформацій.

Однією з причин збільшення кількості депресій в підлітковому віці можуть бути фактори емоційного та когнітивного розвитку, які починають заявляти про себе. В емоційному плані підлітки здатні переживати інтенсивну печаль і зберігати ці переживання в часі. В когнітивному плані підлітки можуть мислити узагальненими категоріями і проектувати свої думки на майбутнє. Вони можуть свідомо оцінювати свої якості, оцінюючи себе як нездібних і безпорадних.

Висновок. Ми визначили що детермінантами появи та розвитку негативних психічних станів у молодших школярів та підлітків є індивідуально-типологічні особливості нервової системи та властивості темпераменту, які є природною передумовою їхнього розвитку у дітей за певних соціальних умов. Найвищий рівень прояву негативних психічних станів серед молодших школярів та підлітків є період вікової кризи. Типовими для школярів є стани тривоги, страху, агресії, депресії, астенії. Вони є чинниками шкільної дезадаптації і мають деструктивний вплив на їхнє навчання та соціальний статус в класі.

Джерела та література

1. Гилберт П. Преодолей депрессию: пер. с. англ. А. А. Бабук. Москва: Интер Дайджест, 1998. С. 31–49.
2. Кляйн М. Детская психопатология. Ммосква, 2004. 356 с.
3. Меркле О. Депрессия: пер. с нем. Москва: ЮНТИ. 1996. С. 215–223.
4. Тхостов А. Ш. Психологічні концепції депресії // РМЗ. 1998. Т. 1. № 6. 231 с.

Романське та германське мовознавство

Боровик Я. О. – студент-магістр VI курсу
факультету іноземної філології

СНУ імені Лесі Українки;

Єфремова Н. В. – к. ф. н., доцент кафедри
практики англійської мови

СНУ імені Лесі Українки

Сутність та характерні риси психолінгвістичних типажів професійних комунікантів

Постановка проблеми. В інформаційну епоху роль і значення комунікації кардинально змінюється. Наука почала ретельно вивчати вплив інформації на суспільство саме тому, що інформація стала основним продуктом виробництва й основним засобом впливу на культуру й соціум, особливо на масову свідомість. У потужному комунікативному потоці сучасності інколи важко відрізнити реальність від брехні, правду від пропаганди, справжні потреби від нав'язаних маніпулятивно. Тому питання щодо характерних рис психолінгвістичних типажів комунікантів потребує детального дослідження. Психолінгвістичний типаж визначають як образ, що включає в себе узагальнені характеристики будь-якої групи комунікантів, які проявляються в спільності лінгвопсихологічних параметрів комунікативної поведінки, подібності структури мовної свідомості і світосприйняття [2, с. 16].

Мета дослідження – виокремлення характерних рис психолінгвістичних типажів комунікантів.

Результати дослідження. Поділ комунікантів, що беруть участь у масовому спілкуванні, здійснюється за різними критеріями. Залежно від критеріїв виокремлюють різні типи комунікантів. Можливий, наприклад, поділ за мотивацією, метою та професійною діяльністю. Відповідно, комуніканти можуть бути професійними чи непрофесійними.

Професійним комунікантом є той комунікант, який усвідомлює процес передачі інформації, керує ним, удосконалює свої уміння й навички, професійно (тобто майстерно) організовує процес передачі або переробки інформації.

Поділ професійних комунікантів за характером участі у комунікаційному процесі (або за соціальними ролями) відбито у назвах професій, посад, статусів фахівців масового спілкування: агітатор, журналіст, іміджмейкер, піарник, педагог, політик тощо [2, с. 78]. Під характером участі у комунікаційному процесі слід розуміти такий стиль, формат та особливості спілкування, які відповідають певній соціальній ролі, що діє в певних соціальних умовах.

Розглянемо докладніше.

Агітатор – професійний комунікант, який спонукає особу, публіку, натовп до засвоєння певних ідей, однакового розуміння явищ, подій, конкретних вчинків, дій. Агітатори для досягнення своїх спонукальних цілей використовують різні засоби: лозунги, агітки, бесіди, виступи у ЗМІ, мистецькі й літературні твори.

Журналіст – професійний комунікант (мовець), який працює в засобах масової інформації, створює інформаційні продукти для преси, телебачення, радіомовлення, електронних засобів; виробник масової інформації; фахівець з питань функціонування ЗМІ. З одного боку, журналісти є виразниками інтересів суспільства, барометрами суспільних очікувань і настроїв, коли мова йде про відображення поведінки стихійних або штучно сформованих мас; з іншого боку, вони впливають на масову свідомість словом та візуальними засобами, коли мова йде про створення штучних мас й управління ними [3, с. 68].

Іміджмейкерами називають професійних комунікантів, які займаються створенням у масовій свідомості уявних образів (іміджів) осіб, переважно політичних лідерів, керівників організацій, суспільних інститутів, до яких належать установи, партії, рухи, держави. Сміслом цього є досягнення вищих – політичних, адміністративних, суспільних – цілей.

Піарник, або фахівець зі зв'язків з громадськістю, працює, як і всі інші фахівці масової комунікації, у сфері формування суспільної думки. На відміну від журналіста, який займається виготовленням масово-інформаційних продуктів та їх поширенням, рекламіста, який спрямовує свою активність на продаж товару чи надання послуг населенню, справою піарника є безпосереднє формування громадської думки [1, с. 76].

Педагоги за своїм призначенням покликані займатися формуванням норм поведінки людини, тобто вихованням. Але, працюючи з аудиторією, педагоги неодмінно чинять вплив на учнів. Педагог робить свою справу відкрито, кожен із учасників виховного процесу усвідомлює свою роль: педагог розуміє, що він навчає, організовує працю за певними педагогічними технологіями; учень розуміє, що його навчають та виховують, і добровільно стає суб'єктом педагогічного процесу.

Політики використовують для своїх цілей медіа-засоби. Як представники влади, політики використовують спілкування для формування і гуртування прихильників своїх ідей, просування своїх власних інтересів чи інтересів певної політичної сили, підготовки громадської думки до певних кроків, які має зробити політик чи його політична сила, забезпечення перемоги своїй політичній силі чи собі [2, с. 54].

Прес-секретар за своїм призначенням відіграє роль фахівця зі зв'язків з громадськістю, іміджмейкера, редактора. Завданням прес-секретаря є створення позитивного враження про особу чи інституцію серед журналістів. Основне призначення прес-секретаря – забезпечити зв'язок середовища, яке він представляє, з медіазасобами, готувати для них інформацію.

Завдання пропагандиста – переконати суперника, опонента в чомусь і залучити його до своєї справи, свого оточення тощо. Пропагандист має досконало володіти системою аргументації та технікою переконання. Пропагандисти традиційно поділяються на три групи: 1) ті, що займаються білою пропагандою (подають достовірні дані, відкрито переконують); 2) ті, що займаються сірою пропагандою (подають дані непевної достовірності; незрозуміло чиї інтереси представляють); 3) ті, що займаються чорною пропагандою (подають недостовірні дані, представляють інтереси інших, маніпулюють думкою об'єкта впливу).

Рекламист належить до типових професійних комунікантів, для яких планована реакція слухача є показником професіоналізму й успіху. Рекламист спрямовує свою активність на продаж товару чи надання послуг населенню. Він прагне вплинути на людей таким чином, аби вони результативно зреагували на зміст реклами. При цьому рекламист завжди є посередником між замовником та масовою аудиторією, він працює на задоволення потреб інституцій, що замовляють рекламу [4, с. 54].

Висновки. В основі будь-якої професійної діяльності лежить активність людини у вигляді системи умінь та навичок. У цілому, ця система властива людям у звичайних, не виробничих ситуаціях, у яких проявляються прості форми відносин між людьми. До професійних комунікантів належать професійні мовці та професійні співбесідники (аналітики мовлення), які й роблять процес масового спілкування організованим.

Джерела та література

1. Владимиров В. М. Хаос – Розуміння – Масова комунікація. Київ: КиМУ, 2018. 365 с.
2. Иванов В. Ф. Основні теорії масової комунікації і журналістики. Київ: Центр Вільної Преси, 2017. 260 с.
3. Іщук В. С. Україна: проблема престижності та ідентичності (масова комунікація і культура як суб'єкти формування громадської та національної свідомості). Київ: Смолоскип, 2017. 87 с.
4. Кацы Д. В. Переговори и посредничество: инструменты повседневной практики международного. 2016. 184 с.

Веремчук О. В. – студентка VI курсу
факультету іноземної філології

СНУ імені Лесі Українки;

Чарікова І. В. – к. ф. н., доцент кафедри
англійської філології СНУ імені Лесі Українки

**Специфіка викладання іноземної мови у закладах
інклюзивної освіти**

Постановка проблеми. У сучасному світі ми звикаємо до того, що в одному класі навчаються діти, які походять з різних культурних і мовних груп, суттєво відрізняються за рівнем розвитку пізнавальної й соціальної сфери, навичок поведінки, рівнем академічної успішності. Тобто серед учнів можуть бути діти, які недостатньо володіють мовою навчання і потребують відповідної допомоги, мають затримку розвитку, проблеми з регулюванням уваги й активності, труднощі в обробленні інформації, або діти, чия поведінка значною мірою не відповідає прийнятним соціальним чи культурним нормам.

Саме тому, головними світовими ознаками інноваційного розвитку суспільства є новий погляд на освіту й на місце людини в соціумі.

Адже освіта набуває характеристик загальності, доступності, рівності у високо розвинутих країнах.

Мета дослідження – розглянути методи та основні аспекти навчання англійської мови в умовах інклюзивної освіти.

Результати дослідження. Базис освітньої інклюзії (від англ. inclusion – включення) має глибоке концептуальне коріння, відображене у теоріях соціальної справедливості, прав людини, соціальних систем щодо розвитку особистості, соціального конструктивізму, структуралізму; ідеях інформаційного суспільства й соціальної критики. Відповідно до зазначених теорій та ідей освіта розглядається як суспільне благо, що потребує надання всім рівних можливостей у доступі до цієї соціальної цінності. Подолати соціальну нерівність у такому контексті – означає створити можливості для отримання вагомого місця у суспільстві засобами освіти. Нині гнучка індивідуалізована система навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу за місцем проживання якраз і може стати засобом подолання соціальних й академічних проблем зазначеної категорії осіб [3].

Без сумніву інклюзивна освіта дітей з особливими освітніми потребами має свої переваги. Зокрема, стандарти викладання та академічні вимоги в інклюзивних класах знаходяться на вищому рівні, ніж у спеціальних навчальних закладах. Також відбувається певна адаптація дітей з особливими потребами у соціумі, що зменшує схильність до соціального утримання [2]. Останнє часто розвивається у дітей, які навчаються у спеціальних закладах тощо.

Сьогодні існує безліч практик як працювати в умовах інклюзивної освіти. Зокрема, у своїй статті, Наталя Щерба розповідає які методи вивчення іноземної мови потрібно застосувати у роботі з дітьми, які мають проблеми з опорно-руховим апаратом [1].

Зокрема, авторка виділяє такі аспекти:

– адаптація навчальних підходів до іншомовної освіти учнів з інвалідністю передбачає, в першу чергу, диференціацію та індивідуалізацію навчального процесу;

– диференціація у навчанні іноземної мови означає, що клас постійно працює в змінних групах (іноді як цілий клас), які створюються самими учнями в залежності від того, який спосіб вивчення і закріплення конкретного навчального матеріалу є для них найзручнішим, враховуючи їх індивідуальні відмінності. Всі групи мають досягти спільної мети уроку, але «продукти» навчальної діяльності можуть

бути різними. Наприклад, у вивченні ІМ учні можуть вивчати мовний матеріал шляхом вибору з-поміж вправ, завдань і засобів навчання, запропонованих учителем. Зважаючи на таке тлумачення диференціації, вона може використовуватись лише в тому випадку, якщо інклюзії розуміється як створення сприятливих умов для навчання усіх дітей у класі/школі, а її метою для учнів з особливими освітніми потребами є не лише одержання освіти, але й соціальна інклюзія;

– індивідуалізація іншомовної освіти учнів з особливими освітніми потребами, то вона реалізується у створенні Індивідуальної програми розвитку та Індивідуального навчального плану;

– адаптація матеріалів означає пристосування засобів навчання та носіїв інформації до особливих освітніх потреб учнів [1].

Висновки. Отже, що стосується форми інклюзії, яку слід застосовувати, то вибір між наданням учню постійної значної допомоги з боку спеціального педагога та розвитком у нього навчальної самостійності й соціальної компетентності можна зробити враховуючи: важкість та клінічні прояви захворювання, готовність батьків до співпраці з педагогічним колективом школи, ставлення до навчання самого учня тощо.

Джерела та література

1. Щерба Н. С. Інклюзивне навчання іноземної мови старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату: особливі освітні потреби та адаптаційні заходи // ScienceRise. Pedagogical Education. 2018. № 4. С. 20–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2018_4_6
2. Самсонова Л. Як дати всім дітям повноцінну освіту // Insider. 2015. URL: <http://www.theinsider.ua/lifestyle/5578081873c36/>
3. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ: Вид. гр. «А.С.К.», 2012. 335 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

Володавчик В. Є. – студентка V курсу
факультету іноземної філології
СНУ імені Лесі Українки

Структурно-семантичні особливості англійських фразових дієслів на позначення емоцій

Постановка проблеми. Актуальність дослідження фразових дієслів пояснюється високою частотністю їх вживання, проникненням у

різні функціональні стилі та значущістю для акту комунікації. Фразові дієслова стають дедалі поширенішими у англійському спілкуванні, вони використовуються не лише в розмовній англійській, але й у діловому мовленні.

Мета дослідження – комплексний опис англійських фразових дієслів на позначення емоцій з точки зору їх семантичних характеристик та структурних особливостей.

Результати дослідження. Дієслову належить центральне місце серед частин мови. Ця особливість впливає з того, що тільки в дієсловах зосереджуються всі значеннєві різновиди ознаки – дія і стан (з нашаруванням властивої дієслову динамічності). Під фразовими дієсловами розуміють дієслова, що функціонально співвіднесені з фразеологічними одиницями і які виступають в них стрижневим словом.

Термін «фразове дієслово» вперше застосував Л. П. Сміт у словнику «Words and Idioms» (1925), вважаючи фразові дієслова найяскравішою характерною особливістю англійської мови, які часто використовуються в розмовній мові, крім того, додають ідіоматичності мові, а також висловлюють думки та значення чіткіше [5, с. 108]. Том Мак-Артур характеризує фразове дієслово як особливий різновид дієслова, яке більше функціонує як фраза, ніж як окреме дієслово. Такі поєднання можуть вживатися як у прямому, так і в переносному значенні й часто є ідіомами або складовими частинами ідіом: *to get away with murder, to get on like a house on fire, to get back at someone, to get up to mischief* [6].

Щодо структурних особливостей фразових дієслів, то дослідниця Джейн Поуві вважає, що фразове дієслово – це дієслово, яке утворене одним із таких сполучень: дієслово + прислівник, дієслово + прийменник, дієслово + прислівник + прийменник [4, с. 10].

О. І. Смирницький вважає, що під семантичним кутом зору мовна одиниця може бути одновершинною, двовершинною, багатoverшинною (тобто мати одне або більше головних слів, навколо яких згруповані інші слова), а фразові дієслова – це одновершинні одиниці. Другий компонент таких зворотів, на думку О. В. Куніна, «... не є ні прислівником, ні прийменником, ні морфемою, а проміжним утворенням між словом і суфіксальною морфемою [або] словоморфемним елементом (тобто вживаним або як слово, або як морфема)» [3, с. 277].

Фразові дієслова дуже різноманітні як за своєю сполучуваністю, так і за додатковими значеннями, яких вони набувають у тексті. Вони

можуть виражати характер дії, перехід з одного стану в інший, спонукання до дії й так далі, але у всіх випадках дія незмінно характеризується значенням, укладеним в самому дієслові.

Численну й різноманітну групу становлять фразові дієслова на позначення емоцій. Американський психолог К. Изард виділяє наступні базові емоції: *interest, happiness, surprise, anger, sadness, disgust, fear, shame* та *guilt* та поділяє їх на позитивні (*interest, happiness, surprise*) та негативні (*anger, sadness, disgust, fear, shame, guilt*) [2, с. 63]. Всі інші емоційні процеси вчений розглядає як комбінації та модифікації вищезазначених базових емоцій.

Наші спостереження доводять, що фразові дієслова надзвичайно широко використовують у щоденному усному спілкуванні та в текстах художніх творів. Вони дуже динамічні, оскільки постійно поповнюються новими значеннями. Саме тому вони важливі для комунікації.

Висновки. Проаналізувавши різні тлумачення поняття «фразове дієслово», ми поділяємо погляди вищезгаданих лінгвістів і розуміємо під фразовими дієсловами дієслівні комплекси, які складаються з дієслова, прийменника чи прислівника. Дуже часто їх важко зрозуміти, адже значення сполучення може бути відмінним від значення його частин. Тому спільне значення таких комплексів не збігається з прямим значенням дієслів, тому такі дієслівні сполучення ще називають ідіоматичними. Коректне вживання фразових дієслів робить мовлення природнішим, а правильне їх розуміння і відтворення є ознакою високого рівня опанування іноземною мовою.

Джерела та література

1. Зозуля І. Є. Критерії розмежування фразових і основних дієслів у сучасній англійській мові // Вісн. Донец. нац. ун-ту. Сер. Б : Гуманітарні науки. 2015. № 1/2. С. 116–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnug_2015_1-2_21 (дата зверення: 10.03.19).
2. Изард К. Э. Психология эмоций. Санкт-Петербург: Питер, 1999. 464 с.
3. Кунин А. В. Английская фразеология: теоретический курс. Москва: Высш. шк., 1970. 343 с.
4. Поуви Дж. Английские фразовые глаголы и их употребление. Москва: Высш. шк., 1990. 175 с.
5. Смит Л. П. Фразеология английского языка: пер. с англ. Москва: Дрофа, 1998. 158 с.
6. McArthur T. Phrasal Verb. URL: http://www.encyclopedia.com/topic/PHRASAL_VERB.aspx

Воробей С. В. – студентка V курсу факультету іноземних мов СНУ імені Лесі Українки;

Чарікова І. В. – к. ф. н., доцент кафедри англійської філології СНУ імені Лесі Українки

Особливості перекладу військових сленгізмів

В наш час невід’ємним елементом кожної суверенної держави є наявність армії. Цілком очевидним є той факт, що кожна з цих армій має свої характерні особливості, які проявляються не лише на структурному та організаційному рівні, а й у військових звичаях і традиціях. Всі ці особливості мають своє вираження і на мовному рівні військовослужбовців різних країн, особливо у сфері військового документування і слензі. При передачі реалій, характерних для військового формування певної країни, іншою мовою можливе викривлення змісту цих реалій, що є неприпустимим для військового перекладу.

Жива лексика активно поповнюється новоутвореннями у мові військовослужбовців. Це пов’язано з впливом мови сучасної молоді, соціальних низів і кримінальних елементів на мову солдат, курсантів.

Сленг як соціокультурне мовне явище традиційно стає центром дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців завдяки своїй оригінальності, емоційно-експресивному забарвленню, образності та лаконізму.

Вивченням особливостей військової лексики займались В. В. Балабін, Л. Л. Нелюбін, А. А. Дормідонтов, А. А. Васильченко, Г. М. Стрелковський, а військовий сленг є темою робіт таких мовознавців, як Г. А. Судзіловський, В. П. Коровушкін, О. В. Смірнова та Ю. Г. Коچارян.

Актуальність теми дослідження зумовлена значною кількістю військових сленгів, які викликають труднощі при їх розумінні і перекладі, а також постійною зміною словникового запасу військовослужбовців у зв’язку з технічним прогресом, реформуванням військ і виникненням нових сленгізмів.

Мета дослідження – детальне вивчення проблем перекладу військових сленгізмів, визначення способів передачі англійських військових сленгів українською мовою без втрати змісту, також підбір стратегій перекладача при їх перекладі.

Об’єктом дослідження є англійський військовий сленг.

Предметом дослідження є способи передачі військового сленгу українською мовою, специфіка та засоби відтворення семантики англійських військових словосполучень у процесі перекладу.

Матеріалом дослідження стали військові сленгізми-словосполучення, отримані шляхом вибірки із спеціалізованих словників та публіцистичних статей.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати, зроблені висновки й узагальнення можуть бути використані в лекційних курсах, спецкурсах та спецсемінарах з перекладу.

На думку Л. Л. Нелюбіна, особливою частиною емоційно-забарвленого прошарку військової лексики є військовий сленг, який разом з професійним сленгом є одним з компонентів англійського соціально-професійного просторіччя. Іншими словами, військовий сленг – це набір спрощених (скорочених або образних) слів і словосполучень для позначення осіб, дій і понять, які часто використовуються військовослужбовцями в разі відсутності статутних термінів або замість них, або ж ритуально, що підкреслює їх приналежність до військової професії і солдатського братерства [1, с. 112].

А. Г. Судзиловський у роботі «Сленг – що це таке?» підкреслює, що військовий сленг широко використовується в збройних силах США і Англії. Не можна не помітити, що багато слів і словосполучень цієї частини лексики є загальними для обох армій. Наприклад: *do a never* – байдикувати, симулювати, *flea bag* – ліжка в казармі; *high hat* – майстерний льотчик, *piece of cake* – легке завдання [2, с. 152].

Однак, при цьому спостерігається низка відмінностей в його вживанні військовослужбовцями цих країн. Деякі слова і словосполучення, що вживаються в армії США, невідомі в британській армії і навпаки. Іноді це пояснюється відмінностями в організації та технічному оснащенні армій. Ю. Г. Кочарян зазначає, що в Англії немає звання другого лейтенанта, тому немає сленгізмів *Jeeter*, *2-ond John*, які вживаються в збройних силах США. У британській армії не вживаються слова *loot*, *lieut*, *lute* оскільки вони є скороченнями американського варіанту вимови слова лейтенант, в британській армії це слово вимовляється інакше. В армії США не вживається словосполучення *one ripper* – лейтенант (*rip* – зірка на погонах англійського лейтенанта) [3, с. 65].

З точки зору використання, на думку Л. Л. Нелюбіна, військовий сленг можна розділити на дві частини. Перша частина (відносно мала)

вживається досить широко і входить в просторічну лексику загальнонародної англійської мови. Наприклад, *leatherneck* – морський піхотинець, *brass hat* – генерал; *GI (government issue)* – солдат. Друга частина (більш чисельна) має вузьку сферу вживання, обмежену переважно збройними силами США і Англії. Наприклад, *slick* – неозброєний вертоліт. Проте, цій лексиці притаманні певні особливості: 1) використання вузькоспеціалізованої військової термінології, як в переносному сенсі, так і в різних видах словотвору (40 mike-mike – 40-мм гранатомет M203); 2) інтенсивне використання скорочень (veg (vegetable) – морська міна); 3) інтенсивне запозичення лексики з кримінального жаргону (cherry – новобранець); 4) інтенсивне запозичення з іноземних мов (bleu, запозичення з французької мови, – новобранець); 5) емоційно-забарвлена лексика з переважанням негативних, грубих і глузливо-іронічних слів і словосполучень (life-insurance – парашут) [4, с. 24–36].

Аналізуючи військові сленгізми словосполучення, умовно їх можна поділити на дві групи: субстантивні та дієслівні словосполучення. Словосполучень іншого типу не було виявлено.

Прикладом субстантивних сленгізмів-словосполучень є: *cake and wine* – суворий арешт на хлібі й воді; *ice cream* – звістка з дому; *milk run* – легке завдання.

До дієслівних сленгізмів-словосполучень належать: *to catch one* – отримати поранення; *to go over the top* – іти а атаку; *to pop off* – вмерти; *to get grounded* – поженитись.

Варто зазначити, що при перекладі таких сленгізмів-словосполучень для початку потрібно передусім виділити основне слово. Наприклад, візьмемо словосполучення *busy end of the gun*. Основним словом в ньому є *gun*, що перекладається як «пістолет». Тому можна зробити висновок, що мова йде про «пістолет», якусь його частину. Переклад цього виразу у словнику сленгізмів: «дуло пістоleta». Визначення стратегії операційних дії перекладача при перекладі сленгізмів та складність перекладу напряму залежать від того, чи словосполучення є вільним чи наближається до сталих виразів, фразеологізмів.

Переклад значної кількості словосполучень вимагає від перекладача не тільки професійної компетентності, але і фонових знань військової справи, історії, традицій введення військових дій тощо. Наприклад, словосполучення *when the balloon goes up* – коли наступ

почнеться. Переклад цього сленгізму потребує знань з історії Першої світової війни, коли перед початком наступу в повітря підіймались аеростати з метою корекції вогню. Це означало те, що невдовзі почнеться наступ. Зараз при початку наступу не запускають аеростати, проте вираз зберіг своє первинне значення і донині.

Результати спостережень показали, що військові сленгізми здебільшого побудовані на метафорі та метонімії (Наприклад, *pill-roller* – лікар).

При перекладі військових сленгізмів-словосполучень найчастіше використовується описовий переклад. Наприклад: *blue nose* – той, хто служив в Антарктиді.

Часто військові сленгізми дуже схожі на фразеологізми і при перекладі перекладач повинен знайти еквівалент, але інколи це досить складно або еквіваленту і зовсім не існує. В таких випадках використовується переклад-пояснення значення фразеологічної одиниці. Наприклад: *bloody nose* – важкі втрати; *cream and sugar* – особиста зброя.

Також при перекладі військових словосполучень може використовуватись аналоговий або асоціативний переклад. Крім того, такі словосполучення вимагають від перекладача широких фонових знань військової справи, тощо. Наприклад: *can do* – буде зроблено; *to throw the book away* – чинити не по уставу (слово «book» використовується у військовому сленгу зі значенням «устав»).

Рідше перекладачі використовують такий засіб перекладу як змістовий розвиток словосполучень: *to jump out of the window* – стрибати з парашутом. Ще рідше зустрічається антонімія: *cake and wine* – суворий арешт на хлібі й воді; *crossbar hotel* – в'язниця.

Висновок. Переклад військових сленгізмів – дуже непроста справа, яка вимагає багато зусиль, знань, часу та фонових знань, пов'язаних з умовами несення служби, традиціями військовослужбовців, сферою їх інтересів. Основні положення та дослідження цієї праці можуть бути використані в подальших лінгвістичних дослідженнях.

Джерела та література

1. Нелюбин Л. Л., Дормидонтов А. А., Васильченко А. А. Учебник военного перевода. Английский язык. Общий курс. Москва: Воениздат, 1981. 443 с.
2. Судзиловский Г. А. Сленг – что это такое? Москва, 1973. 182 с.
3. Кочарян Ю. Г. Функциональные особенности американского военно-морского сленга URL: <http://www.teoria-practica.ru/-4-2012/philology/kocharyan.pdf>
4. Стрелковский Г. М. Теория и практика военного перевода. Москва, 1999. 272 с.

Друзюк М. А. – студентка V курсу іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;

Коляда Е. К. – к. ф. н., професор кафедри практики англійської мови СНУ імені Лесі Українки

Типологічна класифікація англійських фразеологічних біблеїзмів

Вивчення фразеологічних біблеїзмів англійської мови завжди привертало увагу мовознавців. Адже, вони становлять важливий пласт фразеології у багатьох мовах світу, оскільки їх відбір у кожній мові відбувається з одного загального джерела – Біблії. Проте, фразеологія біблійного походження, яка активно використовується на письмі та в усному мовленні, досі залишається однією із філологічних проблем.

Проблеми дослідження фразеологічних одиниць, особливості їх перекладу вивчали такі науковці та мовознавці, як: Л. А. Булаховський, Н. Якобс, А. В. Кунін, Н. М. Шанський, О. О. Потебня, О. О. Шанський, Л. П. Сміт.

Етимологію окремих біблійних висловів вивчали С. С. Волков, Л. В. Полубиченко, В. Л. Смірнов; порівняльне вивчення біблеїзмів в слов'янських мовах: Г. А. Ліліч, В. М. Мокієнко, Л. І. Степанова, М. Ю. Котова. Функціонування цих одиниць в художній літературі: Є. М. Верещагін, В. М. Мокієнко та І. А. Шмелькова.

Отож, **метою** нашої роботи є комплексний опис англійських фразеологічних одиниць біблійного походження з точки зору семантичної характеристики, структурних особливостей, класифікації, визначення їх лінгвістичного статусу та закономірності їх використання в мові.

Досягнення поставленої мети стало можливим завдяки поетапному вирішенню наступних **завдань**:

1. Розглянути сутність поняття «фразеологічна одиниця», визначити структуру фразеологізмів та природу їх компонентів;
2. Прослідкувати взаємозв'язок між фразеологічними одиницями біблійного походження і текстом Біблії;
3. Розглянути класифікації біблійні фразеологізмів.

Фразеологічні вирази вживаються майже в усіх галузях життя сучасної людини. На думку О. Куніна, ФО заповнюють лакуни в лек-

сичній системі мови, яка не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною нових сторін дійсності [5, с. 5].

Фразеологізм – це самостійна мовна одиниця, яка характеризується відповідними диференційними ознаками. Такими ознаками для фразеологічних одиниць є: 1) фразеологічне значення; 2) компонентний склад; 3) граматичні категорії [11, с. 80–88].

Значну вагу мають фразеологізми, які виступають у реченні у якості одного з його членів, що залежить від їх співвіднесеності з певною частиною мови, тобто від лексико-граматичного значення. З точки зору еквівалентності тій чи іншій частині мови біблеїзми можна поділити на наступні групи:

– субстантивні: *the apple of Sodom* (красивий, але гнилий плід; перен. оманливий успіх) [1, с. 34]; *the breath of life* (щось потрібне як повітря, життєва необхідність) [1, с. 160]; *daily bread* (насущний хліб) [1, с. 258];

– ад’єктивні: *not worthy to unloose the latchet of one’s shoe* [1, с. 67];

– адвербіальні: *at the eleventh hour* (остання, вирішальна година) [1, с. 53]; *deth in the pot* (прихована небезпека; гадина потайна) [1, с. 266]; *in the green tree* (під час розквіту, процвітання) [1, с. 543];

– дієслівні: *Ask for bread and be given a stone* (просити хліба, а одержати камінь) [1, с. 40]; *tell it not in Gath* (не кажіть про це комусь іншому; не тіште наших ворогів цією звісткою) [1, с. 933].

Таким чином, кількість субстантивних фразеологізмів біблійного походження складає 20 %. Ад’єктивні та адвербіальні фразеологічні одиниці з біблеїзмами становлять 20 %. Таким чином, ми бачимо, що дієслівні фразеологізми з біблеїзмами складають 60 %.

Джерела та література

1. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. 2-ге вид., випр. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2005. 1056 с.
2. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. Київ: Держ. учб.-пед. вид-во «Радянська школа», 1955. 25 с.
3. Волков С. С. Из истории русской фразеологии: душой и телом // Вестн. Ленингр. ун-та. Сер. 2. 1980. Вып. 3. № 14. С. 134–147.
4. Єрченко П. Г. Класифікація фразеологічних одиниць // Іноземна філологія. 1994. 155 с.
5. Кунин А. В. Английская фразеология. Москва, 1999. 276 с.
6. Мокиєнко В. М. Славянская фразеология: пособие. Москва: Высш. шк., 1980. 287 с.
7. Полубиченко Л. В., Кузнецова Л. В. Топология библеизмов как части английской литературной традиции // Вестн. Моск. ун-та. Сер. № 9. Филология. 1987. № 6. С. 20–26.

8. Потебня А. А. Слово и миф. Москва: Рассвет, 2001. 260 с.
9. Смит Л. П. Фразеология английского языка. Москва: Просвещение, 2000. 208 с.
10. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. 3-е изд. Москва: Высш. шк., 1985.
11. Южченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ: Рад. шк., 1988. С. 80–88.

Застровська С. О. – к. ф. н., професор
кафедри німецької філології
СНУ імені Лесі Українки;

Попчук Н. І. – студентка V курсу факультету
іноземної філології СНУ імені Лесі Українки

Національно-культурна специфіка мовленнєвого етикету Німеччини

Постановка проблеми. Проблема дослідження мовленнєвого етикету є надзвичайно актуальною, адже вивчення форм мовного етикету в широкому розумінні дає можливість простежити культурологічний та ментальний рівень суспільства, розкрити сутність мовної політики держави. Великий прорив у цьому плані зроблено за останні десятиліття, коли все більше мовознавців зацікавилися впливом суспільних, політичних та інших явищ на мовленнєву культуру нації. Мовленнєвий етикет як суспільна норма поведінки виступає важливою складовою гуманітарної культури, в якій гуманні стосунки між людьми в суспільстві знаходять своє безпосереднє відображення в системі етикету. Мовленнєвий етикет є нормуючим фактором мовної діяльності. Знання норм мовного етикету входить в структуру комунікативної компетенції і створює необхідні умови ефективного використання мови в процесі комунікації.

Мета дослідження – розкриття особливостей мовного етикету німців та його взаємозв'язку з менталітетом німецького народу, виокремлення найхарактерніших його рис та з'ясування їх впливу на культуру спілкування.

Результати дослідження. Досліджуючи мовленнєвий етикет в руслі дискурсних підходів, ми розуміємо під ним систему стійких формул спілкування, які визначаються суспільством для встановлення

мовного контакту між комунікантами, для підтримки спілкування у вибраній тональності відповідно до їхніх соціальних ролей і ролевих позицій, до взаємних відносин в офіційному і неофіційному оточенні [2, с. 413].

Ось як розуміє мовленнєвий етикет Ф. Бацевич: «Етикет мовленнєвий – система стандартних стереотипових словесних формул, уживаних у ситуаціях, що повторюються повсякденно: вітання, вибачення, запрошення, прощання тощо» [1, с. 324].

Н. Формановська визначає мовленнєвий етикет як мікросистему національно-специфічних вербальних одиниць, прийнятих в даному суспільстві для установлення контактів між співбесідниками, забезпечення спілкування в бажаній тональності [5, с. 30].

Вибір найбільш гідного стереотипу поведінки визначається сферою спілкування і характером ситуації, соціальним статусом і соціальною роллю мовця і його співрозмовника [5, с. 98]. Мовленнєвий етикет – система стандартних, стереотипних словесних формул, уживаних у ситуаціях, що повторюються повсякденно: вітання, прощання, вибачення, запрошення, побажання [4, с. 362]. Отже, це вибір мовних засобів вираження, засоби їх реалізації, застосування мовного етикету в конкретних актах спілкування.

У формулах звертань та привітань населення Німеччини переплітаються загальнолюдські та національні особливості. Воно обирає зі скарбниці мови найдоцільніше етикетне слово чи вираз у конкретній мовленнєвій ситуації. Одним із явищ німецької граматики, яке яскраво ілюструє цей факт є форма ввічливого займенникового звернення *Sie*. У німецькій мові використовується форма ввічливості (*Sie* – Ви) як форма ввічливого поведіння. Німецькому мовному етикету властиві такі етикетні формули: *Herr/Frau/Direktor/Doktor/Professor(in)* – Пан/Пані/директор/доктор/професор стилістично нейтральні звернення: *Junger Mann!* – «Молодий чоловік», *Fräulein* – «Дівчина». Німецьке *Fräulein* вживається тільки стосовно дуже молодих дівчат.

У німецькому мовному етикеті існує велика кількість привітальних слів і стійких словосполучень, приурочених до різних ситуацій, обумовлених часовими межами доби, наприклад: *Guten Morgen!*, *Guten Tag!*, *Guten Abend!*, *Gute Nacht!*

Варто зазначити, що в німецькому варіанті використовується знахідний відмінок (*Akkusativ*), оскільки вітаючий бажає своєму співрозмовнику доброго ранку, дня і т. д., а німецьке дієслово *wünschen* – «бажати» вимагає *Akkusativ*.

У німецькій мові спостерігається тенденція спрощення складних форм, яка призвела до того, що багатьом формулам привітання в німецькій мовній поведінці відповідає декілька варіантів, переважно розмовних. Наприклад, універсальна формула *Guten Tag!*, вживана в офіційній і нейтральній обстановці спілкування, має розмовний варіант: *Tag*.

Ситуація прощання безпосередньо пов'язана з поняттям етикету. Зміст, який несуть в собі засоби мовного етикету, – це вислів певної інтенції з боку мовця по відношенню до адресата в ході етикетної ситуації. Для реалізації ситуації *ABSCHIED* мовець використовує наступний набір формул прощання: *auf Wiedersehen, leb (t) wohl / leben Sie wohl, grüß dich, grüß Gott, auf (Bis) bald, auf Wiederschauen, addio, bye-bye, cheerio, pfiat di, pfiat euch, pfiat Gott, bis dann, bis morgen, bis zum nächsten Mal, Tschüss, mach's gut, Adieu, Ade, Adios, Hallo, Ciao, alles Gute, Servus* [2].

Висновки. Отже, мовленнєвий етикет регулює вибір тих чи інших вербальних і невербальних засобів в конкретній ситуації і обстановці для конкретного партнера по спілкуванню і представляє собою стилістичні формули-кліше, які дозволяють продуктивно вступати в мовленнєвий контакт і підтримувати розмову в потрібній тональності. Мовленнєвий етикет є явищем соціально-лінгвістичним, а його одиниці як певною мірою умовні сигнали соціального характеру все ж залишаються мовними одиницями, що виникли, розвивалися і розвиваються природно і поступово на базі існуючої мови. Вибір мовленнєвої поведінки, етикетних формул залежить від статусу, віку, від характеру взаємин між комунікантами тощо. Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у вивченні особливостей німецького мовленнєвого етикету різних соціальних і вікових груп.

Джерела та література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 342 с.
2. Кирилук М. Німецький мовленнєвий етикет у соціолінгвістичному аспекті. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/9291/1/Nimezkyi_mov_etyket_u_soziolingust_aspekti.pdf (дата звернення: 20.02.2019).
3. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: Сов. энцикл., 1990. С. 413.
4. Малахов В. А. Етика: курс лекцій: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 384 с.
5. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 258 с.
6. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения. Москва: Смысл, 1989. 175 с.

Ісько А. С. – студентка VI курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Галапчук-Тарнавська О. М. – к. ф. н., доцент кафедри англійської філології СНУ імені Лесі Українки

Стратегії інклюзивної освіти на уроці англійської мови в школі

Постановка проблеми. У освітніх закладах Нової української школи (НУШ) широко впроваджується інклюзивна освіта, яка передбачає залучення дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в навчальний процес. Щорічне збільшення кількості таких дітей змушує сучасну освіту знаходити шляхи для інтеграції дітей з ООП і в процес вивчення іноземної мови.

Основне питання – як зробити так, щоб дитина з обмеженими можливостями не тільки отримала багатий соціальний досвід, а й повною мірою реалізувала свої освітні потреби. Таким чином, питання з ідеологічної площини перемістилися в площини організаційні, науково-методичні та дослідницькі [2].

Мета дослідження – розглянути особливості реалізації принципів інклюзивного навчання на уроці англійської мови і розробити ефективні стратегії, які доцільно використовувати до учнів зі спеціальними освітніми потребами для забезпечення максимального соціального, когнітивного, мовного та емоційного розвитку таких дітей.

Результати дослідження. Учні з особливими освітніми потребами мають різні здібності і можливості, але всі школярі бажають, щоб їх відмінності поважали, щоб їх розуміли і цінували як вчителі, так і інші школярі.

Інклюзивна освіта передбачає диференційований підхід і можливість використовувати різні програми (адаптовані програми) для дітей з урахуванням стану здоров'я та індивідуальних особливостей. Необхідно розуміти, що процес освіти пристосовується до дитини, а не навпаки [1].

При реалізації інклюзивної освіти дітей з ООП на уроках іноземної мови рекомендується:

– формувати лексичні вміння в ході виконання вправ, які забезпечують запам'ятовування нових слів і виразів і вживання їх у мовленні;

– використовувати інформаційно-комунікативні технології, які дозволяють «особливій» дитині із задоволенням займатися англійською мовою;

– створювати сприятливий психологічний клімат;

– використовувати адаптовану програму з урахуванням особливостей психофізичного розвитку та можливостей таких дітей, ілюстративного та аудіоматеріалів, інтерактивних елементарних завдань на CD;

– формувати ситуації успіху просто необхідно на кожному уроці, щоб дитина з ОВЗ відчула радість від малого, але добре виконаного завдання [4].

При засвоєнні діалогічного мовлення в ситуаціях повсякденного спілкування дитина з особливими освітніми потребами вчиться вести елементарний діалог спонукального характеру: віддавати розпорядження, пропонувати щось зробити. Різноманітність вправ та ігор допомагає дитині легше і швидше запам'ятати досліджуваний матеріал, а це веде до розширення лінгвістичного кругозору.

Інклюзивна освіта передбачає роботу з педагогічно запущеними і важковиховуваними дітьми. Вчителю, який працює з такими учнями, доводиться приділяти набагато більше уваги на повторення. Не менш важливим є систематичність і послідовність у відпрацюванні кожного вміння, тобто, не можна переходити до нового, не засвоївши попередній матеріал [3].

На уроках англійської мови слід також звернути увагу на наступні моменти. У інклюзивну класі діти не завжди можуть стежити за ходом уроку, тому їм необхідна допомога. Діти не можуть довго утримувати увагу під час читання. Дитині потрібно допомогти відкрити підручник і показати, де читаємо. При відповідях на питання дитині необхідно дати більше часу на обдумування, так як реакція може бути уповільненою. Доводиться скорочувати час на виконання письмових завдань на уроках. Письмові завдання в основному даються додому. Диктанти займають набагато більше часу, оскільки деякі діти пишуть дуже повільно. Необхідно скорочувати кількість слів для диктанту. При виконанні усних завдань доцільно розділяти дітей на пари (дитина з обмеженими можливостями дитина без обмежених можливостей), що дозволяє прискорити процес навчання, діти допомагають один одному відкрити книжку, дістати зошит і т. д. [5].

Висновки. Таким чином, вище вказані педагогічні прийоми сприяють подоланню відчуження дітей з ООП: з одного боку допомагаючи їм не відчувати себе відмінними від інших учнів і, з іншого боку, створюючи толерантне освітнє середовище.

Джерела та література

1. Колупаєва А. А. Від сегрегації до інклюзії // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб. Київ: Наук. світ, 2005. Вип. 6. С. 52–56.
2. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ: А. С. К., 2012. 308 с.
3. Loreman T., Deppeler J., Harvey D. H. P. Inclusive Education: Supporting diversity in the classroom. Sydney: Allen & Unwin, 2010. 301 p.
4. Loreman T. Seven pillars of support for inclusive education: Moving from “Why?” to “How?” // International Journal of Whole Schooling. 2007. 3. P. 22–38.
5. Polat F. Inclusion in education: A step towards social justice // International Journal of Educational Development. 2011. Vol. 31. Issue 1. P. 50–58.

Ковбасюк Н. С. – студентка V курсу
факультету іноземної філології
СНУ імені Лесі Українки;

Лисецька Н. Г. – к. ф. н., доцент кафедри
німецької філології СНУ імені Лесі Українки

Структура німецьких ФО із соматичним компонентом

Постановка проблеми. Вживання фразеологізмів під час усного та писемного мовлення набуло широкого вжитку. ФО допомагають надати мовленню індивідуальності та експресивності, але не всі сполучення слів можна назвати фразеологізмами.

Мета дослідження – дослідити структуру німецьких ФО із соматичним компонентом.

Результати дослідження. Перед дослідженням структури ФО із соматичним компонентом потрібно дослідити значення терміну «соматизм», який має різні трактування. Згідно широкому тлумаченню, соматизми, соматичний (від грецького *soma (somatos)* – тіло), – це засоби позначення явищ, що відносяться до сфери тілесності. У вужчому сенсі, соматизм – це будь-яка значуща ознака, положення

або рух особи і всього тіла людини, тобто термін, що охоплює всі форми однієї з невербальних мов – соматичної мови, яка включає жести, міміку, пози, вирази осіб і різноманітні симптоми душевних рухів і станів [7].

Фразеологізми мають певні особливості, що відрізняють їх від інших словосполучень. Як стверджує А. Молотков, ФО не можна назвати будь-яку групу слів, ФО це – багатокомпонентна єдність, яка має певне лексичне значення та відповідні граматичні категорії. Тому ФО мусить складатися щонайменше з двох лексем, наприклад: *Daumen drücken; Schlitzohr sein; seine Knochen hinhalten; die Nase voll haben; ein schlimmer Hals* [3, с. 127].

В. Виноградов та М. Шацький вважають, що відтворюваність ФО є важливою, вона пов'язана із трьома компонентами: структурною відтворюваністю (моделі), лексичною (компонентний склад) та семантичною (фразеологічне значення). В. Макієнко під час своїх досліджень стверджує, що компонентний склад може бути частково змінений, так як стійкість він вбачає не в лексичній взаємодії компонентів, а в збереженні семантичних особливостей [5, с. 72].

ФО зазвичай вживаються у сталому компонентному складі, але деякі все ж можуть частково бути зміненими (вживання займенника у відповідній особі), що не призводить до зміни значення фразеологізму: *jemandem die Zähne zeigen/ Er zeigt ihr / ihm die Zähne*.

За Л. Вайсгербергом ФО складаються з групи слів, які між собою граматично поєднані та мають кількісні складники, вчений розрізняє такі типи моделей ФО за їх кількісними складниками [6, с. 65–68]:

– однокомпонентні (іменник + прийменник, іменник + числівник, тощо) ФО, наприклад: *kein Bein; unter vier Augen; freie Hand; ein blaues Auge; ein magisches Auge* [2];

– двокомпонентні (іменник + іменник, іменник + дієслово, тощо) ФО: *Schlitzohr sein; ein Auge riskieren*. Виявлені також такі двокомпонентні моделі: (прикметник + іменник) *ein magisches Auge; noch grün hinter den Ohren sein* [2];

– трикомпонентні (іменник + дієслово + модальне дієслово;

– займенник + іменник + дієслово) ФО: *sich die Hand reichen können; jemandem in die Hand spielen* [4].

Проведений нами аналіз корпусу досліджуваних одиниць виявив також трикомпонентні ФОСК за такими структурними моделями: іменник + іменник + дієслово: *einen Klotz am Bein haben; Hand und*

Fuß haben; etwas Hals über Kopf tun; прикметник+іменник+дієслово: *auf großem Fuße leben* [2].

Полікомпонентні: а) чотирикомпонентні (займенник + іменник + іменник (з або без прийменника) + дієслово) ФО: *jemandem einen Floh ins Ohr setzen*; б) п'ятикомпонентні (займенник + дієслово + іменник + прийменник + іменник) ФО: *jemandem stirbt das Wort auf den Lippen* [5]; в) шестикомпонентні ФО: *sich über den Kopfe einer Person hinweg an j-n wenden*.

Потрібно взяти до уваги, що ФО можуть мати у своїй структурі як самостійні, так і службові частини мови.

Також до граматичної структури відносять ФО зі структурою речення, наприклад: *Besser eine schiefe Nase als gar nicht* [5].

Л. Скрипник у своїх дослідженнях виокремлює лише два класи за граматичною структурою фразеологізмів: 1) ФО, які створені за моделлю словосполучень (рідше – речень): *übers Knie brechen*. Їх семантико-структурні особливості полягають у співвідносності окремого слова та функціонування його в ролі члена речення. 2) ФО, що мають організацію простих або складних речень: *Weiß die eine Hand nicht, was die andere tut* [4, с. 74].

Висновки. Таким чином, під час дослідження структури ФОСК встановлено низку чинників, а саме: фразеологізм складається щонайменше з двох лексем, що супроводжується їх стійкістю (за винятком часткової зміни займенника); кількісні складники (фразеологізми можуть бути: однокомпонентні, дво-, трьо-, чотирьо-, п'яти-, шестикомпонентні та полікомпонентні). Крім того ФОСК обов'язково мають у своїй структурі соматизм, що позначає щонайменше одну зовнішню чи внутрішню частину тіла.

Джерела та література

1. Блюм О. Семантичні особливості соматичної фразеології. Москва: АСТ – прес, 2000. 20 с.
2. Мюллер В. Великий німецько-український словник. Київ: Чумацький шлях, 2007. 787 с.
3. Молотков А. И Основы фразеологии русского языка / АН СССР, Ин-т рус. яз. Ленинград: Наука. Ленингр. отд-ние, 1977. 283 с.
4. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови: монографія / АН УРСР, Ін-т мовозн. ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1973. 278 с.
5. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови. Київ: Вища шк., 1984. 304 с.
6. Щербань Н. П. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів німецької мови. Чернівці, 2002. 72 с.
7. Академічний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/somatychnyj>

Кошель О. В. – студентка VI курсу
факультету іноземної філології
СНУ імені Лесі Українки;

Киричук Л. М. – к. ф. н., доцент кафедри
англійської філології СНУ імені Лесі Українки

Техніка читання на уроках англійської мови в початковій школі: проблеми та шляхи їх подолання

Постановка проблеми. Актуальність теми полягає в тому, що з розширенням міжнародних зв'язків і виходом України на міжнародний ринок володіння однією або декількома іноземними мовами стає нагальною потребою особистості. Саме цим пояснюється пріоритетність навчання іноземним мовам з раннього віку. Оскільки у процесі навчання учні більшу частину інформації отримують через друкований текст, недостатня увага до проблем навчання читання іноземною мовою може призвести до того, що в них складеться викривлена уява про англійську мову як навчальний предмет і втратиться інтерес до читання. Основою комунікативної компетенції є комунікативні вміння, сформовані на основі мовленнєвих знань і навичок, а також соціокультурні та соціолінгвістичні знання, вміння. Читання – це один із чотирьох видів мовленнєвої діяльності.

Дослідники висвітлюють різні аспекти: психологічні особливості читання (І. О. Зимня та ін.); пошук різних шляхів, форм та методів навчання (Б. А. Богуславська та ін.); можливість та необхідність навчання читання молодших школярів (Н. Д. Гальскова, О. О. Леонт'єв, Г. В. Рогова, Е. Г. Тен та ін.); взаємовплив читання та інших видів мовленнєвої діяльності (В. А. Бухбіндер та ін.); зв'язок між навичками та вміннями читати рідною та іноземною мовами (В. В. Боховкіна, Усов І. І. та ін.). Найбільш фундаментальні наукові дослідження представлено З. І. Кличниковою, О. Д. Кузьменко, С. К. Фоломкіною. Сучасне розуміння читання запропоновано в працях та дослідженнях О. М. Щукіна, Т. Г. Єгорова, Н. І. Жинкіна, І. О. Зимньої, О. О. Леонт'єва, Д. Б. Ельконіна. Формування навичок ТЧ аналізували З. М. Цветкова, В. М. Плахотник, М. Н. Кравченко, З. Н. Микитенко, О. Й. Негнивицька, І. М. Верещагіна, Т. А. Притикіна та ін. Навчання ТЧ учнів початкової школи досліджувала М. В. Денисенко.

Мета дослідження – виділити особливості навчання читання учнів молодшої школи.

Об'єктом дослідження даної роботи є особливості навчання техніки читання на початковому рівні навчання.

Предмет дослідження: техніка читання у процесі навчання англійської мови.

Результати дослідження. Практична цінність нашої роботи полягає в тому, що результати, отримані нами в ході дослідження, можуть бути використані у практичній роботі вчителями іноземної мови під час викладання читання. Також певні моменти можуть стати в нагоді спеціалістам-методистам при складанні практичних рекомендацій щодо навчання читання.

Читання як вид мовленнєвої діяльності є однією з головних практичних цілей навчання іноземної мови в початковій школі. Проте не меншу роль відіграє читання у навчальному процесі як засіб навчання. Воно допомагає в оволодінні мовним матеріалом, в його закріпленні та нагромадженні. Так, мнемічна діяльність, яка супроводжує процес читання, забезпечує запам'ятовування лексичних одиниць, зв'язків між ними, а також граматичних явищ, наповнення граматичних структур, порядку слів у структурах та ін.

Читання допомагає удосконалювати вміння усного мовлення: під час читання як уголос, так і про себе функціонують провідні мовні аналізатори – слухові та мовленнєво-рухові, характерні для говоріння. Уміння читати дає можливість у разі потреби підібрати необхідні друковані матеріали та препарувати їх з метою підготовки усного повідомлення.

Висновки. Навчання читання іноземною мовою має виконувати виховні, освітні, розвиваючі та практичні завдання. Для того, щоб засвоїти технологію навчання читання англійською мовою, необхідно теоретичний матеріал закріпити на практиці; для закріплення пропонуються декілька розробок уроків, які були апробовані на переддипломної практиці. Читання текстів є важливим засобом, що сприяє формуванню умінню в говорінні монологічних і діалогічних формах.

Джерела та література

1. Буренко В. Особливості навчання англійської мови учнів 1 класу // Іноземні мови в сучасній школі. 2012. № 2.
2. Водоп'янова В. Молодший школяр: навчаймо бережно // Іноземні мови в сучасній школі. 2012. № 2.
3. Волкова І. В., Колісник О. В., Сіваченко І. Г. Репродуктивне здоров'я сучасних учнів. Практика і теорія навчання. Харків, 2011.

4. Гусева В. О. Проблеми наступності й безперервності освіти в початковій та середній школі: нотатки з досвіду // Іноземні мови в сучасній школі. 2012. № 1.
5. Жебровський Б. Глибинні реформи в освіті: час прискорюватись // Іноземні мови в сучасній школі. 2012. № 1.

Кучинська М. М. – магістр факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Лисецька Н. Г. – к. ф. н., доцент кафедри німецької філології СНУ імені Лесі Українки

Використання стилістичних засобів для позначення внутрішнього світу Анни Франк у творі «Tagebuch der Anne Frank»

Постановка проблеми. Анна Франк у своєму автобіографічному творі «Tagebuch der Anne Frank» постає як письменниця, яка дуже рано відкрила в собі цей талант, сформувала свій стиль написання творів [4, с. 28], що насамперед проявляється у використанні лексичних одиниць в переносному значенні. Особливого значення в щоденнику Анни Франк набувають метафори, порівняння та символи, оскільки вони дають змогу зрозуміти внутрішній світ Анни, її переживання та почуття.

Твір «Tagebuch der Anne Frank» є щоденником дівчини-єврейки 13–15 років, яка переховувалась на горищі від переслідування нацистами та не знала, яким буде її подальше життя. Проте її стиль написання та здатність передавати емоції демонструє її зрілість та досвід як письменниці [3, с. 76].

Аналіз творчості Анни Франк показав, що авторка для передачі емоційного стану широко використовує такий стилістичний засіб, як символ. Проблематику символіки у художній літературі досліджували такі відомі вчені як О. Потебня, М. Костомаров, Ф. Колесса та ін. На нашу думку, найчіткіше визначення цього терміну представлено у працях О. Потебні. Він розглядає символ як приховане значення предмету, який несе певний зміст [1, с. 331].

Використання таких стилістем як слова-символи та порівняння є яскравою рисою індивідуального стилю Анни Франк. Термін стилістема – це мовна одиниця з реальними можливостями стилістичного

значення та мовленнєва одиниця з певним стилістичним значенням. А вже із певної кількості таких стилістем формується стиль мови [5].

Мета наукової розвідки полягає у дослідженні лінгвістичних характеристик твору, оскільки у пошуках попередніх років увага зосереджувалась переважно на історичному та психологічному аспектах твору.

Результати дослідження. У своєму щоденнику Анна часто змальовує образи природи для того, щоб передати свої почуття. Наприклад: *“Ich fühle mich wie ein Vogel, dem die Flügel mit harter Hand ausgerissen wurden und der in vollkommener Dunkelheit gegen die Stäbe seines engen Käfigs schlägt”* [2, с. 56].

Звертання до прийому порівняння дозволяє Анні Франк передати почуття замкненості, відірваності від свободи, печалі від постійного перебування на горищі і незнання, коли вона зможе вибратись на волю.

Використання вражень від зовнішнього світу для передачі своїх почуттів та переживань ілюструє зрілість Анни Франк як письменниці із сформованим власним стилем написання. Образ пташки використовується Анною як символ свободи та безтурботності.

Анна порівнює людей, які переховуються, із блакитним безхмарним небом: *“Ich sehe uns acht im Hinterhaus, als wären wir ein Stück blauer Himmel, umringt von schwarzen, schwarzen Regenwolken. Das runde Fleckchen, auf dem wir stehen, ist noch sicher, aber die Wolken rücken immer näher, und der Ring, der uns von der nahenden Gefahr trennt, wird immer enger”* [2, с. 146].

Фашистських окупантів Анна Франк порівнює із хмарами, проте надія на порятунок не втрачається. Небо використовується одночасно як символ миру та надії на кращі зміни, а хмари для Анни Франк – це символ небезпеки, загрози: *“Ich sehe, wie die Welt langsam immer mehr in eine Wüste verwandelt wird, ich höre den anrollenden Donner immer lauter, der auch uns töten wird, ich fühle das Leid von Millionen Menschen mit. Und doch, wenn ich zum Himmel schaue, denke ich, dass sich alles wieder zum Guten wenden wird, dass auch diese Härte aufhören wird, dass wieder Ruhe und Frieden in die Weltordnung kommen werden”* [2, с. 113].

Анна розуміє наслідки війни, порівнюючи світ із пустелею, усвідомлює, що війна принесла страждання мільйонам людей, проте вона вже не турбується про своє життя, а про людство у цілому. Вона розуміє, що «грим» охопить і їх, але дивлячись на небо, Анна має надію на світле майбутнє вже не для себе, а для людства загалом.

Мірилом часу для Анни Франк стає каштан, який вона бачить із вікна мансарди. Вона неодноразово згадує його у своєму щоденнику для позначення зміни пори року: “*Wir betrachteten den blauen Himmel, den kahlen Kastanienbaum, an dessen Zweigen kleine Tropfen glitzerten, die Möwen und die anderen Vögel, die im Tiefflug wie aus Silber aussahen*” [2, с. 179]. “*Unsere Kastanie ist schon ziemlich grün, und hier und da sieht man sogar schon kleine Kerzen*” [2, с. 113].

Висновки. Слова-символи та порівняння у щоденнику Анни Франк є домінантою її індивідуального стилю. Образ «пташки» – це символ свободи, образ «неба» передає свободу та мир, а образ «хмари» – ворогів та небезпеку. Використання у творі символу «каштанового дерева» ототожнюється із зміною часу. Стилістичні засоби уможливають відображення внутрішнього світу, емоційних переживань та світогляду авторки, відтворення словесної реальності й філософського осмислення того часу.

Джерела та література

1. Юріна Ю. М. Символи як стилістими у поезіях О. Теліги // Науковий вісник Херсонського державного університету: зб. наук. пр. Сер.: Лінгвістика. Херсон: ХДУ, 2008. Вип. 8. С. 331–334.
2. Frank A. Tagebuch. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2001. 11 Auflage. 324 S.
3. Hoefnagel M. Anne Frank. Ihr Leben, das Tagebuch und das Hinterhaus. Münster: Spaß am Lesen, 2014. 104 S.
4. Müller M. Das Mädchen Anne Frank: Die Biographie. Fischer E-Books, Frankfurt am Main: Fischer Verlag, 2013. 528 S.
5. Основні терміни стилістики. Стилістика як лінгвістичне вчення URL: <https://school.home-task.com/osnovni-termini-stilistiki-stilistika-yak-lingvistichne-vchennya/>

Луцьків І. С. – студентка IV курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Ущина В. А. – д. ф. н, професор, завідувач кафедри англійської філології СНУ імені Лесі Українки

Соціолінгвістична специфіка конструювання іміджу Росії в англомовній пресі

Постановка проблеми. Актуальна ситуація підривної діяльності Росії у світі викликає занепокоєння не тільки в українського народу, а

також в іноземних громадян. Зображення будь-якої держави у пресі передбачає використання певних мовних засобів, які у майбутньому впливають на імідж країни загалом. Вплив на свідомість читачів часто здійснюється через мовні засоби. Це і є значна частина конструювання іміджу. Культурна специфіка певних соціумів має пряме відношення до вибору лексичних одиниць і конструкцій.

Мета дослідження полягає у визначенні ознак соціолінгвістичної специфіки конструювання іміджу Росії. Матеріалом для дослідження слугували тексти статей, дібрані методом суцільної вибірки з британських та американських медіа-видань.

Поняття «імідж» походить від англійського слова «image» і в перекладі означає «образ» [1, с. 14]. Імідж – це соціально обумовлений феномен (А. В. Олянич), існує лише в суспільстві. Часто, слову «імідж» приписують негативне значення. Причина цьому є часто значна різниця між тим, ким об'єкт є і те, ким він хоче здаватися, яку роль він грає [3]. Поняття іміджу класично пов'язують з такими концептами як «репутація», «образ», «вид», «уявлення», «обрис», хоча також концепти «гра», «обман», «маска», «лицемірство», «роль» мають тут своє місце [4].

Основними суб'єктами конструювання іміджу країни є інституції, які є провладними: президент, парламент, уряд, органи самоврядування, тощо. Імідж держави складається внаслідок прямого або опосередкованого контакту з ними (ЗМІ) про те, як саме вони виконують свої обов'язки на позиції очільника тієї чи іншої структури [2]. Політичний імідж держави – це складний феномен, що оцінюється будь-якими соціальними групами населення. Тому є важливою індивідуальна робота зі всіма групами, адже інформаційний масовий вплив є життєво необхідним для виживання країни.

При кодуванні інформації, дуже важливо враховувати всі екстралінгвістичні умови, які існують, щоб повідомлення було розшифроване правильно, які мовні засоби при цьому варто використовувати. Чим актуальнішим зміст є для читачів, тим більше можливостей для впливу на свідомість він матиме. Актуальності набуває локалізація події, тобто проведення паралелі з читачами [5]. Певні соціолінгвістичні маркери можуть вказувати на те, до якої аудиторії апелює автор статті. Ці маркери вказують на соціальну групу, на вікову категорію, географічне положення (різноманітність варіантів англійської мови в світі дозволяє нам визначити до аудиторії якої країни було звернення автора), також на стать або професію.

Результати дослідження. Аналізуючи статті, ми звернули увагу на варіанти мови. У матеріалі можна зустріти різне написання схожих слів, для прикладу, в статті «Agents of doubt» Washington Post присутні такі варіації слів, як «agonizing», «apologize», «analyze». В інших публікаціях присутні схожі лексичні одиниці, які відрізняються написанням. Британські видання, консервативно, орієнтуються на місцевих читачів, тому використовують автентичне британське написання слів. Цей варіант написання читатам ближчий, а отже підсвідомо вони йому довіряють. Те ж саме відбувається з американським варіантом англійської та американцями. Окрім того, згадуючи про локалізацію подій, ми аналізуємо статті з розділу «Світ». В 8 з 9 проаналізованих публікацій в американських газетах були згадки про США, президента США, або будь-яких інституцій цієї країни. Таким чином американські газети мають змогу отримати більш зацікавлених читачів і цільова аудиторія збільшується, що в інтересах авторів. Ми проаналізували мову написання текстів, журналісти дотримуються правила С. Ервін-Тріпп [4] про вибір лексичних одиниць, вони загальні для всіх верств населення, за винятком певних термінів політичного, економічного, наукового або соціального характеру. Наприклад: «Cold war», «distortion campaigns», «military intelligence service», «deer state» та інші. Окрім соціолінгвістичних маркерів, в статтях відображаються настрої суспільства. В текстах, опублікованих в американських виданнях відчуття домінування над Росією, Британія ж відчуває пряму загрозу.

Висновки. Отже, соціолінгвістичний аспект формування іміджу Росії є надзвичайно важливим. Саме він вирішує які саме верстви населення будуть захоплені в цільову аудиторію. Саме за допомогою соціолінгвістики можна дослідити настрої громади, результати цього дослідження можна буде використовувати в подальшому впливі на суспільну думку. А це і є основою іміджу.

Джерела та література

1. Барна Н. В. Іміджелогія: навч. посіб. для дистанційного навчання. 2008. 217 с.
2. Данилов В. Особливості формування політичного іміджу держави // Політ. менеджмент. 2009. № 2. С. 67–72.
3. Кубрякова Е. С. К определению понятия имидж // Вопросы когнитивной лингвистики. 2008. № 1. С. 5–11.
4. Лисичкіна І. О. Імідж у сучасній лінгвістичній парадигмі // Нова філологія. 2012. № 54. С. 49–52.
5. Стасула Н. Електронні засоби виявлення вербальної маніпуляції // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2011. № 694. С. 90–98.

Мазур А. В. – студент V курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки

Концепти «ЖИТТЯ» та «СМЕРТЬ» як соціокультурна складова концептосфери сучасної німецької мови

Постановка проблеми. Актуальність постановки питання зумовлено передусім тим, що механізми концептуалізації та категоризації дійсності у мові займають чільне місце у сучасних лінгвістичних студіях. Значимі для носіїв німецької мови концепти ЖИТТЯ/LEBEN і СМЕРТЬ/TOD досі не були предметом спеціального розгляду з боку німецьких і українських лінгвістів у плані дослідження їх національної специфіки на матеріалі німецьких текстів.

Мета дослідження – опис поняттєвих характеристик концептів «ЖИТТЯ» і «СМЕРТЬ» у німецькій лінгвокультурі, виявлення способів вираження загальних інваріантних складових цих концептів мовними засобами у німецьких текстах.

Результати дослідження. Відомі мовознавці В. фон Гумбольдт, Л. Вайсгербер, А. Вежбицька та ін. своїми дослідженнями підтверджують положення про нерозривність мови і культури народу. Значення мовних одиниць відображають специфіку національної картини світу. Одиницею лінгвокультури є культурний концепт. Концепт є основною одиницею пережитої інформації в індивідуальній і колективній свідомості. Існують тексти, в яких експліцитно виражені найбільш значущі для лінгвокультур концепти. Мовні засоби вираження культурних концептів створюють систему, яка побудована за принципом поля. У ньому виділяють відносно чітке ядро і розмиту периферію. Етнокультурна специфіка концептів полягає не стільки у наявності унікальних змістових утворень, скільки в значущості окремих ознак у складі концептів і специфічної комбінаторики цих ознак.

У мові концепт репрезентується готовими лексемами й фразеосполученнями зі складу лексико-фразеологічної системи мови; вільними словосполученнями; структурними та позиційними схемами речень, що несуть типові речення (синтаксичні концепти); текстами й сукупностями текстів (при необхідності експлікації або обговорення змісту складних, абстрактних або індивідуально-авторських концептів).

Вивчення концептів «ЖИТТЯ» і «СМЕРТЬ» у німецькій мові враховує взаємодію компонентів: концепту як предмета аналізу, тек-

сту – як формату мовного матеріалу аналізу, культури – як результату концептуалізації понятійної сфери LEBEN, TOD.

Великий тлумачний словник німецької мови так трактує поняття LEBEN: 1. *das Lebendigsein eines Menschen, eines Tiers oder einer Pflanze*; 2. *der Zeitraum, während dessen jemand lebt*; 3. *die Art und Weise zu leben*; 4. *alle Ereignisse, die man jeden Tag erlebt und die Einflüsse, die jeden Tag auf einen wirken*; 5. *alle Handlungen und Vorgänge in einem bestimmten Raum oder Bereich*; 6. *etwas, das für jemanden sehr wichtig ist/war* [2, с. 613].

У концептосфері сучасної німецької мови виділяють наступні когнітивні ознаки концепту LEBEN: 1) існування всього живого: *die Entstehung, Entwicklung des Lebens* [5, с. 489]; 2) стан живого організму в стадії розвитку: *ein heiteres frohes, lustiges Leben* [5, с. 489]; 3) період існування: *das Leben Goethes, sein Leben dauerte nur knapp fünfzig Jahre, Am Anfang des Leben* [5, с. 489]; 4) спосіб існування: *in ihr steckt Leben* [5, 488]; *ein möbliertes Leben führen* [5, с. 489]; 5) жива істота: *Das Leben geht seinen Weg* [5, с. 489]; 6) прояв фізичних і духовних сил живих істот: *Leben um (von) etwas, machen* [5, с. 489]; 7) реальна дійсність: *die Gestalten sind dem Leben abgelauscht, diese Episode ist aus dem Leben gegriffen* [5, с. 488]; 8) сукупність явищ, що характеризують існування: *So ist ein Leben, Das Leben in allen Farben genießen* [5, с. 489]; 9) пожвавлення, рух, інтенсифікація діяльності: *Leben und Treiben* [5, с. 488]; 10) шлюб: *Leben in Ketten* [1, с. 489]; 11) спосіб життя, життєвий уклад певної людини за фахом: *Leben aus dem Koffer*; 12) матеріальне забезпечення: *das ist zu Leben zu wenig, zum Sterben zuviel* [5, с. 489]; 13) життєвий досвід: *in das Leben reinkriechen* [5, с. 489]; 14) смерть: *jemanden von Leben zum Tode bringen, jemanden ums Leben bringen* [1, с. 364]; 15) порятунок від смерті: *um sein Leben laufen* [1, с. 364]; 16) етичні цінності: *jemandem das Leben sauer machen, ein schlaues Leben haben* [5, с. 489]; 17) здивування: *Allmächtiges Leben! Ach, du liebes Leben!* [5, с. 489]; 18) умови життя: *Leben unter der Leinwand* [5, с. 489].

Глибинний рівень концепту TOD у німецькій мові складає етимологія лексичної одиниці *Tod*. У словнику Якоба та Вільгельма Грімм *Deutsches Wörterbuch* якнайкраще відображено тлумачення слова *Tod*. За даними словника [4, с. 540] слово *Tod* походить від готського індогерманського *daufus*, *ahd. tōd tōth dôd u.a. (plur. tōda)*, *mhd. tōt, tōdes, plur. tōde und toede*, що означало смерть. У цій же словниковій

статті брати Грімм дають визначення слову *Tod*: *Der Tod ist die Auflösung des (zunächst menschlichen) Lebens, das Sterben sowohl als das Gestorbensein, mag es auf natürliche oder gewaltsame Weise erfolgen: der Begriff des Todes drückt entweder das harte notwendige Schicksal zu Sterben aus und da sagten die Griechen Schicksal. Tod ist Ablösung des Geistes von gewissen Naturkräften, mit denen er sich vereint hat* [4, с. 541]. Смерть – це завершення життя (принаймні, людського).

Смерть приймається німецьким народом як явище природне і закономірне. Проте ніхто точно не може знати час смерті: *Der Tod ist gewiss, doch ungewiss die Stunde* – Найвизначеніше у житті – смерть, а найневизначеніше – її година, говорить древня приказка. Проте людина може відчувати наближення смерті: *...und mein Tod ist nah, da wollte ich euch vor meinem Ende noch versorgen* (Die drei Glückskinder [3, с. 70]); *...bis er nah am Tod war. Und wie der Jude nun sterben wollte, sprach er das letzte Wort* (Die klare Sonne bringt's an den Tag [3, с. 115]). Наближеність смерті передається дієсловом *rücken* – наближатись, прикметником *nah* – близький: *...und sah doch, wie der Tod immer näher rückte* (Die drei Schlangenblätter [3, с. 16]); фразеологізмом *...der Tod sass ihm im Nacken* – на ладан дихав (Die beiden Wanderer [3, с. 107]).

У культурі німецького народу смерть розглядається як явище, що поновлює справедливість. Німецькі приказки, у яких фігурує смерть, часто виступають на захист бідних людей: *Alles für Geld, umsonst ist nur der Tod* – Все за гроші, окрім смерті; *Der Tod zahlt alle Schulden* – Смерть рахує всі гріхи; *Der Tod versöhnt* – Смерть примиряє; *Arm oder reich, der Tod macht alles gleich* – Бідний чи багатий, смерть усіх зрівнює.

Висновки. Концепти *LEBEN* і *TOD* є одними з ключових концептів німецькомовної картини світу. Вони є багатогранним утворенням, у якому відображаються наукові, побутові, релігійні знання, а також забобони. Способи об'єктивації концептів *LEBEN* і *TOD* у фразеологічному фонді німецької мови демонструють надзвичайну різноманітність і не вичерпуються стандартними мовними структурами, оскільки «відмінною особливістю реалізації концептуальних систем в мові є той факт, що один і той самий зміст може бути передано у мові альтернативними засобами».

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у дослідженні лінгвокогнітивних особливостей реалізації складових семантичної структури інших концептів у текстах німецьких художніх творів.

Джерела та література

1. Бинович Л. Э., Гришин Н. Н. Немецко-русский фразеологический словарь. Москва, 1975. С. 362–369.
2. Большой толковый словарь немецкого языка = Langenscheidts Großwörterbuch. Deutsch als Fremdsprache / сост. Н. Wellmann и др.; ред. G. Jehle и др. Москва: Март, 1998. 1248 с.
3. Brüder Grimm. Alle Kinder- und Hausmärchen, der Ausgabe letzter Hand von 1857. URL: <http://www.maerchenkristall.com/maerchen.htm>
4. Grimm J., Grimm W. Deutsches Wörterbuch. 16 Bde. [in 32 Teilbänden]. Leipzig: S. Hirzel, 1854–1960. URL: <http://germazope.uni-trier.de/>
5. Küpper U. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Stuttgart, 1987. S. 488–489.

Оксенюк Г. М. – студентка VI курсу
факультету іноземної філології

СНУ імені Лесі Українки;

Киричук Л. М. – к. ф. н., доцент кафедри

англійської філології СНУ імені Лесі Українки

**Методика формування англомовної комунікативної
компетенції в учнів середньої школи**

Постановка проблеми. Актуальність теми полягає в тому, що зміни, які відбуваються у сучасних міжнародних відносинах, засобах комунікації (використання нових інформаційних технологій) вимагають підвищення комунікативної компетенції школярів, вдосконалення їхньої філологічної підготовки, тому пріоритетне значення набуло вивчення ІМ не тільки в якості засобу спілкування, а й в якості певного методу узагальнення культурної спадщини країни, мова якої вивчається.

Проблеми формування комунікативної компетентності досліджувалася зарубіжними та вітчизняними вченими О. Бодальовим, Ю. Ємельяновим, Ю. Жуковим, М. Заброцьким, Л. Петровською, А. Панфіловим, Л. Лісіною, Є. Руденським та ін. Комунікативна компетентність особистості розкривається, на думку вчених, у ставленні до людей, до самого себе, в особливостях взаємин між людьми, у вмінні контролювати й регулювати свою поведінку, доводити, аргументувати власну позицію та виявляється в умінні моделювати процес спілкування.

Мета дослідження – проаналізувати особливості процесу формування комунікативної компетенції учнів середньої школи у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Об'єктом дослідження даної роботи є методика формування комунікативної компетенції учнів середньої школи.

Предмет дослідження: шляхи та засоби формування комунікативної компетенції учнів при навчанні англійської мови.

Результати дослідження. Практична цінність нашої роботи полягає в тому, що результати, отримані нами в ході дослідження, можна буде використати вчителям іноземної мови під час вивчення лексичного та граматичного матеріалу. Також завдяки дослідженню вчителі можуть бачити, які інтерактивні методи краще використовувати у формуванні комунікативної компетенції учнів.

Процес формування комунікативної компетентності є складним і залежить від багатьох чинників: індивідуальних особливостей, віку, психолого-педагогічних умов, соціокультурних особливостей макро- і мікросередовища тощо. Суттєвий вплив на її формування мають соціальні інститути навчання та виховання: сім'я, школа, заклади організації дозвілля, засоби масової комунікації тощо, завдяки яким формується свідомість, світогляд особистості, її моральні якості, накопичення досвіду міжособистісного спілкування, реалізація особистістю своїх можливостей у різних видах суспільної діяльності.

Формування комунікативної компетенції учнів відбувається шляхом і завдяки здійсненню учнем іншомовної мовленнєвої діяльності. Іншими словами, оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Оволодіння уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування.

Висновки. Таким чином основне завдання сучасного педагога полягає у формуванні особистості з таким рівнем культурного розвитку, який дозволяє вільно орієнтуватись і комфортно почуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях. Найбільше цьому сприяє комунікативний підхід, який зумовлює практичну мету навчання й вивчення іноземних мов, а саме: формування і розвиток міжкультурної комунікативної компетенції. Комунікативна мета у вивченні ІМ є пріоритетною, бо вона передбачає таку організацію діяльності, яка

спрямована на оволодіння учнями спілкуванням в усній (говоріння, аудіювання) та писемній (читання, письмо) формах у межах визначених комунікативних сфер, тематики ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного і мовленнєвого матеріалу. Саме набуття комунікативної компетентності перетворює учня з носія академічних знань на людину соціально активну, налаштовану на соціалізацію у суспільстві з метою практичного використання набутих знань.

Джерела та література

1. Бухбиндер В. А. Работа над лексикой // Основы методики преподавания иностранных языков. Київ: Вища шк., 1986. С. 159–179.
2. Закон України «Про освіту». Київ: Генеза, 1996.
3. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови / пер. та адаптація Л. В. Биркун. Oxford: Oxford Univ. Press, 1998.
4. Концепція навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі // English. 2004. № 6. С. 3–6.
5. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Ленвіт, 1999.
6. Склярєнко Н. К. Як навчати сьогодні іноземних мов (концепція) // Іноземні мови. 1995. № 1. С. 5–9.

Остапук О. С. – студентка VI курсу

факультету іноземної філології

СНУ імені Лесі Українки;

Галицька О. Б. – к. ф. н., доцент кафедри

німецької філології СНУ імені Лесі Українки

Новий погляд на літературу німецьких письменників-мігрантів

Постановка проблеми пов'язана, перш за все, з інтенсифікацією міграційних процесів, які реформують національно-культурні спільноти традиційно усталених географічних територій. Сучасна Німеччина – це репрезентативний приклад мультикультурного суспільства, яке, у контексті глобалізації, намагається вирішувати проблеми адекватного взаємопорозуміння в процесі міжкультурного спілкування між корінними мешканцями Німеччини і мігрантами. Місію по зниженню негативних реакцій в міжкультурній ситуації (неоднозначне

відношення до мігрантів, конфлікти в соціальній практиці міжкультурного спілкування, відсутність взаєморозуміння між мігрантами і носіями культури Німеччини, які проживають на території сучасної Німеччини), поліпшенню психологічного клімату у приймаючому німецькому суспільстві взяла на себе постійно зростаюча трансмовна література – література мігрантів, яка міцно увійшла в культуру Німеччини і сьогодні стала складовою частиною сучасної німецької літератури.

Мета дослідження – аналіз німецькомовних творів міграційної літератури, які були опубліковані в Німеччині з 2000 р. При формуванні матеріалу дослідження серед кола авторів мігрантів було виділено Сашу Станішича, боснійця за походженням, який виступає як прозаїк, драматург, есеїст, пише німецькою мовою. Вибір зумовлено в першу чергу тим, що його твори при художніх належних плюсах, викликали широкий читацький і критичний резонанс («Vor dem Fest» (2014)), багатократно перевидавалися і перекладалися на інші мови, були інсценізовані («Träum! Traum, Traumata» (2005), «Wie der Soldat das Grammophon reparierte» (2006)). Автор був неодноразово відзначений: заохочувальна літературна премія міста Бремен (2007); заохочувальна премія імені Хаймито фон Додерера (2008); премія імені Адельберта фон Шаміссо (2008); премія Альфреда Дьобліна (2013).

Результати дослідження. Інтегративне культурологічне осмислення міграційної літератури дозволяє простежити деякі особливості її мовного і комунікативного оформлення. Сучасні німецькі письменники-мігранти активно використовують дуальні особливості приналежності до декількох культур. Вони живуть між двох мов: з успіхом вивчили іноземну мову (німецьку) і створюють свої твори для німецькомовного суспільства. Бажаючи інтегруватися в це суспільство, автори, творчо трансформують нерідну для них мову, заповнюють наявні в мові лакуни; розширюють поле виразності за рахунок мовних зсувів, добирають доступні мовні, стилістичні, лексичні і граматичні структури, добиваються деякої суб'єктивної досконалості висловлення, обгортаючи крос-культурний контент в привабливу для масового німецького читача форму. За допомогою семантичних зсувів автори тематично виражають ту чи іншу міжкультурну ситуацію, в якій опиняється герой оповідання.

Подібний рух до гібридизації мови, при збереженні та репрезентації культурної самобутності в цих творах, знайшло своє яскраве

відображення та репрезентується в унікальній формі літературного існування – оповіданні, що лежить в основі більшості творів бікультурних письменників. Показовим є твір S. Stanisic «Wie der Soldat das Grammofon reparierte» (2006), заявлений як роман. Насправді ми трактуємо його як історію в історії, художній твір становить собою декілька оповідань, об'єднаних спільним сюжетом. Такий жанр обрано автором завдяки відносній простоті викладу подій.

Висновки. Міграційна література Німеччини володіє високим сенсифікуючим потенціалом, бікультурними характеристиками і є міцним засобом формування міжкультурної компетенції у мігрантів і носіїв культури Німеччини. Література німецьких письменників-мігрантів сприяє процесу інкультурації мігрантів в сучасне суспільство та створює сприятливе і комфортне входження в інокультурне середовище.

Джерела та література

1. Галицька О. Мультикультуралізм літературного простору Німеччини ХХІ ст. Сучасна наука та освіта Волині: зб. матеріалів наук.-практ. конф., 22 листоп. 2018 р., м. Володимир-Волинський / упоряд., голов. ред. Б. Є. Жулковський. Луцьк: Волиньполіграф, 2018. С. 38–40.
2. Interkulturelle Literatur in Deutschland. Ein Handbuch / Carmine Chiellino (Hg.). Stuttgart, Weimar: Verlag J. B. Metzler, 2007. 548 S.
3. Sibel K. Migrationsliteratur: Eine neue deutsche Literatur? Berlin: Heinrich-Böll-Stiftung, 2009. 95 S.

Пасічник Ю. Р. – студентка VI курсу
факультету іноземної філології
СНУ імені Лесі Українки

Основні види наочності, необхідні для оволодіння англійською мовою учнів молодших класів

Постановка проблеми. Роль наочності у забезпеченні ефективного засвоєння учнями навчального матеріалу надзвичайно велика. Правильне використання наочних посібників впливає із особливостей наочно-образного мислення учнів. Відомий психолог Б. В. Беляєв зазначав: «Принцип наочності необхідно розглядати не як допоміжний, а як один з основних методичних принципів навчання англійської мови, коли це навчання переслідує практичні цілі» [1, с. 184].

Мета дослідження – дослідити вплив наочності на передачу знань у навчанні англійської мови учнів молодших класів.

Результати дослідження. Вибір наочності має визначатись через характер навчального завдання на відповідному етапі навчання, а також метою та умовами навчання [4, с. 129]. Учитель може використовувати різні засоби наочності: реальні об'єкти, їхні зображення, моделі об'єктів і явищ вивчення. Наочність полегшує і покращує пізнання світу. Водночас вона є умовою глибини й ґрунтовності засвоєння знань [3, с. 52].

У початковий період навчання діти не потребують доказів, логічної послідовності; їм потрібні певні образи – все те, що збуджує увагу і конкретизує певні поняття. Завдяки наочності створюються умови для чуттєвого сприймання матеріалу, кращого його розуміння та активного використання учнями.

Засоби наочності забезпечують перехід від ознайомлення з новим матеріалом до відпрацювання умінь оперувати цим матеріалом, використовувати його у своєму мовленні, а потім і до формування понять, одержання нових знань [2, с. 94].

На уроках англійської мови під час викладання граматики наочність застосовують для того, щоб пізнати суть граматичних явищ і практично оволодіти ними. При введенні нових слів наочність застосовується для конкретизації словесних уявлень. Але в основному наочність застосовується для закріплення мовного матеріалу і значною мірою використовується як опора і стимулятор у розвитку навичок усної мови.

З точки зору сприймання матеріалу, залежно від того, на які аналізатори діє той чи інший наочний матеріал, можна говорити про наочність сенсорну (зорову і слухову) і моторну (м'язово-рухову).

З точки зору самого наочного матеріалу, можна говорити про:

- натуральну (предметну і дійову);
- зображальну;
- мовну наочність.

На початковому етапі навчання усного іноземного мовлення в учнів виникають труднощі, пов'язані із засвоєнням формальної (звукової) і внутрішньої (змістовної) сторін мовленнєвого висловлювання. Це обумовлює необхідність наочної демонстрації як звукової, так і змістовної сторони мовлення. Використання для цієї мети засобів слухової та зорової наочності допомагає моделювати реальні

сторони спілкування, створювати предметний план висловлювання й опори для реалізації навчальної мовленнєвої взаємодії.

Оскільки, наочність поділяється на зовнішню й внутрішню, ілюстративну, графічну, мішану та уявну, то для організації вправ-ситуацій в умовах мовної лабораторії необхідні спеціальні посібники: аудіовізуальні та друковані [5, с. 165].

Висновки. Отже, навчання читання англійською мовою учнів початкової школи має бути направлено на отримання нової інформації з тексту, а не лише на тренування уміння озвучувати надрукований мовний матеріал. Без наочності дитина не зможе швидко пізнати оточення і дійти до конкретних висновків.

Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що поняття «наочність» – невід’ємна складова поняття «мислення», оскільки мисленнєва діяльність реалізується на основі почутого, побаченого або відчутого. Наочність при навчанні читанні іншомовних текстів є ефективним засобом мотивації, а її загальне призначення – створювати образне уявлення та формувати певне поняття.

Джерела та література

1. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам. Москва: Основа, 1965. 184 с.
2. Близнюк О. І., Панова Л. С. Англійська в малюнках: навч.-наоч. посіб. для серед. шк. Ніжин: Наука-сервіс, 2001. 94 с.
3. Бутко Г. В. Наглядные пособия на уроках английского языка // Иностранные языки в школе. 1988. № 2. С. 51–52.
4. Галльская Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Москва: АРКТИ, 2003. 129 с.
5. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Москва: Аркти-Глосса, 2000. 165 с.

Троян Х. С. – студентка I курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки
Белих О. М. – к. ф. н., доцент кафедри німецької філології СНУ імені Лесі Українки

Лексика соціальної реклами Німеччини

Постановка проблеми. Соціальна реклама – ефективний інструмент у боротьбі з гострими та хвилюючими проблемами. Вперше

соціальна реклама з'явилася на початку ХХ ст. в США із закликом захищати Ніагарський водоспад від шкідливої дії електрозаводів. Масового характеру соціальна реклама набула в період існування Радянського Союзу у вигляді листівок, фотографій та плакатів. Вона мала пропагандистський характер, адже не спонукала до роздумів і дій, а «насаджувала» так звані «правильні» погляди щодо мобілізації на фронт, заклику до праці тощо. Тим не менш, насильне формування поглядів мало свої плоди, що свідчить про ефективність соціальної реклами у будь-яких її проявах [1].

Мета дослідження – аналіз лексики соціальної реклами Німеччини.

Результати дослідження. Для дослідження було використано матеріали з інтернет-порталів *jugend-gegen-aids.de*, *de.toonpool*, *wwf.de* [2–4].

На рекламі від німецького соціального молодіжного проекту «*Jugend gegen AIDS*» зображено двох юнаків в розпал вечірки із наступним текстом: «*Genug Gummis dabei? Na, das hoffen wir doch. Kondome schützen euch vor HIV/AIDS und anderen sexuell übertragbaren Krankheiten. Do what you want! Do it with love, respect and condoms*» («Достатньо презервативів? Ми на це сподіваємось. Вони захищають вас від ВІЛ/СНІДу та інших хвороб, що передаються статевим шляхом. Роби те, чого бажаєш! Роби це з любов'ю, повагою та презервативами») [4]. Слово *Gummis* в перекладі означає «гума». У контексті цієї реклами розуміються контрацептиви, що в німецькій мові мають еквівалент *Kondome*, в той час як *Gummis* є молодіжним сленгом. Назви хвороб ВІЛ/СНІД у тексті – загальноприйняті аббревіатури з англійської мови (*HIV* – *Human Immunodeficiency Virus*; *AIDS* – *Acquired Immunodeficiency Syndrome*). Слово *sexuell* у його сучасному вигляді теж є прямим запозиченням з англійської, а весь подальший текст «*Do what you want! Do it with love, respect and condoms*» на англійській мові. У вищенаведеному прикладі спостерігаємо слова-сленги, що вказує на призначення цього соціального меседжу на молоду аудиторію; меседж англійською мовою свідчить про високий рівень англіцизмів, в тому числі й інтернаціональних аббревіатур в німецькій мові.

Інший приклад соціальної реклами присвячений культурі споживання товарів. У більш ніж 60-ти країнах існує день, який має назву «*Buy Nothing Day*» («День без покупок»). В Німеччині цей день називається

вається «*Kauf-Nix-Tag*». Проблему споживання товарів дуже чітко зображує соціальна карикатура, на якій зображено касира і жінку в переддень «Дня без покупок». Жінка промовляє «*Ich habe bei diesem Kauf-nix-Tag mitgemacht... Jetzt fühle ich mich total dekonsumiert*» («Я підтримую День без покупок... Тепер відчуваю, що я точно не залежна від споживання») [2]. Німецькою мовою назва цього дня побудована у формі наказового способу і є калькою з англійської мови. Слово *nix* є розмовним варіантом *nichts* («нічого»). Основний художній засіб у цій соціальній рекламі – іронія, тобто глузливе ставлення автора до предмета зображення, адже жінка підтримує День без покупок, купуючи велику кількість речей. Жоден словник не подає перекладу слова *dekonsumieren* через те, що префікс *de-*, який автоматично негативізує поняття, доданий через потребу передачі змісту.

Наступним прикладом соціальної реклами може слугувати соціальний заклик від міжнародної організації, що займається збереженням природи та відновленням природного середовища WWF (Все-світній фонд дикої природи) «*Wir haben die Schnauze voll. Stopp die Plastikflut*» («Ми сумі по горло. Зупиніть пластиковий потік») із зображенням морського жителя з повним ротом пластикового сміття [3]. Вираз *die Schnauze voll haben* – стала розмовна, здебільшого груба фраза у Німеччині, що в українській мові може мати декілька перекладних еквівалентів: «сумий по горло», «набридло», «досить». Такий доволі грубий заклик використано для того, щоб підкреслити гостроту питання викидання сміття у водойми і привернути увагу до існування цієї проблеми взагалі. Слово *stopp* – англіцизм, адаптований до німецької мови.

Висновки. Таким чином, можна чітко окреслити найбільш характерні риси лексики німецької соціальної реклами: широке застосування запозичень з англійської мови, що свідчить про вплив однієї мови на іншу; спостерігається лексика жаргонного, розмовного та вульгарного характеру. Спільним для усіх вищенаведених прикладів є рівномірне співвідношення влучності зображення та тексту на ній. Це говорить про те, що успіх і дієвість соціальної реклами залежить від вдалого поєднання усіх компонентів загальної композиції.

Джерела та література

1. Соціальна реклама та її роль у формуванні моральних норм і стереотипів. URL: https://stud.com.ua/19318/etika_ta_estetika/sotsialna_reklama_rol_formuvanni_moralnih_normi_stereotipi

2. Karikatur // Toon Pool. URL: https://de.toonpool.com/cartoons/Kauf%20nix%20Tag_260186
3. Plastikmüll im Meer: Eine Katastrophe // WWF Deutschland. URL: <https://www.wwf.de/plastikflut/>
4. Postkarte // Jugend gegen AIDS. URL: http://jga-blog.de/wp-content/uploads/2014/09/105x148_JGA_Postkarte_Lochis_RZ_39L.png

Федчик К. Ю. – студентка V курсу
факультету іноземної філології
СНУ імені Лесі Українки;
Бєлих О. М. – к. ф. н., доцент кафедри
німецької філології СНУ імені Лесі Українки

Явище нонконформізму у сучасній німецькій літературі для підлітків

Поняття «нонконформізм» (нім. Nonkonformismus або Nonkonformität) позначає персональне відношення або ставлення особи, її індивідуальні переконання або філософські позиції, які не відповідають/співпадають із загальноновизнаними нормами, діючими правилами етикету, пануючим стилем життя або культурними течіями [1].

Постановка проблеми. Поняття нонконформізму багаторівневе та позначає також суперечливу і тяжку для розуміння суспільством поведінку особистості, яку нелегко класифікувати за загальними дихотоміями. Тому питання розмежування різних типів нонконформізму у сучасній німецькій підлітковій літературі становить актуальність дослідження.

Мета дослідження – виявлення особливостей поведінки підлітків у суспільстві через призму сучасної німецької молодіжної літератури, а саме у творі Вольфганга Геррндорфа «Чік».

Результати дослідження. Юнацька література – це література, написана для тінейджерів віком від 12 до 18 років, яка враховує їх фізичний, емоційний та когнітивний розвиток. Вона є граничною, оскільки знаходиться на рубежі дитячої та дорослої літератур.

Теоретичні питання, пов'язані з вивченням підліткової літератури, досліджували у свої працях такі українські вчені як Є. Канчура,

Л. Овдійчук, М. Павленко, В. Рутківський, Б. Шалагінов та ін. Ольга Єнальєва, зокрема, проводила дослідження генезису підліткових психологічних романів Німеччини другої половини ХХ ст.

Німецькі романи для підлітків відрізняються від романів для дорослих наявністю у них наратора чи протагоніста, який зі свого погляду передає турботи цієї групи читачів. Тут важливою темою стає сприйняття підлітком суспільства чи навпаки. З моменту, коли відбувається протест проти існуючого ладу, та постає проблема співжиття, можна говорити про нонконформізм.

У німецькій мові існує безліч дефініцій, що позначають той чи інший вид бунту особистості. Сюди належать: *der/die Außerstehende*, *der Aussteiger*, *der Dissident*, *der Eigenbrötler*, *der Einsiedliger*, *der Einzelgänger*, *der Eremit*, *der Exentriker*, *der Freak*, *der Gammler*, *der Individualist*, *der Nonkonfrontist*, *der/die Obdachlose*, *der Outsider*, *der Sonderling* і т. д.

Прояв нонконформізму може відбуватись як у позитивному, так і в негативному руслі. Що стосується роману Геррндорфа «Чік», головні герої твору стали також бунтарями, які кинули виклик суспільству. Майк Клінгенберг – добре освічений хлопець із заможної сім'ї, у якого немає друзів та який переживає через можливе розлучення батьків. Він виступає наратором у творі та сам пояснює своє «відчуження» у класі.

“Ich hatte nie einen Spitznamen. Außer in der Sechsten, da hieß ich mal kurz Psycho. Wenn man keinen Spitzennamen hat, kann es zwei Gründe haben. Entweder man ist wahnsinnig langweilig und kriegt deshalb keinen, oder man hat keine Freunde. Es gibt aber auch noch eine dritte Möglichkeit. Es kann sein, dass man langweilig ist und keine Freunde hat. Und ich fürchte, das ist mein Problem” [3].

У випадку з Майком спостерігається ціла метаморфоза образу. Спочатку можна говорити про те, що він – *ein Außenstehender*. У тлумачному словнику DUDEN подається наступна дефініція цього поняття: *“Person, die außerhalb einer Gruppe, Gemeinschaft steht, unbetieilt, nicht eingeweiht ist, keinen Einblick hat”* [2]. Після дивакувато виконаного домашнього з описом лікування матері від алкогольної залежності, діти стороняться його та називають “Psycho”. Знову переформатування типу, але вже у *“Sonderling” – jemand, der sich*

anders als die anderen Gesellschaftmitglieder verhält und dessen Verhalten als seltsam gilt” [2]. Потім Майк переходить до гімназії.

“Auf dem Gymnasium habe ich dann erst mal niemanden kennengelernt. Ich bin nicht wahnsinnig gut im Kennenlernen. Und das war auch nie das große Problem für mich” [3, S. 23].

Аналізуючи висловлювання учня, можна сказати, що дана поведінка відповідає типу “Einzelgänger” – *“jemand, der sich nicht an andere Menschen anschließt, der keinen Kontakt zu anderen Menschen sucht oder findet*” [1].

Така самоізолююча поведінка тривала, поки до класу не прийшов новенький – Андрій Чихачов. «Чік» – пізній переселенець із Росії, якого через його байдужу асоціальну поведінку відразу сприйняли як “Asi”. Цей жаргонізм служить не тільки для позначення асоціальності, а в побутовій мові позначає людину, яка має низький інтелектуальний рівень, хоча Андрій був дуже обдарованим математиком.

Автор також піднімає тему гомосексуальності, аже виявляється, що Чік має нетрадиційну сексуальну орієнтацію, що створює ще один прояв нонконформізму та певне протистояння нормам суспільства.

Як не дивно, хлопці пізніше потоваришували. Попри свій юний вік, вони викрали старе авто, зібрали речі та подалися у подорож до Валахії. Саме тут проявляється ще один із типів нонконформістів – *der Aussteiger*. Поняття “Aussteiger” має наступну дефініцію: *«Menschen, die sich durch ihr Verhalten von gesellschaftlichen Normen zu befreien versuchen, indem sie aus ihrer konkreten Lebenswelt innerlich oder äußerlich “aussteigen”»* [2].

Отже, нонконформізм – це багаторівневе поняття, яке означає незгоду з нормами суспільства. Інколи це також відстоювання власною думки всупереч очікуванням та переконанням інших. У молодіжній літературі тематично яскраво представлено такий прояв бунтарства, серед якого важливе місце посідає концепт “Aussteiger”. Дослідження типології нонконформізму у літературі для підлітків становить перспективу подальших наукових пошуків.

Джерела та література

1. Duden. URL: <https://www.duden.de/> (дата звернення: 18.03.2019).
2. Educalingo. URL: <https://educalingo.com/de/dic-de/aussteiger> (дата звернення: 18.03.2019).
3. Herrndorf W. Tschick. Berlin: Berlin Verlag GmbH, 2010. 254 S.

Хілуха Т. А. – студентка V курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Грибок О. М. – к. ф. н., доцент кафедри німецької філології СНУ імені Лесі Українки

Об'єктивізація стереотипного образу жінки у німецькому побутовому дискурсі

Одним із видів соціальних стереотипів є гендерний стереотип. Він заснований на уявленнях про маскулінне/фемінне та певній ієрархії, яка прийнята у суспільстві. Часто гендерні стереотипи характеризуються наявністю так званого сексизму у відношенні до жінок.

Будь-які культурні репрезентації гендеру та його втілення в символічній мові та художній продукції, що відтворює і узаконює гендерні статуси, дістали назву *гендерних стереотипних образів*. [4]

Дослідженнями цієї проблеми займалися такі вчені як Ш. Берн [1], І. Грабовська [2], М. Кімел [3] та інші.

Актуальність статті полягає в особливій популярності використання гендерних стереотипів, а саме образу жінки в художніх творах, що викликають неабияку цікавість у читачів.

Мета дослідження полягає у визначенні стереотипних образів жінки у німецькому побутовому дискурсі.

Завдання дослідження: проаналізувати твори німецького побутового дискурсу, виявити основні стереотипні образи жінок та визначити засоби їх утворення.

Гендерні стереотипи не тільки формують людей, але й часто приписують їм певні психологічні властивості, норми поведінки, професії, рід занять, які перебувають у прямій залежності від статі.

Використання образу жінки простежується практично в усіх творах художньої літератури, проте своєї стереотипності він набув лише у ХХ–ХХІ ст. Такі зміни пов'язані насамперед із стрімким розвитком суспільства та зміни ролі жінок у ньому. Саме у цей період з'являється відомий вислів, що стосується розподілу соціальних ролей жінки і ґрунтується на консервативних упередженнях людей. Таке явище отримує назву «die drei K» завдяки алітерації слів Kinder, Küche, Kirche. У сучасному світі важливим для жінки стає ще один К – Karriere. Таким чином відомий вислів перетворюється на «die vier K».

У творах сучасної німецької письменниці Фрауке Шойнеманн «*Ziemlich unverbesserlich*» та «*Ziemlich unverhofft*» простежуються наведені чотири пункти. Обидві частини сімейної комедії присвячені життю «жінки-матері-адвоката» Данієли, що залишилася без чоловіка і повинна вдало поєднати в собі вищезгадані соціальні ролі: «*Ich kann kochen! Und zwar sehr gut! Ich mache es nur selten, weil ich hier für uns die Brötchen verdienen muss!*» [5, с. 29].

До своєї роботи героїня ставить з неабиякою відповідальністю, але нерідко змушена розставляти пріоритети на користь «матері»: «*Ist schließlich nicht mein erster Terminengpass*» [6, с. 102];

«*Ich hätte doch nicht Pretty Woman sehen, sondern stattdessen das Handbuch Strafverteidigung lesen sollen*» [5, с. 121].

Через щільний графік у неї майже не залишається вільного часу для себе: «*...dann herrscht wieder die übliche morgendliche Hektik – eine Mischung aus den verschwundenen fünf Minuten, die den ganzen Tag fehlen werden, noch nicht gemachten Hausaufgaben und einem Kindergartenkind, das trotz 15 Grad und Dauerregen nur mit dem Trikot... bekleidet das Haus verlassen will*», – саме так виглядає звичний для неї день [5, с. 201].

Попри старання бути хорошою матір'ю і успішним адвокатом, у Данієли все ж виникають певні сумніви: «*Der Titel "Supermutter" wird mir sowieso nicht mehr verliehen. Aber nein, Nikola-ich-kann-alles-Petersen musste unbedingt Superwoman spielen*»; «*Ich war schon vor Christophs Tod als Hausfrau ein Totalausfall*» [5, с. 30].

Отже, в німецькомовному побутовому дискурсі часто зустрічаються стереотипні образи жінки. На основі текстів виділяють такі основні жіночі стереотипні образи: жінка-мати, жінка-берегиня та жінка-кар'єристка, які, в свою чергу, ще раз доводять неможливість існування суспільства без представниць прекрасної статі.

Джерела та література

1. Берн Ш. Гендерна психологія. Москва: Прайм-Єврознак, 2004. 320 с.
2. Грабовська І. Героїчна гендерна жіноча ідентичність: українознавчий вимір // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2010_5_28 (дата звернення: 25.02. 2019).
3. Кімел М. Гендероване суспільство. Київ: Сфера, 2003. 490 с.
4. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/%D2%91ender.html> (дата звернення: 02.03. 2019).

5. Scheunemann F. Ziemlich unverbesserlich. München: Wilhelm Goldmann Verlag, 2017. 350 S.
6. Scheunemann F. Ziemlich unverhofft. München: Wilhelm Goldmann Verlag, 2018. 251 S.

Черняк А. К. – студентка V курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Киричук Л. М. – к. ф. н., доцент кафедри англійської філології СНУ імені Лесі Українки

The Clickbait as an On-line Attention Getting Device

Problem. With the worldwide access to the Internet, people are changing the way they consume news, replacing traditional physical newspapers and magazines by virtual on-line websites or blogs. The surplus of information, at the same time, has lead to the new ways news are being produced and exposed in online media. Recent evidence suggests that people’s perception of information depends on a lot of factors and the abundance of fake news nowadays forms biased or completely wrong prejudice. In this light, there is an urgent need to address the issue of strategic arrangement of language units in on-line headlines in order to specify their clickbaiting potentials.

Aim. This paper provides an overview of possible strategies used by on-line news websites in headlines to catch people’s attention and encourage their clicks and the role of clickbait in the perception of information.

Results. With so much content available on the net, readers may only scan the headlines to save their time and click only on those articles that are the most relevant to what they’re looking for. Taking this into account, news websites have to create effective strategies to catch reader’s attention and encourage them to click. These headlines, nowadays known as *clickbaits*, make users click on the links that might contain irrelevant information.

The usage of alluring headlines, or clickbait, to attract the readers has become a mass practice in 2019. For the sake of presence in the highly competitive media industry, most of the on-line news websites have started following this tendency. “In this way, processes of activation can “give rise to major biases of intuitive judgment” (Morewedge & Kahneman,

2010, p. 435). Our study indicates that headlines contain all the main information and readers don't want to waste time reading boring details. "A headline will therefore not only be the first (and sometimes only) element of an article that is encoded, but it will also have an effect on what information a reader focuses on – or ignores – when reading an article" (McCrudden, 2007, pg. 7).

Popular nowadays descriptive headlines allow readers to look through the article and only focus on things they want to know. Sometimes people read a headline and neglect the article, coming up with false impressions. This, in turn, creates more bias in the society, as readers may skip the piece of information that changes the context. Bias in headlines were predicted by Neumann in 1974, that "assumed that a consonant and a monolithic stream of messages from the mainstream media would affect people's perceptions of the distribution of opinion in society (Xu, 2014, pg. 4).

The most obvious finding to emerge from this study is that the attention getting strategies are realized by employing various tactics operationalized in carefully selected verbal units. Thus, special word collocations are used in headlines to appeal to the target audience and push readers to a certain action (e.g. click on the link to read the article). The clickbait tactics are verbalized in the linguistic expressions that are designed to appeal to some aspects of human nature, for example:

- *You won't believe this...* – the tactic of inducing curiosity;
- *This [...] will change your life* – the tactic of promise (to improve mental condition);
- *With this one weird trick...* – the tactic of inducing activity;
- *This [...] will restore your faith in humanity* – the tactic of promise (to improve mental condition);
- *...you won't believe what happens next.* – the tactic of inducing curiosity;
- *17 secrets [...] don't want you to know* – the tactic of disclosure of negative experience;
- *[...] Companies/Professionals hate this trick* – the tactic of disclosure of negative experience;
- *The 15 fakest/worst/most terrifying...* – the tactic of intimidation;
- *Lose 15 kg in 3 months with this natural product* – the tactic of promise (to improve physical condition);
- *20 Signs You're actually a [...]* – the tactic of inducing curiosity.

Conclusion. The results of the analysis of the headlines produced by global media corporations outline the strategies and tactics consistent with them that are used to attract clicks. We claim that intentionally arranged language units play the key role in making the headlines attractive, catchy, and influential. It is generally recognized that the best headlines can sell. They tell the readers what the news is about and simultaneously persuade them that the article is worth reading. Since headlines are always read first the information in them is arranged strategically in order to allure a reader into clicking by appealing to various aspects of his/her identity.

Literature

1. McCrudden M. T., Schraw G. Relevance and goal-focusing in text processing // Educational Psychology Review. 2007. 19. P. 113–139.
2. Morewedge & Kahneman. Associative processes in intuitive judgment. URL: <http://careymorewedge.com/papers/IntuitiveJudgment.pdf>
3. Xu J. Large U. S. newspapers update their websites more often // Newspaper Research Journal. 2014. 35 (2). P. 85–99.

Ющук А. О. – студентка V курсу факультету іноземної філології СНУ імені Лесі Українки;
Ущина В. А. – д. ф. н., професор, завідувач кафедри англійської філології СНУ імені Лесі Українки

Стилістичні засоби експресивності в текстах англомовної реклами косметичних засобів

Постановка проблеми. У статті розглядаються лексико-семантичні та синтаксичні стилістичні засоби експресивності в англомовній рекламі косметичних продуктів.

Мета дослідження – з'ясувати роль лексико-семантичних та синтаксичних стилістичних засобів експресивності у рекламі косметичних продуктів.

Результати дослідження. Мета будь-якої реклами – продати товар чи послугу. Щоб досягнути цієї мети, рекламодавці використовують різноманітні засоби експресивності для привернення уваги, кращого сприйняття, запам'ятовування товару та виділення його серед інших. Ці засоби можна поділити на мовні та немовні. Немовні

засоби охоплюють звук, колір, технічні ефекти і т. і. Мовні засоби також поділяються на лексико-семантичні, синтаксичні, морфологічні, фонетичні та графічні. У статті розглянемо лексико-семантичні та синтаксичні стилістичні засоби експресивності в англomовній рекламі косметичних продуктів.

Оскільки переважно споживачами косметичних продуктів є жінки (а жінки, як відомо є емоційнішими, ніж чоловіки), реклама цих продуктів включає різноманітні засоби експресивності, що апелюють до їхніх емоцій. Серед лексико-семантичних стилістичних засобів можна виділити епітети, метафори, порівняння. Епітети часто є емотивними. Наприклад, при описі туші для вій, зазвичай зазначають, що вона зробить ваш погляд пристрасним, ефектним, шикарним, вражаючим, розкішним, хвилюючим («*sultry*», «*dramatic*», «*chic*», «*stunning*», «*luxurious*», «*exhilarating*») (5). Крім того, зустрічаються також метафоричні епітети. Наприклад, у рекламі губної помади:

«*Chapped lips are left with a soft and dewy shine*» (5). («Потріскані губи залишаються з м'яким блиском, ніби вкриті росою»). Використані епітети «*soft*» та «*dewy*» викликають приємні асоціації з чистотою природи та протиставляються атрибутиву «*chapped*», що створює рекламну ілюзію можливості легкого вирішення цієї проблеми за допомогою рекламованого продукту.

«*Lips look luscious and irresistibly kissable*» (5). («Губи виглядають спокусливо і їх неодмінно хочеться поцілувати»). Такий епітет посилює значення попереднього («спокуливий»).

Образні порівняння також посилюють певні якості одного з об'єктів порівняння. Наприклад, коли рекламодавець порівнює зволожуючі креми для обличчя із повітрям (*New Olay whips – powerful skincare now light as air* (2)), він має на увазі, що вони ідеально лягають на шкіру, непомітні, не створюють «ефекту маски».

Ще одним поширеним лексико-семантичним стилістичним засобом експресивності, задіяним у рекламі косметичних продуктів, є метафора. Наприклад, продавці шампунів називають їх «суперїжею» для волосся (*Pantene New hair superfood* (1)), тональні креми – «ілюзією шкіри» (*Clarins New Skin Illusion – Natural Hydrating Foundation* (2)), а парфуми – «квірковою бомбою» (*Victor&Rolf Flowerbomb* (1)). Усі перераховані метафори дозволяють авторам рекламних слоганів виокремити у споживчих продуктах позитивні якості, які порівнюються з об'єктами, взятими з абсолютно інших сфер життя, і, таким чином, створити привабливий образ цих продуктів.

Антитеза не так часто зустрічається у рекламі, та, все-таки, існують випадки використання: реклама губної помади Marle Norman «*Single swipe – endless color*» (4) («Один помах – нескінченний колір»). Такий контраст акцентує увагу одночасно на легкому застосуванні продукту та на його тривалості дії.

Синтаксичні засоби експресивності займають помітне місце серед лінгвостилістичних засобів у рекламі. Вони настільки звично виглядають для нашого ока, що ми навіть не помічаємо їх. У рекламі косметичних продуктів зустрічаються такі синтаксичні засоби експресивності:

Еліптичні речення. Наприклад, слоган косметичної компанії L'Oreal Paris «*Because you're worth it*» (3) («Тому що Ви цього варті»). Рекламодавець пропонує нашій увазі лише підрядне речення причини, яке починається зі сполучника «тому що». Але це еліптичне речення містить імплікатуру «Ви можете бути красивими...» → «Вам потрібно купити продукцію L'Oreal Paris...».

Номінативні речення. Наприклад, реклама блиску для губ L'Oreal Paris «*Full matte impact. All-day wear. Irresistible scent*» (3). («Повністю матовий ефект. Стійкість протягом цілого дня. Чарівний запах»). Рекламодавець вважає, що для того, щоб споживачі купувати саме його блиск для губ, достатньо перерахувати ці якості товару.

Повтори. Наприклад, реклама рум'ян Illamasqua містить анафоричні повтори: «*Be bold, be daring, be the center of attention*» (5) («Будь сміливою, будь відважною, будь у центрі уваги»). Повтори легко запам'ятовуються і миттєво асоціюються із рекламованим товаром. Це дозволяє виділити його серед інших продуктів.

Висновки. Лінгвостилістичні засоби експресивності є дуже поширеними у рекламі. Ми навели лише деякі приклади лексико-семантичних (епітет, метафора, порівняння, антитеза) та синтаксичних (еліптичне речення, номінативне речення, повтори) стилістичних засобів у текстах англomовної реклами косметичних продуктів. Рекламодавці використовують їх для того, щоб привернути увагу до товару, виділити його серед інших одноманітних товарів та зробити його унікальним.

Джерела та література

1. Галунова Н., Сопітько М. Мовні способи впливу у рекламних текстах // Гуманітарний простір науки: досвід і перспективи. 2017. № 14. С. 147–151.

2. Козик Є. А. Мовні засоби впливу в текстах сучасної реклами // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2015. Вип. 30. С. 73–80.
3. Македонова О. Д. Лінгвостилістична організація та прагматичне функціонування англійськомовного рекламного дискурсу: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2017. С. 29–34.
4. Пишна Л. Складності розуміння та перекладу німецькомовної реклами // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка. Сер.: Філол. науки. 2009. Вип. 81 (4). С. 206–209.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Elle UK. № 12. 2018. URL: <https://ebook3000.biz/elle-uk-december-2018-download/>
2. Elle UK. № 11. 2018. URL: <https://ebook3000.biz/elle-uk-november-2018-download/>
3. In Style. № 10. 2018. URL: <https://ebook3000.biz/instyle-september-october-2018-download/>
4. In Style USA. № 12. 2018. URL: <https://ebook3000.biz/instyle-usa-december-2018-download/>
5. Skin Store. URL: <https://www.skinstore.com>

Соціологія, філософія, релігієзнавство

Іванова Х. Р. – аспірант СНУ імені Лесі
Українки;

Борейко Ю. Г. – д. філос. н., доцент, завідувач
кафедри філософії та релігієзнавства
СНУ імені Лесі Українки

Подія як об'єкт соціально-філософської рефлексії

Постановка проблеми. У філософсько-релігійному дискурсі ХХІ ст. дедалі актуальнішою стає тема інтерпретації поняття «подія». Дане поняття, на сьогодні, є одним з ключових для розуміння сучасної філософії. Подія є однією із найсуперечливіших філософських категорій, що зумовлено широким діапазоном інтерпретацій, її отожднення із категорією «буття» та протиставлення їй, пошук універсальних характеристик, часових та просторових меж. У сучасному світі подію варто відмежовувати від явища, адже вона стає відправною точкою у буттєвих зрушення особистого та соціального життя людини. У глобалізованому суспільстві щохвилини відбуваються певні явища, але тільки деякі з них можна віднести до категорії «подія», адже вона носить набагато глибший смисл, ніж одиничні випадки.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні онтологічного статусу події, як буттєвого зрушення, яке призводить до трансформації усталеного способу життя і значних змін на індивідуальному та суспільному рівнях людського життя.

Результати дослідження. Проблемним полем у дослідженні категорії «подія» є філософія кінця ХІХ–ХХ ст., де вона стає центральною категорією філософських систем. Дослідженням даного питання займалися такі філософи як М. Хайдеггер, Л. Вітгенштайн, А. Н. Уайтхед, Ж. Дельоз та А. Бадью. На сучасному етапі дослідження поняття «подія» протиставляється поняттю «буття».

Відправною точкою у дослідженні даного феномена можна вважати введення А. Бергсоном часової тривалості явища. Подія репрезентується як те, що в момент свого здійснення, видозмінює чи повністю нівелює колишні узвичаєні принципи, індивідуалізується, стає унікальним [3, с. 12].

А. Н. Уайтхед визначає подію як постійних рух, трактуючи її як кінцеву одиницю природних явищ. Подія завжди повинна стосуватися усього сущого, в тому числі інших подій [4, с. 163]. Таким чином подія не є чимось одиничним, не є стагнацією, це момент схоплення реальності, який є своєрідною ланкою між минулим та майбутнім, інтегрований у сучасному світі. Для події характерна індивідуалізація. Відсутність індивідуалізації унеможлиблює існування події. Вона постає як «живий організм», що переживає безперервне становлення в усіх проявах. На думку філософа, подія починається як наслідок, звернений в минуле, а закінчується як причина, звернена в майбутнє.

А. Бадью, на відміну від М. Хайдеггера, який розглядав буття як подію, інтерпретує її як те, що виходить за рамки буденності, випадає із усталеної природи речей та чітко розділяє поняття «буття» і «подія». В той же час буття для вченого є підґрунтям для виявлення події, бо буття є те, з чим подія радикально розриває зв'язок у момент своєї реалізації [1, с. 64]. Тобто, подія – це тимчасова сутність, так як передбачає момент здійснення, який ділить на «до» і «після». Подія стає способом осягнення істини та її переходу із закритого стану у відкритий.

Ж. Делез визначає парадоксальну природу феномена «події» використовуючи поняття Хроноса і Єона в часово-каузальному контексті. В даному випадку, подія позиціонується як щось, що щойно сталося чи має статися, але ніколи не є тим, що відбувається зараз [2, с. 93].

Ж. Дерріда вважає, що подія це своєрідна справедливість. Вона існує поза часом, місцем і причинністю.

Висновки. Таким чином, інтерпретація категорії «подія» є складним і суперечливим, що зумовлене різноманітністю підходів до вивчення. Ставши в кінці XIX ст. об'єктом філософської рефлексії, подія вивчається як в контексті ототожнення з буттям, так і в контексті протиставлення йому. Подія репрезентується як буттєве зрушення, що має значний вплив на подальший розвиток та становлення соціального життя людини, передбачає зміну життєвих принципів та ідеалів на особистому та суспільному рівнях.

Джерела та література

1. Абдулла А. Философия события А. Бадью // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна: Серія: філософія. Філософські перипетії. 2008. № 830. С. 61–67.
2. Делез Ж. Логика смысла. Москва: Раритет; Екатеринбург: Деловая кн., 1998. 480 с.
3. Лукьянова Н. А. Метафизика события // Вестн. ТГПУ. 2007. Вып. 11 (74). С. 11–18.
4. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии. Москва: Прогресс, 1990. 720 с.

Лаврухін Р. С. – аспірант СНУ імені Лесі
Українки

**Поняття релігійного досвіду у контексті сучасних
академічних досліджень**

Постановка проблеми. Поняття релігійного досвіду є прикметною рисою для різних релігійних традицій. У кожній із них цей феномен має свій опис, певні особливості та характерну назву. В ХХ ст., окрім філософів та теологів, релігійний досвід починають обширно вивчати представники інших галузей науки – психологи, релігієзнавці, антропологи, історики, соціологи.

Мета дослідження – зведення результатів дотичних до вивчення релігійного досвіду новітніх наук та виявлення перспективних тенденцій подальших досліджень теми у академічному релігієзнавстві.

Результати дослідження. Основоположим для академічних досліджень релігійного досвіду у сучасному науковому середовищі вважають доробок В. Джеймса. Дослідник займався вивченням психології віри, питаннями релігійного життя, власне психологічним обґрунтуванням природи релігійного досвіду [1]. Р. Отто та К. Юнг виокремили й розвинули ідею нумінозного як складову релігійного досвіду. Поняття характеризує інтенсивні переживання вірянами присутності містичного і особливий трепет перед ним. Є. Торчинов значною мірою розвинув онтологічне уявлення про граничний досвід та досліджував і описав трансперсональні стани у зв'язку із релігією [3].

Експлікація релігійного досвіду у академічному середовищі розкривалась через спостереження та вивчення дослідниками причин і впливу на людину її становлення вірянином, аналізу містичних пере-

живань, релігійної складової снів та медитацій, дотримання релігійних практик та переконань. Релігієзнавці у вивченні становлення релігійності вірян з нових позицій розглядають ритуальні практики, активну участь в культах та релігійних громадах, змінені стани свідомості, вплив сповіді, окультні феномени та вживання наркотичних речовин із метою отримання релігійних переживань.

Зведення результатів цих досліджень дозволяє краще збагнути релігійне життя вірян, психологічну складову релігійного досвіду та механізми його впливу на формування чи зміну світоглядних орієнтацій.

Психологи застосовують статистичні методи у вивченні релігійної поведінки вірян та інтерпретують отримані анкетуванням й у питальниках дані щодо граничних станів свідомості. Такі особливості однаково характерні для релігійного досвіду вірян різних релігій.

Основною проблемою у вивченні є те, що релігійний досвід важко формалізувати, оскільки будь-який досвід духовності є містичним і виникає підкреслено із суб'єктивних переживань [2, с. 96]. Варто зазначити, що такий особливий внутрішній досвід і суміжні його набуттю особистісні переживання неможливо сповна перекласти мовою науки. Відсутність усталеної термінології також ускладнює розуміння предмету дослідження різними науковими галузями й методами.

Сучасні дослідження релігійного досвіду у академічному середовищі вбачають перспективу подолання труднощів у вивченні феномену релігійності за допомогою трансперсональної психології та аналітичної психології [3]. Із темою релігійного досвіду в кінці ХХ ст. пов'язують дослідження граничних станів та навколосмертних переживань. Останні досягнення у області цих досліджень представлено такими науками як клінічна психологія, психологія релігії та нейротеологія [4]. Особливо прикметною у дослідженні зв'язків поміж діяльністю головного мозку та релігійними переживаннями є нейротеологія.

Висновки. Отже, сучасне академічне вивчення релігійного досвіду відбувається у психології релігії, філософії релігії та релігієзнавстві. Новими науками, що здатні доповнити й розвинути дослідження релігійного досвіду є трансперсональна психологія, нейротеологія, філософське релігієзнавство та зведені клінічні дослідження навколосмертного досвіду. Вважаємо, що доцільним є феноменологічне переосмислення та гідна систематизація нових здобутків з позицій академічного релігієзнавства.

Джерела та література

1. Джеймс У. Многообразие религиозного опыта / пер. с англ. В. Г. Малахихевой-Мирович и М. В. Шик. Москва: Наука, 1993. 431 с.
2. Польсков К. О. К вопросу о научном богословском методе // Вопр. философии. 2010. № 7. С. 93–101.
3. Торчинов Е. А. Религии мира: опыт запредельного. Психотехника и трансперсональные состояния. URL: <http://psylib.org.ua/books/torch01/txt00.htm>
4. Newberg A. B. Neurotheology: This Is Your Brain On Religion. URL: <https://www.npr.org/2010/12/15/132078267/neurotheology-where-religion-and-science-collide>

Мельник О. М. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Борейко Ю. Г. – д. філос. н., доцент, завідувач кафедри філософії та релігієзнавства СНУ імені Лесі Українки

Культура як фактор формування життєвої позиції особистості

Постановка проблеми. Життєва позиція особистості ґрунтується на невід’ємних цінностях людського життя, до яких належать свобода, любов, дружба, толерантність. Життєва позиція характеризується орієнтацією особистості в навколишньому середовищі, виявляється у ставленні до інших людей, готовності до виконання певних дій. Формування життєвої позиції особистості включає комплекс об’єктивних і суб’єктивних умов та процесів – одержання різноманітних знань, формування світогляду, переконань, тобто передбачає наявність певного соціокультурного простору. Отже, з’ясування ролі культурного підґрунтя у становленні життєвої позиції особистості є важливою науковою проблемою, яка потребує ґрунтовного дослідження.

Мета дослідження полягає в осмисленні феномена культури як фактора формування життєвої позиції особистості.

Результати дослідження. Очевидно, що людина з раннього дитинства зазнає впливу культурного середовища, вбираючи його «з ритмом колискових пісень, шумом вітру, голосами та посмішками близьких людей, навколишнім середовищем. Таке бачення світу лягає в основу цінностей і мотивів поведінки, формує моделі спілкування та взаємодії. Культура значною мірою обумовлює психологію і характер не лише окремої людини, а й усього народу» [3, с. 360].

Культура як своєрідний пласт, на основі якого формується самовизначення людини та її місце в навколишньому середовищі, впливає на життєву позицію не лише окремої особистості, а й усього людства. Саме культура постає головним фактором, який вчить дітей як думати, відчувати і діяти в суспільстві. Культура, в якій живе і розвивається людина, визначає її психологію і поведінку. Оскільки культура не є статичною, вона завжди знаходиться в процесі змін. Прикметно, що зміни в поведінці людей обов'язково означають зміни в культурі.

Як бачимо, культура виступає певним каталізатором життєвої позиції особистості. В культурному середовищі відбувається виховання людини, під впливом культури формуються цінності, переконання, погляди. На формування життєвої позиції особистості істотно впливає не лише культура як загальне поняття, а й взаємодія різних культур. Проте найбільш складним завданням для людини є досягнення себе, свого внутрішнього світу.

У цьому контексті важливо формувати в собі здатність жити в суспільстві та природі, що досягається завдяки культурі, яка дає змогу набутти вміння жити в злагоді не лише з природою, а й людьми, іншими народами. Слушною є думка про те, що «особистість – це людська індивідуальність, яка завдяки культурі виявила, зберегла і розвинула себе» [1, с. 5]. Вчені зазначають, що джерелом культури в усіх її проявах і конкретно-історичних модифікаціях є людська практика. Характерною рисою продуктів культури є їх буття як економічних, політичних та інших цінностей [2, с. 183].

Значущість певних досягнень у процесі культурно-історичного розвитку залежала тією мірою, якою визначалося місце і значення в них людини, яка перебуває в системі символів культури. «Культура першочергово виступає як спосіб і міра оволодіння як зовнішньою природою, так і соціальною природою людини з метою її всебічного розвитку. Виходячи у створенні культурних цінностей за рамки природної необхідності, людина виступає творчою істотою, яка дає форми руху і природній дійсності, і суспільству» [2, с. 184].

Висновки. Таким чином, формування життєвої позиції особистості постає складним процесом, що спрямований на ціннісне ставлення людини до дійсності. Тривалий час категорія «життєва позиція особистості» розглядалося через призму понять самовизначення, соціальної орієнтації, способу життя тощо. Зростання процесів соціальної мобільності та взаємодії різноманітних культур зумовлює

виокремлення поняття життєвої позиції особистості як окремої філософської категорії.

Джерела та література

1. Гайдученок И. А. Слово о личности: Философское эссе / под ред. Л. В. Уварова. Минск: Наука і техніка, 1990. 158 с.
2. Человек как философская проблема: Восток – Запад / отв. ред. Кирабаев. Москва: Изд-во УДН, 1991. 279 с.
3. Энциклопедия для детей. Т. 18. Человек. Ч. 3. Духовный мир человека / глав. ред. Е. Ананьева; вед. ред. Т. Каширина. Москва: Аванта, 2004. 608 с.

Яковук Б. С. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Кондратик Л. Й. – д. філос. н., професор кафедри філософії та релігієзнавства СНУ імені Лесі Українки

Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми маніпулювання свідомістю

Постановка проблеми. Соціальна обумовленість, пов'язана зі змінами, що відбуваються в суспільному житті під впливом науково-технічного прогресу, веде до високого рівня розвитку комунікативно-інформаційних засобів. Це закономірно призводить до інтенсивного руху інформаційних потоків. Сформовані механізми сучасної суспільної пам'яті і побудоване на їх основі інформаційне середовище створюють умови для маніпулювання всіма формами і рівнями громадської свідомості. Застосовуються різноманітні види, способи та методи впливу на почуття і волю людини з метою управління психікою і соціальною поведінкою. По суті, маніпулювання свідомістю стає системним явищем, яке охоплює всі сфери життя і проявляється в різноманітних формах. Система маніпулювання свідомістю робить особливий вплив, який призводить до спотвореного бачення світу і, як наслідок, до непередбачуваних дій людей, що загрожує суспільній безпеці та самозбереженню суспільства в цілому. Це вимагає теоретичних узагальнень у спеціальних науках та соціально-філософського осмислення проблеми.

Мета дослідження – визначити систему основних понять, які використовуються в теоретичних дослідженнях щодо маніпулювання свідомістю і дати їм узагальнене соціально-філософське тлумачення.

Результати дослідження. В історії розвитку людського суспільства маніпулятивні політичні практики зустрічалися на будь-яких етапах розвитку, мали різні форми і визначення, неминуче виникали там, де була необхідність в управлінні суспільством. У теоретичному плані особливу увагу проблемі маніпулювання свідомістю, вивченню методів, механізмів, видів і результатів впливу почали приділяти в другій половині ХХ ст.

Так, серед перших дослідників варто назвати Г. Лассуелла. Він створив систему, основою якої стали принципи виникнення «політичного міфу». Г. Лассуелл описує пропаганду як «менеджмент колективних уявлень за допомогою маніпуляції значущими символами». Важливий внесок у дослідження проблеми маніпулювання зробив Ліпнманн. В його дослідженнях основним механізмом, що формує громадську думку, є стереотип, що спрощує реальність і полегшує спілкування.

С. Московічі описує особливості процесу маніпуляції свідомістю стосовно такої спільноти як натовп, подає послідовний, детальний аналіз та подальшу розробку тлумачень і теорій натовпу, створених Г. Лебоном, Г. Тардом, З. Фрейдом. Резюмуючи найважливіші ідеї психології мас, С. Московічі підкреслює, що в натовпі стираються відмінності між людьми і люди часто в жорстоких діях втілюють свої пристрасті і мрії – від низьких до героїчних і романтичних. Таким чином, психологія мас заснована на протиставленні індивіда і натовпу та індивідові, що знаходиться в натовпі [3, с. 7].

Однією з перших робіт, безпосередньо присвячених досліджуваній проблемі, була книга Г. Франке «Манипулируемый человек», і в ній він визначав маніпулювання як психічний вплив, здійснюваний таємно, а, отже, на шкоду тим особам, на яких він спрямований. Г. Шиллер також розглядав основні аспекти впливу засобів масової інформації на свідомість і на формування громадської думки на його думку. Маніпуляція – це прихований вплив, який не повинен бути помічений об'єктом маніпуляції, і при цьому людина, якою маніпулюють вірить – все, що відбувається є природним і неминучим.

У роботах сучасних російських вчених відображені різні аспекти проблеми маніпулювання. Зокрема, С. Г. Кара-Мурза міркує про те, які наслідки для суспільства і особистості спричинить перетворення

тієї чи іншої позиції в політичну доктрину, чи припустима «маніпуляція в розумних межах» або визнання її як виправданого засобу управління, що означає перехід в досконале суспільство [1, с. 22–23].

В. А. Лисичкін, Л. А. Шелєпін досліджують характеристики інформаційної війни і приходять до висновку, що безпосередньою загрозою для людства є інформаційна зброя, яка змінює свідомість людей, змушує їх неадекватно сприймати реальність, жити в світі ілюзій [2, с. 15].

З. П. Расторгуєв розглядає різноманітні засоби впливу на формування образу світу і управління цим процесом, вважаючи, що багато прийомів інформаційного впливу виникли тисячі років тому, разом з появою інформаційних самонавчальних систем. До інформаційних самонавчальних систем автор відносить людину, державу, людство в цілому.

Висновки. В існуючих теоретичних дослідженнях фіксуються окремі аспекти, пов'язані з маніпулюванням свідомістю: 1) використання пропаганди та елементів ідеологічної боротьби; 2) механізми формування громадської думки; 3) різноманітні форми передачі інформації маніпулятивного характеру; 4) особливості інформаційної війни; 5) роль ЗМІ в процесі маніпулювання. Зважаючи на вищесказане, формується потреба в їх соціально-філософському аналізі.

Джерела та література

1. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. Москва: Эксмо, 2006. 832 с.
2. Лисичкин, В. А., Шелепин Л. А. Третья мировая информационно-психологическая война. Москва: Ин-т социально-полит. исслед. АСН, 1999. 207 с.
3. Московичи С. Век толп: исторический трактат по психологии масс. Москва, 1998. 304 с.

Якубович Р. П. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Патійчук В. О. – к. г. н., доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій СНУ імені Лесі Українки

Нетотожність понять «паломництво» і «релігійний туризм»

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку релігійно-духовної сфери та релігійно-паломницького туризму інтерес до па-

ломництва як культурно-духовного феномену зростає. Проте у науковій літературі та релігійному середовищі досить часто іде, на нашу думку, ототожнення понять «паломництво» та «релігійний туризм», які за нашим науковим переконанням є нерівнозначними й потребують філософсько-практичного обґрунтування.

Мета дослідження – розмежування понять «паломництво» і «релігійний туризм» на основі їх функціонального значення та практичної спрямованості.

Результати дослідження. Україна має великі перспективи для розвитку релігійного паломництва, адже на її території сконцентровані значні паломницькі ресурси: Києво-Печерська лавра, Софія Київська, Михайлівський золотоверхий собор, Почаївська та Святогірська лаври, Зимненський монастир та ін. святині, що становлять вагомий паломницький інтерес, і до яких звершують паломництво не тільки українські, але й іноземні туристи і прочани.

В релігійній практиці поняття «паломництво» (часто зустрічається аналог – «проща») трактується як відвідування вірянами відомих релігійних об'єктів (монастирів, церков, мощей святих угодників Божих, цілющих джерел тощо), які перебувають за місцями їх постійного проживання, з метою задоволення саме духовних потреб – молитви і звершення церковних таїнств із ціллю отримати прощення від Бога [2]. Тобто до основних мотивів паломництва відносять: бажання помолитися й доторкнутися до чудотворних ікон або нетлінних мощей; висповідатися та причаститися; виконати богоугодні діла (допомогти у будівництві, прибиранні або прикрашенні храму тощо); зробити пожертвування на користь храму або релігійної громади; отримати Божу благодать, беручи участь у богослужінні; зцілитися від духовних та тілесних недуг; виконати дану Богові обітницю [3]. Особливістю паломництва є те, що прочани зазвичай висувають набагато менше вимог до рівня та якості обслуговування, харчування, розміщення. Вони зупиняються на нічліг у келіях монастирів, на території храмів. Отже, паломник переслідуючи духовні цілі, переносить певні фізичні труднощі й відчувають складні духовні переживання. У багатьох релігійних практиках, на відміну від православної віри, наприклад, в ісламі, паломництво до Мекки є обов'язковим. Що ж стосується паломництва до відомих християнських святинь – Ієрусалиму, Віфлеєму, Святої Гори Афон тощо, то вони не є обов'язко-

вими і залежать від духовних потреб людини та її матеріальних можливостей [1]. Окрім того, відвідування найближчого храму для богослужіння теж не можна визнати паломництвом, оскільки воно є регулярною духовною потребою. Тому Соломонів храм в Іерусалімі не був для євреїв об'єктом паломництва, а місцем для звершення регулярної молитви і жертвоприношення. Паломництво зародилося разом із християнством у I ст. н. е., після Страсних страждань Христа і Його Воскресіння з мертвих, коли перші християни бажали вклонитися святим місцям, що були пов'язані із земним життям Спасителя. Слово «паломництво» походить від слова «пальма», коли в часи Середньовіччя християни звершуючи подорожі до Іерусаліму, привозили звідти пальову гілку. На Русі паломництво з'явилося лише в кінці XI ст., коли святі місця Палестини почали відвідувати руські ченці [3]. В науковому середовищі прийнято також уважати, що до появи християнства, подорожі та переміщення членів різних релігійних течій із різних причин, або вимушені міграції, наприклад, втеча євреїв з Єгипту під керівництвом пророка Мойсея, не є паломництвом [4].

Що ж стосується релігійного туризму, то його учасники не потребують участі у богослужіннях і церковних таїнствах й вони можуть бути невіруючими. Основна мета такої подорожі є культурно-пізнавальною [1]. Окрім того, релігійний турист не завжди готовий проживати в тих умовах, в яких згодні перебувати паломники. У науковій літературі під «релігійним туризмом» розглядаються туристичні подорожі до сакральних та історико-релігійних місць, головною метою яких є ознайомлення з відомими сакральними об'єктами та їх культурно-історичними та мистецько-духовними цінностями [2]. Здебільшого паломницькі поїздки супроводжують священники, котрі слідкують за дотриманням церковних правил й здійснюють у такій поїздки свого роду місіонерську роботу, чого не можна сказати про релігійно-паломницький тур, забезпечення проведення якого повністю лягає на відповідальність турфірм та інших суспільно-громадських об'єднань. Проте часто представники багатьох туристичних фірм, різного вподобання блогери та ін. соціально-активні особи в якості реклами, спільно зі церковнослужителями проводять різні стріми, онлайн-бесіди в мережі Інтернет, круглі столи тощо на теми релігійних подорожей, де т. зв. «експерти» ототожнюють паломництво з релігійним туризмом, чого, на наш науковий погляд, робити не можна.

Висновки. Таким чином, поняття «релігійний туризм» і «паломництво» не є тотожними, хоча й синонімічні. Відмінності між ними на теоретичному рівні відслідковується не лише у функціональній спрямованості, але й практичному плані та засобах проведення, а основне – у меті, яку вони переслідують. Їх можна порівняти з нотами і фарбами, які належать до мистецьких засобів, проте вони не є тотожними й мають різне функціональне й практичне значення.

Джерела та література

1. Патійчук В. О. Теоретичне обґрунтування факторів розвитку релігійно-паломницького туризму // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2018. № 3 (376). С. 3–12.
2. Патійчук В. О. Функціональні особливості організації релігійно-паломницьких турів // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2015. № 15 (316). С. 24–31.
3. Сапелкіна З. П. Релігія і культура. Релігійний туризм: навч. посіб. Київ: Вид-во Акад. праці і соц. відносин федер. проф. спілок України, 2012. 220 с.
4. Христов Т. Т. Религиозный туризм: учеб. пособие. 4-е изд., испр. Москва: Академия, 2008. 288 с.

Гомонова А. А., Яцинюк Т. К. – студенти
IV курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;
Галян В. В. – к. ф.-м. н., доцент кафедри
ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Загальна характеристика ядерної енергетики України

Постановка проблеми. Актуальність теми досліджень обумовлена великою увагою в світі до проблем безпеки експлуатації АЕС. З урахуванням сучасних підвищених вимог до надійності ядерної енергетики першочерговою задачею є контроль за надійністю обладнання, яке відноситься до життєво важливого для безпеки реактора. Найбільшою проблемою є потужна опозиція подальшому розвитку атомної енергетики з боку громадської думки, яка сформувалася одразу після Чорнобильської катастрофи.

Мета дослідження – ознайомитися із історією розвитку ядерної енергетики України; показати переваги та проблеми сучасних атомних станцій

Результати дослідження. Енергетика – найважливіша галузь народного господарства, що охоплює енергетичні ресурси, вироблення, перетворення, передачу різних видів енергії. Це основа економіки держави. Розвиток людського суспільства нерозривно пов'язаний з використанням природних ресурсів нашої планети, з споживанням різних видів енергії у все зростаючих масштабах. Ядерна, або атомна енергетика – це галузь енергетики, що займається виробництвом електричної та теплової енергії шляхом перетворення ядерної енергії. Вона активно розвивається, оскільки запаси нафти, газу, вугілля поступово вичерпуються, а уран – досить поширений елемент на Землі.

В основі виробництва теплової та електричної енергії лежить процес спалювання копалин енергоресурсів – вугілля, нафти, газу. Масштаб добутку та витрачання копалин енергоресурсів, металів, споживання води, повітря для виробництва необхідної людству

кількості енергії величезний, а запас ресурсів, обмежений. Особливо гостро стоїть проблема швидкого вичерпування запасів органічних природних енергоресурсів, так як більшість з них не відновлюється, по крайній мірі, в помітній кількості.

В історії людства не було наукової події, більш видатної за своїми наслідками, ніж відкриття ділення ядер урану. Цей винахід прибавив до запасів енергетичних копалин істотну кількість ядерного палива. Запаси урану у земній корі оцінюються величезним числом – 1014 т. Але основна маса цього багатства знаходиться у розсіяному стані – у гранітах, базальтах. У водах світового океану кількість урану досягає 436 т. Але багатих родовищ цього хімічного елемента, де добуток був би недорогим, відомо порівняно небагато. Тому масу ресурсів урану, котру можна здобути при сучасній технології та при помірних цінах, оцінюють у 108 т. Людина отримала у своє розпорядження величезну, ні з чим незрівнянну силу, нове могутнє джерело енергії, закладене в ядрах атомів, – ядерну енергію.

За півстоліття свого розвитку ядерна енергетика пройшла складний і суперечливий шлях: від грандіозних планів розбудови мережі АЕС до потрясіння Чорнобилем і згорання атомних програм в Україні і деяких країнах Заходу.

У 30 країнах світу функціонує 440 ядерних реакторів. Україна має 13 діючих ядерних реакторів і посідає 10-те місце у світі за їх кількістю [1].

До 2050 р. фахівці прогнозують збільшення потужностей світової атомної енергетики щонайменше удвічі. Це означає будівництво кількох сотень ядерних реакторів і відповідне нарощування виробництва ядерного палива. Однак, чорнобильська катастрофа поставила під сумнів ідею використання ядерної енергії як оптимальної альтернативи природним джерелам енергії. Крім того, з кожним роком стає гострішою проблема поховання ядерних відходів, а ядерна зброя дотепер залишається одним із найнебезпечніших видів озброєння. Техногенні катастрофи, які останнім часом почастишали, висунули перед ученими нове завдання – навчитися використовувати ядерну енергетику, максимально убезпечивши навколишнє середовище й людину від можливих негативних наслідків.

Але слід пам'ятати, що атомна енергетика пов'язана з підвищеною небезпекою для людей яка, зокрема, проявляється у вкрай несприятливих наслідках аварій з руйнуванням атомних реакторів. У зв'язку з цим необхідно закладати рішення проблеми безпеки ще в конструкцію реактора, на стадії його проектування. Варто також роз-

глядати інші пропозиції щодо підвищення безпеки об'єктів атомної енергетики, як то: будівництво атомних електростанцій під землею, відправка ядерних відходів в космічний простір. Відкриття ядерної енергії дало людству неабиякі можливості, з допомогою яких воно вже відкрило і буде відкривати багато нових та цікавих речей.

У атомної енергетики є свої проблеми. Але, безсумнівно, за правильного використання вона буде значно безпечніша за ТЕС. Мініатюрні ядерні реактори виведуть її на новий якісний рівень. Чим менше і автоматичніше АЕС, тим менша вірогідність рокової, неоправної помилки [2].

Отже, ядерна промисловість не стоїть на одному місці, з'являються все нові і нові вчені, які полегшують нам життя.

Висновки. На сьогоднішній день, питання атомної енергетики стоїть досить гостро. Значна частина країн світу планують відмовитися від використання ядерної енергетики через її небезпечність. Проте атомна енергетика має багато переваг, зокрема низька собівартість електроенергії. Крім того Україна залежна від електроенергії, яку виробляють АЕС і швидка відмова від атомної енергетики призведе до економічного занепаду.

Джерела та література

1. Овсієнко О. В. Економічні механізми підвищення енергоефективності у системі енергобезпеки // Економіка і регіони. 2008. № 2 (17). С. 148–151.
2. Франчук І. А. Аналіз структури ринків електроенергії диференційованих за видами діяльності і напрямками розвитку їх державного регулювання // Економіка та держава. 2009. № 1. С. 76–78.

Дейна В. В., Шабала О. О. – студенти
ІІІ курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;
Замуруєва О. В. – к. ф.-м. н., старший
викладач кафедри ЕФтаІВТ
СНУ імені Лесі Українки

Найбільш популярні моделі трансмісійного електронного мікроскопа та їх характеристики

Постановка проблеми. З розвитком науки матеріалознавства виникла необхідність в проведенні фундаментальних та прикладних

досліджень структури та хімічного складу матеріалів, вирішення технологічних та науково-дослідницьких задач в галузі інженерного матеріалознавства.

Мета дослідження – пошук найбільш популярних моделей трансмісійного електронного мікроскопа та їх використання.

Результати дослідження. Досліджено можливості трансмісійних електронних мікроскопів.

Перший трансмісійний електронний мікроскоп (ТЕМ) створили німецькі інженери Макс Кнолл і Ернст Руска в 1931 р. За це в 1986 р. Ернсту була присуджена нобелівська премія. На основі принципів відкритих Кноллем і Рускою був побудований перший практичний ТЕМ у Торонто в 1938 р.

На сьогоднішній день трансмісійний електронний мікроскоп є надзвичайно цінним і універсальним засобом для визначення характеристик матеріалів. Він використовує дуже малі довжини хвиль високоенергетичних електронів для дослідження твердих тіл на атомному рівні. Крім того, інформація про локальну структуру (по візуалізації дефектів, таких як дислокації), середню структуру (за допомогою дифракції для ідентифікації класу кристала і параметрів решітки) і хімічний склад може бути отримана майже одночасно. Такий мікроскоп є незамінним засобом дослідження в таких областях як: матеріалознавство, геологія, наука про навколишнє середовище, нанотехнології, тощо.

Основними компаніями, що виготовляють трансмісійні електронні мікроскопи є: Zeiss, Jeol, Philips, Hitachi, Fei. Всі вони є доволі дорогі.

Philips CM 10 є стабільним інструментом який підходить як для викладання студентам, так і для наукових досліджень. На даний момент він використовується в основному для біологічних потреб. CCD камера hr8300 створює високоякісні цифрові зображення з негативів. Philips EM10 дозволяє досліджувати зразки товщиною до 0,5 мкм, забезпечуючи при цьому чудову якість зображення.

Устаткування:

– камера hr8300.

Можливості:

- низький діапазон збільшення
- прискорююча напруга від 60 кВ до 100 кВ;
- роздільна здатність 0,34 нм при напрузі 100 кВ.

Моделі Philips

Модель	Роздільна здатність	Напруга	Збільшення
CM 200	0,14 нм (точка) 0,1 нм (лінія)	200 кВ	х 25 ~ х 1,600,000
EM 420	0,34 нм (точка) 0,2 нм (лінія)	120 кВ	

Hitachi H-7000 дуже зручний трансмісійний електронний мікроскоп. Він добре підходить для навчання нових користувачів. В основному використовується для аналізу тонких зрізів біологічних матеріалів та полімерів. Він обладнаний хорошою CCD камерою з розширенням 2000 x 2000 пікселів.

Устаткування:

– АМТ 2000 x 2000 CCD камера.

Можливості:

- низький діапазон збільшення;
- прискорююча напруга від 25 кВ до 125 кВ;
- роздільна здатність 0,4 нм при напрузі 125 кВ.

Моделі Hitachi

Модель	Роздільна здатність	Напруга	Збільшення
HF-3300	0,10/0,19/0,13 нм	100, 200, 300 кВ	х 2,000 ~ х 1,500,000
H-9500	0,10/0,18 нм	100, 200, 300 кВ	х 1,000 ~ х 1,500,000
HT7700	0,204 нм при 100 кВ 0,144 нм при 120 кВ	40, 120 кВ	х 4,000 ~ х 600,000 х 2,000 ~ х 800,000

Усі моделі трансмісійних електронних мікроскопів доволі схожі між собою. Це легко пояснюється тим, що всі ТЕМ працюють за одним принципом, тому й доволі схожі за будовою. Відрізняються вони лише комплектуючими, які використовуються при їх створенні та деякими нюансами які впроваджують виробники.

Джерела та література

1. Шимель Г. Методика електронної мікроскопії Москва: Мир, 1972. 300 с.
2. Hajibagheri N. Electron Microscopy (Methods and Protocols) / ed. by Nasser Hajibagheri // in Methods In Molecular Biology. Vol. 117. Humana Press, Totowa NJ, 2003. 276 p.

Дмитрук А. А., Козак В. В. – студенти
IV курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;
Замуруєва О. В. – к. ф.-м. н, старший
викладач кафедри ЕФтаІВТ
СНУ імені Лесі Українки

Сонячне випромінювання та ідеальна ефективність перетворення

Постановка проблеми. Енергетика виявилася першою великою галуззю світової економіки, яка зіткнулася з ситуацією виснаження своєї традиційної сировинної бази. Крім того, забруднення навколишнього середовища продуктами згоряння викопних джерел, в першу чергу вугілля, є причиною погіршення екологічного стану на Землі. Суттєвим є також і «теплове забруднення» планети, що відбувається при спалюванні будь-якого виду палива. Ці обставини визначають зростаючу роль відновлюваних джерел енергії, широке використання яких не призведе до порушення екологічного балансу Землі. Тому в даний момент сонячна енергетика в Україні активно розвивається. Це і не дивно, адже країна має достатньо потенціалу для цього.

Мета досліджень – аналіз сонячного випромінювання та ідеальної ефективності перетворення для подальшого застосування в промисловості.

Результати досліджень. Джерелом енергії сонячного випромінювання служить реакція ядерного синтезу. Інтенсивність сонячного випромінювання у вільному просторі при середній відстані Землі від Сонця становить 1353 Вт/м^2 . Сонячне світло, коли воно досягає поверхні Землі, послаблюється атмосферою в основному за рахунок поглинання водяною парою в інфрачервоному діапазоні, озоном – в ультрафіолетовому та розсіюванням на повітряному пилі й аерозолях. Ступінь впливу атмосфери на сонячне світло, отримане на поверхні Землі, визначається кількісно повітряною масою. Січний кут між Сонцем і зенітом (сек θ) визначається як кількість повітряної маси (АМ), і вимірює довжину атмосферного шляху відносно мінімальної довжини шляху, коли Сонце знаходиться в зеніті (прямо над головою). Таким чином АМ0 являє собою сонячний спектр поза атмосферою Землі. Спектр АМ1 являє собою сонячне світло на поверхні

Землі, коли сонце знаходиться в зеніті, а падаюча потужність становить близько 925 Вт/м^2 . Спектр АМ2 для $\theta = 60^\circ$ і має падаючу потужність близько 691 Вт/м^2 і так далі.

Звичайний сонячний елемент, як правило *p-n* перехід, має одну заборонену зону E_g .

Для отримання ідеальної ефективності перетворення, розглянемо діаграму енергетичних зон використовуваного напівпровідника. Припускається, що сонячний елемент має ідеальні діодні ВАХ. Еквівалентна схема показана на рис. 1, де джерело постійного струму розміщено паралельно переходу. Джерело I_L є результатом збудження надлишкових носіїв сонячним випромінюванням; I_s – струм насичення діода, отриманий у «*p-n* переході», а R_L – опір навантаження.

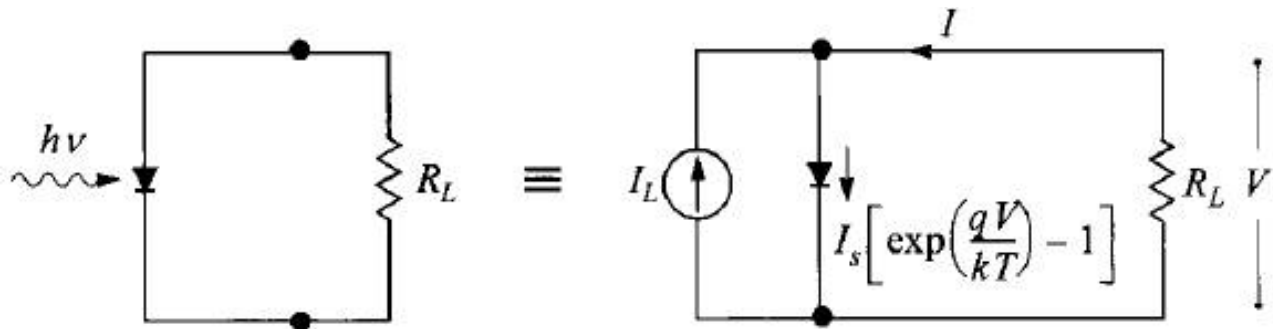

Рис. 1.4. Ідеалізована еквівалентна схема сонячного елемента при освітленні

Повна ВАХ такого пристрою під освітленням – це звичайне додавання темного струму та фотоструму, заданого як

$$I = I_s \left[\exp\left(\frac{qV}{kT}\right) - 1 \right] - I_L. \quad (1)$$

Для знаходження робочої точки максимальної потужності, вихідна потужність визначається за

$$P = IV = I_s V \left[\exp\left(\frac{qV}{kT}\right) - 1 \right] - I_L V. \quad (2)$$

Умова максимуму потужності може бути отримана, коли $dP/dV = 0$, або

$$I_m = I_s \beta V_m \exp(\beta V_m) \approx I_L \left(1 - \frac{1}{\beta V_m} \right), \quad (3)$$

$$V_m = \frac{1}{\beta} \ln \left[\frac{(I_L/I_s) + 1}{1 + \beta V_m} \right] \approx V_{oc} - \frac{1}{\beta} \ln(1 + \beta V_m), \quad (4)$$

де $\beta \equiv q/kT$.

На практиці хороший фактор заповнення становить близько 0,8. Ідеальна ефективність перетворення – це співвідношення максимальної вихідної потужності до падаючої потужності P_{in} ,

$$\eta = \frac{P_m}{P_{in}} = \frac{I_m V_m}{P_{in}} = \frac{V_m^2 I_s (q/kT) \exp(qV_m/kT)}{P_{in}}. \quad (5)$$

Теоретично, можна розрахувати ідеальну ефективність. Нами показано, що фотострум зростає зі зменшенням E_g . З іншого боку, напруга зростає з E_g при малому струмі насичення.

Висновки. Таким чином, щоб збільшити потужність, існує оптимальне значення для забороненої зони E_g . Невеликі коливання пов'язані поглинанням атмосфери. Варто звернути увагу, що ефективність має широкий максимум в діапазоні E_g 0,8–1,4 еВ. Багато факторів знижують ідеальну ефективність, тому фактично досягнуті ефективності перетворення нижчі.

Джерела та література

1. Сонячна енергетика: теорія та практика: монографія / Й. С. Мисак, О. Т. Возняк, О. С. Дацько, С. П. Шаповал; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. 340 с.: іл. Бібліогр.: с. 323–337 (176 назв).
2. Алфёров Ж. И., Андреев В. М., Румянцев В. Д. Тенденции и перспективы развития солнечной фотоэнергетики // Физика и техника полупроводников. 2004. Т. 38, вып. 8. С. 937–948.
3. Фотонні пристрої та сенсори: курс лекцій. Ч. 4: сонячні елементи // С. А. Федосов, О. В. Замуруева, Д. А. Захарчук, В. В. Галян. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2018. 39 с.

Каневський В. С., Мура Б. В. – студенти
ІІІ курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;
Кевшин А. Г. – к. ф.-м. н., доцент кафедри
ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Аналіз сучасного стану реалізацій фоточутливих перетворювачів

Постановка проблеми. На теперішній час серед первинних перетворювачів різного типу особливе місце у вимірювальній техніці зай-

мають сенсори оптичного випромінювання. Необхідність контролю оптичного випромінювання у промисловості, а також у побуті робить актуальною проблему розроблення і дослідження сенсорів оптичного випромінювання різних типів, принцип дії яких базується на зміні електрофізичних параметрів.

Мета дослідження – аналіз сучасного стану реалізацій фоточутливих перетворювачів.

Результати досліджень. Сучасний рівень розвитку інформаційно-вимірювальної техніки характеризується великою різноманітністю методів перетворення оптичного випромінювання в електричний сигнал. Представлення вимірювальної інформації в аналоговій формі струму чи напруги призводить до необхідності використання аналого-цифрових перетворювачів, вартість яких при високих вимогах точності може бути порівняна з вартістю мікро-ЕОМ.

Використання частотного сигналу в якості інформативного параметра первинних вимірювальних перетворювачів характеризується високою завадостійкістю передачі, простотою і значною точністю перетворення в цифровий код. Розповсюджені частотні датчики фізичних величин, робота яких заснована на використанні електромагнітних резонансних ланцюгів, несумісні з груповою інтегральною технологією, в результаті чого по ряду показників вони поступаються мікроелектронним перетворювачам.

Так, в автогенераторах знайшли широке використання напівпровідникові нелінійні ємності, в яких використовується залежність бар'єрної ємності від зміщення на p - n переході. Доцільність використання таких пристроїв для реєстрації оптичного випромінювання обумовлена високою завадостійкістю і чутливістю перетворення оптичного випромінювання в частоту.

Також розроблено твердотільні фоточутливі генератори, які працюють на основі лавинного помноження носіїв заряду в області p - n переходу. Зміна величини реактивного опору еквівалентної схеми, під дією оптичного випромінювання, призводить до зміни власної резонансної частоти контура.

Існує багато модифікацій вимірювальних генераторів на основі лавинних фотодіодів і транзисторів. В лавинних фотодіодах досягається підсилення первинного фотоструму за рахунок лавинного помноження числа носіїв заряду. Якщо носії електричних зарядів володіють досить великою кінетичною енергією, то при непружньому

ударі з нейтральними атомами кристалічної решітки відбувається іонізація атомів, виникають пари електрон-дірка.

Використанню фотореактивних властивостей напівпровідникових приладів з від'ємним диференційним опором в якості частотних вимірювальних перетворювачів оптичного випромінювання присвячено цілий ряд публікацій. Особливий інтерес складає фоточутливий генератор на основі одноперехідного транзистора, оскільки він здатний виконувати функції датчика потужності світлового потоку і координати світлового променя.

Насьогодні розроблено і досліджено оптично переналаштовуваний генератор на основі індуктивного ефекту в напівпровідникових приладах. Робота такого датчика заснована на зміні реактивної складової повного вхідного опору структури від інтенсивності світлового потоку, що призводить до зміни резонансної частоти генератора.

Напівпровідникові перетворювачі типу «потужність оптичного випромінювання – частота» внаслідок їх ефективного застосування не лише в якості датчиків освітленості, але і як пристроїв вторинного перетворення інформативного сигналу в амплітудних волоконо-оптичних вимірювальних перетворювачах, дозволяє вирішувати проблеми сумісництва з системами цифрової обробки сигналів.

В якості фоточутливих елементів в оптичних перетворювачах застосовуються фоторезистори, фотодіоди, фототранзистори, фототристористи. Загальні вимоги, що пред'являються до фоточутливих елементів – це висока спектральна чутливість, висока швидкодія і ККД, велике відношення сигнал/шум.

Висновки. Отже, фоточутливі перетворювачі знайшли свою реалізацію в прийманні аналогового-цифрового сигналу, автогенераторах, вимірювальних пристроях. В майбутньому вони будуть вдосконалюватися и отримують більш кращі характеристики, що вплине на прилади в яких будуть використовуватися.

Джерела та література

1. Effect of heat treatment on the minority carrier lifetime in oxygen-containing silicon / K. D. Glinchuk, N. M. Litovchenko, Z. A. Salnik et al. // Phys. Status Solidi A. 1983. Vol. 79, № 7. P. 159–163.
2. Volosyuk V. K., Pavlikov V. V., Zhyla S. S. Parameter estimation for UWB signals in the radiometric systems of modulation type with fluctuating gain input path // Proc. International Conference. Kharkiv, Ukraine, 2011. P. 237–240.

Ковальчук М. С. – магістр V курсу факультету ІСФМ СНУ імені Лесі Українки;
Полетило С. А. – к. п. н., доцент кафедри ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Використання нестандартних уроків для підвищення якості знань школярів з фізики

Постановка проблеми. В умовах класно-урочної системи нестандартний урок виступає одним із засобів диференціації та індивідуалізації навчання фізики. Вчитель звільняється від ряду контролюючих, навчаючих і оцінювальних функцій, які передаються учням, більше уваги приділяє організації навчального процесу. Навчання під час нестандартного уроку реалізує діяльнісний підхід до викладання і цим підвищує інтерес до знань, сприяє розвитку пізнавальної активності та творчих здібностей учнів. Нестандартний урок інтенсифікує процес навчання, виховує уміння працювати, почуття взаємодопомоги.

Традиційний урок фізики вже не влаштовує практику сьогодення. Сучасна школа чекає нових, нетрадиційних методів навчання з набуття знань; продуктивних підходів, заснованих на нетрадиційному уроці творчості під час пошуку розв'язування проблемної задачі; ділового спілкування учнів, що базується на принципах демократії, ведення предметного діалогу, прийнятті альтернативних рішень.

Мета дослідження – переконатись у тому, що нестандартні уроки підвищують інтерес учнів до фізики та сприяють покращенню якості знань учнів.

Результати дослідження. Для переконання в тому, що нестандартні уроки підвищують інтерес учнів до фізики та сприяють покращенню якості знань учнів нами проводились ряд уроків фізики за такими сценаріями.

Сценарій 1. На уроці фізики з теми «Інерціальні системи відліку. Перший закон Ньютона» діяльність учнів організовуємо так: учні класу поділяються на дві групи: одна група – це свідки захисту (захищають явище інерції), інша – свідки обвинувачення (звинувачують явище інерції). Обирають головного суддю (проводить засідання і вирішує чи потрібне явище інерції на нашій планеті), суддів двох

учнів, прокурора, адвоката підсудного і секретаря суду. На такому уроці всі дії учнів визначаються відповідною їм роллю. Учні не лише готують свої виступи, а й організують підготовчу роботу: підбирають літературу, перевіряють готовність виступів, переглядають інші матеріали. Виступ на суді має бути розумним і змістовним. Від переконливості промов ораторів залежить рішення суду. Це стимулює творчу активність учнів, адже під час гри вони розкривають свій характер, розуміння явищ і змісту фізичних законів. На час проведення уроку-гри кабінет перетворюється у «судовий зал», стіл суддів – у центрі. Праворуч у залі розміщений стіл адвоката, ліворуч прокурора. За окремими столами сидять: з боку прокурора – секретар суду, з боку адвоката – обвинувачуваний, навпроти суддів – лава для свідків. У другій частині залу сидять бажаючі побачити і послухати хід суду.

Сценарій 2. На уроці фізики з теми «Лінзи. Оптична сила лінзи» діяльність учнів організовуємо так: клас поділяється на декілька груп-команд. Кількість команд визначається кількістю міст, у які здійснюється подорож юних фізиків. Час перебування команди у місті – 5–7 хв. «По ланцюжку» команди дають запитання чи завдання (перша – другій, друга – третій і т. д.). Якщо команда не може відповісти на запитання (або дає неправильну відповідь) чи виконати запропоноване завдання, то вибуває з гри. Врешті-решт залишаються дві-три команди, між якими і відбувається боротьба за перемогу під час подорожі. Розпочинається гра з поясненням правил гри, а команди отримують карти подорожі. В кожному місті команди отримують завдання з фізики:

- в містах Ерудитів, Мислителів, та Нерозгаданих таємниць учням даються логічні завдання з теми «Лінзи. Оптична сила лінзи»;
- в місті Приладоград учні розглядають прилади (лінзи);
- в місті Законоград – вивчають закони поширення світла в лінзах;
- в містах Кмітливих та Майстрів учні мають можливість самостійно попрацювати з приладами.

Нові підходи нами використовувались і під час уроків: «Електромагніти та їх застосування», «Звукові хвилі. Ультразвук і інфразвук», «Реактивний рух. Фізичні основи ракетної техніки. Досягнення космонавтики».

Для з'ясування якості знань з фізики учням пропонувались індивідуальні завдання із збірника задач [2].

Рис. 1. *Карта подорожі*

Висновки. Проведення нетрадиційних уроків та позакласних заходів дає можливість значно доповнити і поглибити знання учнів, розвинути інтерес до предмету, формувати науковий світогляд учнів. Проведення нетрадиційних уроків з фізики створюють умови для кращого пізнання учнями фізики, себе і людей, взаємодії людини з навколишнім світом, усвідомлення зв'язків з природою, визначення поведінки в життєвих ситуаціях.

Подібним чином організовані уроки з фізики, уроки-ігри, естафети, уроки КВК, логічні задачі, вправи для розвитку уваги, пам'яті, уваги сприяють усесторонньому, гармонійному розвитку школярів, допомагають виробити необхідні в житті і навчанні корисні навички.

На таких уроках вчитель отримує можливість вивчення індивідуальних і вікових особливостей учнів, що є важливою психологічною базою. Такі уроки подобаються учням, вони дають можливість для самовираження, самореалізації дитини в класі, розкриттю творчих здібностей і задатків учнів, розкриває ораторську майстерність і акторські навички. Тому головним завданням нестандартних уроків є спонукання учнів до самостійної пошуково-творчої діяльності, спритності, виявлення організаторських здібностей, наполегливості у досягненні мети, створення продуктивної творчої діяльності.

Джерела та література

1. Державний стандарт загальної середньої освіти: затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011р. № 1392 // Урядовий кур'єр. 2012. № 19.
2. Гельфгат І. М., Ненашев І. Ю. Фізика: зб. задач 9 клас. Харків: Ранок, 2017. С. 199–202.
3. Програма з фізики затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <http://mon.gov.ua>

4. Фізика: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / [В. Г. Бар'яхтар, С. О. Довгий, Ф. Я. Божинова, О. О. Кірюхіна]; за ред. В. Г. Бар'яхтара, С. О. Довгого. Харків: Ранок, 2017. С. 215–220.

Козак В. В., Дмитрук А. А. – студент

IV курсу факультету ІСФМ

СНУ імені Лесі Українки;

Федосов С. А. – д. ф.-м. н., професор кафедри

ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Аналіз структурних рішень оптичних сенсорів

Постановка проблеми. Розуміння структури оптичних сенсорів впливає на розвиток майбутніх професіоналів які могли б впроваджувати нові рішення для застосування сенсорів.

Мета дослідження – аналіз структури рішень оптичних сенсорів для кращого розуміння студентів принципу будови та використання сенсорів.

Результати дослідження. Роботу характерного для сучасної мікроелектроніки оптичного сенсора розглянемо на прикладі тонкоплівкового оптоелектронного колориметричного детектора газів [1]. Принцип роботи колориметричної вимірювальної системи ґрунтується на порівняльному аналізі кольорових характеристик сигналів, отриманих у результаті інтерференції білого світла на тонкому шарі чутливого елемента та зміни колірної стану його поверхні до та після впливу досліджуваної речовини. Колірний стан задається величинами R, G, B складових світла, відбитого від тонкої плівки.

Оптоелектронна колориметрична установка складається з інжекційної герметичної вимірювальної кювети, де містяться досліджувані зразки композитних плівок, кільцевого світлодіодного освітлювача як джерела білого світла, мініатюрної веб-камери як приймача відбитого від чутливої поверхні світла та персонального комп'ютера [1].

Отримані дані у вигляді RGB характеристик (значень RGB складових відбитого світла) обробляються на комп'ютері за допомогою спеціального програмного забезпечення. Керуюча програма обробляє фотознімки зразка, отримані з веб-камери, та видає результат у вигляді трьох кольорових кутових R, G, B компонент. Для розрахунку відгуку колориметричного сенсора застосовують так званий фазовий

метод обробки колірного зображення зразка, який дозволяє визначати кутове положення вектора кольору в тривимірному RGB-просторі.

В основі функціонування оптичних сенсорів кисню найчастіше лежить явище гасіння люмінесценції люмінофора молекулами кисню. Це явище отримало назву «dynamic fluorescence quenching» – гасіння динамічної флуоресценції [2]. Сучасні кисневі сенсори типу LDO (Luminescence Dissolved Oxygen) базуються на вимірюванні інтервалу часу вищезгаданої флуоресценції. Для реалізації біосенсорів, як це показано на рис. 1, використовують рецепторний шар, який взаємодіє з досліджуваною речовиною. Детектування міжмолекулярної взаємодії, ґрунтується переважно на реєстрації зміни показника заломлення середовища при утворенні комплексу білка, іммобілізованого на резонансному шарі. Використовують явище плазмонного резонансу [3].

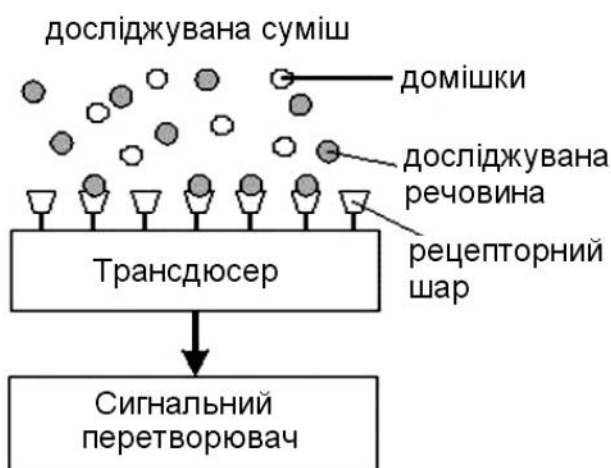

Рис. 1. Структура оптичного біосенсора [3]

Для мінімізації впливу стороннього світла оптичні сенсори здебільшого реалізують із використанням затемнених камер, приклад яких наведено на рис. 2 [4], де: 1 – джерело випромінювання, 2 – сфера з внутрішньою дифузійно розсіювальною поверхнею, 3 – світловідбивний екран, 4 – фотоприймач.

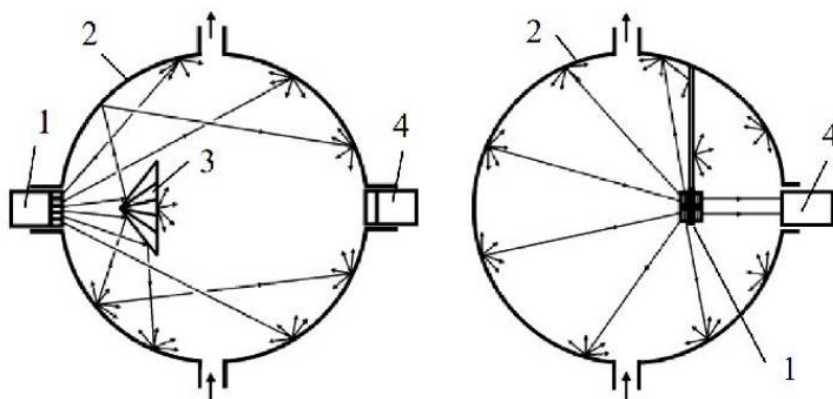

Рис. 2. Конструкції оптичних сенсорів газу із затемненою камерою [4]

Однак в розглянутих оптичних сенсорах не розглянуті питання, які відносяться до завадостійкості від стороннього оптичного випромінювання та електромагнітного. Хоча в ряді існуючих оптичних сенсорів питання завадостійкості від зовнішнього оптичного випромінювання вирішується шляхом створення закритих систем.

Висновки. Отже, дослідження структури оптичних сенсорів є складним і потребує детальних досліджень, для подальшого розвитку технічної галузі.

Джерела та література

1. Enhanced chemical and biological sensor based on liquid crystal using a bias electric field / Yang Zou, Jun Namkung, Yongbin Lin, Dan Ke, R. Lindquist // Conference on Lasers and Electro-Optics (CLEO) and Quantum Electronics and Laser Science Conference (QELS). 2010. P. 1–2.
2. Spreeta-R TSPR2KXY-R. Refractive Index Sensor. Product Bulletin. Texas Instruments Inc. 2003. 2 p. URL: www.spreeta.com
3. Горбань А. П., Иваницкий О. П., Костылев В. П., Нестационарные фотоэлектрические характеристики МДП-структур в условиях неравновесного истощения // ОПТ. 1987. Вып. 12. С. 39–44.
4. Литовченко В. Г., Горбань А. П., Основы физики микроэлектронных систем металл-диэлектрик-полупроводник. Киев: Наук. думка, 1978. 316 с.

Кот Ю. О., Хомяк А. В., Цьома Т. С. –
студенти III курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;

Мирончук Г. Л. – к. ф.-м. н., доцент кафедри
ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Порогова фоточутливість кремнієвих фотосенсорів з нерівноважним виснаженням

Постановка проблеми. Світ технологій розвивається безперервно і динамічно. З кожним роком з'являються нові концепції та їх реалізації, а існуючі розширюють свої функціональні характеристики і можливості. Мета цієї спіралі прогресу – зробити умови життя людини якомога комфортнішими і продуктивними. Однією з причин такого бурхливого зростання є широке використання фото сенсорів в нашому повсякденному житті. Завдяки цьому взаємодію їх з людиною стало можливо винести на зовсім інший рівень.

Мета дослідження – аналіз порогової фоточутливості кремнієвих фотосенсорів з нерівноважним виснаженням.

Результати досліджень. В кремнієвих фотосенсорах і детекторах ядерних випромінювань на основі структур МДН з нерівноважним виснаженням, приповерхневі сильно леговані області не створюються, а формування нерівноважного приповерхневого шару виснаження відбувається бездифузійним польовим способом шляхом прикладання зовнішньої напруги відповідної полярності між металевим польовим електродом і напівпровідником, розділеними діелектричним прошарком. Оскільки проходження стаціонарного темного струму при цьому практично повністю блокується діелектричним шаром, то струм у зовнішньому колі формується лише завдяки протіканню струму зміщення через МДН-конденсатор. Величина цього струму визначається інтенсивністю нерівноважних генераційних процесів (темнових і спричинених дією іонізуючого випромінювання) в кремнієвій пластині. При цьому величина поверхневого генераційного струму може бути мінімізована до надзвичайно низького рівня шляхом формування високоякісної межі поділу ДН під польовим електродом завдяки тому, що при малій концентрації поверхневих генераційно-рекомбінаційних центрів поверхнева компонента генераційного струму виявляється суттєво нижчою, ніж обумовлена існуванням легованих приповерхневих областей в дифузійних аналогах.

З іншого боку, реєстрація надлишкового струму в МДН-детекторах з нерівноважним виснаженням (спричинених дією радіації або світла) здійснюється таким же чином, як і в дифузійних аналогах. Зазначимо, що наявність діелектричного прошарку між металевим електродом і напівпровідником обумовлює принципову функціональну відмінність МДН-фотосенсорів від дифузійних аналогів. Ця відмінність полягає в тому, що сформований польовим способом нерівноважний шар виснаження в структурах МДН може існувати лише в нестационарному стані, тобто його глибина поступово зменшується з часом завдяки генерації нерівноважних електронно-діркових пар.

Висновки. Отже, оскільки існує однозначна аналітична залежність між глибиною нерівноважного шару виснаження (яку можна визначити, наприклад, шляхом вимірювання ємності структури МДН) і кількістю створених в кремнієвій базі за певний проміжок часу нерівноважних електроннодіркових пар, то запропоновані МДН-фотосенсори можуть використовуватись і в якості вимірювачів інтегральної дози поглинутого в базовій області іонізуючого випромінювання, тобто твердотільних дозиметрів.

Джерела та література

1. Про порогову фоточутливість кремнієвих МДН фотосенсорів з нерівноважним виснаженням / А. П. Горбань, А. В. Саченко, В. П. Костильов та ін. // Сенсорна електроніка і мікросистемні технології. 2005. № 1. С. 46–51.
2. Silicon photodiodes covered with diamond-like carbon films as sensors for UV radiation / N. I. Klyui, V. P. Kostylyov, V. G. Litovchenko et al. // Міжнар. наук.-техн. конф. «Сенсорна електроніка і мікросистемні технології (СЕМСТ-1)» (Одеса, 1–5 черв. 2004 р.). Одеса, 2004.

Кривець Л. А., Савчук Р. Г. – студенти
IV курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;
Мирончук Г. Л. – к. ф.-м. н., доцент кафедри
ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Використання методу аналогій на уроках фізики, для кращої результативності учнів

Постановка проблеми. Під час вивчення фізики в школі користуються в основному методом демонстрації фізичних процесів за допомогою експерименту, нехтуючи іншими. На мою думку метод аналогій дозволяє покращити сприйняття учнями навчального матеріалу.

Мета дослідження – провести дослідження актуальності методу аналогій під час пояснення фізичного матеріалу в школі.

Результати досліджень. Аналогія – це методів наукового пізнання. В основі аналогії лежить порівняння, тобто якщо два або більше об'єктів мають схожі ознаки або властивості, то робиться висновок про подібність й інших властивостей даних об'єктів. Використання методу аналогії допомагає підвищити науково-теоретичний рівень викладання матеріалу на уроці фізики в середній школі, та допомагає сформуванню наукового світогляду учнів. Під час проходження навчальної практики в школі нами було використано метод аналогій для пояснення ядерної моделі атома.

Важливу роль виконують образні порівняння-аналогії: маса ядра атома в декілька тисяч раз більша за масу електрона, що відповідає тому, що маса Сонця в декілька сотень тисяч разів більша за масу окремо взятої планети. Другим порівнянням є те, що діаметр ядра приблизно в 10 000 разів менше ніж діаметр атома. Аналогічно й

діаметр Сонця в багато мільйонів разів менше ніж розміри Сонячної системи. Це порівняння допомагає створити уявлення про масштаби моделі атома, але рух електронів відносно ядра набагато складніший ніж орбітальний рух планет і підкоряється іншим законам [1–3].

Також метод аналогій застосують для пояснення виділення атомом кванта світла використовують аналогії з пострілом із лука.

Обидва процеси можливі лише, коли об'єкти, які беруть участь в експерименті (атом і лук) знаходяться в збудженому стані. Для лука під «збудженим» станом мається на увазі натягнута тятива. Також містком для цієї аналогії є те, що тятива й атом повертаються в початковий (незбуджений) стан, йому відповідає стан з найменшою з можливих енергій. При цьому виконується закон збереження енергії. Потенціальна енергія пружно деформованої тятиви переходить в кінетичну енергію стріли, а енергія збудженого атома «переноситься» фотоном [4; 5].

Висновки. Метод аналогії було використано для пояснення складного матеріалу, який не можливо пояснити використовуючи лише фізичний експеримент. При використанні даного методу учні значно краще осмислюють новий матеріал. На мою думку метод аналогії є важливим для формування наукового світогляду учнів, та пояснення складного матеріалу.

Джерела та література

1. Каненецкий С. Е., Солодухин Н. Н. Модели и аналогии в курсе физики средней школы. Москва: Просвещение, 1982.
2. Блудов М. И. Беседы по физике. Москва: Просвещение, 1985.
3. Савельев І. В. Курс загальної фізики в трьох томах. Т. 1. Москва: Лань, 2007.
4. Савельев І. В. Курс загальної фізики в трьох томах. Т. 2. Москва: Лань, 2007.
5. Мукусиев Б. А. Использование аналогии при решении физических задач.

Кривець Л. А., Савчук Р. Г. – студенти
IV курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;

Мирончук Г. Л. – к. ф.-м. н., доцент кафедри
ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Впровадження на уроки фізики програми ПЕГАС для покращення результативності учнів

Постановка проблеми. Система освіти в Україні вже давно застаріла й для сучасного світу й технологій потрібно новий підхід для

вивчення фізики. Оскільки результативність учнів з кожним роком падає, учням стає банально не цікаво вивчати одну із фундаментальних наук.

Мета дослідження – покращити успішність учнів в навчанні, впроваджуючи нові технології в кабінеті фізики. Зацікавити школярів до вивчення фізики. Закласти основу знань побутової фізики. А також закласти базу логічного мислення за допомогою програми ПЕГАС.

Результати дослідження. Нами було проведено дослідження шкільної програми викладання фізики, й аналізуючи дану інформацію ми дійшли до висновку, що для кращої результативності учнів потрібно створити новий підхід. В нашому баченні це – спеціальна програма-додаток для вивчення фізики. Також ми вирішили що дана програма має працювати в багатьох операційних системах (Windows, Apple, Linux, Android і так далі) оскільки стане доступнішою для користувачів. Вона повинна включати в себе усі матеріали шкільного курсу фізики, а саме а саме усі лабораторні роботи, підготовка до лабораторних робіт, підготовка до контрольних робіт, усі формули які фігурували в розділі а також інструкції багатьох цікавих дослідів які можна провести у себе в дома й коротке відео про дослід. Також дана програма буде поділена на розділи, тобто класи, щоб однією програмою могли користуватись усі школярі які вивчають фізику. Буде включати в себе відео різноманітних передових дослідів а також явищ та їх пояснення. І що головне в ній буде можливість створювати свій експеримент та виконувати віртуально лабораторні роботи, як до речі зможе цінити вчитель. Дана програма буде включати своєрідного адміністратора в особі вчителя який буде мати можливість переглядати активність учнів. Також в програмі вчитель буде мати змогу оцінювати учнів й відповідно в ній буде результативність учнів, яку зможуть переглядати: вчитель, учні певного класу а також батьки дітей. Також програма буде включати, по оцінках вчителя, відсоток закріплених знань, максимум за семестр можна отримати 100 %. Учням які набрали певний відсоток будуть різноманітні бонуси, над якими ми ще працюємо, а також визнання в школі. Даною програма-додаток створюється закритого типу, тобто доступ до сайту не зможуть отримати вчителі з інших шкіл а також учні і батьки, без дозволу адміністратора. Вона буде мати свій сайт і в перспективі поділятися на області, райони, і відповідно школи. Також школярі маючи свій особистий кабінет і встановлені на телефони додатки зможуть

здобувати знання будь де. Також в майбутніх перспективах завдяки цієї програми можна проводити відбір до різноманітних олімпіад а також проводити в мережі ПЕГАС свої олімпіади. Говорячи про дизайн, та інтерфейс програми-додатка, він буде в приємних тонах і буде змінюватись в залежності від віку і від статі. В цій програмі ми все робимо для зацікавлення учня. Й плануємо подавати шкільний матеріал якомога зрозуміло і просто. Що до віртуального виконання різноманітних лабораторних робіт:

– по-перше вони будуть включати в себе формули й величини які безпосередньо при досліді фігурують;

– учень в реальному часі в змозі змінити щось і спостерігати зміну не тільки графічну а й також зміну певних величин.

Висновки. Нашій команді ще багато працювати. Але на нашу думку саме такий підхід до вивчення фізики дасть певні результати в успішності учнів. Також для таких інновацій потрібно підготувати кабінети фізики комп'ютерним обладнанням, а також підготувати вчителів до роботи в програмі ПЕГАС.

Махновець Г. В. – молодший науковий співробітник кафедри ЕФтаІВТ

СНУ імені Лесі Українки;

Відринський Б. В. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Мирончук Г. Л. – к. ф-м. н., доцент кафедри ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Визначення ширини забороненої зони кристалів

$\text{TlGaSe}_2: \text{Zn}^{+2} (\text{Cd}^{+2}, \text{Hg}^{+2})$

Постановка проблеми. В даний час активно розвивається напрямок пошуку нових напівпровідникових матеріалів на основі потрійних і почетверених шаруватих халькогенідних систем, частково, на основі з'єднань типу TlV_3C_6^2 з різними модифікаціями кристалічної структури і високою фоточутливістю. Одним з представників цього класу матеріалів є з'єднання TlGaSe_2 , який представляє широкозонний шаруватий напівпровідник p -типу провідності і має широкий спектр практично важливих фізичних характеристик, таких як висока

фото- та рентгеночутливість. Ця обставина робить з'єднання типу TlV_3C^6_2 особливо цікавими, як з точки зору з'ясування фундаментальних особливостей кристалічної будови структурних напівпровідників, так і з точки зору технічного застосування. Ці сполуки є перспективними матеріалами для розробки на їх основі приймачів випромінювання для видимої, ближньої -ІЧ та рентгенівської областей спектру, а також для сонячних елементів. Саме тому, виникла необхідність у дослідженні оптичних властивостей кристалів $\text{TlGaSe}_2: \text{Zn}^{+2} (\text{Cd}^{+2}, \text{Hg}^{+2})$, зокрема визначення ширини забороненої зони даних кристалів [1].

Мета дослідження – визначення ширини забороненої зони кристалів $\text{TlGaSe}_2: \text{Zn}^{+2} (\text{Cd}^{+2}, \text{Hg}^{+2})$.

Результати дослідження. Монокристали вирощували горизонтальним варіантом методу Бріджмена–Стокбаргера, схема якого приведена у нашій попередній роботі [2]. Ростовий контейнер з конусоподібною донною частиною поміщали в трубчасту горизонтальну двозонну ростову електричну піч (кут нахилу печі $\sim 10^\circ$). Максимальна температура гарячої зони становила 1150 К, градієнт температури на фронті кристалізації складав 20 К/см. Ампула з розплавом розміщувалася в зону росту зі швидкістю 10 мм/добу. Після повної кристалізації зразка нагрівачі обох зон печі охолоджували зі швидкістю 50 К/добу до кімнатної температури. Отримано однорідні темно-оранжеві кристали $\text{TlGaSe}_2: \text{Zn}^{+2} (\text{Cd}^{+2}, \text{Hg}^{+2})$.

Для отримання інформації про зміну ширини забороненої зони з температурою в роботі проводились оптичні вимірювання в діапазоні температур 100–300 К та діапазоні довжин хвиль 400–1100 нм. Коефіцієнти поглинання були отримані з експериментальних даних, використовуючи співвідношення (1).

$$T = \frac{(1 - R)^2 \exp(-\alpha d)}{1 - R^2 \exp(-2\alpha d)}, \quad (1)$$

де T – коефіцієнт пропускання; α – коефіцієнт поглинання (см^{-1}), d – товщина зразка і R – коефіцієнт відбивання. Використовуючи вищезазначене співвідношення коефіцієнт пропускання визначався з вимірювань $T = I/I_0$. Коефіцієнти оптичного поглинання були визначені для всіх температур з використанням значення R ($R = 0,2605$ [2]) при кімнатній температурі, вважаючи, що зміна температури від 100 до 300 К приводить до незначної зміни R .

Для отримання детальної інформації про ширину забороненої зони в кристалі, проаналізована залежність коефіцієнта поглинання α від енергії фотона E_g за наступним співвідношенням [1]

$$(\alpha hv) = A(hv - E_g)^p, \quad (2)$$

де A – константа, яка залежить від ймовірності переходу, p – індекс, що характеризує оптичний процес поглинання і приймає значення 1/2, 3/2, 2 і 3 для прямих дозволених (високоенергетична частина спектру), заборонених прямих, непрямих дозволених (низькоенергетична частина спектру) і заборонених непрямих переходів відповідно [2].

Температурна зміна величини прямої (E_g^d) та непрямой (E_g^i) енергетичної щілини представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Ширина забороненої зони при прямих і непрямих дозволених переходах при зміні температури

Зразки	T, K	E_g^d, eV	E_g^i, eV	Зразки	T, K	E_g^d, eV	E_g^i, eV
TlGaSe ₂	100	2,24	2,07	TlGaSe ₂ :Cd ⁺²	100	2,20	2,01
	150	2,22	2,06		150	2,18	2,00
	200	2,20	2,05		200	2,17	1,98
	250	2,19	2,03		250	2,15	1,97
	300	2,17	2,02		300	2,14	1,95
TlGaSe ₂ :Zn ⁺²	100	2,22	2,04	TlGaSe ₂ :Hg ⁺²	100	2,18	1,97
	150	2,21	2,03		150	2,16	1,96
	200	2,19	2,02		200	2,15	1,94
	250	2,18	2,01		250	2,13	1,93
	300	2,16	2,00		300	2,11	1,91

Як видно з табл. 1 легування призводить до незначного зменшення значень як прямої так і непрямой ширини забороненої зони в порівнянні з нелегованим кристалом TlGaSe₂ [1].

Висновки. Оцінено ширину забороненої зони при прямих та непрямих дозволених переходах. Встановлено, що легування Zn⁺², Cd⁺², Hg⁺² призводить до незначного зменшення значень як прямої так і непрямой ширини забороненої зони в порівнянні з нелегованим кристалом TlGaSe₂.

Джерела та література

1. Gurbulak B. The Urbach tails and optical absorption in layered semiconductor TlGaSe₂ and TlGaS₂ single crystals // Czechoslovak Journal of Physics. 2005. 55 (1). P. 93–103.

2. Phase diagram and specific band gap features of novel $\text{TlGaSe}_2: \text{Zn}^{+2}(\text{Cd}^{+2}, \text{Hg}^{+2})$ crystals / G. Makhnovets, G. Myronchuk, L. Piskach, O. Parasyuk, I. Kityk // J. of Alloys and Compounds. 2018. 768. P. 667–675.

Пішова П. В. – слухачка Волинської обласної МАН, секція експериментальної фізики;
Календа В. С. – студентка V курсу факультету ІСФМ СНУ імені Лесі Українки;
Новосад О. В. – к. ф.-м. н., старший викладач кафедри ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Термоелектрична добротність твердих розчинів $\text{AgSbSe}_2\text{-PbSe}$

Постановка проблеми. Однією із найбільших загроз на нашій планеті є глобальне потепління, яке обумовлюється парниковим ефектом, однією із основних причин якого є зростання в атмосфері концентрації парникових газів. Зростання в атмосфері концентрації парникових газів відбувається внаслідок видобутку та спалювання горючих корисних копалин. Слід відмітити, що далеко не вся енергія горючих корисних копалин використовується раціонально, значна частина теплової енергії при згорянні палива розсіюється у навколишнє середовище. Чи не єдиним способом прямого перетворення такої теплової енергії в електричну є використання термоелектрогенераторів. Термоелектрична генерація належить до «зеленої» енергетики. Саме тому значну увагу дослідники приділяють пошуку нових перспективних матеріалів як основного джерела розширення та покращення функціональних можливостей термоелектричних матеріалів.

Мета дослідження – розробити новий метод вимірювання коефіцієнта теплопровідності напівпровідників. Експериментально виміряти коефіцієнт теплопровідності, коефіцієнт Зеєбека та питому електропровідність монокристалів $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$. Розрахувати термоелектричну добротність даних матеріалів.

Результати дослідження. Кількість теплоти, що переноситься через деяку поверхню площею ΔS в середовищі, що заповнює простір, між по-різному нагрітими областями за одиницю часу, визначається на основі закону:

$$\frac{\Delta Q}{\Delta S \cdot \Delta t} = \chi \frac{|\Delta T|}{\Delta x}, \quad (1)$$

де ΔQ – кількість теплоти, перенесеної за час Δt через поверхню площею ΔS у напрямку, перпендикулярному до цієї поверхні, в бік зменшення температури; ΔT – різниця температур; Δx – відстань між областями, різниця температур між якими ΔT ; χ – коефіцієнт теплопровідності середовища.

У запропонованому нами новому методі визначення коефіцієнта теплопровідності χ тепловий потік, що діє на поверхню досліджуваного зразка, створювався променем світла. Для цього використовувалась установка, основні функціональні елементи якої зображені на рис. 1.

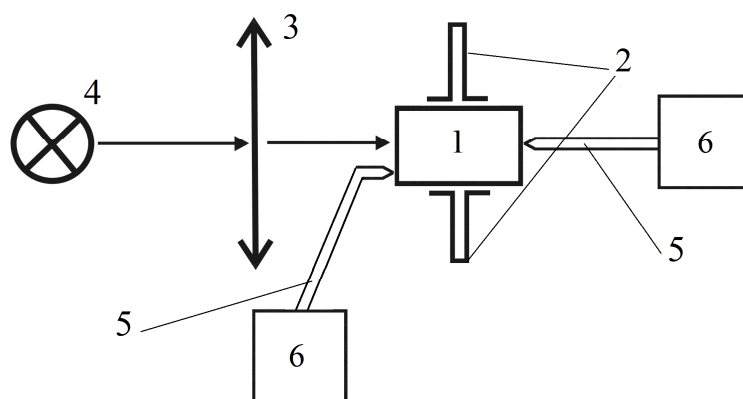

Рис. 1. *Схема установки для визначення коефіцієнта теплопровідності: 1 – досліджуваний зразок; 2 – кристалотримачі; 3 – фокусуюча система; 4 – галогенна лампа; 5 – термопар; 6 – реєструючі прилади*

Досліджуваний зразок 1 розміщувався у кристалотримачі 2. Сфокусований за допомогою лінз 3 світловий промінь від галогенної лампи 4 направлявся на одну із граней зразка, вирізаного із монокристалічного злитка $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$, отриманого після вирощування. Різницю температур ΔT між нагрітою і холодною гранню зразка визначали за допомогою мідь-константанових термопар 5, які приєднувались до реєструючих приладів 6.

Під час вимірювання коефіцієнта теплопровідності монокристалів $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$ для зменшення втрат світлової енергії поверхня зразків робилась шорсткою та забарвлювалась у чорний колір. Після кожного вимірювання значення ΔT проводилось вимірювання потужності світлового потоку, який нагрівав зразок. Для цього на місце досліджуваного зразка встановлювалась вимірювальна головка приладу ИМО-2Н.

Ефективність роботи термоелектричних перетворювачів енергії визначається термоелектричною добротністю використаних у ньому матеріалів, яка визначається величиною [1]:

$$Z = \frac{\alpha^2 \sigma}{\chi_{tot}}. \quad (2)$$

Результати експериментально визначених значень питомої електропровідності (σ), коефіцієнта Зеєбека (α), коефіцієнта теплопровідності (χ_{tot}) подано в табл. 1. Згідно з формулою (2), перспективні термоелектричні матеріали повинні володіти невисоким значенням χ_{tot} . Із наведених в табл. 1 даних видно, що збільшення вмісту атомів Pb у монокристалах AgSbSe_2 (монокристали $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$ при $x = 0$) призводить до зменшення χ_{tot} . Аналогічні результати спостерігались для монокристалів PbSe (монокристали $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$ при $x = 1$), у яких зменшення χ_{tot} обумовлювалось заміщенням атомів Pb атомами Ag та Sb.

Таблиця 1

Термоелектричні параметри монокристалів $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$

x	$\sigma, \text{Ом}^{-1} \cdot \text{м}^{-1}$	$\alpha, \text{мкВ/К}$	$\chi_{tot}, \text{Вт/К} \cdot \text{м}$	$\alpha^2 \sigma, \text{мкВт/м} \cdot \text{К}$	$\chi_e, \text{мВт/К} \cdot \text{м}$	ZT
0	150	570	0,56	49	1,10	$2,6 \cdot 10^{-2}$
0,1	90	640	0,46	37	0,66	$2,4 \cdot 10^{-2}$
0,2	34	700	0,37	17	0,25	$1,4 \cdot 10^{-2}$
0,3	2,1	970	0,34	2	0,015	$1,8 \cdot 10^{-3}$
0,4	1,0	1060	0,27	1,1	0,007	$1,0 \cdot 10^{-3}$
0,92	*22	*180	0,45	*0,71	16	$4,7 \cdot 10^{-2}$
0,95	*33	*60	0,62	*0,12	24	$5,8 \cdot 10^{-3}$
1	*350	*220	1,11	*17	260	0,46

* – дані взяті з роботи [1].

Зменшення χ_{tot} при зростанні x в монокристалах $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$ при $x = 0-0,4$ може обумовлюватись тим, що атоми Pb є значно важчими за атоми Ag та Sb, що зменшує решіткову складову коефіцієнта теплопровідності внаслідок зменшення інтенсивності теплових коливань більш важких атомів Pb. Зростання χ_{tot} при $x = 0,92-1$ обумовлюється збільшенням електронної складової χ_{tot} . Як видно з табл. 1, найвищі значення коефіцієнта Зеєбека були властиві сполукам $(\text{AgSb})_{0,6}\text{Pb}_{0,4}\text{Se}_2$.

Висновки. У роботі запропонований новий метод експериментального визначення коефіцієнта теплопровідності напівпровідників, який є придатним для наукових досліджень. Досліджувані монокристали, маючи високе значення коефіцієнта термо-ерс, можуть застосовуватись для виготовлення чутливих термодатчиків. Основний внесок у теплопровідність $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$ при $x = 0-0,4$ робить фононна складова. У монокристалах з високим вмістом x (0,92–1) електронна складова теплопровідності стає по величині близькою до фононної. Збільшення вмісту Pb в $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$ в межах від $x = 0$ до $x = 0,4$ призводить до зменшення коефіцієнта теплопровідності від 0,56 Вт/К·м до 0,27 Вт/К·м, та збільшення x від 0,92 до 1 призводить до зростання коефіцієнта теплопровідності в межах від 0,45 Вт/К·м до 1,11 Вт/К·м. Найвищими значеннями термоелектричної добротності володіють монокристали $(\text{AgSb})_{1-x}\text{Pb}_x\text{Se}_2$ при $x = 0, 0,1, 0,2, 0,92, 1$ ($ZT \approx 0,014-0,46$).

Джерела та література

1. Фреїк Д. М., Никируй Л. І., Криницький О. С. Досягнення і проблеми термоелектрики // Фізика і хімія твердого тіла. 2012. Т. 12, № 2. С. 297–318.
2. Електричні, гальваноманітні та термоелектричні властивості твердих розчинів PbSe–AgSbSe₂ / О. Новосад, Н. Божко, О. Змій [та ін.] // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки: Фіз. науки. 2013. №. 26. С. 21–26.

Шигорін О. П., Іванюк Д. О. – студенти

II курсу факультету ІСФМ

СНУ імені Лесі Українки;

Мирончук Д. Б. – студент III курсу

факультету ІСФМ СНУ імені Лесі Українки;

Замуруєва О. В. – к. ф.-м. н., старший

викладач кафедри ЕФтаІВТ

СНУ імені Лесі Українки

Особливості експлуатації модулів Пельтьє

Постановка проблеми. Модулі Пельтьє, що застосовуються в складі засобів охолодження електронних елементів, відрізняються порівняно високою надійністю, і на відміну від холодильників, створених за традиційною технологією, не мають рухомих частин. Для збільшення ефективності своєї роботи вони допускають каскадне

використання, що дозволяє довести температуру корпусів електронних елементів, що захищаються, до негативних значень навіть при їх значній потужності розсіювання. Також модуль є оборотним, тобто при зміні полярності постійного струму гаряча і холодна пластини міняються місцями.

Мета роботи – проаналізувати особливості експлуатації модулів Пельтьє для охолодження електронних елементів.

Результати досліджень. Однак крім очевидних переваг, модулі Пельтьє мають і низку специфічних властивостей та характеристик, які необхідно враховувати при їх використанні у складі охолоджуючих засобів. Для коректного застосування модулів Пельтьє ці особливості вимагають більш детального розгляду.

До найважливіших характеристик відносяться такі особливості експлуатації:

1. Модулі Пельтьє, що виділяють у процесі своєї роботи велику кількість тепла, вимагають наявності в складі кулера відповідних радіаторів і вентиляторів, здатних ефективно відводити надмірне тепло від охолоджуючих модулів.

2. Термоелектричні модулі відрізняються відносно низьким коефіцієнтом корисної дії (ККД) і, виконуючи функції теплового насоса, вони самі є потужними джерелами тепла. Використання даних модулів у складі засобів охолодження електронних комплектуючих комп'ютера викликає значне зростання температури усередині системного блоку. Це нерідко вимагає додаткових заходів і засобів для зниження температури корпусу комп'ютера всередині. В іншому випадку підвищена температура всередині корпусу створює труднощі для роботи не тільки для елементів, що захищаються та їх систем охолодження, а й для інших компонентів.

3. Модулі Пельтьє є порівняно потужним додатковим навантаженням для блоку живлення. Споживаний ними струм перевищує 6А. Дуже тонкі дроти живлення можуть не витримати такої сили струму. З урахуванням значення струму споживання модулів Пельтьє величина потужності блоку живлення комп'ютера повинна бути не менше 250 Вт.

4. Модуль Пельтьє, у разі виходу його з ладу, ізолює охолоджуваний елемент від радіатора кулера. Це призводить до дуже швидкого порушення теплового режиму елемента, що захищається, і швидкого виходу його з ладу від наступного перегріву.

5. Термоелектричні модулі відповідають технічним даними протягом 2-х років з дати виготовлення при дотриманні споживачем умов зберігання і експлуатації. Термін зберігання і експлуатації – 15 років з моменту прийняття. З досвіду відомо, що якщо модуль не буде нагріватися до температури плавлення олова, він прослужить дуже довго.

6. Напруга, яка подається на модуль, визначається кількістю пар гілок у модулі. Найбільш поширеними є 127 – парні модулі, величина максимальної напруги для яких становить приблизно 16 В. На ці модулі звичайно подається напруга живлення 12 В.

Такий вибір напруги живлення в більшості випадків є оптимальним і дозволяє забезпечити, з одного боку, достатню потужність охолодження, а з іншого боку, достатню економічність. При підвищенні напруги живлення понад 12 В збільшення холодильної потужності буде слабким, а споживана потужність буде різко збільшуватися. При зниженні напруги живлення економічність буде рости, холодильна потужність буде зменшуватися, але лінійно, що дуже зручно для організації плавного регулювання температури.

7. Велике значення відіграє потужність модуля Пельтьє, яка, як правило, залежить від його розміру. Модуль малої потужності не забезпечує необхідний рівень охолодження, що може привести до порушення працездатності електронного елемента, який захищається, наприклад процесора внаслідок його перегріву.

Однак застосування модулів дуже великої потужності може викликати зниження температури охолоджуючого радіатора до рівня конденсації вологи з повітря, що небезпечно для електронних ланцюгів. Це пов'язано з тим, що вода, яка безперервно отримується в результаті конденсації, може привести до коротких замикань в електронних ланцюгах комп'ютера. Для виключення даної небезпеки доцільно використовувати холодильники Пельтьє оптимальної потужності.

Висновки. Отже, елементи Пельтьє можна рекомендувати для застосування у якості охолоджуючих пристроїв у комп'ютерній техніці, транспорті, термостатах, кліматичних обладнаннях.

Джерела та література

1. Sagar D. P., Devade K. Int. j. mod.trends eng. res. 2015. 2. P. 119–129.
2. Ioffe A. F. Semiconductor Thermoelements and Thermoelectric Cooling. London: Inforsarch Limited, 1957.

Яцинюк Т. К., Гомонова А. А. – студенти
IV курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;
Головіна Н. А. – к. ф.-м. н., доцент кафедри
ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Історичні передумови виникнення й розвитку оптично-волоконних мереж

Постановка проблеми. Кількість інформації у всесвітній мережі постійно зростає. Мережі, у яких використовуються мідні провідники, вже не можуть повністю задовільнити потреби користувачів. На зміну їм прийшли мережі на основі оптичних волокон.

Мета дослідження – вивчення історії розвитку оптично-волоконних мереж.

Результати дослідження. Спочатку концепція передачі світлового потоку була розроблена Деніелем Колладоном (Daniel Colladon) у 40-х роках XIX ст. Він продемонстрував дослід зі світлом, що поширюється через «параболічний рідкий потік» (елементарний струмінь води).

Розробка самого оптоволоконна почалася дещо пізніше. 1954 р. фізики Наріндер Сингх Капані та Гарольд Г. Хопкінс з Англії і Абрахам Ван Хіл з Голландії одночасно оголосили про створення оптично-волоконного кабелю. В основі покладено явище повного внутрішнього відображення електромагнітних хвиль на межі розділу діелектриків з різними показниками заломлення.

Принципово стало зрозумілим, що оптичне волокно має складатися з двох елементів – серцевини, що є безпосереднім світло-провідником, і оболонки. Показник заломлення серцевини дещо більший за показник заломлення оболонки, завдяки чому промінь світла поширюється в серцевині, не покидаючи її. Оптоволоконно було тоді не зовсім якісним і мало великі втрати світла, тому розробки щодо його вдосконалення продовжилися. Саме Н.С. Капані першим запропонував 1956 р. ввести назву «оптичне волокно». Тоді ж А. В. Хіл виявив, що покриття волокна/скла/пластика прозорою оболонкою значно зменшує втрати світла і різні наведення.

Надалі зусилля інженерів і дослідників були зосереджені на поліпшенні характеристик оптичного волокна. У кінці 1950-х років

Лоуренс Кертіс поліпшив конструкцію оптоволоконного кабелю, обробивши його зсередини скловолоконною оболонкою.

Наступною великою подією, яка послужила початком розвитку волоконно-оптичних ліній зв'язку, стало винайдення лазера в другій половині ХХ ст.

1962 р. був виготовлений перший прототип напівпровідникового лазера. Передавач був виготовлений, проте середовище передачі ще було відсутнє.

Після інтенсивних досліджень у період з 1975-го по 1980 р. з'явилася перша комерційна волоконно-оптична система, що оперувала світлом з довжиною хвилі 0,8 мкм і використовувала напівпровідниковий лазер на основі арсеніду галію (GaAs). Бітрейт систем першого покоління складав 45 Мбіт/с, відстань між повторювачами – 10 км.

22 квітня 1977 р. в Лонг-біч, штат Каліфорнія, компанія General Telephone and Electronics уперше використала оптичний канал для передачі телефонного трафіку на швидкості 6 Мбіт/с.

Друге покоління волоконно-оптичних систем було розроблене для комерційного використання на початку 1980-х. Вони оперували світлом з довжиною хвилі 1,3 мкм від InGaAsP-лазерів. Проте такі системи все ще були обмежені через розсіювання, що виникало в каналі. У 1987 р. ці системи працювали на швидкості до 1,7 Гбіт/с за відстані між повторювачами в 50 км.

Прокладання першої у світі трансокеанської волоконно-оптичної лінії зв'язку було завершено в 1988 р. (між Японією і США), її довжина склала близько 10 тисяч кілометрів. Перший трансатлантичний телефонний оптичний кабель (ТАТ-8) був введений в експлуатацію також в 1988 році. У його основі лежала оптимізована Е. Дезюрвіром технологія лазерного посилення. ТАТ-8 розроблявся як перший підводний волоконно-оптичний кабель [1].

Розробка систем хвильового мультиплексування дала можливість у декілька разів збільшити швидкість передачі даних по одному волокну. Таким чином, до 2003 р. завдяки застосуванню технології спектрального ущільнення було досягнуто швидкості передачі в 10,92 Тбіт/с (273 оптичні канали по 40 Гбіт/с). У 2009 р. лабораторії Белла за допомогою мультиплексування 155 каналів по 100 Гбіт/с вдалося передати дані із швидкістю 15,5 Тбіт/с на відстань 7000 км.

Дослідники з Саутгемптонського університету (Англія) змогли передати 73,7 Тбіт/с майже зі швидкістю світла у вакуумі за допомогою створеного ними оптоволоконна із порожнистою серцевиною.

Завдяки використанню ефекту фотонних заборонених зон, їм вдалося надійно «замкнути» світло всередині волокна, досягнувши небаченого раніше для порожнистих волокон поєднання рівня загасання сигналу (3,5 дБ/км), смуги пропускання (160 нм) і можливості спектрального ущільнення каналів (37 40-гігабітних каналів на одне волокно). Швидкість поширення сигналу склала 99,7 % швидкості світла у вакуумі, або майже у півтора рази більше, ніж у звичайному оптоволокну.

Висновок. Отже нами розглянута історія розвитку оптоволоконна та волоконно-оптичних кабелів, завдяки чому нам вдалося простежити ланцюг відкриттів, які дали можливість створити волоконно-оптичні лінії зв'язку.

Джерела та література

1. URL: <http://www.rebico.ru/articles/historylinessvyazi.html>
2. Семенов А. С., Смирнов В. Л., Шмалько А. В. Интегральная оптика для систем передачи и обработки информации. Москва: Радио и связь, 1990. 224 с.
3. Корнійчук В. І., Мосорін П. Д. Волоконно-оптичні компоненти, системи передачі та мережі. Одеса: Друк, 2001. 234 с.

Яцинюк Т. К., Мельничук Т. О. – студенти
IV курсу факультету ІСФМ
СНУ імені Лесі Українки;
Головіна Н. А. – к. ф.-м. н., доцент кафедри
ЕФтаІВТ СНУ імені Лесі Українки

Технічні передумови виникнення й розвитку ОВМ

Постановка проблеми. Основною перевагою передачі інформації по оптичному каналу є те, що по одній жилі інформація може передаватися в широкому спектрі діапазонів. На додаток до всього, використання «спектрального ущільнення каналів» дозволило істотно збільшити загальну пропускну спроможність існуючих ліній оптичного зв'язку.

Мета дослідження – аналіз розвитку оптично-волоконних мереж та передумови їх виникнення.

Результати дослідження. За допомогою всього однієї жили оптичного волокна можна замінити до шестисот пар жил мідного дроту.

Інші переваги використання оптичного кабелю можна назвати такі:

- висока стійкість до перешкод, в порівнянні з електричним кабелем;
- практично повна відсутність впливу окремих жил кабелю одна на одну;
- велика пропускна здатність;
- відсутність перешкод при передачі інформації;
- захищеність каналу: вкрай складно підключитися до каналу передачі даних без його істотного ушкодження;
- збільшення відстаней передачі інформації без використання підсилювачів сигналів;
- загальна безпечність (у першу чергу пожежна) оптичних кабелів у разі розриву.

В той же час є і ряд *недоліків* оптично-волоконних кабелів, серед яких можна відмітити:

- підвищену ламкість оптичних кабелів за надлишкового вигину;
- труднощі при ремонті ліній;
- залежність затухання сигналу від кількості з'єднань між волокнами [1].

Майже всі оптоволоконні кабелі мають конструкцію зображену на рис. 1.

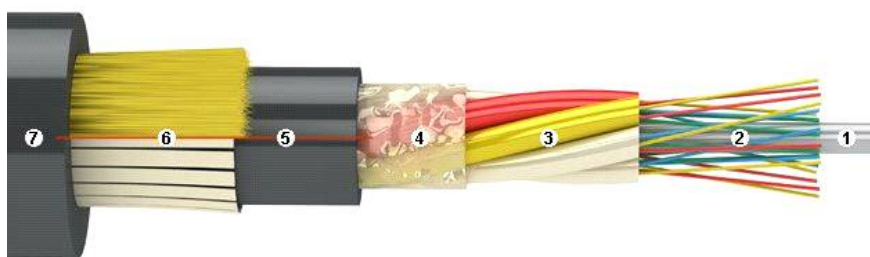

Рис. 1. Конструкція оптоволоконних кабелів

– *центральний силовий елемент* (прутик із склопластика, хоча може бути і тросик в поліетиленовій оболонці). Слугує для центрування трубок-модулів, надання жорсткості всьому кабелю. За нього також часто закріплюють кабель в муфті/кросі, затискаючи під гвинт. За сильного вигину кабелю може зламатися, пошкоджуючи при цьому модулі з частиною волокон;

– *оптичні волокна* – більш поширені скляні волокна, хоча існують і пластикові, але вони – екзотика, не варяться апаратами для зварювання оптики (лише механічне з'єднання) і придатні лише на дуже малих відстанях.

Оптичні волокна бувають одномодові і багатомодові. Волокно складається із скляної «оболонки» зі скла з певними домішками. Без

лаку волокно має товщину 125 мкм, а в центрі його – серцевина діаметром 9 мкм з надчистого скла з дещо іншим від оболонки показником заломлення. Зверху 125-мікрометровий циліндр «оболонки» вкритий іншою оболонкою – із особливого лаку (прозорого або кольорового – для кольорового маркування волокон). Він захищає волокно від навмисних пошкоджень. Без лаку волокно може розкришитись навіть від ваги мобільного телефону, лаковане волокно можна навіть намотати на олівець та доволі сильно смикнути.

– *пластикові трубочки-модулі*, в яких плавають волокна в гідрофобному гелі. Зазвичай містять 4–12 волокон. Інформація про модулі кабелю та їх вміст подається у паспорті до нього;

– *плівка*, що огортає модулі – знижує тертя всередині кабелю, додатково захищає від вологи, утримує всередині гідрофобний гель;

– *тонка внутрішня поліетиленова оболонка* – додатково захищає від вологи;

– *броня* – може бути з кевларових ниток або скловолокна (підвісний кабель), прямокутного чи круглого дроту (для прокладання під землею або на ЛЕП) або гофрованого металу (для захисту від гризунів). Кабелі для внутрішнього прокладання можуть не мати броні. Кабелі для підводного прокладання мають складну багаторівневу броню;

– *зовнішня товста оболонка з поліетилену* – м'яка, тому часто пошкоджується під час закладання кабелю або в процесі експлуатації. Між зовнішньою оболонкою та бронею може бути шар поліетиленової плівки та гідрофобного гелю [2].

Як і до будь-яких інших інформаційних магістралей, до оптично-волоконних мереж можливий несанкціонований доступ – процес, при якому безпека передачі інформації оптичним каналом порушується вставкою або «витяганням» світлової інформації. Підключення до оптоволокна може бути інтрузивним або неінтрузивним. Перший метод вимагає перерізання волокна і під'єднання його до проміжного пристрою для знімання інформації. При використанні неінтрузивного методу, підключення виконується без порушення потоку даних і перерви у наданні сервісу [3; 4].

Джерела та література

1. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Волоконно-оптический_кабель
2. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Волоконно-оптическая_связь
3. URL: <https://habrcom/post/174225/>
4. Сварка оптических волокон. Ч. 1. URL: <http://habrahabr.ru/post/193146/>

Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини

Індика В. І. – магістр 5 курсу факультету фізичної культури, спорту та здоров'я СНУ імені Лесі Українки;

Індика С. Я. – к. н. з фіз. вих. та спорту, доцент кафедри теорії фізичного виховання, фітнесу та рекреації СНУ імені Лесі Українки

Дотримання студентами основних елементів здорового способу життя

Постановка проблеми. Здоров'я – це основна цінність особистості і суспільства. В усіх цивілізованих країнах його збереженню приділяють пильну увагу. Здоров'я – це складний, системний за своєю функцією феномен, специфіка якого проявляється на фізичному, психологічному та соціальному рівнях розвитку [2; 3]. Одним із показників здоров'я є рівень захворюваності з тимчасовою втратою працездатності, яка, зі свого боку, залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів. До внутрішніх факторів можна віднести стан захисно-компенсаторних механізмів, які добре розвинуті в кінці підліткового періоду. Серед зовнішніх факторів перше місце займає спосіб життя (50 %). Саме він складається з багатьох компонентів, до яких належать режим праці та відпочинку, харчування, шкідливі звички та ін. [4].

Істотні перетворення і зміни характерні для фізичної культури в сучасних умовах реформування системи освіти у закладах вищої освіти. Відмова від програми обов'язкових занять з фізичного виховання для студентів спонукає до прогресування дефіциту руху, погіршення їх фізичної підготовленості [1; 5; 6], зниження рівня знань щодо здорового способу життя [3; 4], тим самим негативно впливаючи на здоров'я студентської молоді.

Результати дослідження. У дослідженні було використано метод анкетного опитування серед студентів з I–IV курсів денної форми

навчання Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки і Луцького національного технічного університету. В дослідженні прийняли участь 146 респондентів віком від 18 до 21 року (середній вік проанкетованих – $19,3 \pm 0,62$ роки).

За результатами нашого дослідження 60–70 % студентів I–IV курсів відвідують основну медичну групу, а 30–40 % студентів мають певні порушення у стані здоров'я.

Результати анкетування студентів з I по IV курс щодо способу життя у статевому аспекті показали, що 35 % юнаків та 45 % дівчат вважають, що дотримуються правил здорового способу життя. Гігієнічною гімнастикою займаються всього 11,4 % студентів-юнаків і майже 8 % дівчат. Позанавчальна рухова активність притаманна майже 9 % юнаків і 7 % дівчат. Загартувальним процедурам приділяють увагу майже 17 % юнаків і 13 % дівчат-студенток. Абсолютна більшість студентів дотримується режиму харчування. Тоді, як близько 18 % юнаків і 9 % дівчат-студенток мають лише два основні прийоми їжі на добу. Тривалість сну здебільшого відповідає гігієнічним нормам. У дівчат студенток сон триваліший, ніж у юнаків. Насторожує наявність у більшості респондентів шкідливих звичок. Кількість юнаків серед них більша, ніж дівчат. При цьому вживання слабоалкогольних напоїв студенти не вважають шкідливою звичкою.

Цікавим є аналіз складників способу життя студентів залежно від тривалості навчання у вузі. Так, серед студентів-юнаків кількість тих, хто займається гігієнічною гімнастикою, знижується з III курсу. Кількість юнаків, охочих займатися у спортивних секціях з I до II курсу зростає, а далі знижується. Найбільше займаються загартовуванням юнаки на III курсі. Протягом навчання збільшується частка студентів, які надають перевагу 3–4-разовому харчуванню. З I по III роки навчання зростає кількість респондентів-юнаків, які палять та вживають алкогольні напої. На IV курсі їх відсоток дещо знижується. Попри це, ситуація залишається критичною.

Представлені результати зміни складових способу життя дівчат-студенток за роки навчання в університеті свідчать про те, що з I курсу знижується кількість охочих займатися гігієнічною гімнастикою. Заняття в спортивних секціях з I по II курс має позитивну динаміку, а до IV втрачає свої позиції, як і серед юнаків. Використання гартувальних засобів серед студенток найбільш актуальне на III курсі. Тен-

денція зміни частоти прийому основної порції їжі серед респонденток має схожі риси з юнаками. На III–IV курсах частка студенток з шкідливими звичками значно більша, ніж на початку навчання. Цей факт насторожує, адже знижує прогнози на здорове материнство.

З огляду на отримані результати, на заняттях з фізичного виховання у вузах слід не лише дбати про покращення фізичного стану студентів, але й надавати знання та навички для профілактики та протидії шкідливим звичкам.

Висновки. Аналіз літературних джерел та результати дослідження дають підстави аргументувати, що фізичне виховання, як складова частина загальної системи освіти, має забезпечити основи фізичного здоров'я, сформувати у студентів здоровий спосіб життя і створити умови для повноцінної життєдіяльності студентів, які сприяють всебічному оволодінню знаннями, уміннями і навичками під час навчально-виховного процесу, а дисципліна «Фізичне виховання» має посісти своє важливе місце у навчальному плані закладів вищої освіти України.

Джерела та література

1. Грибан Г. П. Аналіз причин і наслідків низького стану здоров'я студентської молоді // Науково-педагогічні проблеми фізичної культури/фізична культура і спорт. 2011. Т. 15. №. 10. С. 207–211.
2. Маруненко І. М., Тимчик О. В. Медико-соціальні основи здоров'я: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2013. 317 с.
3. Пожидаєва О. Л., Зарудна О. І. Дослідження стану фізичного здоров'я студентів медичного коледжу та вплив на успішність // Медсестринство. 2017. №. 4. С. 30–34.
4. Раевский Р. Т., Канишевский С. М. Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни студентов. Одесса: Наука и техника, 2008. 556 с.
5. Сабіров О., Пантік В., Шевчук А. Стан фізичної підготовленості студентів вищих навчальних закладів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2016. № 4 (36). С. 67–72.
6. Цьось А. В., Шевчук А. Б., Касарда О. З. Рухова активність у мотиваційно-ціннісних орієнтаціях студентів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2014. № 4 (28). С. 83–87.

Лях Ю. Є. – д. б. н., професор, завідувач кафедри здоров'я людини та фізичної терапії СНУ імені Лесі Українки;

Романюк А. П. – к. б. н., асистент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії СНУ імені Лесі Українки;

Мельничук В. О., Лях М. В., Максимчук Р. А. – аспіранти СНУ імені Лесі Українки

Оцінка функціонального стану організму людини при виконанні інверсійно-декомпресійних вправ

Постановка проблеми. Інверсійно-декомпресійні вправи (ІДВ) – це новий метод у фізичній терапії. Як і більшість методів відновного лікування, метод ІДВ заснований на комплексності і періодичності процедур. Методика виконання ІДВ поєднує в собі загальні принципи кінезотерапії (лікування рухом) та класичні принципи фізичної реабілітації (індивідуалізація програми реабілітації, поетапність, комплексність використання відомих терапевтичних методів) [2, с. 23; 5, с. 56]. Ефективність методу ІДВ відображається на функціональному стані пацієнтів, який можливо оцінити за адаптаційним потенціалом та рівнем функціонального стану. Індекс функціональних змін (ІФЗ) (адаптаційний потенціал) та рівень функціонального стану (РФС) в сукупності забезпечують системний підхід до характеристики кількісної оцінки стану організму. Це забезпечується тим, що показники відображають складну структуру функціональних взаємозв'язків, які характеризують рівень функціонування серцево-судинної системи.

Мета дослідження – оцінити зміни функціонального стану організму людини при виконанні ІДВ за значеннями адаптаційного потенціалу та рівня функціонального стану.

Результати дослідження. Дослідження проводили на базі Реабілітаційної клініки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Для його проведення використовували розроблений нами універсальний фізіотерапевтичний комплекс (УФК), який, окрім обладнання для діагностики пацієнта, включає в себе систему підвісів, завдяки чому досягається інверсія та декомпресія пацієнта.

У дослідженні взяли участь 26 пацієнтів віком 17–20 років, які були розділені на дві групи. Перша група хлопці ($n = 10$), друга група дівчата ($n = 16$). З кожним пацієнтом було проведено 10 сеансів ІДВ. До та після кожного сеансу пацієнтам вимірювали артеріальний тиск та ЧСС клінічним тонометром Omron 705 IT у положенні сидячи, на обох руках. Також проводили моніторинг маси тіла, індексу маси тіла (ІМТ), процентного співвідношення підшкірного жиру, скелетних м'язів, вісцерального жиру, кількості кілокалорій для основного обміну речовин. Для цього до та після сеансу пацієнтів вимірювали на вагах (Body Composition Monitor, BF511, Omron).

Для оцінки адаптаційного потенціалу та резервних можливостей системи кровообігу було застосовано розрахунок інтегральних показників – індексу функціональних змін (ІФЗ) та рівня функціонального стану (РФС). Оцінка значення ІФЗ, РФС та формування висновку про функціональні зміни проводилося згідно літературних даних [1, с. 178].

Статистична обробка даних проводилася з використанням методів обробки експериментальних даних із застосуванням статистичного пакету «MedStat» [4]. Залежно від розподілу даних, що піддаються нормальному чи відмінному від нормального розподілу значень, використовували описову статистику (медіану, I кuartиль, III кuartиль, похибку медіани, мінімум, максимум і, відповідно, лівий та правий 95 % довірчі інтервали). У всіх випадках за критичний рівень значущості приймалося значення 0,05.

За величиною індексу функціональних змін ми оцінювали рівень напруги регуляторних систем, оскільки чим вище адаптаційні можливості системи кровообігу, тим менше значення адаптаційного потенціалу та індексу функціональних змін [1, с. 72; 3, с. 51].

При аналізі динаміки ІФЗ між групами не було виявлено статистично значущих відмінностей у значеннях. У групі хлопців була виявлена статистично значуща різниця в значеннях ІФЗ до та після виконання ІДВ на рівні значущості $p > 0,05$, також був виявлений кореляційний зв'язок. Значення до занять в першій групі становили 2,021 (95 % ВІ 1,963–2,043) у. о., після занять 2,106 (95 % ВІ 2,008–2,165) у. о. В другій групі ІФЗ приймав значення на рівні 2,029 (95 % ВІ 1,965–2,084) у. о. до занять та 2,102 (95 % ВІ 1,977–2,155) у. о. після сеансів ІДВ. Такі значення ІФЗ відповідають рівню нормальної (задовільної) адаптації.

При розрахунку рівня функціонального стану було виявлено, що в 1-й групі показник РФС мав статистично значущі відмінності між значеннями до та після заняття на підвісах. До заняття РФС становив 0,591 (95 % ВІ 0,581–0,646) у. о. Після занять значення збільшувались до 0,7775 (95 % ВІ 0,745–0,859) у. о. ($p > 0,05$). Такі значення РФС при оцінці функціонального стану системи кровообігу характерні для «вище середнього рівня».

У групі серед дівчат при проведенні множинних порівнянь було виявлено статистично значущу різницю у значеннях РФС до та після занять на рівні значущості $p < 0,01$. До занять значення РФС коливались в межах 0,544 (95 % ВІ 0,504–0,586) у. о., що відповідає середньому РФС. Після заняття РФС приймав значення на рівні 0,834 (95 % ВІ 0,813–0,886) у. о. Після десяти занять РФС становив 0,813 (95 % ВІ 0,804–0,849) у. о. ($p < 0,05$). Значення відповідали високому РФС ($p < 0,05$).

Висновки. Отже, можна констатувати, що заняття на підвісних системах позитивно впливає на стан функціональних систем організму, зокрема на функціональний стан серцево-судинної системи. Навіть при найбільших навантаженнях, які були присутні на 8–10 заняттях, показники не виходили за межі норми. Ми спостерігали сприятливу динаміку рівня функціонального стану пацієнтів при виконанні ІДВ.

Джерела та література

1. Баевский Р. М., Берсенева А. П. Оценка адаптационных возможностей организма и риск развития заболеваний. Москва: Медицина, 1997. 236 с.
2. Герцик А. Ресурси системи фізичної реабілітації / фізичної терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату // Слобожан. наук.-спорт. вісн. 2016. № 5. С. 22–27.
3. Окулов Т. С., Кондратьева М. Н., Совершаева С. Л. Реакция сердечно-сосудистой системы на дозированные изометрические нагрузки у квалифицированных спортсменов // Экология человека. 2009. № 2. С. 50–52.
4. Основы компьютерной биостатистики. Анализ информации в биологии, медицине и фармации статистическим пакетом MedStat / Ю. Е. Лях, В. Г. Гурьянов, В. Н. Хоменко, О. А. Панченко. Донецк: Е. К. Папакица, 2006. 214 с.
5. Нейромышечная активация с применением подвесных систем в реабилитации пациентов / Е. Е. Солодянкин, А. Л. Бурмистров, Е. А. Бондарева, В. В. Мозоль // Международные обзоры: клиническая практика и здоровье. 2014. № 4. С. 54–59.

Подубінська С. В. – аспірант СНУ імені Лесі Українки;

Белікова Н. О. – д. п. н., професор, завідувач кафедри теорії фізичного виховання, фітнесу та рекреації СНУ імені Лесі Українки

Реалізація компетентнісного підходу у підготовці учителів фізичної культури

Постановка проблеми. З позицій сьогодення, проблема реалізації в підготовці майбутніх фахівців компетентнісного підходу в світовій освітній практиці виступає в якості основного, оскільки на ринку праці нині затребувані не самі по собі знання, а здатність використовувати знання і вміння в ситуаціях конкретної професійної діяльності. Компетентнісний підхід до навчання, на відміну від традиційного кваліфікаційного підходу, відображає вимоги не тільки до змісту освіти (що повинен знати і вміти та якими навичками володіти випускник закладу вищої освіти в професійній сфері), але і до поведінкової складової (здібностей використовувати знання, вміння і навички для вирішення завдань професійної діяльності).

У Законі України «Про вищу освіту» (2014) компетентність визначено як динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [3].

Застосування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури впливає із необхідності підготовки педагога з високим рівнем професіоналізму, творчої активності, відповідальності за результати своєї діяльності, здатного сприяти всебічному розвитку учнів, збереженню і зміцненню їх здоров'я.

Мета дослідження – обґрунтувати значення компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Результати дослідження. Сутність компетентнісного підходу полягає у зміщенні акценту з процесу формування системи знань, умінь, навичок на розвиток особистісної компетентності, що відповідає і вимогам модернізації освіти в Україні, і сучасним підходам у європейських країнах до цієї проблеми.

Компетентністний підхід, орієнтований на вироблення власних моделей поведінки в різних ситуаціях, їх авторську апробацію, адаптацію до особливостей мислення, ціннісних орієнтацій особистості, інтегрує внутрішні і зовнішні компоненти поведінки, відображаючи не лише те, що можна означити словами «я знаю, як це зробити», а й те, що означене словами «я вмію і хочу застосувати це у конкретній ситуації», акцентує увагу на предметно-дієвому компоненті, який, на відміну від традиційного, знаннєвого, передбачає не засвоєння окремих знань і умінь, а оволодіння комплексною процедурою їх застосування для розв'язання актуальних проблем [1].

Компетентністний підхід в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури передбачає підсилення практичної спрямованості навчання, зокрема предметно-професійного аспекту, підкреслення ролі досвіду, вмінь реалізовувати знання в практичній площині, акцентування уваги на якісних результатах процесу навчання не як суми знань, а як здатності педагога творчо вирішувати життєві й професійні завдання, нестандартно діяти в різних ситуаціях, забезпечувати активізацію механізмів загального та професійного самотворення і самореалізації, урахування мотивації, динаміки самовдосконалення [2].

Основні характеристики професійної компетентності вчителя фізичної культури у своїх працях визначає І. Іваній: особистісно-гуманна орієнтація; здатність до системного бачення педагогічної реальності у сфері фізичної культури й системних дій у професійно-педагогічній ситуації; володіння сучасними педагогічними методиками (технологіями), пов'язаними з культурою комунікації, взаємодії з інформацією та її передачі учням; здатність до інтеграції вітчизняного, зарубіжного, історичного й сучасного інноваційного фізкультурно-оздоровчого досвіду; креативність у професійній сфері; наявність рефлексивної культури [4].

Компетентністний підхід до підготовки майбутніх учителів фізичної культури передбачає можливість складання для кожного студента індивідуальної освітньої траєкторії, яка враховує рівень його початкової підготовки, рівень навченості, стиль навчальної діяльності та орієнтацію на самостійну роботу і забезпечує розвиток професійно-особистісної компетентності майбутнього фахівця для успішного здійснення професійної педагогічної діяльності.

Для забезпечення високого рівня підготовки майбутніх учителів фізичної культури у світлі компетентнісного підходу необхідне: поси-

лення прикладної і професійної спрямованості навчання, в тому числі за рахунок зміни співвідношення теоретичної і практичної підготовки; збільшення долі курсів за вибором студентів, що більш повно дозволить ознайомити їх з особливостями майбутньої професійної діяльності; збільшення частки самостійної позааудиторної роботи і використання сучасних методів і засобів її контролю; застосування сучасних педагогічних та інформаційних технологій, психолого-дидактичних концепцій, які забезпечують наближення навчальної діяльності до професійної ідеї контекстного навчання; модернізація методичних систем навчання на основі компетентнісного підходу, формування вмінь не лише користуватися, наприклад, щоденниками здоров'я, а й самостійно створювати їх.

Висновки. Нове бачення процесу оволодіння знаннями, уміннями й навичками підвищує актуальність компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, адже на першому плані постає не оволодіння вузькопрофесійними знаннями, а вміннями й навичками узагальненої професійної діяльності.

Джерела та література

1. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. URL: <http://www.ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html>
2. Безкопильний О. О. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (23 берез. 2017 р.) / за заг. ред. Е. В. Лузік, О. М. Акмалдінової. Київ: НАУ, 2017. С. 23–24.
3. Закон про вищу освіту. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Іваній І. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2013. № 1 (21). С. 42–46.

Черкашина Л. М. – аспірант СНУ імені Лесі Українки

Силова підготовка як засіб оздоровчого впливу на організм молоді

Постановка проблеми. Науковими дослідженнями доведено, що систематичні заняття фізичними вправами зміцнюють здоров'я, під-

вищують нервово-психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують фізичну та розумову працездатність дітей та молоді [5; 6]. Першочергова роль в оздоровчому тренуванні належить силовим вправам, що формують необхідну м'язову масу, яка функціонально забезпечує не лише рухи тіла, але й виробництво енергії. М'язова система забезпечує корсетну функцію всіх органів і систем організму. Недостатня кількість м'язових тканин призводить до розвитку хвороб обміну речовин: діабету, ожиріння, атеросклерозу, гіпертрофічної хвороби. Силові навантаження позитивно впливають на стан здоров'я, працездатність, витривалість, спритність, швидкість [1; 4]. Тому оптимальний рівень розвитку сили є дієвим чинником попередження захворювань і забезпечення локомоторної й енергоутворювальної функцій організму.

Друга, не менш важлива, причина використання силових вправ зумовлена прагненням молоді мати досконалу будову тіла. Саме цей естетичний мотив є значно дієвішим стимулом до самостійних і систематичних занять фізичними вправами, ніж навіть міркування щодо міцного здоров'я [2; 3]. Водночас, для реалізації оздоровчого тренування потрібно дослідити взаємозв'язки розвитку сили та морфофункціонального стану молоді, що потребує подальших досліджень.

Мета дослідження – визначити взаємозв'язки силової підготовленості та морфофункціонального стану молоді.

Результати дослідження. Застосування кореляційного аналізу дало можливість виявити функціональні взаємозв'язки між параметрами фізичного стану молоді. В основі нашого пошуку лежить біологічний закон інтеграції структур і функцій організму. Згідно з ним інтеграція перетворює об'єднання частин організму на взаємодіючу організацію, у якій усі ці частини певною мірою залежать одна від одної. Визначення кореляції – інструмент вияву інтеграції клітин, тканини, органів і систем органів.

Із метою вивчення можливих функціональних взаємозв'язків між показниками розвитку сили та складниками фізичного стану проведено кореляційний аналіз. Отримані дані згинання й розгинання рук в упорі лежачи позитивно взаємопов'язані з окружністю грудної клітки ($r = 0,34$), плеча (0,47), передпліччя (0,37), зап'ястя (0,34) та від'ємно – із довжиною тіла (-0,32), товщиною шкірно-жирових складок трицепса (-0,36), над клубовою кісткою (-0,37), гомілкового м'яза (-0,43)

Результати згинання й розгинання рук в упорі лежачи мають окремі зв'язки з іншими силовими показниками хлопців. Зокрема, отримані результати пов'язані з даними вису на зігнутих руках (0,57), підтягування у висі (0,62), підйому в сід із положення лежачи за 1 хв (0,32), становою силою (0,34). Станова сила позитивно пов'язана із динамометрією (0,31), стрибком у довжину з місця (0,30), із нахилом уперед із положення сидячи; вис на зігнутих руках – із підтягуванням (0,64). Динамометрія кисті зв'язана із масою тіла (0,35) та окружністю гомілки (0,36); стрибок у довжину з місця – із довжиною тіла (0,31).

Висновки. Результати дослідження свідчать про наявність позитивних і від'ємних зв'язків між силовою підготовленістю, фізичним розвитком та функціональними можливостями молоді. Виявлені закономірності потрібно враховувати в процесі планування навчально-тренувальних занять із фізичного виховання у навчальних закладах.

Джерела та література

1. Захожий В. В. Методика формування готовності старшокласників до самостійних занять фізичними вправами // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2010. № 2. С. 33–37.
2. Круцевич Т. Ю. Соціально-педагогічні аспекти системи фізичного виховання // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2002. Т. 1. С. 125–131.
3. Цьось А. В., Гац Г. О. Педагогічна діагностика в процесі навчання фізичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2012. № 4 (20). С. 201–209.
4. Черкашин Р. Рівень розвитку сили у студентів вищих навчальних закладів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. ВНУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2010. № 2 (10). С. 73–75.
5. Byelikova N., Indyka S. Organization of Volunteer Health-saving Activity of Future Specialists in Physical Education and Sport // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2016. №1 (33). С. 29–33.
6. The use of individual fitness programs according to the body types of high school girls as means of increasing physical activity / L. Vashchuk, N. Dedeluk, O. Tomashchuk, O. Roda, Zh. Mudryk // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. № 2 (38). С. 36–40.

Шнит І. С. – аспірант СНУ імені Лесі
Українки

Теоретичні передумови впровадження аквааеробіки у закладах вищої освіти

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства стан здоров'я студентської молоді є одним з найважливіших показників потенціалу нації, тому його збереження та зміцнення має пріоритетне значення. В останні роки в Україні спостерігається зростання рівня захворюваності, зниження працездатності, погіршення фізичного, психічного, розумового розвитку молоді. Це є наслідком зниження їхнього фізичного навантаження та рухової активності, відсутність турботи про здоров'я, порушення гігієнічно обгрунтованого режиму дня, відсутність процедур загартування, наявність шкідливих звичок. Причина цього – занепад фізичної культури, зниження мотиваційної складової, застарілі методики, які не враховують інтереси молоді.

Тому вкрай важливим завданням сьогодення є пошук та впровадження у закладах вищої освіти нових ефективних методик організації занять з фізичного виховання, які сприятимуть підвищенню мотивації та інтересу до занять руховою активністю студентів.

Нині у фітнес-індустрії великою популярністю користуються різноманітні заняття аеробного характеру. Сучасні оздоровчі технології викликають у прогресивної молоді великий інтерес. Зокрема, серед студенток відмічається особлива зацікавленість до занять аквааеробікою [3].

Мета дослідження – теоретично обгрунтувати можливості аквааеробіки для збереження здоров'я та підвищення фізичної підготовленості студентів.

Результати дослідження. Аквааеробіка – це система фізичних вправ у воді, які запозичені з гімнастики, шейпінгу, спортивного та синхронного плавання, виконувані під ритмічну музику. Заняття спрямоване на зміцнення усіх груп м'язів, особливо м'язів черевного пресу й спини, та для тренування усіх фізіологічних систем організму. При виконанні фізичного навантаження у воді навантаження на хребет зведене до мінімуму [4; 6].

Науковими дослідженнями встановлено, що виконання вправ у водному середовищі стимулює до ведення здорового способу життя, надає терапевтичного й розслаблюючого ефекту, покращує самопочуття, настрої та активність, що позитивно відображається на стані здоров'я [2; 4; 5].

Фізичні вправи у воді дають зовсім інші відчуття, ніж на суші, тому що вода володіє унікальними властивостями, що впливають на тіло. Оскільки тиск води значно перевищує тиск повітря, на кожен рух витрачається значно більше сил. Однак виштовхуюча сила води вирівнює ці витрати настільки, що в цілому рухи виходять більш вільними, розкутими, навантаження на суглоби зменшується.

Долаючи постійний опір води при виконанні рухів, м'язи отримують більш серйозне багатопланове навантаження. У тренуванні виявляються задіяними всі м'язи тіла, в тому числі й антагоністи. Одне затяття у воді прирівнюється до трьох у залі та є одним з найефективніших у боротьбі із зайвою вагою [1].

На відміну від інших видів фізичних вправ, систематичне заняття аквааеробікою забезпечує більш високий оздоровчий ефект, сприяючи загартуванню та підвищенню стійкості організму до температурних коливань. Особливо значущим є її вплив на попередження та усунення викривлень хребта, зміцнення м'язевого корсету, формування правильної постави.

Аквааеробіка сприяє зміцненню серцево-судинної, дихальної та нервової систем, активізує обмін речовин, покращує розумову працездатність, тренує швидко-силові можливості, розвиває витривалість і гнучкість [1; 3].

Використання ритмічного музичного супроводу під час проведення занять забезпечує високий рівень позитивних емоцій і підвищує мотивацію до систематичних занять, що є запорукою успішного тренування [6].

Висновки. Впровадження аквааеробіки у закладах вищої освіти в якості секційних занять здатне покращити фізичний і психоемоційний стан студентів, рівень їхнього здоров'я та підвищити мотивацію до регулярних занять фізичною культурою.

У перспективі планується дослідити ефективність впливу занять аквааеробікою на фізичний стан студенток закладів вищої освіти.

Джерела та література

1. Баламутова Н. М., Положий В. М., Киселев Л. Ф. Оздоровительная аквааэробика как средство гидрореабилитации студентов специальных медицинских групп // Физическое воспитание студентов: науч. журн. Харьков, ХООНОКУ–ХГАДИ, 2011. № 1. С. 11–13.
2. Белых Е. В., Матвеева Т. В., Самарина Я. В. Обоснование оценки оздоровительного влияния занятий аквааэробикой на студенток специальной медицинской группы // Известия Тульского государственного университета. Физическая культура. Спорт. 2013. № 3. С. 3–8.
3. Болтенкова О. М. Шляхи впровадження аквааеробіки в навчальні заняття з плавання студентів нефізкультурних вищих навчальних закладів // Слобожанський науково-спортивний вісник: [наук.-теор. журн.]. 2012. № 3. С. 30–32.
4. Казакова Н. А. Повышение физической подготовленности девушек в возрасте 17–19 лет на основе средств аквааэробики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Москва, 2009. 24 с.
5. Колганова Е. Ю. Влияние занятий аквааэробикой на состояние организма женщин разного возраста: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Малаховка, 2007. 24 с.
6. Филатова Е. В. Аквааэробика: учеб.-метод. комплекс. Москва: Финансовая академия, 2007. 92 с.

Андрошук М. М. – студентка IV курсу
хімічного факультету

СНУ імені Лесі Українки;

Кадикало Е. М. – к. х. н., доцент кафедри
органічної хімії та фармації
СНУ імені Лесі Українки

Перспективи використання овочевих порошків з антиоксидантними властивостями у харчових жирових системах

Постановка проблеми. Розвиток окиснювальних процесів призводить до накопичення в жирах і жировмісних продуктах різних хімічних сполук: пероксидів, гідропероксидів, альдегідів, кетонів, низькомолекулярних кислот, оксикислот тощо. Внаслідок цього погіршуються споживні властивості виробів, змінюється їх смак і запах, і в кінцевому рахунку вони стають шкідливими [2].

Вивчення нових харчових добавок з рослинної сировини (овочів та фруктів), виготовлених на основі порошків, які особливо цінні завдяки вмісту аскорбінової кислоти, фолатів, каротиноїдів, біофлаваноїдів і є основним та практично єдиним їх постачальником організму та їх використання у харчовій промисловості є актуальною проблемою сьогодення [3; 4].

Останнім часом спостерігається тенденція до поступової заміни синтетичних антиоксидантів і перехід до використання природних речовин, що проявляють антиокиснювальну активність.

Натуральні антиоксиданти рослинного походження включають фенольні й поліфенольні сполуки, каротиноїди, які здатні швидко реагувати з пероксидними радикалами, руйнувати гідропероксиди без утворення вільних радикалів, що веде до розриву ланцюга і сповільнення швидкості окиснення. Крім того, внесення таких антиоксидантів може підвищити харчову й біологічну цінність продукту [2].

Як джерело природних антиоксидантів у [4] запропоновано використовувати порошок моркви та порошок із насіння яблук. На основі

експериментальних досліджень доведено високий вміст у запропонованих добавках таких біологічно активних сполук, як катехіни, лейкоантоціани, флавоноли, каротиноїди, хлорофіли та ін.

Мета дослідження – пошук ефективних природних антиоксидантів на основі доступної овочевої сировини, дослідження вмісту біологічно активних добавок у овочевих порошках моркви, капусти червоної, перцю солодкого та редьки та оцінка їх антиоксидантної активності в жирових системах на прикладі олії соняшникової.

Результати дослідження. На основі досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених встановлено, що антиоксидантну активність проявляють пряні рослини і спеції: імбир, шавлія, гвоздика, м'ята перцева, календула, перець червоний та інші завдяки вмісту фенольних сполук; доведена ефективність використання порошоків журавлини, глоду, моркви та чорної смородини з точки зору захисту жирів від окиснення [2; 3].

Коренеплоди *столової моркви* містять: каротиноїди – каротини, фітоен, фітофлуен та лікопін; вітаміни – А, В₁, В₂, В₉, РР, Е, пантотенову кислоту, аскорбінову кислоту; флавоноїди, антоціанідини, цукор (3–15 %), жири та ефірні олії, умбелліферон; макро- та мікроелементи – залізо, кальцій, калій, магній, натрій, фосфор, цинк.

У [5] з метою підвищення вмісту вітамінів, макро- та мікроелементів, а також зменшення вмісту синтетичних ароматизаторів і барвників запропоновано використання морквяного порошку в технології виробництва маргаринового напівфабрикату. Зменшення значення пероксидного числа у цих напівфабрикатах підтвердило антиокисну дію внесеного морквяного порошку.

Особливу увагу в якості добавки привертає до себе паприка. За своїм хімічним складом солодкий перець є унікальною рослинною сировиною. Плоди *перцю солодкого* дуже багаті на вітаміни, надто на вітамін С. Зрілі плоди містять 289–324 мг/100 г. Плоди перцю багаті на каротин і рутин, що володіє Р-вітамінною активністю. Плоди також містять вітаміни В₁, В₂ і Е. До складу перцю входить алкалоїд капсаїцин, який надає овочу характерний смак; макроелементи – кальцій, калій, магній, фосфор, також натрій, сірка, хлор [1].

Коренеплоди *редьки чорної* багаті на мінеральні речовини. Вони містять: солі калію, кальцію, заліза, магнію, фосфору, йод, бром, а також інші біологічно активні сполуки: лізоцим, аскорбінову кислоту, тіамін, рибофлавін, леткі олії та глікозиди, які мають фітонцидні властивості і обумовлюють своєрідний смак редьки. Виявлено також у редьці екстрактивні речовини, сірку, ретинол.

У складі червонокачанної капусти дуже багато клітковини. Багато ця капуста і вітамінами С, В₆ і РР, також у ній є вітаміни А, В₁, В₂, Е і К. Серед мікроелементів у ній найбільше калію. Червонокачанна капуста також багата солями магнію, калію і заліза; вона містить велику кількість фітонцидів і ферментів та цінну речовину – антоціан.

Висновки. Проаналізовано антиоксидантні властивості овочевих порошків моркви, капусти червонокачанної, перцю солодкого та редьки чорної та перспективи їх застосування у харчових жирових системах. Найбільшу антиоксидантну активність проявляють морква та перець солодкий. Антиоксидантні властивості обумовлені вмістом у них таких біологічно активних сполук, як катехіни, лейкоантоціани, флавоноли, каротиноїди, хлорофіли, а також вітамінів А, Е, К, С, В₁, В₂.

Джерела та література

1. Карпенко А. В. Перспективи використання порошків із рослинної сировини в технології масляних сумішей // Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених і студ.: [тези у 2-х ч.] (26 берез. 2014 р.). Харків: ХДУХТ, 2014. Ч. 1. С. 13.
2. Палько Н. С. Вплив нетрадиційної сировини на збереження якості жирів // Наук. вісн. ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького. 2009. Т. 11, № 3 (42). Ч. 3. С. 280–283.
3. Пахомова І. В. Антиоксиданти рослинного походження для жировмісних кондитерських виробів // Наук. пр. НУХТ. 2016. Т. 22, № 4. Р. 185–191.
4. Родак О. Я. Оцінка антиоксидантних властивостей фруктових та овочевих добавок // Вісн. Львів. комерц. акад. Серія товарознавча. 2016. Вип. 16. С. 115–118.
5. Ромашко І. С., Драчук У. Р., Басараб І. М. Використання морквяного порошку у технології маргаринів // Наук. вісн. ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького. 2015. Т. 17, № 4 (64). С. 116–121.

Борисюк Я. В., Ковальчук Н. В. – студенти
IV курсу хімічного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Корольчук С. І. – к. х. н., доцент кафедри
аналітичної хімії та екотехнологій
СНУ імені Лесі Українки

Порівняльна характеристика люмінесцентних сенсорів для визначення Феруму

Постановка проблеми. Останнім часом є актуальною проблема розробки та апробації нових хемосенсорів для визначення різноманіт-

них речовин та елементів, в тому числі і Феруму. Одним з досить перспективних напрямків є розробка люмінесцентних сенсорів з високими показниками чутливості та селективності.

Мета дослідження – аналіз відомих методик та пошук нових чутливих та селективних методик визначення Феруму.

Результати дослідження. Існують дві групи люмінесцентного аналізу: аналіз, заснований на безпосередньому спостереженні люмінесценції матеріалу, і аналіз, який проводиться після переведення досліджуваного компонента в люмінесціюючу сполуку. Друга група люмінесцентного аналізу близька до фотометричного аналізу. Розглянемо деякі методики визначення Феруму.

1. Каталіметричне визначення феруму (III) методом хемілюмінесценції. Селективний хемілюмінесцентний каталітичний метод ґрунтується на окисненні люмінолу гідроген пероксидом. Інтенсивність хемілюмінесценції вимірювали фотометричним методом. Оптимальні концентрації реагентів у реакційній суміші: люмінол – $6,0 \cdot 10^{-4}$ моль/л, H_2O_2 – $1 \cdot 10^{-2}$ моль/л, динатрій ЕДТА – $8 \cdot 10^{-4}$ моль/л, рН 12,1. Відносна помилка визначення Феруму менша за 8 %. Визначенню не заважають 1000-кратні кількості лужноземельних металів, цинку, кадмію, алюмінію, олова, арсену, стибію, вісмуту, п्लомбуму. Межа виявлення феруму, 3 нг/мл.

Недолік: невелика селективність методу, яку можна покращити застосуванням маскуючих агентів або відокремленням заважаючих компонентів.

2. Хемосенсор на основі сульфосаліциліденгідразид родаміну С. Безбарвний у водно-спиртовому розчині хемосенсор ХС в присутності іонів Fe(III) набуває червоного кольору; проявляється смуга поглинання з максимумом при $\lambda = 548\text{--}552$ нм, що характерно для родамінної частини реагенту. При взаємодії ХС із Fe(III), спіролактанне кільце розкривається із внутрішньомолекулярним перегрупуванням та утворенням електронно-спряженої системи. За рахунок ефекту внутрішньомолекулярного переносу заряду у спектрі з'являється характерна смуга поглинання родаміну.

Максимальне значення аналітичного сигналу спостерігається при рН 4 та $(1,0\text{--}1,6) \cdot 10^{-4}$ моль/л ХС. Введення у реакційне середовище до 20 % ацетонітрилу покращує відтворюваність спектральних та метрологічних характеристик. На аналітичний сигнал Fe(III) не впливають значні кількості Cs(I), Na(I), Li(I), Mg(II), Ca(II), Ba(II), Mn(II), Ni(II), Co(II) та інші іони [2].

3. Використання кальцеїну як зонда флуоресценції. Нещодавнє використання кальцеїну (CA) як зонда флуоресценції для заліза LMW є основним методологічним проривом. Принцип тесту полягає у зв'язуванні CA з залізом LMW стехіометричним способом, що призводить до гасіння флуоресценції. Тому більш низький показник інтенсивності флуоресценції свідчить про більш високий рівень заліза LMW в біологічних рідинах. Недоліки: при застосуванні до біологічних рідин, таких як сироватка, флуоресценція CA може бути змінена сполуками в сироватці, які не пов'язані з залізом; цитрат, присутній у сироватці, якщо він є надмірним, може конкурувати з CA, що призводить до зниження флуоресцентного гасіння, великих відмінностей між тестами, а іноді і невідтворених результатів.

4. Хемосенсор на основі родаміну В. Хемосенсор синтезували з родаміну В і діетилентриаміна, отримували у вигляді світло-оранжевих кристалів. Додавання синтезованої сполуки до безбарвних розчинів Феруму (як в нейтральному буфері, так і в етанолі) швидко призводило до пурпурового забарвлення і помаранчевої флуоресценції, в той час як інші іони, такі як Co^{2+} , Ni^{2+} , Zn^{2+} , Cd^{2+} , Ag^+ , Pb^{2+} , Ba^{2+} , Mg^{2+} , Ca^{2+} , K^+ і Na^+ не давали видимих змін (за винятком Cr^{2+} , Fe^{2+} і Cu^{2+} , які викликали дуже м'який ефект порівняно з Fe^{3+} в етанолі, але не у воді). Для всіх дослідів рН 5–9, довжина збудження і випромінювання становить 510 і 575 нм відповідно.

5. Хемосенсор на основі родаміну В і 2-амінопіридину. Сян і Тонг синтезували високоселективний хемосенсор шляхом конденсації родаміну В і 2-амінопіридину, при додаванні утворюється рожевий комплекс Fe^{3+} та спостерігається помаранчева флуоресценція. Вимірювання проводять при довжині хвилі збудження та випромінювання 561 та 583 нм за кімнатної температури в діапазоні рН від 4,0 до 10,0. Практично не виявлено ніяких змін у присутності інших поширених іонів металів, таких як Mn^{2+} , Cu^{2+} , Co^{2+} , Ni^{2+} , Zn^{2+} , Hg^{2+} , Cd^{2+} , Mg^{2+} , Ca^{2+} , Sr^{2+} , Na^+ , K^+ . Заважали лише йони Fe^{2+} , що призвело до незначного підвищення інтенсивності флуоресценції [2].

Висновки. Оскільки сенсорів для люмінесцентного визначення феруму існує не багато, то дослідження в цьому напрямку є актуальним і потрібним.

Джерела та література

1. Ригин В. И., Блохин А. И. Селективный хемилюминесцентный кинетический метод определения микроколичеств железа и кобальта // Журн. аналит. химии. 1977. Т. 32 (2). С. 312–315.

2. Кормош Ж. О., Супрунович С. В., Очко Т., Боркова С. Хемосенсор для визначення Fe(III) // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Серія «Хімія». 2016. № 2 (36). С. 41–44.
3. Arvand M. A New Rhodamine-Based Chemosensor Exhibiting Selective Fe^{III}-Amplified Fluorescence // Department of Chemistry, Faculty of Science, Guilan University. 2005. Vol. 107, Issue 1. P. 296–302.

Веремій В. І., Гер В. А. – студенти IV курсу хімічного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Юрченко О. М. – к. ф-м. н., доцент кафедри аналітичної хімії та екотехнологій
СНУ імені Лесі Українки

Порівняльна характеристика методик люмінесцентного визначення Купруму на основі спіроциклічних сполук

Постановка проблеми. Флуоресцентні сенсори для хімічних речовин є привабливою областю досліджень. Зокрема, важливе визначення вмісту важких металів, які не тільки відіграють важливу роль в різних фізіологічних процесах, але також чинять токсичний вплив на здоров'я людини. Мідь є значним забрудником середовища внаслідок широкого застосування, а також є важливим мікроелементом в біологічних системах. Виявлення Cu²⁺ має значення як для діагностики захворювань, так і для моніторингу навколишнього середовища.

Мета дослідження – проаналізувати відомі люмінесцентні методики визначення Купруму.

Результати дослідження. Існують численні методи виявлення іонів металів, такі як атомно-абсорбційна спектрометрія, атомно-емісійна спектроскопія з індуктивно-зв'язаною плазмою, електрохімічні методи та ін. Однак ці методи мають недоліки, такі як дороге устаткування, складна пробопідготовка і виснажливі робочі процедури, що призводить до необхідності використання інших чутливих, простих методів виявлення іонів міді. Люмінесцентні методи є значно ефективніші, прості у виявленні сигналу, чутливі, селективні.

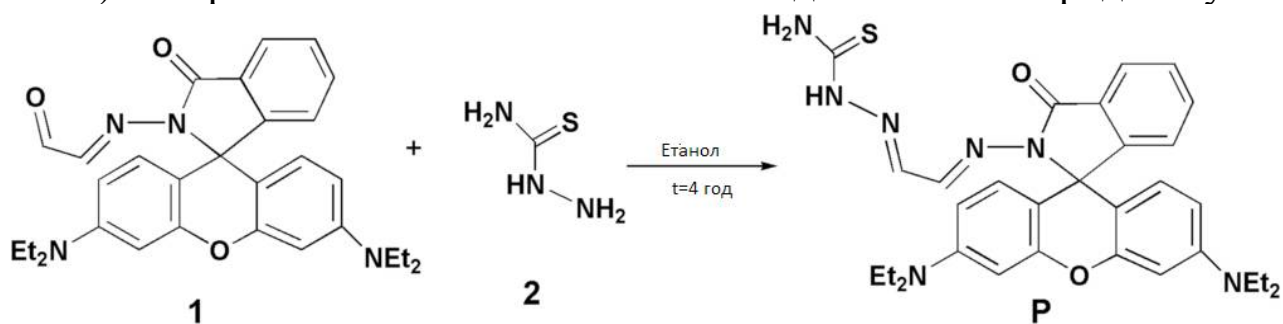
Відомі наступні люмінесцентні методики визначення Купруму:

1) визначення зфлуорексоном (кальцеїном № 1). Флуорексон (кальцеїн) – флуоресцентний барвник з поглинанням і випромінюванням

при 495/515 нм відповідно. Мідь, цинк, магній і алюміній визначають при рН = 10,0–12,5;

2) флуоресцентне хемосенсорне визначення Cu^{2+} з використанням нового родамін-морфолінового кон'югату (№ 2) RECM. Нове похідне карбоніл морфоліна родаміну-В показало високу селективність по відношенню до Cu^{2+} в порівнянні з деякими екологічно значущими катіонами лужних, лужноземельних і перехідних металів при 50 мкМ в ацетонітрилі. Крім того, не флуоресцентний RECM показав залежність інтенсивності флуоресценції і збільшення УФ-видимого поглинання в присутності Cu^{2+} з високими лінійними коефіцієнтами ($R_2 = 0,964$ і $R_2 = 0,982$), а також зміну кольору з безбарвного на рожевий внаслідок розкриття кільця форми родамінспіролактаму;

3) використання Cu^{2+} -селективного зонда Р на основі родаміну

Новий зонд Р показав високу селективність до Cu^{2+} в порівнянні з іншими протестованими іонами металів. За оптимальних умов зонд Р працює в широкому лінійному діапазоні 10^{-6} – 10^{-5} М з межею виявлення $3,3 \times 10^{-7}$ М Cu^{2+} в розчині етанол-вода (9:1, рН 7,0). Він був використаний для візуалізації Cu^{2+} в живих клітинах з задовільними результатами. Флуоресцентне титрування показало, що інтенсивність флуоресценції Р пропорційна концентрації Cu^{2+} в діапазоні від $1,0 \times 10^{-6}$ до $1,0 \times 10^{-5}$ М із межею виявлення $3,3 \times 10^{-7}$ М Cu^{2+} . Отже, Р може чутливо визначити екологічно значимі рівні Cu^{2+} ;

4) флуоресцентний хемосенсор на основі родаміну RhB-pMOSal (№ 4). Новий хромогенний і флуорогенний хемосенсор RhB-pMOSal містить родамінофторофор і саліциловий альдегідний рецептор, з'єднані зв'язком іміногідрозину. Його сенсорну поведінку по відношенню до різних іонів металів в нейтральному водному розчині було досліджено методом абсорбційної і флуоресцентної спектроскопії. RhB-pMOSal показав оборотний і чутливий відгук «включення» поглинання і флуоресценції до Cu^{2+} у водному розчині ацетонітрилу. Приблизно 65- і 6-кратне збільшення поглинання при 556 нм і інтенсивності флуоресценції при 573 нм оцінювали, коли еквівалентну кількість Cu^{2+} додавали до розчину RhB-pMOSal;

5) флуоресцентне виявлення семікарбазидом 3 родаміну В (№ 5). Семікарбазид 3 родаміну В синтезували шляхом взаємодії хлорангідриду 2 родаміну В з гідрохлоридом гідразинкарбоксаміду зі зворотнім холодильником з триетиламіном в ацетонітрилі. Він використовувався як селективний флуоресцентний та колориметричний датчик для візуального виявлення Cu^{2+} над конкурентними іонами у водному метанолі (1:1), демонструючи швидкий час відгуку, менше декількох секунд із межею виявлення $1,6 \times 10^{-7}$ моль/л при нейтральному рН. Може бути успішно застосований для визначення вмісту Cu^{2+} в зразках стічних вод і моніторингу внутрішньоклітинних рівнів Cu^{2+} .

Методика	1	2	3	4	5
Речовина (сенсори)	флуорексон	РЕСМ	Р	RhB-pMOSal	семікарбазид 3 родаміну В
Колір люмінесценції	рожевий	рожевий	рожевий	рожевий	рожевий
рН середовища	4–10	кисле	5,3–7,0	рН = 7	нейтральне рН = 7
Нижня межа виявлення	0,5 мкг/л	9 мкМ	$3,3 \times 10^{-7}$ М	20 ммоль	$1,6 \times 10^{-7}$ моль/л
Верхня межа виявлення	25 мкг/л	100 мкМ	$1,0 \times 10^{-5}$ моль	50 ммоль	1×10^{-5} мол/л
Заважаючі іони	Sr^{2+} , Ba^{2+} , Ca^{2+}	Zn^{2+} , Fe^{3+}	Hg^{2+}	Cr^{3+}	–
λ_{opt}	480	580	577	556–573	560 – погл. 596 – випром.
λ_{min}	440	540	540	450	500
λ_{max}	480	640	690	650	650

Висновки. Сенсори на основі спіроциклічних сполук володіють хорошими аналітичними властивостями для визначення вмісту Cu^{2+} .

Гер В. А., Веремій В. І. – студенти ІV курсу хімічного факультету СХУ імені Лесі Українки;
Кормош Ж. О. – к. х. н., професор кафедри аналітичної хімії та екотехнологій СХУ імені Лесі Українки

Порівняльна характеристика методик визначення Ртуті

Постановка проблеми. Нові і перспективні аналітичні методи визначення ртуті повинні забезпечувати точні і надійні результати.

Мета дослідження – аналіз методів визначення Ртуті та їх порівняння.

Результати дослідження. Катіони Hg_2^{2+} відносяться до II аналітичної групи. Від усіх інших катіонів їх легко можна відокремити дією хлоридної кислоти та виявити за допомогою відповідних якісних реакцій (зокрема, розчинами KI , SnCl_2 , окисненням металічної міді).

1. Гравіметричне визначення Ртуті. При гравіметричному виявленні ртуть може бути виявлена у вигляді металу або важкорозчинних сполук. У вигляді металу ртуть може бути виявлена сухим шляхом (розклад сполуки та подальша сублимація у вигляді металічної ртуті) або мокрим – після попереднього відновлення металами розчинів її солей. Найбільш поширені методи виявлення ртуті у вигляді сульфїду ртуті (II) та каломелі [5].

а) Виявлення у вигляді металу. Термічне відновлення ртуті спостерігається тому, що при нагріванні багато сполук ртуті розкладаються. Можна відокремити ртуть від багатьох металів, користуючись сублимацією металевї ртуті з подальшою конденсацією на металевї поверхні (мідній, золотїй, срібній) або на стїнках посудини. Гравіметричне виявлення ртуті ґрунтується на збільшенні ваги металевї пластинки або скляної посудини. Результати можуть бути неточними, так як сполуки ртуті є леткими.

б) Виявлення у вигляді каломелі Hg_2Cl_2 . Гравіметричне виявлення ртуті у вигляді каломелі вперше запропоноване Розе. Метод полягає в тому, що до розчину, який містить ртуть (I) вводять розчин хлориду натрію доти, доки не перестане випадати осад. Осад фільтрують через щільний фільтр, промивають гарячою водою та висушують при 110°C , зважують. При аналізі розчинів ртуті (II) або при вмісті і Hg(II) і Hg(I) , попередньо відновлюють Hg(II) до Hg(I) .

в) Виявлення у вигляді ZnHg(SCN)_4 . Для осадження рекомендують реактив, який містить у своєму складі 39 г NH_4SCN та 29 г ZnSO_4 на 1 л. Перед додаванням осаджувача кислї розчини нейтралізують NaOH .

2. Титриметричне визначення Ртуті. Для титриметричного виявлення ртуті в різних об'єктах використовують реакції осадження, комплексоутворення, окисно-відновні та кислотно-основні взаємодії. При осадженні використовують різні методи: Фольгарда, Фаянса, Мора та меркурометрії. Наприклад, метод Фаянса ґрунтується на тому, що іони Hg(I) утворюють з галогенїдами важкорозчинні осад. Можна виявити Hg(I) , протитрувавши розчини галогенїдів в присут-

ності різних адсорбційних індикаторів: бромфенолового синього, бензидину, еритрозину, дитизону, денроданіну, дифенілкарбозолу. В якості окисно-відновного індикатору можна використати варіаміловий синій (4-аміно-метоксидфеніламін).

4. Електрохімічне визначення Ртуті. Іони Hg(I) і Hg(II) відновлюються на капілярно-ртутному електроді у всіх електролітах, в яких іони не утворюють важкорозчинні сполуки. При розрядці іонів ртуті спостерігаються полярографічні криві, форма яких не відповідає рівній катодній хвилі. Процес відновлення іонів ртуті протікає в дифузійному режимі. Чіткі хвилі іонів ртуті можуть бути отримані на фоні HNO₃, HClO₄ оцтової кислоти, розчинів солей цих кислот при відновленні ртуті із комплексних іонів.

5. Люмінесцентне визначення. Каломель (Hg₂Cl₂), при пропусканні УФ – променів ($\lambda = 365$ нм) проявляє оранжево-червону люмінесценцію. Вміст ртуті, який можна визначити становить 0,005 мкг. Граничне відношення ртуті до елементів присутніх при визначенні Hg₂²⁺ : Meⁿ⁺ = 1 : 2000; 1 : 2100; 1 : 1600; 1 : 40; 1 : 2600; 1 : 700 (де Meⁿ⁺ = Cu²⁺, Bi³⁺, Ag⁺, Sn²⁺, Sb³⁺, відповідно).

Також описані в літературі люмінесценція у Hg₂Cl₂, броміді Hg₂Br₂. Бораті Ртуті Hg (I) та Hg (II) та інших. Вказані граничні розведення, чутливість методу, вплив заважаючи йонів. Для флуоресцентного відкриття Hg(II) запропоновані роданін (відкривається мінімум 50 мкг), 5-саліциліденроданін (0,5 мкг), 5-п-діметіламінобензіліденроданін (0,5 мкг), тріфенілроданін (0,5 мкг), 5-бензіліден-2-тиогидантоїнами (0,5 мкг), 5-бензіліден-3-феніл-2-тиогидантоїнами (50 мкг), 5-саліциліден-1-ацетил-2-тиогидантоїнами (5 мкг), 5-саліциліден-3-феніл-2-тиогидантоїнами (5 мкг), родамін С (0,03 мкг).

6. Метод атомно-абсорбційного аналізу холодної пари ртуті. Має хорошу чутливість, характеризується швидкістю і простотою. Завдяки високому потенціалу іонізації, різні сполуки ртуті легко відновлюються хімічним шляхом до атомарного стану, що дозволяє використовувати даний метод аналізу для різних об'єктів. Для вимірювання використовується поглинання випромінювання з довжиною хвилі 253,7 нм. Діапазон вимірюваних концентрацій від 0,0001–0,1 мг/м³. Межа визначення (чутливість методу) – 0,0001 мг/м³. Час виконання вимірювання від 3 до 10–12 хв залежно від концентрацій парів ртуті. Сумарна похибка не перевищує +/- 25 %.

Висновки. Розглянуто різноманітні методи визначення вмісту Ртуті. Найбільш ефективними, чутливими і експресними є люмінесцентні методи аналізу. Отже, пошук і розробка ефективних хемосенсорів для визначення Ртуті на даний час є актуальним завданням.

Заєць С. І. – студент IV курсу хімічного факультету СНУ імені Лесі Українки;
Онищук О. О. – к. т. н., старший викладач кафедри аналітичної хімії та екотехнологій СНУ імені Лесі Українки

Визначення і порівняння в'язкості та розчинності харчових добавок, які регулюють консистенцію продуктів

У сучасному світі з кожним днем все більш гостро постає питання на рахунок якості продуктів харчування, перевірки сировини для виробництва на дотримання чинних ДСТУ, ГОСТів чи Європейських стандартів та визначення вмісту харчових добавок. У свою чергу, харчові добавки – це природні або штучні (хімічні) речовини, які самостійно не використовуються в якості продуктів харчування, але у обмежених кількостях вносяться до їх складу з метою покращення або надання певної текстури, кольору, консистенції, аромату, смаку або ж для подовження терміну придатності, для надання певних властивостей.

Добавки, які регулюють консистенцію, – це речовини, що вносяться для створення необхідних або зміни існуючих реологічних властивостей [1].

Актуальність даної проблеми полягає у визначенні та порівнянні в'язкості та розчинності харчових добавок, які регулюють конситенцію, вітчизняного та імпортного виробника.

Постановка проблеми. Визначення та порівняння в'язкості проведено з інгредієнта, що регулює консистенцію продукту, а саме желатину. При цьому розглянемо харчову добавку різних виробників. Желатин – це білкова желуюча речовина, похідна колагену, який отримують шляхом виварювання кіток, хрящів та сухожиль, сполучної тканини, в основному яловичини та свинини [2].

Желатин використовується як желеутворювач, оскільки він утворює міцні гелі. Він є єдиним згущувачем неуглеводної природи, який використовується у виробництві харчових продуктів. На відміну від більшості желеутворювачів, що є полісахаридами, желатиновий гель формується без участі інших реагентів: цукру, солі або мінеральних солей (наприклад, кальцію) і не залежить від рН (кислотності). Ступінь розчинності желатину залежить від кількох чинників: температури води, концентрації та розміру гранул желатину. Желатин не розчиняється в спиртах і більшості інших органічних розчинників [2].

Методики визначення в'язкості та розчинності желатину.

Методика визначення в'язкості желатинів згідно ГОСТ 25183.4 полягала у наступному: 20 г желатину (в перерахунку на суху речовину) зважували із похибкою не більше 0,01 г, помістили в колбу, залили розрахованою кількістю води, взятою з похибкою не більше 0,5 см³, закрили колбу гумовою пробкою з вузьким отвором (для виходу повітря) і залишили розчин при кімнатній температурі протягом 1 год для набухання желатину. Під час набухання желатин періодично помішували. Колбу з набухшим желатином помістили в термостат, нагрітий до 65–70 °С і при обережному перемішуванні желатин розчиняли 30 хв, при цьому температура розчину не перевищувала 60 °С. Потім колбу вийняли з термостату і розчин охолодили до 41–43 °С. Визначення в'язкості провели не пізніше 30 хв після охолодження розчину.

Отриманий розчин желатину відфільтрували через скляний фільтр, влили у віскозиметр і помістили в термостат з температурою 40 °С, витримали в ньому 10–15 хв і провели два паралельні визначення, в кожному визначенні виміряли час витікання два рази. За результат випробування прийняли середнє арифметичне значення чотирьох вимірювань, розбіжності між якими не перевищували 0,7 %. Одиниця вимірювання для в'язкості – 0,01 Па·с [4].

Методика визначення розчинності желатинів згідно ГОСТ 25183.3 полягала у наступному: 2,5 г желатину, зваженого з похибкою не більше 0,01 г, помістили в склянку, залили 50 см³ дистильованої води з температурою 15–18 °С і залишили набухати при кімнатній температурі 30 хв. Потім склянку з вмістом помістили в термостат з температурою 45 °С і при перемішуванні додали 50 мл гарячої дистильованої води. Температуру гарячої води обрали так, що температура суміші склала 45 °С. Суміш перемішували без утворення піни, всі

частинки желатину до їх повного розчинення знаходились у зваженому стані. За тривалість розчинення прийняли час з моменту додавання гарячої води до повного розчинення. У двох незалежних визначеннях воно не відрізнялось більше, ніж на 2 хв [5].

Результати роботи. У табл. 1 наведено результати досліджень желатинів різних виробників на відповідність нормативним вимогам ГОСТ 11293 щодо зовнішнього вигляду, кольору, запаху, смаку, динамічної в'язкості та тривалості розчинення.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика желатинів

Показники	Норма за ГОСТ 11293	Досліджувані желатини			
		імпортного виробництва		вітчизняного виробництва	
		«Gellwe» Zelatyna, Польща	«RUF» Gelatine, Німеччина	«Деко» Желатин, Україна	«Мрія» Желатин, Україна
Зовнішній вигляд, колір, запах, смак	гранули, крупинки, порошок від світло-жовтого до жовтого кольору, без стороннього запаху, прісний смак	крупинки світло-жовтого кольору, без стороннього запаху і смаку	порошок жовтого кольору, без стороннього запаху, прісний смак	маленькі крупинки світложовтого кольору, з приємним запахом та смаком	гранули жовтого кольору, без стороннього запаху, приємний смак
Динамічна в'язкість водного розчину желатину концентрацією 100 г/дм ³ , мПа·с	14,4...21,5	5,7	6,0	15,8	17,4
Тривалість розчинення, хв	≤25	7	9	16	19

Висновки. Отримані результати дають змогу стверджувати, що желатини імпортного виробництва відрізняються від вітчизняних не

тільки зовнішнім виглядом, але й показниками в'язкості та розчинності, які залежать від вихідної сировини і способу виробництва. Згідно з ГОСТ 11293 жоден з представників не порушив висунуті норми та вимоги до показників в'язкості та розчинності.

Джерела та література

1. Харчові добавки, які регулюють консистенцію // Студопедія. URL: <https://studopedia.org/6-21619.html>
2. Желатин. URL: <http://ukrprod-service.com.ua/gelatine>
3. Товарознавство. Продовольчі товари: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти 1 та 2 рівнів акредитації / [О. Г. Бровко, О. В. Булгакова, Г. С. Гордієнко та ін.]. Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. 619 с.
4. Желатин фотографический. Метод определения вязкости и падения вязкости: ГОСТ 25183.4-82. [Дата введения 01.01.1983]. Москва: Комитет стандартизации и метрологии СССР, 1982. 3 с. (Межгосударственный стандарт).
5. Желатин фотографический. Метод определения продолжительности растворения: ГОСТ 25183.3-82. [Дата введения 01.01.1983]. Москва: Комитет стандартизации и метрологии СССР, 1982. 2 с. (Межгосударственный стандарт).

Звінчковська І. О., Мартинюк О. С. –
студенти IV курсу хімічного факультету
СНУ імені Лесі Українки;

Юрченко О. М. – к. ф-м. н., доцент кафедри
аналітичної хімії та екотехнологій
СНУ імені Лесі Українки

Цикламати та методи їх визначення

Постановка проблеми. В даний час особлива увага приділяється безпеці харчової продукції, зокрема регулюванню вмісту замінників цукру – підсолоджувачів. До їх числа входять і цикламати (харчова добавка Е952). Вони мають невисоку вартість, проте їх застосування пов'язане з певною небезпекою для організму.

Мета дослідження. Для якісного і кількісного визначення цикламатів використовують різні методи аналізу, зокрема, електрохімічні, хроматографічні, спектрофотометричні і їх поєднання. Ці методи мають як переваги так і недоліки. Тому метою дослідження є пошук нових ефективних методів визначення цикламату.

Результати дослідження. Додаток E952 – це натрієві, калієві та кальцієві солі цикламатної кислоти які в харчовій промисловості використовуються як підсолоджувачі. Вони у 30–50 разів солодші за цукор. Розрізняють цикламатну кислоту E952(I), цикламат кальцію E952(II), цикламат калію E952(III), цикламат натрію E952(IV).

Цикламат натрію $C_6H_{12}NNaO_3S$ – це безбарвні кристали без запаху. Молярна маса 201,219 г/моль, густина 0,828 г/см³. Добре розчиняється у воді, дещо слабше в спиртах, і зовсім не розчиняється в жирах. При нагріванні не руйнується; температура плавлення – 265°C [1].

Цикламат отримується сульфатуванням циклогексиламіну за наявності основи. Отримані аміні солі цикламату перетворюються на сіль натрію, кальцію або калію шляхом обробки оксидом відповідного металу [1].

Цикламат використовують як підсолоджувач у фармацевтичних препаратах, продуктах, напоях і солодощах. У розбавленому розчині (близько 0,17 %) підсолоджувальна здатність приблизно у 30 разів більша, ніж у сахарози. При вищих концентраціях вона зменшується і при концентрації 0,5 % з'являється дуже гіркий смак. Цикламат натрію підсилює запах, може використовуватися для маскування деяких неприємних смакових характеристик продукту. У більшості випадків використовують у комбінації з сахарином.

Плюси цикламатів: є заміниками цукру в продуктах, призначених хворим на цукровий діабет; відсутність калорій, у зв'язку з нульовим засвоєнням організмом; спрощене приготування солодощів (субстанції потрібно в 50 разів менше, ніж звичайного цукру); швидке розчинення в гарячих і в холодних напоях.

Шкідливий вплив цикламатів полягає у можливості виникнення набряків і порушенні обміну речовин; згубному впливі на функціонування серцево-судинної системи; збільшенні навантажень на нирки; сприянні розвитку сечокам'яної хвороби; канцерогенних властивостях; проявах алергії.

На даний час існує кілька методик визначення цикламатів.

1. Амперометричне визначення. Розроблена методика часткової хімічної деструкції цикламату в оцтовокислому середовищі з наступною взаємодією утвореного продукту з сіллю барію. Утворений катіонний комплекс барію взаємодіє з гетерополіаніонами структури Кеггіна 12-го ряду (12-молібденофосфатна (МФК) – $H_3PMo_{12}O_{40} \cdot 26H_2O$, 12-молібденкремнієва (МКК) – $H_4SiMo_{12}O \cdot 14H_2O$, 12-вольфрамофосфатна (ВФК) – $H_3PW_{12}O_{40} \cdot 31H_2O$) у водному середовищі при

pH 4,0–6,0 з утворенням малорозчинних іонних асоціатів. Для кількісного визначення цикламату через продукт його деструкції використовують амперометричне титрування з індикацією точки еквівалентності за силою дифузійного струму електровідновлення ГПА структури Кеггіна. Оптимальний реагент на цикламат – МФК $\text{H}_3\text{PMo}_{12}\text{O}_{40}\cdot 26\text{H}_2\text{O}$, яка взаємодіє з органічним катіоном, утвореним частковою хімічною деструкцією підсолоджувача, у співвідношенні $[\text{Cycl-Va}^{2+}] : [\text{PMo}_{12}\text{O}_{40}^{3-}] = 3 : 2$ [2].

2. Метод ІЧ-спектрофотометрії. В ІЧ спектрі цикламата натрію виявлені смуги: $2800\text{--}2900\text{ cm}^{-1}$ відповідає зв'язкам $-\text{CH}_3$, $-\text{CH}_2-$; $3400\text{--}3600\text{ cm}^{-1}$ – коливання групи $-\text{NH}_2$; $1100\text{--}1300\text{ cm}^{-1}$ – коливання групи $-\text{SO}_2$.

3. Високоефективна рідинна хроматографія (ВЕРХ). Метод ґрунтується на екстрагуванні цикламата натрію з проби водою, наступною хімічною реакцією цикламата в N,N -дихлорциклогексиламіні і кількісному визначенні N,N -дихлорциклогексиламіна за допомогою ВЕРХ із застосуванням хроматографічної колонки з обернено-фазовим сорбентом і спектрофотометричному визначення при 314 нм. Пік аналізованої речовини на хроматограмі розчину проби ідентифікують за допомогою порівняння часу його утримування з часом утримування піку цієї речовини на хроматограмі стандартного розчину або шляхом порівняння хроматограми розчину проби з додаванням і без додавання стандартного розчину досліджуваної речовини; чи шляхом зіставлення спектрів поглинання піків досліджуваної речовини на цих хроматограмах в характерному для даної речовини діапазоні довжин хвиль. Кількісне визначення проводять за методом зовнішнього стандарту або з використанням градуувального графіка [3].

Висновок. Наразі не існує методик, які забезпечували б швидке виявлення цикламатів і володіли б високою чутливістю. Тому потрібно шукати нові більш ефективні методи визначення цикламату.

Джерела та література

1. Ластухін Ю. О. Харчові добавки. Е-коди. Будова. Одержання. Властивості. Львів: Центр Європи, 2009. 836 с.
2. Ткач В. І. Гетерополіаніони як аналітичні реагенти на азотвміщуючі органічні речовини. Дніпропетровськ: ДДУ, 1995. 196 с.
3. Lehr M., Schmid W: Einfaches und spezifisches HPLC-Verfahren zur Bestimmung von Cyclamat in fruchtsafthaltigen nach Derivatisierung zu N,N -Dichlorcyclohexylamin // Z. Lebensm. Unters. Forsch. 1991. S. 335–338.

Ковальчук Н. В., Борисюк Я. В. – студенти
IV курсу хімічного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Юрченко О. М. – к. ф-м. н., доцент кафедри
аналітичної хімії та екотехнологій
СНУ імені Лесі Українки

Еноксипарин та методи його визначення

Постановка проблеми. Для профілактики та лікування тромбозів і тромбоемболічних ускладнень використовуються антикоагулянтні препарати, які поділяються на антикоагулянти прямої та непрямой дії. Домінуючим антикоагулянтом прямої дії є гепарин. Лікарські препарати гепарину, що використовуються в медицині, діляться на препарати нефракціонованого гепарину (НФГ) і низькомолекулярного гепарину (НМГ).

Представник НМГ – еноксипарин, який є поширеним фармакологічним препаратом. Він володіє широким спектром дії, здатний сповільнювати всі фази процесу згортання крові і відображати ступінь функціональної активності клітин, відповідальних за вироблення гепарину.

Мета дослідження – аналіз відомих і розробка ефективних методів визначення еносипарину.

Результати дослідження. Еноксипарин – це напівсинтетичний препарат з групи прямих антикоагулянтів. Альтернативними назвами або синонімами еноксипарину є: клексан, фраксипарин, еклексія, фленокс, новопарин, ловенокс. Є полімерною сполукою, бруттоформула якої $C_{26}H_{42}N_2O_{37}S_5$. Містить комплекс олігосахаридів, що досі достатньо не визначений. Середня відносна молекулярна маса еноксипарину становить 1134,919 г/моль. Прозорий безбарвний або жовтуватий розчин.

Відомо кілька методів визначення еноксипарину.

1. Метод резонансної світлової спектроскопії (РСС). Метод РСС полягає в дослідженні взаємодії еноксипарину із 6,6'-динітроастрафлюксином (ДНАФ). Під час взаємодії еноксипарину з ДНАФ у спектрах поглинання з'являється «плече» при 540–560 нм. Це свідчить про утворення іонних асоціатів (ІА) у J-агрегатів за рахунок іонно-асоціативного зв'язку між атомом Нітрогену індоленіна ДНАФ

та сульфатної групи еноксипарину. Поява «плеча» у спектрі поглинання ІА може бути використана як аналітичний сигнал для визначення еноксипарину. Однак через значне поглинання самого реагенту при цій же довжині хвилі контрастність реакції залишає бажати кращого.

Встановлено, що надійний аналітичний сигнал утворюється в присутності неіоногенної ПАР тритон Х-100, яка забезпечує необхідну агрегативну стійкість системи та відтворюваність аналітичного сигналу. Задовільна солюбілізація забезпечується при $(0,4-2,5) \cdot 10^{-4}$ % (мас.) тритону Х-100. Аналітичний сигнал стабільний при концентрації ДНАФ у межах $(0,4-1,6) \cdot 10^{-4}$ моль/л.

2. ЯМР-спектрометрія. Для реєстрації спектру еноксипарину використовують імпульсний спектрометр із Фур'є-перетворювачем, що працює за частоти 75 МГц для ^{13}C . Спектр записують при температурі 40 °С, використовуючи комірки діаметром 5 мм та дейтерований метанол як внутрішній стандарт. ЯМР-спектрометрія дозволяє кількісні виміри без калібрування, проте має певні обмеження з розчинністю сполуки (необхідні концентрації 3÷5 %). Похибка 1 % і менше, чутливість – 10^{-3} %. Селективність даного методу визначення еноксипарину є високою, що зумовлено простотою отримання спектрів і їх інформативністю.

3. Спектрофотометричний метод. Дослідження проводять при довжині хвилі 258 нм, на якій спостерігається лінійна залежність оптичної густини від концентрації водного розчину еноксипарину і максимум поглинання.

Оскільки розчин еноксипарину містить стабілізатор, то отриманий спектр є сумарним спектром даної багатокомпонентної суміші. Однак це не є проблемою за умови, що в лабораторії є стандарти: хімічно чистий еноксипарин або розчини еноксипарину з відомою концентрацією. Можливе застосування запропонованого способу як для визначення концентрації еноксипарину в однокомпонентному розчині, так і в суміші з іншими речовинами.

Середнє значення похибки не перевищує 5 %, чутливість методу становить 10^{-7} %, а селективність є середньою, оскільки ймовірні спектральні перешкоди (перекривання спектрів компонентів).

Порівняльна характеристика методик визначення еноксипарину наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Назва методу	РСС	ЯМР	ААС	Спектрофото- метричний метод
Реагент або процес	6,6'-динітро-астрафлорксин (ДНАФ)	Резонансне поглинання радіочастотних хвиль деякими ядрами атомів, що розміщені у зовнішньому магнітному полі	Атоми поглинають характеристичне випромінювання з певною довжиною хвилі	Поглинання даною речовиною монохроматичного випромінювання різних довжин хвиль
Довжина хвилі або частота	$\lambda = 540\text{--}610$ нм	$\square = 75$ МГц	$\lambda = 231$ нм	$\lambda = 220\text{--}300$ нм
Чутливість	$10^{-9}\%$	$10^{-5}\%$	$10^{-5}\%$	$10^{-7}\%$
Похибка	Менше 5 %	Менше 1 %	3–10 %	Не перевищує 5 %
Селективність	Висока	Висока	Висока, але неможливо одночасно визначати декілька елементів	Середня, бо ймовірні спектральні перешкоди (перекривання спектрів компонентів)

Висновки. На даний час не існує вискоефективних, простих в апаратурному оформленні методик визначення еноксипарину, тому їх розробка є досить актуальним завданням.

Козак В. С. – аспірант СНУ імені Лесі України;

Остапюк О. О., Шаблій В. В. – студенти IV курсу хімічного факультету СНУ імені Лесі України;

Іващенко І. А. – к. х. н., доцент кафедри неорганічної та фізичної хімії СНУ імені Лесі України;

Олексеюк І. Д. – д. х. н., професор кафедри неорганічної та фізичної хімії СНУ імені Лесі України

Діаграма стану системи $\text{CuInSe}_2\text{--CuIn}_2\text{Se}_3\text{I}$

Постановка проблеми. Системи з участю халькогалогенідів тільки починають вивчатися. Відомо, що сполука $\text{CuIn}_2\text{Se}_3\text{I}$ має

кристалічну структуру типу дефектної цинкової обманки та кристалізується в кубічній сингонії, а властивості її ще не досліджені [1]. Сполука CuInSe_2 є типовим напівпровідником та широко використовується в електроннооптичних пристроях для накопичення сонячної енергії [2]. Саме тому система $\text{CuInSe}_2\text{--CuIn}_2\text{Se}_3\text{I}$ стала об'єктом дослідження.

Мета дослідження – вивчення взаємодії компонентів у системі $\text{CuInSe}_2\text{--CuIn}_2\text{Se}_3\text{I}$.

Результати дослідження. Для дослідження системи $\text{CuInSe}_2\text{--CuIn}_2\text{Se}_3\text{I}$ синтезували зрізці з простих речовини Cu , In , Se та бінарної CuI чистотою не менше 99,99 мас.% основної речовини. Максимальна температура синтезу становила 1270 К, охолодження до 770 К проводили зі швидкістю 20 °С/год витримка 300 год. Після чого проводили гартування зрізців в 20%-ний водний розчин NaCl .

Рентгенофазовий аналіз проводився за дифрактограмами знятими на приладі ДРОН 4-13, $\text{CuK}\alpha$, $2\Theta = 10\text{--}70^\circ$, крок сканування – $0,05^\circ$, експозиція 4 с. Запис кривих ДТА проводився з використанням Pt/Pt-Rh комбінованої термопари на установці, що складається з печі «Термодент» і двохкоординатного самописця Н307-1 ХУ.

Сполука CuInSe_2 проіндексована у тетрагональній сингонії, пр. гр. $I-42d$, $a = 0,5784$ нм, $c = 11,57$ нм, що узгоджується з [3]. Сполука $\text{CuIn}_2\text{Se}_3\text{I}$ проіндексована в кубічній сингонії, пр. гр. $F-43m$, $a = 0,5781(1)$ нм, що узгоджується з [1].

За результатами ДТА побудована діаграма стану системи $\text{CuInSe}_2\text{--CuIn}_2\text{Se}_3\text{I}$ (рис. 1).

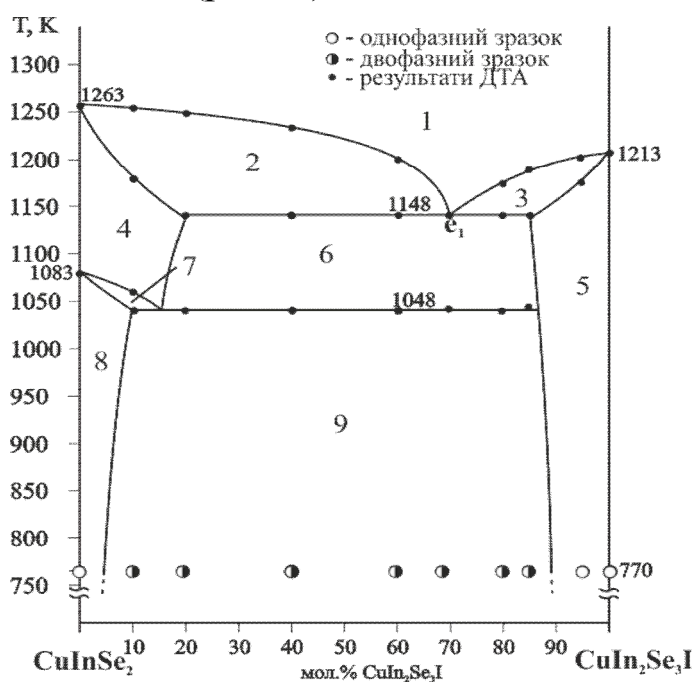

Рис. 1. Діаграма стану системи $\text{CuInSe}_2\text{--CuIn}_2\text{Se}_3\text{I}$:

$1 - L$, $2 - L + \alpha$, $3 - L + \varepsilon$,
 $4 - \alpha$, $5 - \varepsilon$, $6 - \alpha + \varepsilon$, $7 - \alpha + \beta$,
 $8 - \beta$, $9 - \beta + \varepsilon$

При температурі 1148 К в системі проходить нонваріантний евтектичний процес $Le_1 \leftrightarrow \alpha + \varepsilon$, де α – тверді розчини на основі ВТМ – $CuInSe_2$, ε – твердих розчинів на основі $CuIn_2Se_3I$. При цій температурі протяжність α -твердих розчинів становить 20 мол.% $CuIn_2Se_3I$, ε -твердих розчинів – 15 мол.% $CuInSe_2$. При 1048 К в системі відбувається евтектоїдний процес: $\alpha \leftrightarrow \beta + \varepsilon$, β -тверді розчини на основі НТМ – $CuInSe_2$, їх протяжність при цій температурі становить 10 мол.% $CuIn_2Se_3I$.

Висновки. Вперше побудована діаграма стану системи $CuInSe_2$ – $CuIn_2Se_3I$. Встановлені утворення областей твердих розчинів на основі вихідних компонентів, які при температурі 770 К простягаються до 5 мол.% $CuIn_2Se_3I$ і до 10 мол.% $CuInSe_2$.

Джерела та література

1. Range K. J., Huebner H. J., Teil B. Hochdrucksysteme quaternaerer Chalkogenidhalogenide AB_2X_3Y (A-Cu,Ag; B-In; X-S,Se,Te; Y-Cl,Br,I) // Anorganische Chemie, Organische Chemie. 1983. №–38. С. 155–160.
2. Paszkowicz W., Lewandowska R., Bacewicz R. Rietveld refinement for $CuInSe_2$ and $CuIn_3Se_5$ // J. Alloys Compd. 2004. № 362. С. 241.
3. Study on the crystal structure for the ternary compound $CuInSe_2$ / D. W. Lee, J. Y. Park, H. S. Kim, B. H. Chang, I. H. Choi, C. Y. Hong // Golden Book of Phase Transitions. Wroclaw, 2002. Т. 1. С. 40–48.

Мазурик Н. В., Півень О. В. – студенти
IV курсу хімічного факультету
СНУ імені Лесі Українки;

Салієва Л. М. – старший лаборант кафедри
органічної хімії та фармації
СНУ імені Лесі Українки;

Голота С. М. – к. фарм. н., доцент кафедри
органічної хімії та фармації
СНУ імені Лесі Українки;

Сливка Н. Ю. – к. х. н., доцент, завідувач
кафедри органічної хімії та фармації
СНУ імені Лесі Українки

Синтез 2-метил-6-(ариліден, фенілаліліден)-2,3-дигідро- імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазол-5(6*H*)-онів

Постановка проблеми. З 80-х років ХХ ст. підвищений інтерес науковців зосередився на препаративно зручних способах синтезу та

біологічній активності функціональних похідних 2,3-дигідроімідазо [2,1-*b*]-тіазолу. Оскільки, такі сполуки відзначаються широким спектром біологічної активності, а саме антимікробною, цитотоксичною та протипухлинною [1; 2], а також позитивною ізотропною дією [3].

Гетеросистема імідазо[2,1-*b*]тіазолу знайшла своє застосування як основа низкомолекулярного інгібітору, а 2,3,5,6-тетрагідро-6-фенілімідазо[2,1-*b*]тіазол входить до складу комерційно доступних препаратів «Тетрамізол» та «Левімазол» [4], які володіють імуномодуючою та антигельмінтною дією. «Левамізол» також є імунокоректором, який вибірково стимулює регуляторну функцію Т-лімфоцитів і фагоцитів (моноцитів, макрофагів, нейтрофілів), сприяючи хемотаксису та фагоцитозу останніх, а також ефективно підвищує міграцію лейкоцитів та функціональну активність Т-лімфоцитів.

Таким чином, аналіз літературних джерел засвідчує широке використання похідних імідазо[2,1-*b*]тіазолу як індивідуальних біологічно-активних сполук, так і діючих речовин в складі фармацевтичних препаратів. А враховуючи особливу зацікавленість науковцями речовинами цього класу, видається доцільним розробка нових та зручних методів синтезу функціональних сполук даного типу, а також дослідження їх синтетичного потенціалу, що і стало предметом нашої роботи.

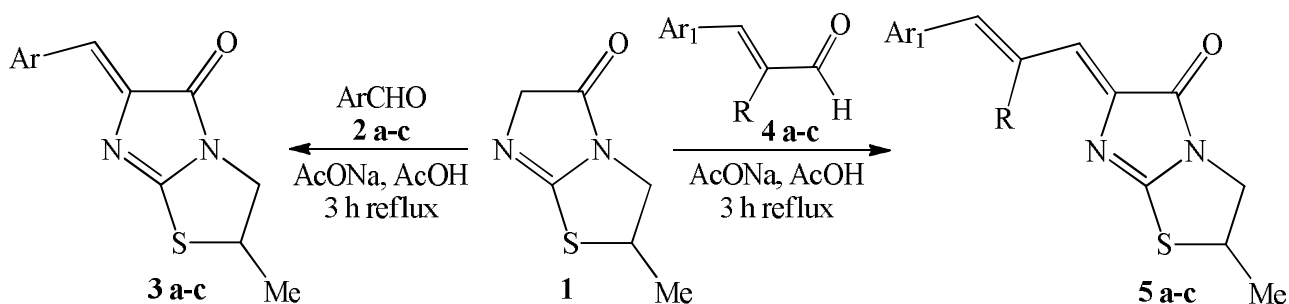
Мета дослідження – розробка зручних та доступних методів синтезу нових 2-метил-6-(ариліден, фенілаліліден)-2,3-дигідроімідазо [2,1-*b*][1,3]тіазолів.

Результати дослідження. Введення фармакофорного угруповання в структуру гетероциклу, наприклад, ариліденового або фенілаліліденового, є ефективним способом підсилення фармацевтичного потенціалу сполук.

Нами встановлено, що CH_2 -група 6-го положення 2-метил-2,3-дигідро-імідазо[2,1-*b*]тіазолу **1** може бути вдало використана як метиленова складова у конденсації по Кневенагелю із ароматичними альдегідами. Так, сполука **1** легко взаємодіє з альдегідами **2 а-с** при кип'ятінні в льодяній оцтовій кислоті у присутності безводного натрій ацетату, що приводить до утворення 2-метил-6-ариліден-2,3-дигідроімідазо[2,1-*b*][1,3]тіазолів **3 а-с** з виходами 84-89%. Аналіз спектральних даних показав, що отримані продукти **3 а-с** утворюються у формі *Z*-ізомерів.

Показано, що при введенні в реакцію похідних коричневого альдегіду **4 а-с** за таких же умов утворюються 2-метил-6-(фенілаліліден)-

2,3-дигідро-імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазоли **5 a-c** з виходами 79–84 %. Варто зазначити, що подовження вуглеводневого ланцюга у будові альдегідів не впливає на легкість перебігу процесу конденсації.

2-3: Ar = 4-Me₂NC₆H₄ (**a**), 4-MeOC₆H₄ (**b**), 4-HOC₆H₄ (**c**);

4-5: R = H, Ar₁ = Ph (**a**); R = H, Ar₁ = 4-FC₆H₄ (**b**); R = Br, Ar₁ = Ph (**c**).

Склад та структура синтезованих похідних **3 a-c** та **5 a-c** надійно підтверджені комплексним фізико-хімічним аналізом. Зокрема, даними ЯМР ¹H-, ¹³C- та ІЧ-спектроскопії, хромато-мас спектрометрії, а також даними елементного аналізу.

Висновки. 1. Проведено огляд літературних джерел, що стосуються методів отримання функціональних похідних імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазолів та їх біологічної активності.

2. Розроблено препаративно зручний спосіб синтезу 6-заміщених 2-метил-2,3-дигідроімідазо[2,1-*b*]тіазолів, що ґрунтується на конденсації із альдегідами по Кневенагелю.

3. Проведено інтерпретацію отриманих спектральних даних і встановлено, що 6-ариліденпохідні утворюються лише у формі *Z*-ізомерів.

Джерела та література

1. Dangi R. R., Hussain N., Taresara G. L. Synthesis characterization and biological evaluation of some alkoxyphthalimide derivatives of 3-(4-substituted phenyl)-6,6-diphenyl-3,3a-dihydro-2H-imidazo[2,1-*b*]pyrazolo[3,4-*d*][1,3]thiazol-7(6H)-one // *Med. Chem. Res.* 2011. Vol. 20, Issue 9. P. 1490–1498.
2. Gursoy E., Ulusoy Guzeldemirci N. Synthesis and primary cytotoxicity evaluation of new imidazo-[2,1-*b*]thiazole derivatives // *Eur. J. Med. Chem.* 2007. Vol.42, Issue 3. P. 320–326.
3. Synthesis and cardiotoxic activity of 2,5-dimethoxyphenylimidazo[2,1-*b*]thiazoles / A. Andreani, M. Rambaldi, A. Locatelli et al. // *Eur. J. Medd. Chem.* 1992. Vol. 27, Issue 4. P. 431–433.
4. Moser W., Schindler C., Keiser J. Efficacy of recommended drugs against soil transmitted helminths: systematic review and network meta-analysis // *British. Med. J.* 2017. Vol. 357. P. 1–10.

Мартинюк О. С., Звінчовська І. О. – студенти IV курсу хімічного факультету СНУ імені Лесі Українки;

Юрченко О. М. – к. ф-м. н., доцент кафедри аналітичної хімії та екотехнологій СНУ імені Лесі Українки;

Кормош Ж. О. – к. х. н., професор кафедри аналітичної хімії та екотехнологій СНУ імені Лесі Українки

Порівняльна характеристика методик люмінесцентного визначення Цинку

Постановка проблеми. Люмінесцентний метод аналізу має високу чутливість і дозволяє ідентифікувати речовину при її кількості від 10^{-8} – 10^{-9} г до 10^{-10} – 10^{-12} г. **Актуальність теми** дослідження обумовлена необхідністю порівняти методики люмінесцентного визначення цинку, та знайти найбільш ефективні.

Мета дослідження – розглянути методики люмінесцентного визначення цинку та обґрунтувати можливість їх аналітичного застосування.

Результати дослідження. Відомо досить багато методик визначення цинку. Розглянемо лише деякі.

Можливе люмінесцентне визначення цинку:

а) 8-оксихіноліном та його похідними (8-бензолсульфоніламінохіноліном (8-БСХ), 8-п-толуолсульфоніламінохіноліном (8-ТСХ), 8-тозиламінохіноліном (8-ТАХ), 8-меркаптохіноліном);

б) бензоїном;

в) похідними саліцилової кислоти (саліциліден-о-оксибензиламіном, бетасаліциліденаміноетанолом, саліцилальциклогексиламіном, семікарбазид саліцилового альдегіду;

г) пінаколінальдегід-2-хінолінгідрозом;

г) флуориметричне виявлення цинку з родаміном С, що базується на погашенні флуоресценції родаміна С в процесі утворення цинкроданід-родамінового комплексу (ЦРРК).

Порівняльна характеристика методик визначення цинку наведена в таблиці 1.

Методики люмінесцентного визначення цинку

Реагент	Умови виявлення	Колір флуоресценції	Чутливість, мкг Zn/мл
Семікарбазон саліцилового альдегіду	pH 6,2–6,4	синій	–
8 – оксихінолін	pH 9, 2; екстракція метил-ізобутилкетонном	жовто-зелений зелено-жовтий	0,1
8-(бензолсульфоніл-аміно)-хінолін	pH 8; екстракція хлороформом	яскраво-зелений	0,002–0,01
8-(п-толуолсульфоніл-аміно) – хінолін	pH 8–8,3; екстракція хлороформом	яскраво-зелений	0,004–0,02
8-меркаптохінолін	pH 5	–	0,01
Бензоїн	–	зелений	0,4
Саліцилальциклогексиламін	pH 8,1; водно-ацетоновий р-н ізоаміловий спирт	–	0,016,0,05, 0,1
Саліцилаль-о-амінофенол	–	синій	–
Саліциліден-о-оксибензиламін	pH 8,75; в 50%-му диоксані	–	–
Бета-саліциліден-аміноетанол	pH 5,6–6,2	–	–
Пінакональдегід-2-хінолінгідрозон	pH 8	–	0, 026
Родамін С	pH 4,2–4,6 pH 3,5–5; екстракція ЦРРЗ	жовтий	0,38 0,2
Альбумін	pH 7 – 7,8	–	2×10^{-12} – 7×10^{-9}

Досить актуальною є проблема створення люмінесцентних сенсорів для визначення йонів цинку. Якщо в розчині є іони цинку, ПВХ мембрана, що містить реагент ПАР, забарвлюється в червоний колір, а інтенсивність забарвлення залежить від кількості цинку. Цинк взаємодіє з ліпофільним аналогом ПАР в мембрані з утворенням ней-

трального комплексу (ZnL_2). При цьому вивільняються два іони водню, які переходять в водну фазу. Оптична густина такої мембрани залежить від відношення активності цинку в зразку до квадрату активності іонів водню. Відповідно, розчини зразків повинні містити рН-буфер (ацетатний буфер з рН 4,8), щоб в ході виявлення цинку рН не змінювалося. В порівнянні з електрохімічними оптичні мембранні сенсори досить повільні; таким оптодам потрібно біля 300 с, щоб їх відгук досяг 95 % від рівноважної величини.

Конструкція оптичного хемосенсору пов'язана з високою спорідненістю циклу до іонів цинку, сильну спорідненість до ароматичних сульфаніламідів з складним Zn-циклокомплексом.

Комплексоутворення іонів металів вимагає депротонування сульфаніламидами груп. Визначення концентрації залежить від рН, але дуже високому рівні (наприклад, 7×10^{-9} М при рН 7,0 і 2×10^{-12} М при рН 7,8). Комплексоутворення з іонами цинку при певному значенні рН викликає сине зміщення піку від 582 до 540 нм, а також збільшує інтенсивність випромінювання в п'ять разів при 540 нм і десятикратно при 490 нм.

Іони мають тенденцію утворювати дуже стійкі комплекси з сульфаніламидами, але використання йде в присутності бичачого сироваткового альбуміну [1].

Висновки. До сьогоднішнього часу для виявлення цинку немає люмінесцентних реагентів, які забезпечували б швидке виявлення цього елемента, без додаткових операцій, і володіли дуже високою чутливістю. Тому потрібно вдосконалювати та шукати нові більш ефективні та швидкі методи люмінесцентного визначення елементів, в тому числі цинку.

Джерела та література

1. Серебрякова Г. В. Новые люминесцентные реактивы на катионы и их применение в анализе. Москва: Изд-во ГЕОХИ, 1962.
2. Божевольнов Е. А. Люминесцентный анализ неорганических веществ. Москва: Химия, 1966.
3. Luminescent chemosensors for transition metal ions / Lusa Prodi, Fabrizio Bolletta, Marco Montalti, Nelsi Zacoheroni // Coordination Chemistry Reviews. 2000. № 205. P. 59–83.

Мохнар М. В., Нагайчук Н. П. – студенти
V курсу хімічного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Кадикало Е. М. – к. х. н., доцент кафедри
органічної хімії та фармації
СНУ імені Лесі Українки

Порівняння антиоксидантної активності екстрактів лікарських рослин родини *Asteraceae* на прикладі автоокиснення харчових олій

Постановка проблеми. Інтенсивне окиснення жирів є наслідком проведення повного циклу рафінації, під час якої з них вилучається частина природних антиоксидантів. Однією з найголовніших проблем харчової промисловості є зменшення швидкості процесу окисного псування жиру чи олії. Для зменшення швидкості процесів окиснення і збільшення терміну зберігання ліпідних продуктів, застосовують дуже різноманітні технології. Найбільш поширеним методом є дія антиоксидантів.

Нині спостерігається схильність до поступової заміни синтетичних антиоксидантів і використання природних речовин, що володіють антиоксидантними властивостями. Пошук ефективних, специфічно діючих на ту чи іншу систему антиоксидантів (біоантиоксидантів) усе більше спрямовується на використання природних біологічно активних сполук, важливим джерелом яких є лікарські рослини. Рослинні екстракти повністю інгібують та уповільнюють швидкість перекисного окиснення [1; 3; 4].

Антиоксидантна активність олійних екстрактів лікарських рослин родини *Asteraceae* – ехінацеї пурпурової, кульбаби лікарської, череди трироздільної, пижма звичайного – мало вивчена порівняно з представником цієї родини – ромашкою.

У [2] експериментально підтверджено високі стабілізуючі властивості порошку коріння кульбаби лікарської щодо накопичення продуктів окиснення та гідролізу. Це підтверджує доцільність використання коріння кульбаби лікарської з метою подовження терміну придатності до споживання жировмісних продуктів.

Мета дослідження – дослідження й порівняння антиоксидантної активності екстрактів лікарських рослин родини *Asteraceae* на прикладі автоокиснення соняшникової олії в процесі її зберігання.

Результати дослідження. У експериментальних дослідженнях було використано підготовлену сировину лікарських рослин, рафіновану дезодоровану виморожену соняшникову олію – марки П.

Олійні екстракти подрібненої рослинної сировини готували застосовуючи перколяційний метод, у якості екстрагента використовували соняшникову олію. Аналогічно готували контрольні проби (олію).

На першому етапі дослідження готували серію олійних екстрактів із використанням для екстракції 1,0 г підготовленої рослинної сировини (квітів і листя ехінацеї пурпурової, череди трироздільної та пижма звичайного, коріння кульбаби лікарської).

На другому етапі дослідження проводили визначення пероксидного числа (П.Ч.) для досліджуваних олійних екстрактів рослинної сировини.

Для аналізу одержаних результатів побудували графік залежності пероксидних чисел від терміну зберігання олійних екстрактів досліджуваних лікарських рослин (рис. 1).

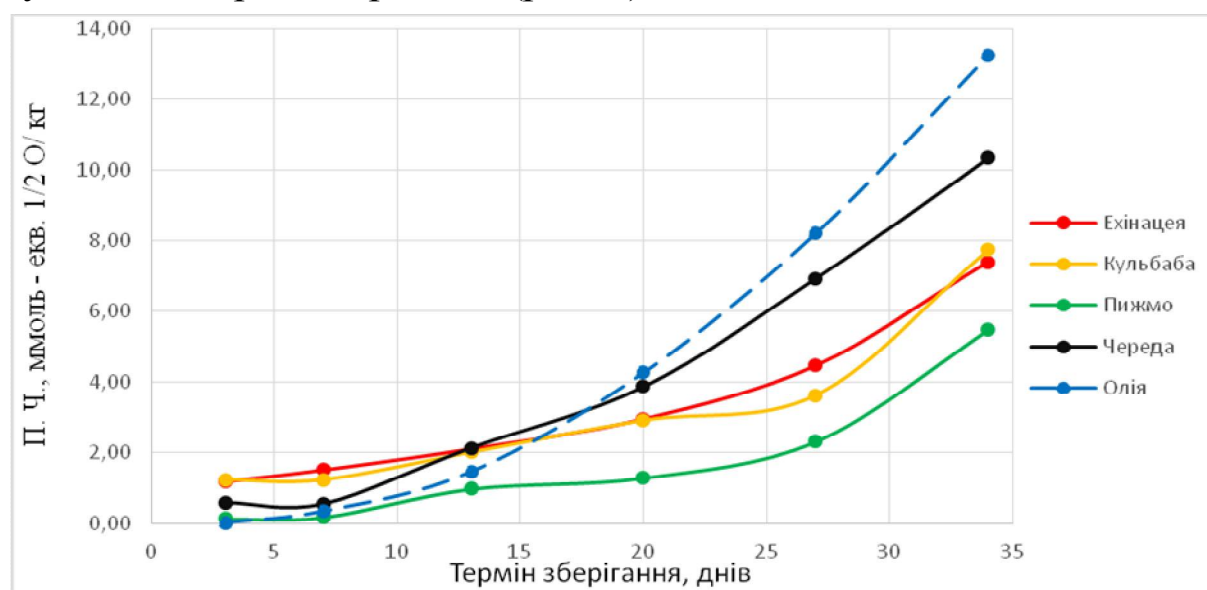

Рис. 1. Графік залежності П.Ч. від терміну зберігання для олійних екстрактів досліджуваних лікарських рослин

Встановили, що додавання олійних екстрактів ехінацеї пурпурової, кульбаби лікарської, пижма звичайного та череди трироздільної до соняшникової олії підвищує її стійкість до окиснення.

Згідно з графіком, кращими антиоксидантними властивостями володіють олійні екстракти на основі пижма і кульбаби у порівнянні з екстрактами ехінацеї, череди та контрольним зразком олії.

Щоб кількісно оцінити антиоксидантні властивості було використано значення максимального відсотка інгібування, визначеного у процесі зберігання олії. Розрахунки проводили на 34-й день досліджень.

За значеннями ступенів інгібування встановлено, що екстракт пижма звичайного проявляє сильний антиоксидантний ефект (58,64 %); екстракти ехінацеї пурпурової та кульбаби лікарської – середні антиоксидантні ефекти (44,22 %; 41,51 %); екстракт череди трироздільної – слабкий ефект (22,22 %).

Висновки. Дані результати дозволяють рекомендувати згадані вище лікарські рослини як нові біоантиоксиданти, які здатні стабілізувати жирові системи в процесі їх зберігання. Оскільки введення до рецептури харчових продуктів рослинної сировини з антиоксидантними властивостями дозволить забезпечити антиоксидантний ефект як на стадії зберігання, так і за впливом на організм людини в цілому.

Джерела та література

1. Бойдуник Р. М. Антиоксидантні властивості рослинної сировини // Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції. Львів: Вид-во ЛКА, 2015. С. 244–246.
2. Давидович О. Я. Вивчення антиоксидантної дії коріння кульбаби лікарської // Вісн. Львів. комерц. акад. Львів: Вид-во Львів. комерц. акад., 2013. Вип. 13. С. 21–24.
3. Демидов И., Данилова Л. Изучение возможности использования экстрактов растений как антиоксидантов окисления жиров // Изв. вузов. пищ. техн. 1992. № 3–4. С. 30–32.
4. Калинин Г., Писарева С. Метод определения антиоксидантной активности растительных водно-спиртовых экстрактов // Хим. фарм. журн. 2000. Т. 34, № 11. С. 65–67.

Нагайчук Н. П., Мохнар М. В. – студенти
V курсу хімічного факультету
СНУ імені Лесі Українки;
Кадикало Е. М. – к. х. н., доцент кафедри
органічної хімії та фармації
СНУ імені Лесі Українки

Антиоксидантна дія екстрактів пряно-ароматичних рослин родини *Ariaseae* на стабільність олії соняшникової в процесі зберігання

Постановка проблеми. Погіршення якості продуктів харчування в процесі їх зберігання зумовлено взаємодією їх жирів із киснем

повітря. Важливе значення серед продуктів харчування надається оліє-жировим продуктам, оскільки вони є одним з основних джерел енергії для організму людини. Прянощі, трави і овочі, як відомо, є не лише цінним джерелом вітамінів, мінеральних речовин, органічних кислот, ефірних олій, але й вважаються більш корисними природними антиоксидантами.

Насіння пряно-ароматичної сировини широко використовують у харчовій промисловості для покращення смакових і ароматичних властивостей харчових продуктів. Окрім покращення органолептичних показників, ця сировина позитивно впливає на біологічну цінність продукту, адже є багатим джерелом біологічно активних речовин, у тому числі сполук які проявляють антиоксидантну дію [1–3].

Мета дослідження – визначення антиоксидантного потенціалу рослин родини Зонтичні (*Ariaceae*): насіння анісу звичайного, куміну (зіри) та фенхелю звичайного в жирових системах на прикладі олії соняшnikової; встановлення антиоксидантної дії олійних екстрактів пряно-ароматичних рослин на стабільність і стійкість харчових олій.

Результати дослідження. У експериментальних дослідженнях було використано сировину пряно-ароматичних рослин: насіння фенхелю звичайного, анісу звичайного, куміну (зіри); олію соняшnikову рафіновану дезодоровану виморожену.

На першому етапі дослідження готували серію олійних екстрактів із використанням для екстракції 1,0 г підготовленої рослинної сировини (насіння фенхелю, анісу та куміну). Олійні екстракти одержували методом екстракції соняшnikовою олією попередньо подрібненої та обробленої рослинної сировини за температури 50–60 °C протягом 3 год.

Другий етап дослідження полягав у визначенні пероксидного числа (П.Ч.) для досліджуваних олійних екстрактів рослинної сировини.

Згідно з літературними даними, процес окиснення ліпідів відбувається за експоненційним законом, тому для аналізу одержаних результатів будували експонентну лінію тренду.

Аналіз одержаних результатів відображено побудовою графіка залежності пероксидних чисел від терміну зберігання олійних екстрактів досліджуваних пряно-ароматичних рослин (рис. 1).

Як видно з графіка ступінь збільшення пероксидного числа при додаванні олійних екстрактів фенхелю, анісу та куміну (зіри) до олії соняшnikової менший порівняно з контрольним зразком олії.

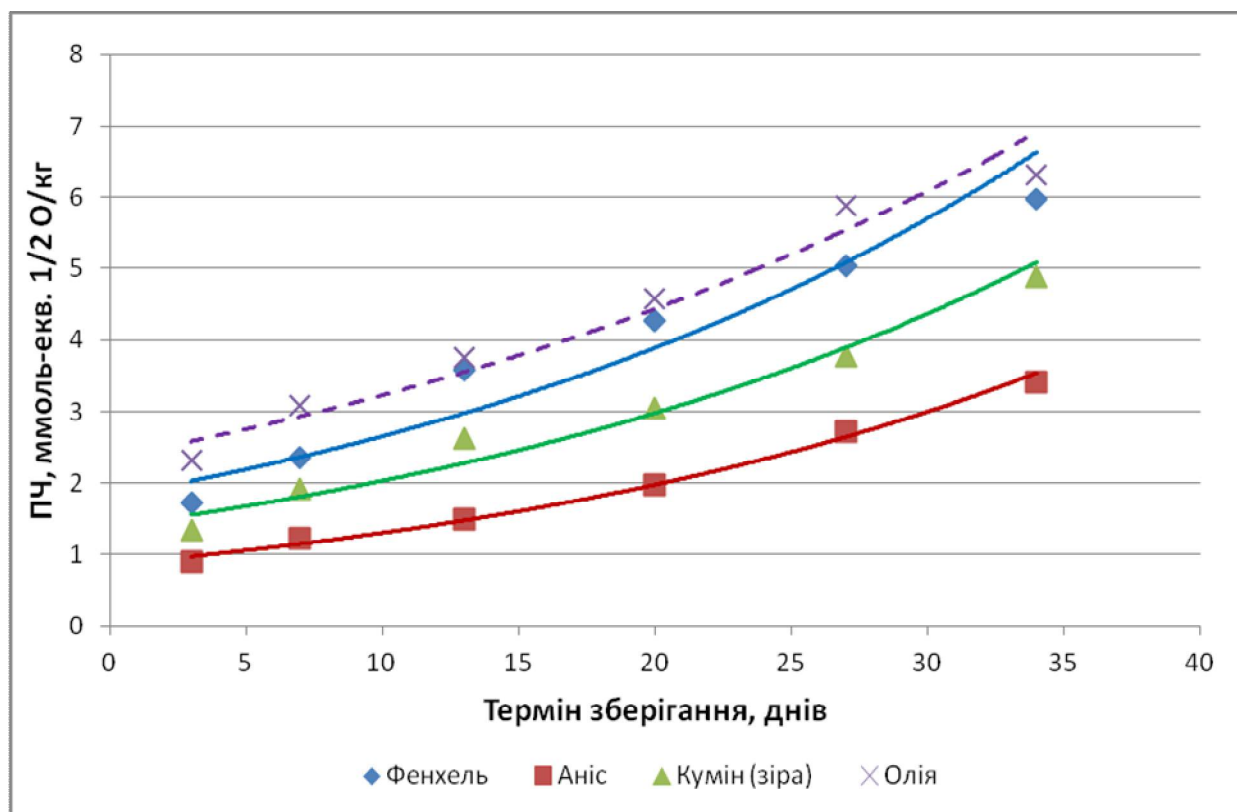

Рис. 1. Графік залежності П.Ч. від терміну зберігання для олійних екстрактів досліджуваних пряно-ароматичних рослин

Приготовлені олійні екстракти на основі фенхелю, анісу і куміну (зіри) володіють більшою антиоксидантною активністю у порівнянні з контрольним зразком олії, тому можуть бути використані як нові біоантиоксиданти, що здатні стабілізувати жирові системи на стадії їх зберігання.

Для кількісної оцінки антиоксидантної дії було використано значення максимального відсотка інгібування, визначеного у процесі зберігання олії. За значеннями ступенів інгібування встановлено, що екстракт анісу проявляє середній антиоксидантний ефект (45,89 %); екстракти куміну та фенхелю – середні антиоксидантні ефекти (22,78 %; 5,38 %).

Висновок. Результати експериментальних визначень показали, що додавання олійних екстрактів насіння фенхелю звичайного, анісу звичайного та куміну (зіри) до соняшникової олії підвищує її стійкість до окиснення, а це дозволяє рекомендувати згадані рослини як нові біоантиоксиданти.

За даними показниками підтверджено доцільність використання вище згаданих пряно-ароматичних рослин для гальмування процесу автоокиснення харчових олій, зокрема олії соняшникової.

Джерела та література

1. Білоус О. В., Демидов І. М. Вплив рослинних екстрактів на стабілізацію соняшникової олії до процесів окиснення // Вісн. НТУ «ХП». 2014. № 16 (1059). С. 113–117.
2. Інгібування радикального окиснення жирних кислот антиоксидантами: харчова хімія / Т. А. Королюк, С. І. Усатюк, Т. Т. Носенко [та ін.] // Наук. пр. НУХТ. 2014. Т. 20, № 3. С. 183–188.
3. Лозова Т. М. Порівняльна оцінка впливу натуральних інгредієнтів на процеси окислювального характеру // Оборудование и технологии пищевых производств: темат. сб. науч. раб. 2012. Вип. 28. С. 246–250.

Свіргун І. В. – студент IV курсу хімічного факультету СНУ імені Лесі Українки;

Онищук О. О. – к. т. н., старший викладач кафедри аналітичної хімії та екотехнологій СНУ імені Лесі Українки

**Дослідження впливу фізико-хімічних факторів
на колориметричні та індикаторні властивості натуральних
харчових барвників**

Вступ. Найголовнішою якісною характеристикою продуктів харчування, оцінюваної споживачами, є їх органолептичні показники – смак, колір і аромат. Причому колір – це самий перший якісний показник, на який споживач звертає свою увагу при виборі товару. За колір продукту відповідають присутні у ньому барвники. Вони можуть утримуватися у продуктах природним шляхом (буряк, морква, яєчний жовток) або доданими у процесі переробки. Барвники відновлюють природне забарвлення, втрачене у процесі обробки та зберігання; підвищують інтенсивність природного забарвлення; забарвлюють безбарвні продукти, наприклад безалкогольні напої, надаючи їм привабливого виду та кольорового різноманіття.

Харчові барвники – це індивідуальні органічні забарвлюючі речовини та їх суміші, неорганічні та органічні пігменти та їх суміші, із забарвлюючими компонентами чи без них, що підсилюють чи віднов-

люють забарвлення продуктів, які придатні до надання, підсилювання або відновлення забарвлення харчових продуктів [1].

Натуральні (природні) барвники – це забарвлюючі речовини, які отримують фізичними способами з рослинних або тваринних сировинних джерел. Для покращення споживчих властивостей натуральних барвників їх можуть піддавати хімічній модифікації, а деякі барвні речовини добувають не тільки з природної сировини а й хімічним або мікробіологічним шляхом, отримуючи їх повну природну копію [2].

Постановка проблеми. Виробники постійно піддають вдосконаленню технологічних властивостей натуральних пігментів, які можуть бути відкоректовані за рахунок технології суспендування, емульгування та мікрокапсулювання, що дозволяє значно розширити сферу використання натуральних барвників. Це вдосконалення досить часто призводить до зміни колориметричних та індикаторних властивостей барвників під впливом фізико-хімічних факторів.

Методика дослідження. Експериментальне визначення органолептичним методом вплив рН середовища на досліджувані зразки натуральних харчових барвників. Для цього у пробірку потрібно помістити 2 мл підготовленого 0,5%-го розчину натурального барвнику та універсальним індикатором встановити показник рН.

Дослідження впливу рН середовища на зміну забарвлення нативного пігменту харчового барвника. Для цього у дві пробірки помістити по 5 мл вихідного розчину барвнику. До першої пробірки додати 2 краплі 2н розчину HCl, перемішати, універсальним індикатором визначити рН розчину, спостерігати зміну забарвлення. До другої пробірки додати 2 краплі 2н розчину NaOH, перемішати, універсальним індикатором визначити рН розчину, спостерігати зміну забарвлення, порівнюючи з вихідним розчином.

Дослідження впливу термообробки на стабільність пігменту натуральних харчових барвників. Для цього зразки, які досліджувалися на індикаторні властивості (п. 2) помістити на водяну баню та прогріти протягом 12–15 хв з моменту закипання води у водяній бані. Охолодити зразки до $t = 20 \pm 1$ °C та порівняти забарвлення розчинів з вихідним розчином [3].

Для дослідження були вибрані такі натуральні водорозчинні харчові барвники: Куркумін (E100), Хлорофіл (E140), Бета-Каротин (E160a) та Бетанін (E162).

Таблиця 1

Барвник	Значення рН	Забарвлення розчину при зміні рН	Забарвлення розчину після термічної обробки
Куркумін (E100)	7	1 пробірка: забарвлення розчину не змінилось, рН = 9. 2 пробірка: забарвлення розчину не змінилось, рН = 1.	Після термообробки усі барвники не втратили своїх колориметричних властивостей
Хлорофіл (E140)	7	1 пробірка: забарвлення розчину не змінилось, рН = 10. 2 пробірка: забарвлення розчину не змінилось, рН = 0.	
Бета-Каротин (E160a)	7	1 пробірка: забарвлення розчину не змінилось, рН = 9. 2 пробірка: забарвлення розчину не змінилось, рН = 1.	
Бетанін (E162)	7	1 пробірка: забарвлення розчину не змінилось, рН = 11. 2 пробірка: забарвлення розчину не змінилось, рН = 0.	

Висновки. Отже, виконавши дані дослідження можна зробити висновок, що натуральні харчові барвники не піддаються впливу фізико-хімічних властивостей та зберігають свої колориметричні та індикаторні властивості.

Джерела та література

1. Харчові добавки: довідник / упоряд. В. С. Тимошенко; заг. ред. В. Л. Іванова. Львів: НТЦ «Леонорм-стандарт», 2002. 144 с.
2. Нечаев А. П., Кочеткова А. А., Зайцев А. Н. Пищевые добавки: учебники и учеб. пособия для студ. высш. учеб. завед. Москва: Колос, 2001. 256 с.
3. Харчові добавки: метод. вказівки / упоряд.: О. О. Грінченко, І. М. Гурікова; заг. ред. О. Ф. Аксьонова. Харків: Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2011. 59 с.

Рецензії

Єлова Т. А. – аспірант СНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: к. і. н., доцент
СНУ імені Лесі Українки М. Б. Філіпович

Україна у польській політиці прометеїзму

(рецензія на книгу Володимира Комара «Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1933 рр.)»)

У кінці ХІХ – початку ХХ століть, польською політичною елітою було витворено декілька концепцій зовнішньої політики, як то: ягелонська, п'ястівська та концепція прометеїзму. Саме остання стала предметом аналізу у книзі іванофранківського історика В. Комара [2] і лягла в основу реалізації польської зовнішньої політики у міжвоєнні десятиліття, коли на політичній карті Європи постала Друга Річ Посполита. Як відомо, автором концепції прометеїзму був очільник Польської держави Юзеф Пілсудський.

Прометеїзм (prometeizm) – політичний проект, що здійснювався у період між двома світовими війнами Юзефом Пілсудським. Саме ідея мирного будівництва держави надихнула польського лідера на втілювану ним федеративну концепцію, метою якої було не просто відродити Польську державу після завершення Першої світової війни, але, передусім – прагнення створити федерацію із Польщі та сусідніх із нею Литви, України та Білорусі [2, с. 78–79].

В. Комар зазначає, що у переважаючому східному напрямі експансії, що декларував Юзеф Пілсудський, домінуючу роль відігравало, саме, українське питання задля ослаблення Росії. Складовим елементом політики прометеїзму, було намагання «розпороти Росію за національними швами», як описував це сам лідер Польської держави [3, с. 63]. Глава Польської держави був переконаний, що саме імперська Росія представляє найбільшу загрозу для незалежності Польщі та інших держав регіону. Тому в інтересах поляків, литовців та українців була спільна боротьба за незалежність.

Рецензована монографія складається із п'яти розділів, що поділені на шістнадцять підрозділів, висновків та списку використаних

джерел (454 позиції). Автор, різноаспектно аналізує політику прометеїзму від формування до реалізації, прослідковує її вплив на зовнішню та внутрішню політику Другої Речі Посполитої, досліджує її вплив на суспільне життя Польщі міжвоєнних десятиліть.

Юзеф Пілсудський прагнув створити між Росією та Польщею смугу незалежних національних держав пов'язаних із Польщею федеративними зв'язками. Якраз у цьому контексті, як свого роду, буферна зона вбачалася і Україна, поряд із Білоруссю та Литвою. Ця смуга незалежних держав мала б гарантувати безпеку Польщі з боку Росії [2, с. 209–211].

Придумана та реалізовувана польським очільником федеративна концепція наштовхнулася на проблему щодо розмежування територій, адже в усіх цих землях поляки становили значну частку населення і компактно заселяли такі території як Східна Галичина, Городненщина та Віленщина, хоча серед населення тут переважали українці, білоруси та литовці [1, с. 451–452].

Рецензована монографія, яскраво ілюструє світоглядні орієнтири, якими керувалася польська політична еліта у виробленні зовнішньополітичних пріоритетів. Концепція прометеїзму виражала погляди глави Польської держави Юзефа Пілсудського, який вважав, що радянська держава стала спадкоємицею імперської Росії і намагається розширити власні сфери впливу в Азії та Європі. Польський очільник був переконаний, що більшовицький переворот, хоча і спричинив значні політичні соціально-економічні та культурні перетворення, не змінив традиційної російської ментальності до домінування в регіоні [3, с. 66].

Відправною точкою у концепції прометеїзму була теза про невідне геополітичне розташування Польщі, котра відчувала постійну загрозу і з боку більшовицької Росії, і з боку Німеччини.

Прикметною особливістю рецензованої монографії є її широка джерельна база, яка дозволила її автору комплексно розкрити усі особливості політики прометеїзму та прослідкувати місце у ній України.

Висновок. Отже, книга, безумовно, буде цікавою для дослідників зовнішньої політики Другої Речі Посполитої та усіх тих, хто вивчає історію України, зокрема періоду міжвоєнних десятиліть.

Джерела та література

1. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2002. 752 с.
2. Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 360 с. С. 79.
3. Piłsudski J. Pisma zbiorowe. Warszawa, 1939. T. V. 430 s.

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

**XIII Міжнародної науково-практичної конференції
аспірантів і студентів**

**«Молода наука Волині:
пріоритети та перспективи досліджень»**

(14–15 травня 2019 року)

Друкується в авторській редакції

Технічний редактор М. Б. Філіпович

Один електронний оптичний диск (CD-ROM). Об'єм даних 8,72 Мб.

Наклад 300 пр. Зам. 100. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк, м. Луцьк.
вул. Шопена, 12. тел. (0332) 29-90-65. E-mail: vezhaprint@gmail.com. Свідоцтво
Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

ISBN 978-966-940-156-4

9 789669 401564 >